

Bu proje Avrupa Birliği ve
Türkiye Cumhuriyeti tarafından
ortaklaşa finanse edilmektedir

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIğI
ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

MESLEKİ EĞİTİMDE BÜTÜNLEŞTİRME UYGULAMALARI

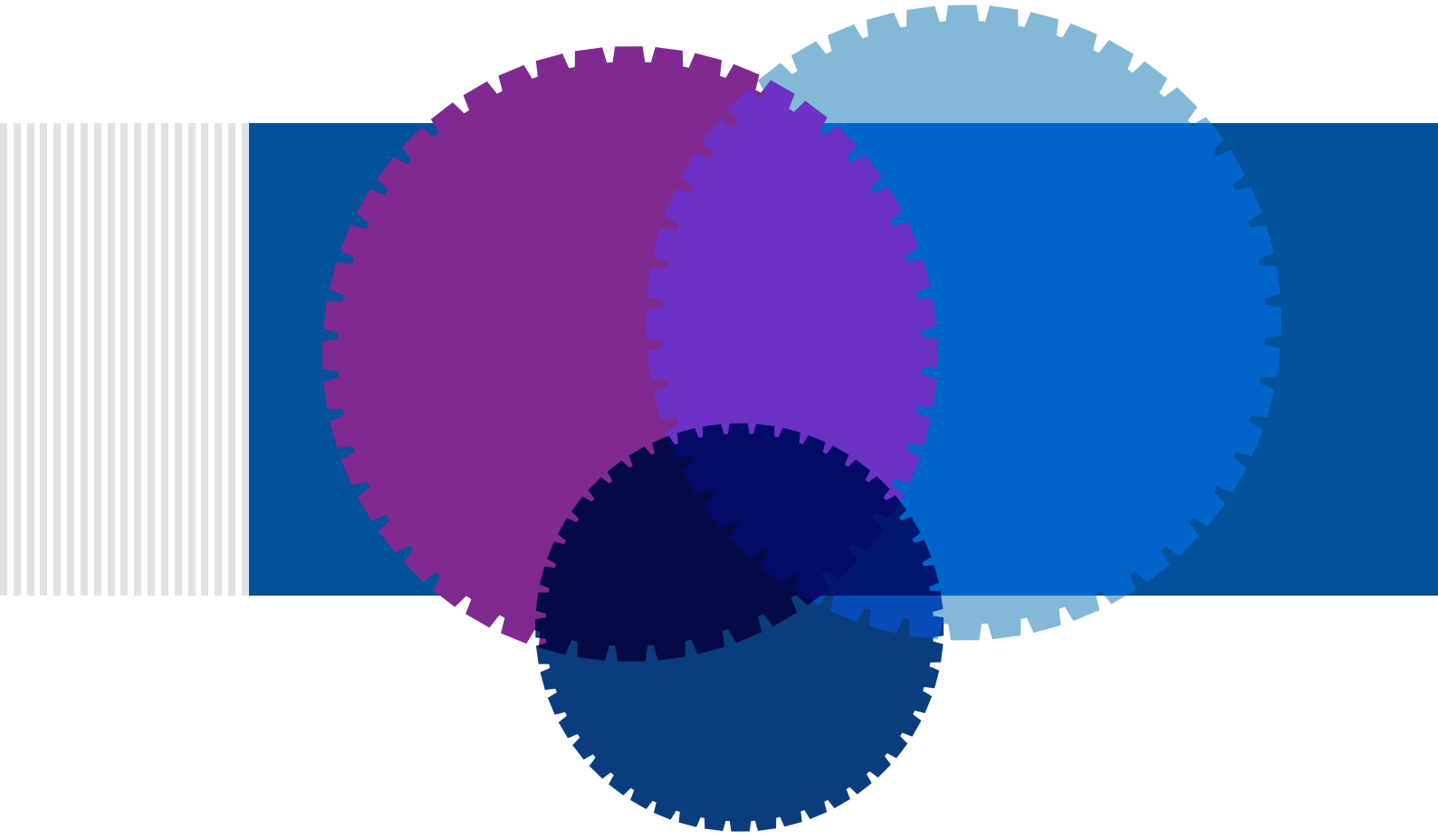

HAZİRAN 2013, ANKARA

CAPITA
INTERNATIONAL DEVELOPMENT

Bu kılavuz TC ve AB tarafından ortaklaşa finanse edilen ve Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü koordinesinde yürütülen Özel Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Her hakkı saklıdır.

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

MESLEKİ EĞİTİMDE
BÜTÜNLEŞTİRME UYGULAMALARI
KILAVUZU

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Haziran 2013, ANKARA

ÖNSÖZ

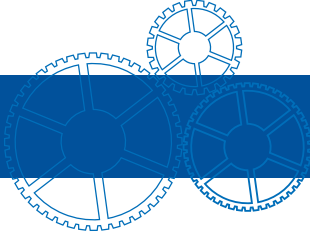
Prof. Dr. Mustafa BALOĞLU

*Özel Eğitim ve Rehberlik
Hizmetleri Genel Müdürü*

Toplum tarafından bireye verilen değer, en önemli medeniyet göstergelerinden birisidir. Yarının dünyasını inşa etme iddiasında olan büyük bir medeniyetin çocukları olarak, tüm bireylerimize ve özellikle de özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerimize özel bir önem vermek zorundayız.

Özel Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında, özel eğitime gereksinim duyan bireylerimizin eğitim imkânlarını geliştirerek toplumla bütünleşmelerini sağlamak amacı ile farklı çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede yürütülen önemli çalışmalardan birisi de özel eğitim gereksinimi duyan bireylerin mesleki eğitimlerine yöneliktir. Mesleki eğitimde istihdam odaklı yaklaşım, özel eğitime gereksinim duyan bireylerin üretken birer birey olarak toplumla daha iyi bütünleştirmelerine katkı sağlayacaktır. Bu bakımdan, tüm sorumluluk alanlarında 2023 vizyonu ile çalışmalarını sürdüren Genel Müdürlüğümüzün, özel eğitim ihtiyacı duyan bireylerin mesleki eğitimine yönelik olarak kapsamlı ve bütünsel bir yaklaşımla ele almış olduğu bu çalışma, özel bir önem taşımaktadır.

Çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen tüm çalışma arkadaşlarıma ve özellikle de uygulama sürecini bugüne kadar fedakârlıkla sürdüren ve bundan sonra da aynı fedakârlıkla yürüteceklerine inandığım eğitim camiamızın değerli öğretmen ve yöneticilerine içtenlikle teşekkür ediyorum.

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürü

Prof. Dr. Mustafa BALOĞLU

MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Dr. A. Hale BACAĞOĞLU (*Grup Başkanı*)

Dr. Raziye ERDEM (*Grup Başkanı*)

Ayşe Seza KARAMAN (*Grup Başkanı*)

Yurdağül AYDOĞAN (*Grup Başkanı*)

Necati BİLGİÇ (*Grup Başkanı*)

Dr. Mehmet Ata ÖZTÜK (*Grup Başkanı*)

Proje Ekibi

Dr. Mehmet Ata ÖZTÜK (*Grup Başkanı*)

Ertan GÖV (*Proje Direktörü*)

Mehtap SUNA (*Proje Direktörü*)

Dr. Phil BAYLISS (*Proje Uzmanı*)

Prof. Dr. Füsün AKKÖK (*Proje Uzmanı*)

Esra Şirin (*Proje Uzmanı*)

Judith CAMERON (*Proje Uzmanı*)

Zehra Pınar ÇELİKER (*Proje Uzmanı*)

Herdemtaze ŞEYHUN DİNİZ (*Proje Uzmanı*)

Mehmet Fatih KÖSE (*Proje Uzmanı*)

Doğan Onur KÖKSAL (*Proje Uzmanı*)

Proje Destek Ekibi

Öykü YALÇIN ÖZER

İdil Seda AK

İpek GÜNEY

Zeynep GÖĞÜŞ

Cansu ÖZKAN

Nahide ÖZKAN

Grafik Tasarım

Zinnur VAPUR

HAZIRLAMA EKİBİ

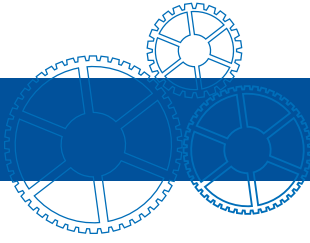
Dr. Phill BAYLISS
Doç. Dr. Sezgin VURAN
Dr. Robert BLOOM
Mehmet Fatih KÖSE

ÇALIŞMA GRUBU

Abdullah BÜYÜKYILDIZ
Adile ERTEKİN
Asuman KARAMAN
Canan DAYIOĞLU
Deniz Çiğdem ÇAKICI YILDIZ
Doğan Onur KÖKSAL
Elif ÇORUHLU
Ertan GÖV
Faize GÜMÜLÜ
Ferhat KAYA
Filiz KOÇAK
Funda ALTINDAŞ
Gülhan ERSOY
Semra AYDOĞAN
Hicran KILINÇ
İdil Seda AK
İlkay IŞIK
Jale SEYREK
Mediha YÜKSEK
Mesut YALMAN
Murat ÖZKAN
Ömür AYAZ
Öznur TANYERİ
Perihan Dinçergök TEZCAN
Sevilay BIRDOĞAN
Şadan ÖZCAN
Şeref SARIGÜL
Tacettin ULUSOY
Tuğrul GÜL
Zehra Pınar ÇELİKER
Zeynep KILIÇ

ÇEVİRMENLER

Sümeyye Cansu ÖZKAN
Nahide ÖZKAN
Yağmur ÜNER

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1. GİRİŞ	10
1.1. Özel Eğitimde Yeni Yönelimler ve Mesleki Eğitim	12
1.2. Özel Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi (ÖZEGEP)	14
1.3. Bu Kılavuzun Amacı ve Önemi	14
BÖLÜM 2. BÜTÜNLEŞTİRME UYGULAMALARI	16
2.1. Hak Temelli Modeller ve En Az Kısıtlayıcı Ortam	18
2.2. Mesleki Eğitim, İş Yaşamı ve Bütünleştirme	20
2.3. Bütünleştirme Uygulamalarının Önündeki Engeller	21
2.4. Bütünleştirme Süreci ve Neden Bütünleştirme?	23
2.5. Bütünleştirme Kimleri Kapsar?	24
2.6. Bütünleştirmenin Faydaları	25
2.7. Türkiye’de Bütünleştirici Bir Mesleki ve Teknik Eğitim Sistemi	26
BÖLÜM 3. MESLEKİ YÖNLENDİRME UYGULAMALARI	30
3.1. Mesleki Eğitime Geçiş	31
3.1.1. Öğrenciyi Tanımak (Öğrencinin İlgi, Beceri, Değer ve Mesleki Yeterliliklerinin Tanımlanması)	34
3.1.2. Ortaöğretim Programlarının Tanıtılması	37
3.1.3. Eğitim Performansının Değerlendirilmesi	39
3.1.4. Aile Rehberliği	41
3.1.5. Öğrencinin ve Ailenin Görüşlerinin Değerlendirilmesi	43
3.2. Mesleki ve Teknik Eğitimde Yönlendirme	45
3.2.1. Öğrenciyi Tanımak (Öğrencinin İlgi, Beceri, Değer ve Mesleki Yeterliliklerinin Tespit Edilmesi)	45
3.2.2. Meslek Alanlarının Tanıtılması	46
3.2.3. Öğrencinin ve Ailenin Karar Verme Sürecine Katılımı	47
3.3. Mesleki ve Teknik Eğitimde Etkin Yönlendirme İçin Öneriler	48
BÖLÜM 4. MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİME GEÇİŞTE EĞİTİM ORTAMLARININ TANITILMASI VE DÜZENLENMESİ	50
4.1. İlkeler	52
4.2. Sınıf ve Atölyelerde Öğretim Süreçleri	54
4.3. Özel Eğitim İhtiyacı Olan Öğrenciler İçin Yapılabilecek Bazı Çalışmalar	56
BÖLÜM 5. BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMI (BEP)	58
5.1. BEP Nedir?	60
5.2. BEP Kimler İçin Hazırlanır?	60
5.3. BEP Nasıl Hazırlanır?	62
5.4. Ölçütler ve Değerlendirme Süreci	65
5.4.1. Beceri Analizi	65
5.4.2. Değerlendirmede Uyarlamalar	66
BÖLÜM 6. DESTEK EĞİTİM HİZMETİ	70
6.1. Okullarda Destek Eğitim Hizmeti Nereelerde Verilir?	72
6.2. Neden Destek Eğitim?	73

6.3.	Destek Eğitim Odası Açılması	73
6.4.	Okullarda Destek Eğitim Hizmeti Sunumu Organizasyon Şeması	75
6.5.	Destek Eğitimde Görevlendirilecek Öğretmenlerin Ek Ders Ücretleri	79
BÖLÜM 7. ULUSAL YETERLİLİKLER ÇERÇEVESİ'NDE ETKİLİ MESLEKİ EĞİTİM		80
PROGRAMLARI		
7.1.	İşlevsel Sosyal, Kişisel, Mesleki ve Akademik Beceriler	84
7.1.1.	İşlevsel Beceriler	84
7.1.2.	Mesleki Beceriler ve İstihdama Hazırlama	84
7.1.3.	İşlevsel Akademik Beceriler	85
7.1.4.	Sosyalleşme ve Toplumsal Kaynakların Kullanımı	86
BÖLÜM 8. SINIFTA SUNULAN FIRSATLAR		88
8.1.	Sınıf Dersleri	90
8.2.	Tam Eylem Modeli	91
8.3.	Aktif Öğrenme	94
BÖLÜM 9. AİLELERLE İŞBİRLİĞİ		100
9. 1.	Aile Neden Önemlidir?	102
9. 2.	Ailenin Eğitim Sürecine Katılımı	102
9. 3.	Ailenin Gerçekçi Olmayan Beklentileri İle Başa Çıkma	102
9. 4.	Aile ile Görüşme	103
BÖLÜM 10. İSTİHDAM SÜREÇLERİ		106
10.1.	Geçiş Süreçleri, İşverenlerle İşbirliği, Yükseköğretim Kurumlarıyla İşbirliği	108
10.2.	İstihdama Yönelik Çalışmalar (İş Piyasasına Girişte Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencinin Desteklenmesi)	108
10.2.1.	Mesleki Rehberlik	108
10.2.2.	Öğrencinin İş Başvurusu Süreçleri	109
10.2.3.	İlgili Kurum ve Kuruluşların Aktif Katılımları	110
10.2.4.	İşletme İlişkileri ve Ziyaretler	110
10.2.5.	Yüksek Öğretim Kurumlarına Geziler Yapılması ve Fakültelerin Tanıtılması	112
10.2.6.	Proje Gelirlerinin Bir Kısımının Öğrenciyle Paylaşılması	112
10.2.7.	İŞKUR ile İşbirliği Yapma ve Uzmanlıklarından Faydalanma	113
10.2.8.	Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilerin İstihdam Seçeneklerinin Artırılması	113
EK 1. TANIMLAR		116
EK 2. ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİ		126
EK 3. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ		150
EK 4. FORMLAR VE PLANLAR		156
KAYNAKLAR		168

A decorative graphic featuring four overlapping circles with a serrated, gear-like edge. The circles are colored in shades of purple, blue, and dark blue. The top-left circle is a deep purple, the top-right is a light blue, the bottom-left is a dark blue, and the bottom-right is a medium blue. The circles overlap in the center. Below the circles, a horizontal band of light gray lines is visible, with the top-right circle partially overlapping it. The text 'BÖLÜM 1' is centered in white on the purple circle.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

- 1.1. *Özel Eğitimde Yeni Yönelimler ve Mesleki Eğitim*
- 1.2. *Özel Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi (ÖZEGEP)*
- 1.3. *Bu Kılavuzun Amacı ve Önemi*

1.1. Özel Eğitimde Yeni Yönelimler ve Mesleki Eğitim

Bilimsel araştırmalar ve uygulama tecrübeleri, engelli öğrencilerin akranları ile bir arada eğitim almalarının en ideal yöntem olduğunu göstermektedir. Nasıl ki sosyal hayatta, iş yaşamında ve aile ortamında bir arada yaşıyor ise çocuklarımızın gerçek yaşama hazırlandıkları okullarımız da bireysel farklılıkları her ne olursa olsun tüm çocuklarımızın bir arada olduğu ve dahası bir arada yaşamının öğrenildiği merkezler olmak durumundadır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine göre eğitim almak herkesin hakkıdır. Yine Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 23. maddesine göre, Türkiye özel eğitim ihtiyacı olan çocukların haklarını teminat altına alacağını kabul etmiştir. Buna göre ülkemiz, zihinsel ya da fiziksel engelli çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını sağlayacak eksiksiz bir yaşama sahip olmaları gerektiğini kabul etmektedir. Yine aynı beyannameye göre ülkemiz, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin, anne-babasının ya da çocuğa bakanların mali durumlarını göz önüne alarak, eğitimleri, mesleki eğitimleri, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirmeye yönelik hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmaları konularında yardım etmeyi de taahhüt etmektedir. Bu kapsamda çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişimini gerçekleştirme amaçlanmaktadır. Türkiye son olarak 2007 yılında imzalamış olduğu Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi ile engellilerin eğitim hakkını tanımış, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için, eğitim sisteminin her seviyede engellileri de içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkanı sağlamasını uluslararası güvence altına almıştır.

Bu bağlayıcı evrensel sözleşmeler doğrultusunda özel eğitim ihtiyacı duyan bireylerin hakları Türk mevzuatı ile yasal güvence altına alınmıştır. Buna göre eğitim hakkı, tüm vatandaşlar için Türkiye Anayasası ile teminat altına alınmış bir haktır. Anayasanın 42. Maddesinde, "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz." denilmektedir. Yine Anayasanın 10. Maddesi ile engelli vatandaşlara pozitif ayrımcılığın yolu açılmaktadır.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun ilgili maddelerine bakıldığında, eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde tüm bireyler için **fırsat eşitliği** ve **hayat boyu** öğrenme ilkesinin temel alındığı görülmektedir.

Madde 6. Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yönlendirilerek yetiştirilirler.

Madde 8. Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır. Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.

Madde 9. Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.

Madde 17. Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.

Bu yasal haklar kapsamında "**Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği**" ile bireylerin, tanılama, yerleştirme eğitim ve diğer haklarının, kurumsal yapılar aracılığı ile nasıl kullanılması gerektiği ayrıntılı olarak tanımlanmıştır.

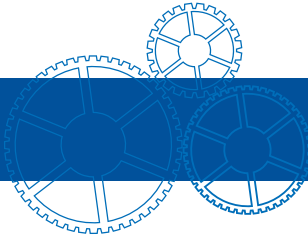
Bilimsel araştırmalar ve uygulama tecrübeleri, engelli öğrencilerin akranları ile bir arada eğitim almalarının en ideal yöntem olduğunu göstermektedir. Nasıl ki sosyal hayatta, iş yaşamında ve aile ortamında bir arada yaşıyor ise çocuklarımızın gerçek yaşama hazırlandıkları okullarımız da bireysel farklılıkları her ne olursa olsun tüm çocuklarımızın bir arada olduğu ve dahası bir arada yaşamının öğrenildiği merkezler olmak durumundadır. Çağdaş bilimsel yönelimler doğrultusunda Bakanlığımızın özel eğitim uygulamaları bağlamında temel yaklaşımı, özel eğitim gereksinimi olan bireylerimize mümkün olan en az sınırlandırılmış eğitim ortamını sağlamaktır. Bu çerçevede özel eğitim gereksinimi olan bireylerin öncelikle kendi akranları arasında tam zamanlı kaynaştırma ve bütünleştirme eğitimi almaları esastır. Tanılama çalışmaları doğrultusunda, tam zamanlı kaynaştırmanın mümkün olmadığı durumlarda, öğrenciler yarı zamanlı kaynaştırma, özel eğitim sınıfı ve özel eğitim okulu gibi uygulamalara yönlendirilmektedir. Bu çerçevede 2012/2013 resmi istatistiklerine göre ülkemizde, ilköğretim düzeyinde 147.048, ortaöğretim düzeyinde de 14.247 olmak üzere toplam 161.295 özel eğitim ihtiyacı olan birey kaynaştırma eğitimi almaktadır.

Gerek uygulama süreçlerindeki tecrübeler ve gerekse bilimsel araştırmalar engelli bireyler için en ideal eğitimin kaynaştırma yoluyla gerçekleşeceğini göstermiştir. Bakanlığımız da kaynaştırma eğitiminin ve özel eğitimin güçlendirilmesi amacıyla;

- Kaynaştırma uygulamalarının yapıldığı okul/kurumlarda destek eğitim odalarının açılması,
- Kurumlarda gezerek özel eğitim hizmeti veren öğretmenlerin norm sayılarının artırılması,
- Eğitim sürecinin planlanması ve uygulanmasında öğrencilerin yetersizlik türüne uygun düzenleme yapılması,
- Özel Eğitim Anaokullarının yaygınlaştırılması,
- Gerekli durumlarda; görme, işitme, bedensel engelli öğrenciler için özel okul ve kurumlar açılması,
- Evde ve hastanede eğitimin, ortaöğretim kademesinde de verilmesi,

vb. çalışmaları, ilgili birimlerle iş birliği ve eşgüdüm sağlayarak sürdürmektedir. Bakanlığımızın özellikle kaynaştırma konusunda uyguladığı politikaların bir sonucu olarak bu alandan önemli bir ilerleme kaydedilmiştir.

Kaynaştırma Yoluyla Eğitim	Öğrenci Sayısı	
	2010/2011	2012/2013
İlkokul	-	66941
Ortaokul	-	80107
İLKÖĞRETİM	84580	147048
Lise	7775	14247
TOPLAM	92.355	161.295

Sadece son iki yıl içerisinde kaynaştırma öğrencilerinin sayısındaki artışı gösteren yukarıdaki tablo incelendiğinde bu ilerleme daha iyi görülebilecektir. Sayısal olarak gerçekleştirilen bu ilerlemeyi niteliğe yansıtma Bakanlığımızın temel öncelikleri arasında yer almaktadır. Tabloda görüleceği üzere, kaynaştırma öğrencilerinin sayısı, ilköğretime nisbetle ortaöğretim düzeyinde çok gerilerde kalmaktadır. Eğitim sistemindeki yeni yapılanma ile birlikte ortaöğretimin de zorunlu eğitim kapsamına alınması, önümüzdeki birkaç yıl içerisinde yaklaşık 150 bin özel eğitim ihtiyacı olan öğrencimizin ortaöğretimde ve özellikle de meslek liselerinde eğitim göreceği anlamına gelmektedir. Bu yeni gelişme, ortaöğretim düzeyinde ve özellikle mesleki eğitim süreçlerinde kaynaştırma yoluyla eğitim modelinin güçlendirilmesini daha öncelikli hale getirmiştir.

1.2. Özel Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi (ÖZEGEP)

Bakanlığımız, gerek ulusal kaynaklarımızı seferber etmek yoluyla ve gerekse finansmanını AB fonlarından sağlamış olduğu projelerle, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitime erişimlerinin topluma bütünleşmelerini sağlamak için çalışmaktadır. Bu çalışmaların bir sonucu olarak, 2006 yılı resmi istatistiklerine göre ülkemizde 39.520 olan özel eğitim öğrencisi, sayısı 6 yıl içerisinde altı kattan fazla artırılarak, 2013 yılında 252.025'e çıkarılmıştır. Bu artışa paralel olarak eğitim arzı da gerek nitelik gerekse nicelik bakımından sürekli olarak geliştirilmiştir. Bu kapsamda halen devam etmekte olan ve bu kılavuzun da sizlere ulaşmasını sağlayan önemli projelerden birisi Özel Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi'dir.

2011 yılında başlayan ve yaklaşık 7 milyon Euro bütçeye sahip projenin dört temel bileşeni bulunmaktadır. Birinci bileşen Türkiye'deki yasal düzenlemelerin gözden geçirilerek, çağdaş standartlara uygun olarak revize edilmesi için politika önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Projenin ikinci bileşeninin temel amacı ise ulusal düzeyde özel eğitime yönelik toplumsal farkındalığın artırılması ile ilgilidir. Üçüncü bileşen kapsamında, özel eğitimde kullanılan ölçme araçlarının güncellenmesi planlanmaktadır. Projenin son bileşeni ise özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin mesleki eğitimlerine yönelik iyileştirme çalışmalarını içermektedir.

1.3. Bu Kılavuzun Amacı ve Önemi

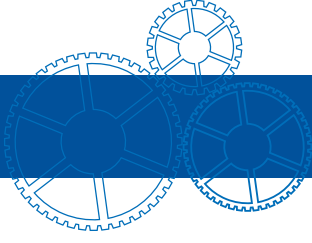
Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin mesleki eğitiminin güçlendirilmesi çalışmaları kapsamında, meslek lisesi öğretmenlerine kaynaştırma süreçlerinde yardımcı olacak bir rehber hazırlamak amaçlanmıştır. Bu amaçla, Ankara merkezinden seçilmiş olan 8 meslek lisesinden katılımcı öğretmenlerle, özel eğitimde kaynaştırma uygulamaları eğitimi verilmiş ve uzun süreli kılavuz hazırlama çalışmaları düzenlenmiştir. Uzman desteği ile kapsamlı çalışmaların yapıldığı yaklaşık 6 aylık bir sürecin sonunda elde edilen taslak kılavuz elde edilmiştir. Sonraki aşamada öğretmenler, almış oldukları temel eğitim ve kendileri ile paylaşılan uygulama örnekleri doğrultusunda okullarında uygulama çalışmaları yapmışlardır. Uygulama deneyimleri doğrultusunda, uzmanların da desteği ile öğretmenler tarafından geliştirilen içeriklere son şekli verilerek bir uygulama kılavuzu elde edilmiştir. Elinizdeki çalışma, tüm bu kapsamlı sürecin bir ürünüdür ve içeriğin siz değerli öğretmenlerimiz tarafından değerlendirilmesi ile anlam kazanacaktır.

Bu kılavuzla, seçilen pilot okullarda öğretmenlerimiz tarafından 2012 – 2013 eğitim öğretim yılı boyunca elde edilen uygulama tecrübelerinin tüm Türkiye'ye yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerimizin meslek yaşamına kapı aralayabilmeleri ve toplumla bütünleşebilmeleri açısından özel bir önem taşıyan çalışma, özel eğitim ile ilgili olarak vermiş olduğu genel bilgilerle öğretmenlerimiz için bir kaynak kitap niteliğindedir.

İlerleyen bölümlerde, özellikle okullardaki meslek alanlarında bireysel programların geliştirilmesi başta olmak üzere BEP'lerin hazırlanması ve kullanılmasının yanı sıra, kişisel, sosyal ve işlevsel becerilerin ölçümü ve geliştirilmesine ilişkin yönlendirici bilgiler verilmiştir. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere yönelik meslek alanı planlaması ve sınıf içerisindeki fırsatlar konusunda da yol gösterici bilgiler bulunmaktadır. Öğrencilerin ihtiyaç duydukları tüm alanlarda (mesleki becerilerin yanı sıra akademik, kişisel ve sosyal, işlevsel beceriler) destek almalarını sağlamak amacıyla destek eğitiminin kurulması ve kullanılmasına ilişkin temel bilgiler yer almaktadır.

Anne ve babaların, çocuklarının eğitimi konusunda önemli bir yeri vardır. Kimi zaman veliler okullarda çocuklarına doğrudan destek sağlamakta, kimi veliler ise çocuklarının fazladan desteğe ihtiyacı olduğu gerçeğini kabullenmemektedir. Elinizdeki çalışma, bu bağlamda ailelerle birlikte çalışma konusunda bir kılavuz niteliği taşımaktadır.

Kılavuzun kullanımını kolaylaştırmak amacıyla; temel kavramların tanımları, özel ihtiyaçları olan öğrencilere yönelik yapılacak belirli uyarlamalara dair temel bilgiler, iş güvenliği ile ilgili temel bilgiler ve örnek form ve planlar ek olarak sunulmuştur.

BÖLÜM 2

BÜTÜNLEŞTİRME UYGULAMALARI

- 2.1. *Hak Temelli Modeller ve En Az Kısıtlayıcı Ortam*
- 2.2. *Mesleki Eğitim, İş Yaşamı ve Bütünleştirme*
- 2.3. *Bütünleştirme Uygulamalarının Önündeki Engeller*
- 2.4. *Bütünleştirme Süreci ve Neden Bütünleştirme?*
- 2.5. *Bütünleştirme Kimleri Kapsar?*
- 2.6. *Bütünleştirmenin Faydaları*
- 2.7. *Türkiye’de Bütünleştirici Bir Mesleki ve Teknik Eğitim Sistemi*

Bütünleştirme eğitiminin amacı, engeli ve özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere yönelik özel destek vermek, böylece ayrı yapılar ve kurumlar yaratmak yerine, kaynaştırma eğitiminde giderek daha eşit şartlarda eğitime erişim ve katılımlarını sağlamaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, toplumdaki tüm dezavantajlı grupların toplumun geneliyle bütünleştirilmesi konusunda kararlı politikalarını sürdürmektedir. Söz konusu politikalar, sağlık, eğitim, adalet vb. tüm toplumsal kurumlarda hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin başta eğitim hakları olmak üzere hayatın tüm boyutlarında tam katılımlarına yönelik yasal mevzuat oluşturulmuştur. Bu yasal düzenlemeler, Türkiye’de eğitim reformlarına yön veren, fırsat eşitliği ve herkes için kaliteli eğitim gibi değerlerin ve hedeflerin merkezinde yer almanın yanı sıra Avrupa Birliği (AB) üyeliği için gerekli şartları yerine getirmekte de önem arz etmektedir.

Engellilerin topluma bütünleşmelerine yönelik politikalar, eğitim kurumlarına bütünleştirme uygulamaları olarak yansımaktadır. Bütünleştirme uygulamaları bağlamında söz edilmesi gereken iki temel kavram, kaynaştırma ve bütünleştirme kavramlarıdır. **Kaynaştırma eğitimi**, engeli veya özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin, okulun eğitsel uygulamalarında yapılacak küçük düzenlemelerle eğitim alabildikleri bir süreç olarak tanımlanmaktadır. **Bütünleştirme kavramı** ise okul uygulamalarının, engeli olan öğrencilerin de örgün eğitime devam edebilmelerini sağlayacak şekilde değiştirilmesini ifade etmektedir. Bütünleştirme ile okulu tüm çocukların tüm eğitim ihtiyaçlarına cevap verebilen bir kurum haline dönüştürmek amaçlanmaktadır. Bütünleştirme ve bütünleştirme eğitimi, eğitimde daha fazla başarı ve katılımı, toplumda daha fazla katılım ve istihdamı, farklılıkların daha fazla tanınmasını ve toleransın artmasını sağlayan bir süreçtir.

Bütünleştirme eğitiminin amacı, engeli ve özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere yönelik özel destek vermek, böylece ayrı yapılar ve kurumlar yaratmak yerine, kaynaştırma eğitiminde giderek daha eşit şartlarda eğitime erişim ve katılımlarını sağlamaktır. Farklı fiziksel ve zihinsel yeteneklere bakılmaksızın eşit eğitim fırsatı sunmak, bütünleştirmenin ve daha genel anlamda eğitimin en önemli ilkelerinden biridir. Bu nedenle, bütünleştirici bir eğitim sisteminin kurulması, kurumların engeli ve özel eğitim ihtiyacı olan gençlere eşit fırsatları sunma konusunda daha fazla çaba göstermesini gerektirmektedir. Bütünleştirme uygulamalarının bulunmadığı durumlarda, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların ve gençlerin, mevcut okul yapılarına uyum sağlamaları beklenirken; bütünleştirme modelinde, okulların yapısının farklı çocuklara uygun hale getirilmesi öngörülmektedir. Bütünleştirme kavramı ve temel bazı kavramlarla ilgili daha detaylı bilgi Ek 1’de sunulmaktadır.

2.1. Hak Temelli Modeller ve En Az Kısıtlayıcı Ortam

Türk eğitim sisteminde engelli çocuk ve gençlere yönelik “en az kısıtlayıcı ortam” modeli benimsenmiştir. Yasa gereğince, çocuklar ve gençlerin eğitim ortamlarında, ihtiyaçları, yetenekleri ve ilgileri doğrultusunda eğitim alma hakları vardır. Çocuklar ve gençler “en az kısıtlayıcı ortam”da eğitim alabilirler.

1978'de İngiltere'de tanımlanmış olan "en az kısıtlayıcı ortam" kavramı, ayırmadan bütünleştirmeye giden süreçteki gereklilikleri tanımlamaktadır (Warnock, 1978, 6.11):

1. İhtiyaç duyulan yardım ve desteğin sağlanmasıyla normal bir sınıfta tam zamanlı eğitim,
2. Özel bir sınıfa ya da birime veya destekleyici bir yere çekilme dönemlerinin söz konusu olduğu normal bir sınıf ya da birimde eğitim,
3. Normal bir sınıfa katılma, genel toplum yaşamına ve normal okulun öğretim programı dışındaki faaliyetlerine tam katılımın söz konusu olduğu özel bir sınıf ya da birimde eğitim,
4. Okul ile sosyal irtibatın söz konusu olduğu özel bir sınıf ya da birimde tam zamanlı eğitim,
5. Normal eğitim yapılan bir komşu okul ile ortak derslerin söz konusu olduğu özel eğitim okul eğitimi (gündüz okulu veya yatılı okul),
6. Normal eğitim yapılan bir okul ile sosyal irtibatın söz konusu olduğu özel bir gündüz okulunda tam zamanlı eğitim,
7. Normal eğitim yapılan bir okul ile sosyal irtibatın söz konusu olduğu yatılı bir okulda tam zamanlı eğitim,
8. Hastane ya da diğer müesseselerde kısa vadeli eğitim,
9. Hastane ya da diğer müesseselerde uzun vadeli eğitim,
10. Evde özel eğitim.

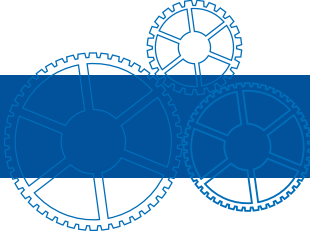
Bu modele göre, öğrencilerin yerleştirme süreçleri, doğrudan okullar (müdürler ve öğretmenler), RAM'lar, veliler ve yerel yöneticiler arasındaki işbirliği yoluyla yönlendirilmektedir. Engelli öğrencilere yönelik bütünleştirme eğitimi fırsatlarının artırılması, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ulusal politikasıdır.

Hak temelli modellerin, eğitsel, sosyal ve ekonomik olmak üzere üç temel gerekçesi bulunmaktadır:

[Eğitsel gerekçe: Bütünleştirme okulları, bireysel farklılıklara cevap veren ve tüm çocuklara yarar sağlayan öğretme yöntemleri geliştirmek zorundadır. Öğretimde yapılacak bu tür değişiklikler, engelliler de dâhil olmak üzere tüm çocukların akademik başarılarının artmasını sağlamaktadır. Türkiye'de eğitime 4+4+4 sistemini getiren yasa değişikliğiyle, artık daha fazla engelli genç ve çocuk, 12 yıllık eğitim programlarını normal liselerde tamamlayabilecek ve böylece bütünleştirme uygulamasına doğru geçiş, bu tür çocukların akademik ve mesleki başarılarını destekleyecektir.

[Sosyal gerekçe: Bütünleştirme okulları çeşitliliğe yönelik tutumları değiştirebilmekte ve adil, ayrımcı olmayan bir topluma yönelik temeli oluşturabilmektedir. Çocuklara, gençlere ve yetişkinlere yönelik bütünleştirme eğitimi, engellilerin toplumun daha geniş kesimlerinde kabul görmesini sağlayabilecektir. Böylece engellilerin başarılarının artması ve engeli olmayan insanların, bireylerin kabiliyetlerine dair anlayışlarının değişmesi sağlanacaktır.

[Ekonomik gerekçe: Sosyal ve toplumsal bütünleştirme, toleransı ve kabulü artırarak toplumun daha geniş kesimlerine fayda sağlarken, bir yandan da engellilerin istihdam edilerek, ekonomiye katkı sağlayan üreticiler haline gelmesini sağlamaktadır.

Bakanlığın yönetmekte olduğu Mesleki ve Teknik Eğitimi Güçlendirme projeleri yoluyla Mesleki ve Teknik Eğitim’de (MTE) yapılan değişiklikler, MTE müfredatına modüler yaklaşımlar getirmiştir. MYK aracılığıyla akreditasyon ve sertifikasyon süreçlerinde yapılacak değişiklikler ve Türk Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi’nin uygulamaya konması ise engelli öğrencilerin beceri ve yetilerinin daha fazla tanınmasını ve böylece istihdama geçiş süreçlerinin desteklenmesini sağlayacaktır.

Farklı çocuk gruplarında “uzmanlaşan” karışık bir farklı okullar sistemi kurmaya nazaran tüm çocukları birlikte eğiten okulları tesis etmek ve korumak daha az maliyet taşımaktadır.

Evrensel olarak bütünleştirme uygulamalarının aşağıdaki ilkeler ve süreçler yoluyla yaşama geçirildiği görülmektedir:

- Tüm öğrenciler için eğitim fırsatlarını arttırmak amacıyla katılımı genişletme
- Bütünleştirme konusunda tüm öğretmenlere yönelik eğitim ve öğretim
- Bütünleştirmeyi teşvik eden kurumsal kültür ve değerler
- Bütünleştirmeyi teşvik için düzenlenen destek yapıları
- Bütünleştirmeyi teşvik eden esnek kaynak sağlama sistemleri
- Bütünleştirmeyi teşvik eden politikalar
- Bütünleştirmeyi teşvik eden mevzuat

2.2. Mesleki Eğitim, İş Yaşamı ve Bütünleştirme

Özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için iş olanakları genellikle yeterli değildir. Oldukça karmaşık olan bu nedenler, iş olanaklarının doğası ve engelli bireylerin yeterli olmayan beceri ve yetileri ile ilişkilidir. “Bilgi ekonomisi”ne doğru değişen toplumda, işin doğası da değişmektedir. İş piyasaları belirsiz olsa da Avrupa Birliği, “hayat boyu öğrenme” çerçevesi içinde bilgiyi geliştirme ve “iş edinebilme” becerilerini arttırma yaklaşımı içerisindedir. Bu tür becerilerin iş sahibi olma oranını arttıracığı ve böylece sosyal eşitlik ve bütünleştirmeyi geliştirebileceğine inanılmaktadır. Gençlerin eğitim-öğretim ve iş arasındaki geçişi daha kolay sağlamaları için okul düzeyinde müfredatlar geliştirilmektedir.

Genel olarak hayat boyu öğrenme gereksinimini ortaya koyan düşünceler, modern ekonomilerin kullandığı ya da kullanmadığı beceriler ile tartışılmaktadır. Pek çok ülkenin deneyimi, eğitime ve öğretime yapılan yatırımların iş alanına aynen yansımadığını ya da bilgili işçiler olarak iş piyasasında yeni işçi sayılarında ciddi bir artışa dönüşmediğini göstermektedir. İş gerekliliklerinin üzerinde eğitim ve öğretim yeterliliğine sahip eğitilmiş işsizlerin oranı, “bilgi toplumu”nun “bilgi-temelli ekonomi”ye dönüşemeyebileceğini göstermektedir (ELGPN, 2009: 22).

Engelli bireyler modern ekonomiye iki yolla katkıda bulunabilirler:

1. Katılımın önündeki fiziksel ve tutumlarla alakalı engeller kaldırıldığı takdirde, engelli bireyler de bilgi toplumuna anlamlı katkılar sunabilmeleri mümkündür.
2. İş dünyasına katılmak için uygun becerilerden yoksun engelli bireyler, beceri ve yeterliliklerini geliştirmek ve arttırmak için desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bunun yanı sıra, düşük bilgi ve düşük iş becerileri gerektiren iş olanaklarının sunulmasına da gereksinim vardır.

Türkiye Cumhuriyeti devleti, dinamik bir iş piyasasının gerektirdiği gerçek bilgi ve beceriler ile uyuşan, kaliteli eğitim ve öğretimi destekleyerek Mesleki ve Teknik Eğitim’de sürekli reform yapma çabası

içerisindedir. Türkiye ekonomisi, küresel çapta rekabet edebilen, Avrupa Birliği ile uyumlu, istikrarlı ve tarafsız bir bilgi toplumu yaratmak üzere bir dönüşüm süreci içerisindedir.

Avrupa'da özel eğitim ve bütünleştirme eğitiminin temelini oluşturan iki farklı kavram bulunmaktadır: "Engel" ve "özel eğitim ihtiyacı". "Engel" kavramı insanların sağlıklarıyla alakalı yaşayabilecekleri belirli durumları ifade etmektedir. Sağlıkla alakalı bu durumlar işitme, görme, fiziksel hareket ve zihinsel işlevleri etkileyebilmektedir. "Özel eğitim ihtiyacı" ise, başarı düzeyi düşük veya ortalamanın altında olan öğrencilerin ya da kabiliyetli veya üstün yetenekliler (bunların bir kısmı engelli olabilir) gibi ortalamanın üzerinde olan öğrencilerin yaşadığı öğrenme güçlüklerini ifade etmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerin bu tür öğrenme güçlüklerinin/ihtiyaçlarının sağlıkla alakalı olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak, bunlar daha çok kişisel özelliklerin karşılıklı ilişkileri ve kişinin okul, aile ve toplumla alakalı sosyal koşullarıyla alakalıdır.

Eğitsel bütünleştirme, okula kabul edilmeyen ya da kabul edilmemesi muhtemel olan bir grup genç konusundaki endişeden fazlasıdır ve kapsamı geniştir. Yaşları, cinsiyetleri ve geçmişleri ne olursa olsun, tüm gençlere eşit fırsatlar yaratmaktır. Bütünleştirmede bir okul içerisindeki farklı grupların başarısına ve alınan önlemlere özellikle vurgu yapılmaktadır. Eğitsel bütünleştirme, yalnızca engelli gençlerin değil, tüm gençlerin başarı ve istihdam fırsatlarının artırılmasını hedeflemektedir. Eğitim sisteminde 4+4+4 ile yapılan değişikliklerle, mevcut koşullarda ilköğretimden sonra eğitimine devam edemeyecek olan, başarı düzeyi düşük gençlerin sayısında bir artış olması muhtemeldir.

4+4+4 sistemine geçişin gerektirdiği yeni durumlar, tüm öğrencilere yönelik, uygun ve zorlayıcı bir öğrenim sağlamak üzere 9. sınıftaki mesleki yönlendirme müfredatı ile meslek liselerinin 10, 11, 12. sınıflarındaki mesleki eğitim müfredatının birbirine uyumlu hale getirilmesini gerektirmektedir. Avrupa'daki okullarda gerçekleştirilen iyi uygulama örneklerine göre, müfredat adaptasyonunun 3 temel ilkeye uyması gereklidir:

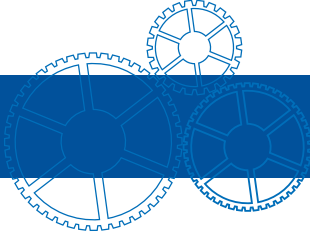
- Tüm öğrencilere uygun öğrenim görevlerinin belirlenmesi
- Gençlerin farklı öğrenim ihtiyaçlarına yanıt verilmesi
- Bireyler ve genç gruplarına yönelik öğrenim ve değerlendirme önündeki potansiyel engeller.

2.3. Bütünleştirme Uygulamalarının Önündeki Engeller

Yukarıda da değinildiği gibi Bakanlığımız, okulun bireysel farklılıkları ne olursa olsun tüm çocuklarımızı kucaklayıcı bir kurum olma özelliğini pekiştirme doğrultusunda kararlı politikalarını sürdürmektedir. Bununla birlikte bu sürecin, sosyal bir dönüşümü de içerdiği için zaman isteyen bir süreç olduğu göz ardı edilmemelidir. Okullar bağlamında bu süreç, eğitsel ortamın iyileştirilmesinden müfredata, kişisel tutumlardan öğretmen yeterliliklerine kadar bir çok boyutu içermektedir. Sürecin başarıya ulaşması için tüm eğitim paydaşlarının birlikte aşmaları gereken bazı engellere aşağıda kısaca değinilmektedir.

Engel 1. İnanç, Tutum ve Beklentiler

Engelli çocukların normal okullara gidebileceğine inanılmıyorsa, bu durum çocukların normal okullara gitmelerinin önünde aşılabilir bir engel olacaktır. Tüm eğitimciler normal okullara gidebilen ve başarılı olan engelli çocukların olduğuna inanmakta mıdır? Ebeveynler buna inanmakta mıdır? Toplumun diğer üyeleri inanmakta mıdır? Tutumların engel olmaktan çıkması için inanılan şeyler nasıl değiştirilebilir? Bu tür engellerin üstesinden, bütünleştirme eğitimi sürecinin içinde yer alan kişilerin işbirliği içerisinde çalışması yoluyla gelmesi mümkündür.

Öğrencilerin engellerine uygun okullara kayıt olabilmelerinde, diğer veliler ve öğrenciler, hatta öğretmenler ve okul yöneticilerinin tutumlarından kaynaklanan bazı güçlükler yaşanabilmektedir. Bu durumlarda velilerin hak ve sorumluluklarına yönelik olarak farkındalıklarının güçlü olması gerekmektedir. Okulun tüm paydaşları engelli bireylerin de eşit eğitim hakkına sahip vatandaşlar oldukları konusunda hemfikir olmalıdırlar.

Engelli bireylerin eğitime erişimlerinde bir başka sorun beklentilerle ilgilidir. Öğretmenler, engelli çocuklara yönelik bir şey öğrenme ve başarma beklentimizin olmaması gerektiğini mi düşünmektedir? Öğretmenler 'Bu kız öğrencinin engeli var, gözleri iyi göremiyor. Ondan derslerinin iyi olmasını bekleyemem' şeklinde mi düşünmektedir?

Genellikle çocukların başarısının önündeki en büyük engel çocuğun başaramayacağına yönelik algıdır. Engelli birçok çocuk, müfredata erişimle ilgili özel destek ihtiyaçları karşılandığı ve öğretmenleri onlardan başarı beklediği sürece yaşatları olan diğer çocuklar kadar çok, hatta onlardan daha da fazlasını bile başarabilir. Zihinsel engeli olan çocuklar akranlarıyla aynı şeyleri başaramayacaktır; ancak yine de bu çocuklardan kapasitelerine göre bir şeyler öğrenmeleri ve başarıları beklenmelidir.

Bir Annenin Feryadı!

Engelli olan çocuğum 8 yıl önce ilkokula başladığında diğer velilerin ve okulun durumumuzu kabullenebilmesi için uzun süre mücadele etmek zorunda kaldım ve şükür ki başardım. Şu an çocuğum 8. sınıfta ve hem kendisi hem öğretmenleri hem diğer öğrenciler ve veliler bir arada olmaktan çok mutlular. Ancak önümüzdeki yıl çocuğum yeni bir okula başlayacak ve benim bu mücadeleye yeni baştan başlayacak gücüm kalmadı, lütfen bana yardım edin!

Engel 2. Eğitim Sistemi

Tüm eğitim sisteminin tasarlandığı ve yürütüldüğü biçim, ya yeni engeller yaratır ya da mevcut engelleri ortadan kaldırır. Dolayısıyla 4+4+4 sisteminin de fırsatlar yaratması kadar engeller yaratması da muhtemeldir. Mevzuat, akranlarıyla birlikte eğitim alan engelli çocukların önündeki engellerin kaldırılması yoluyla daha fazla bütünleştirme sağlanmasını desteklemektedir. Özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi esnek olmalıdır. Böylece, görme engelliler alfabesi (Braille) veya işaret dili gibi özel bazı becerileri edinmek için belli bir süre özel eğitim veren bir okula gitmesi gereken çocuklar, bu eğitimin ardından kolayca kaynaştırma eğitimine geçiş yapabilmelidir. Kaynaştırma okulları, engelli öğrencileri desteklemek ve kucaklamak üzere hazır olmalı ve bunun kendileri için bir zorunluluk olduğunu bilmelidir. Engeli veya öğrenme güçlüğü olan çocuklara yönelik destek hizmetleri, ayrı binalarda değil, aynı sınıflarda ve okullarda verilmelidir. Eğitim sisteminin bütünündeki çalışanlar, sistemin kimi özellikleri nedeniyle kasti olmaksızın meydana gelebilecek engelleri belirlemeye ve bu engelleri ortadan kaldırmanın yollarını bulmaya çalışmalıdır.

Engel 3. Erişim

Engelli çocuklar evlerinden okul binalarına ulaşamıyorsa, okul binasına giriş bir engeldir ve çocuklar okula bu nedenle devam edemeyebilir. Farklı engelleri olan çocuklar okula ulaşabiliyor mu ve okul binasına rahatça girebiliyor mu? Çocukların, evlerinden okula güvenle ve kolaylıkla gidebiliyor olmaları gerekir. Okul ortamı görsel, işitsel, fiziksel ve zihinsel ihtiyaçlar gibi çeşitli özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için güvenli midir? Atölyeler görme, işitme, hareket etme gibi çeşitli yetersizlikleri olan öğrencilere güvenli ve rahat bir iş ortamı sunmakta mıdır?

Çocukların okulda temel ihtiyaçlarının karşılanmasının sağlanması için hangi düzenlemelerin yapılması gereklidir? Hangi çocuklar bu düzenlemelere ihtiyaç duymaktadır? Çocukların içme suyuna erişimi,

kullanabilecekleri tuvaletlerinin olması, rahat oturabilecekleri ve çalışabilecekleri sıra ve masalarının olması, destekleyici görsel ve işitsel ortamların bulunması gibi temel ihtiyaçları karşılanmıyorsa, bu durum çocukların okula devam etmelerinin önünde bir engeldir. Bu ve benzeri sorular erişimin düzeyi ile ilgili durumu ortaya koymaktadır.

Engel 4. Eğitim Programı ve Öğretim Yöntemleri

Bazı çocuklar müfredatın içeriğini öğrenmelerinin önünde bir engel olarak görmektedir. Bu nedenle müfredatın çocukların başarısını sağlayacak şekilde uyumlaştırılması gerekir. Peki başarıyı ve mesleki hazırlık sürecini desteklemek için 9. sınıf müfredatında ne gibi değişikliklerin yapılması gereklidir? Mevcut 10. sınıf mesleki eğitim müfredatında sınıf düzeyinde ne gibi bireysel uyarlamalar yapılabilir? İstihdama geçiş sürecini desteklemek üzere hangi mesleki beceriler kazandırılabilir? gibi sorular üzerinde düşünmek gerekmektedir. Bu anlamda öğretim sürecinin bireyselleştirilmesine ve destek eğitimi süreçlerinin geliştirilmesine tüm öğrencilerin ihtiyacı vardır.

Standart ve geleneksel öğretim yöntemleri çocuklar için önemli bir engel teşkil edebilir, çünkü her çocuğun öğrenme stili bir diğerinden farklıdır. Çoklu zeka tartışmaları her öğrencinin farklı yeteneklere ve öğrenme biçimlerine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Öğretmenler farklılaştırılmış öğretim ve öğrenme becerileri konusunda kendilerini geliştirmelidir. Farklılaştırmanın anlamı, her öğrenciden en iyi sonucun alınması, yani öğrencinin neyi bildiğini, anladığını ve yapabileceğini gösterebilmesini sağlamaktır. Farklılaştırılmış öğretim; müfredat hedeflerinin, öğretim stratejilerinin, kaynakların, öğretim yöntemlerinin ve öğrencilerle nasıl etkileşime girileceğinin, öğrencilerin yeteneklerine, mevcut beceri düzeylerine, farklı öğrenme biçimlerine, farklı öğrenme hızlarına uygun olarak farklılaştırılmasına dikkat edilerek planlanması sürecidir.

Her öğrencinin yetenekleri ve ihtiyaçları farklıdır. Bu nedenle, öğretim de bunu yansıtabilecek şekilde düzenlenmelidir. Bu kapsamda her öğrencinin önüne, ilerleme kaydetmesini sağlamak üzere aşması gereken bir zorluk konular. Öğrenciler arası farklılaştırmanın anlamı, her öğrenciye kendine uygun görev ve desteğin verilmesi, okuyabileceği malzemenin sunulması (eğer öğrenciye verilen göre okuma ise) ve görevlerini tamamlamaları için uygun ekipman sağlanmasıdır. Her öğrenci kendisinden ne beklenildiği tamamen bilmeli ve her öğrencinin önüne ilerlemesini sağlayacak yeterli düzeyde bir zorluk sunulmalıdır. Daha yetenekli öğrencileri de ilerlemeye zorlamak için yaygınlaştırma etkinlikleri gereklidir (etkili soru sorma).

Engel 5. Değerlendirme

Uygun olmayan değerlendirmeler, çocukların ne öğrendiklerini göstermeleri önünde bir engel olabilir. Değerlendirmeler sırasında müfredat değiştirilmediyse standartlardan ödün vermeksizin engeli veya diğer özel ihtiyaçları olan adayların gereksinimlerine de cevap verecek şekilde değişiklikler yapılmalıdır. Engeli veya diğer özel ihtiyaçları olan çocuklar tüm müfredata erişemeyebilir. Bu çocuklara uygulanacak değerlendirmelerin, yapılan değişikliklere uygun olarak tasarlanması gerekmektedir.

Okuldan istihdama geçiş için gerekli bilgi, beceri ve yetenek alanlarının tanımlanmasının yanı sıra, Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi'nin uygulanması ve mesleki seviyelerin tanımlanması, bu tür mesleki bilgi, beceri ve yeteneklerin doğru bir şekilde farklılaştırılarak değerlendirilmesine imkan tanımaktadır. Her bir çocuk için hangi değişiklik veya uyumlaştırma çalışmalarının yapılması gerektiği, bilgi, beceri ve yetenek alanlarında hangi hedeflere ulaşılabileceği, Bireysel Eğitim Planlarında ayrıntılarıyla belirtilmelidir.

2.4. Bütünleştirme Süreci ve Neden Bütünleştirme?

Uluslararası sözleşmeler, ulusal mevzuat ve politikalar ile AB uyum sürecinde bütünleştirme uygulamaları, sağlam bir çerçeveye oturtulmuştur. Bununla birlikte politika ve uygulama alanlarında daha fazla gelişime ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye, BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'yi 2006 yılında imzalamıştır. Bu sözleşmede engelli insanların, eğitime daha fazla erişim ve toplumda istihdam ihtiyaçları vurgulanmıştır.

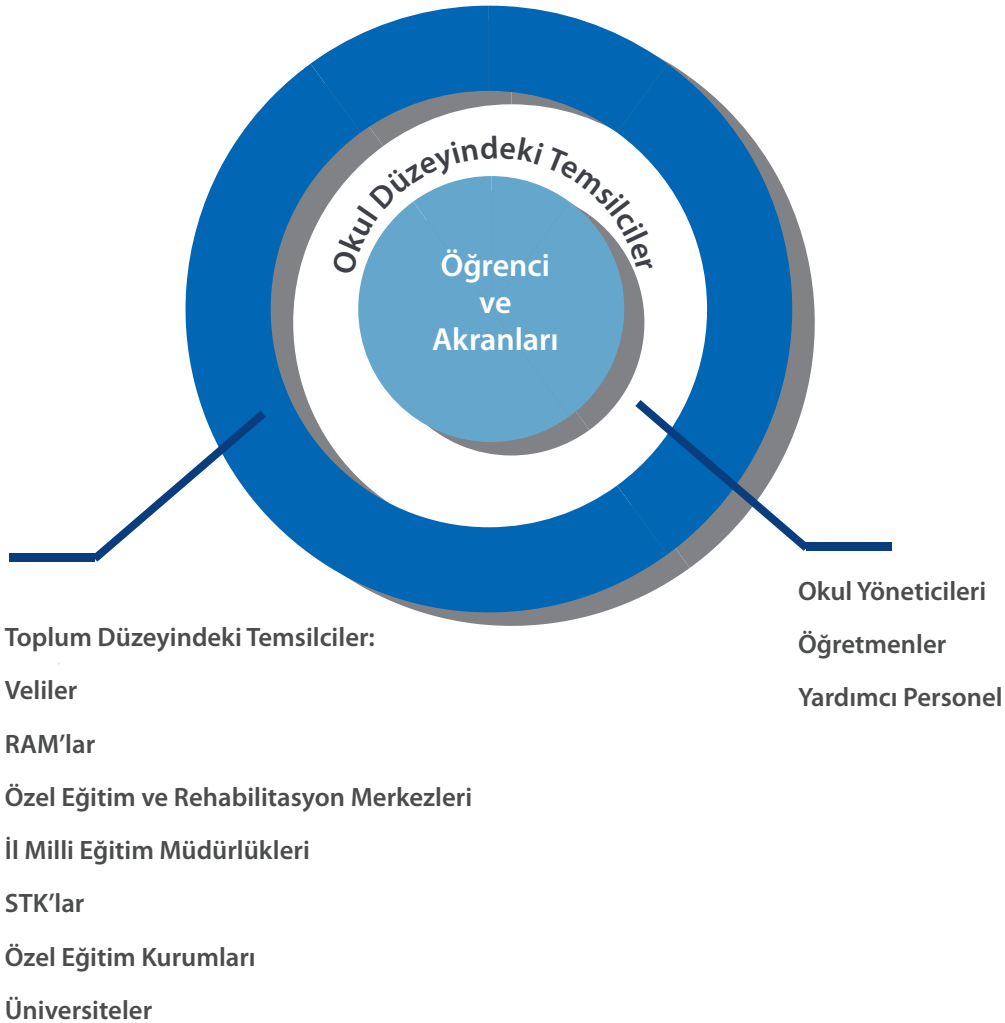
Okul düzeyinde bakıldığında, bütünleştirme uygulamalarına dair uluslararası deneyimler, başarıyı artırmak üzere engelli insanlara yönelik yapılan bütünleştirme uygulamasının tüm insanların başarısının artması üzerinde etkisinin olduğunu göstermektedir.

Kişisel düzeyde ise bütünleştirme, engelli insanların ve onların ailelerinin daha tatmin edici ve üretken yaşamlar sürmelerini desteklemektedir.

Tüm güçlükleri merkeze alan bir yaklaşımın aksine, çocuğun etrafını saran kültürel, sosyal, tutumlarla ve eğitsel ortamlarla alakalı engellerin ortadan kaldırılmasını vurgulayan bir özel ihtiyaç ve engel modelinin anlaşılması ve yaygınlaştırılması, bu sürecin merkezinde bulunmaktadır.

2.5. Bütünleştirme Kimleri Kapsar?

Figür 1'de bir gencin eğitimine dâhil olan herkesin bütünleştirme sürecinin aktörü olduğu gösterilmektedir.

2.6. Bütünleştirmenin Faydaları

Bütünleştirmenin faydaları temel olarak yukarı belirtilen eğitsel, sosyal ve ekonomik gerekçelerle alakalıdır. Özel olarak belirli gruplara yönelik faydaları ise şunlardır:

Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuklara Sağlayacağı Faydalar

Başarılı bütünleştirme, çocukların kendilerini gerçekleştirmelerini ve daha fazla şansa sahip olmalarını sağlar. Kişisel gelişimin ve arkadaşlık ilişkilerinin gelişiminin yolunu açar. Ayrıca, çocukların daha güçlü, dirençli, kendine güvenen kişiler olmasını ve başkalarıyla rekabet edebilecekleri düşüncelerinin artmasını sağlayacak ekolojik gelişime imkan tanır.

Özel Eğitime İhtiyacı Olmayan Çocuklara Sağlayacağı Faydalar

Başarılı bütünleştirme, öğretim ve öğrenime dair yaklaşımların değişmesini gerektirdiğinden, engeli olmayan çocuklar da kendi öğrenim yaklaşımlarıyla (öğrenme stilleri) eğitsel ortam arasındaki dengenin artmasından fayda sağlar. Bu da daha fazla başarının yolunu açar. Farklılıklara rağmen geliştirilen arkadaşlıklar ve bu farklılıklar, duygusal sağlığın ve olumlu ilişkilerin artmasını sağlar. Böylece toplumun daha geniş kesimlerinde tolerans ve anlayış artar.

Öğretmenlere Sağlayacağı Faydalar

Öğretmenler, kendi öğretim ve öğrenim yaklaşımlarında gerekli değişiklikleri yaptığı ve bütünleştirme sürecinin diğer aktörlerinden destek aldıkları takdirde, daha fazla profesyonel tatmine ulaşmakta ve yaptıkları işin daha kolay hale geldiğini görmektedir. Çünkü bütünleştirme uygulamaları, sıkılan veya eğitimin değerini anlamayan engelsiz öğrencilerin agresif veya zorlayıcı tutumlarının azalmasını sağlamaktadır.

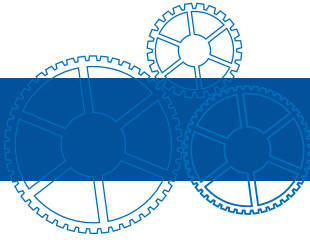
Ailelere Sağlayacağı Faydalar

Çocuklarının kabul edilmesi ve toplum gözünde değerli olması ise ailelere fayda sağlar. Ayrıca, eğitimin çocuklarının bağımlılığını azalttığını gören aileler buradan da fayda sağlar. Çünkü bütünleştirme uygulamaları bireylerin daha bağımsız hale gelmesinin yolunu açar. Engelli kişilere istihdam fırsatlarının ve daha bağımsız bir hayatın sunulması, engelli damgasını da azaltmakta ve ailelerin çocuklarının başarılarından dolayı duydukları gururu da artırmaktadır.

Topluma Sağlayacağı Faydalar

Toplum, farklı üyelerinin, toplumun parçaları olarak bir araya gelmesi yoluyla bütünleştirmeden fayda sağlar. Kişisel düzeyde ise, toplumsal bütünleştirme bireylere içinde buldukları yerel topluluklara daha fazla dâhil olmaları yoluyla fayda sağlar. Bütünleştirmenin toplumun tamamına fayda sağladığı uluslararası çapta görülmektedir. Bütünleştirme yoluyla sağlık, eğitim, adalet ve konaklama gibi kamu hizmetlerine uygun maliyetli erişim, medeni haklar, güvenlik, refah, bilgi ve iletişim, seyahat, toplumsal ve siyasi katılım, tatil ve kültür gibi alanlarda iyileşme sağlanmıştır (BM, 2010)

Yukarıda belirtildiği üzere, iş dünyasına girmek için uygun becerilere sahip olmayan engelli kişiler, daha az bilgi-beceri gerektiren işlerde istihdam edilme fırsatlarının yanı sıra, beceri ve yeteneklerini geliştirmek üzere desteğe ihtiyaç duymaktadır. İstihdamda bütünleştirme, bu kişilerin becerilerini toplumsal üretim içerisinde kullanmalarına imkân tanımaktadır.

2.7. Türkiye’de Bütünleştirici Bir Mesleki ve Teknik Eğitim Sistemi

Bu bölümde mesleki ve teknik eğitimde bütünleştirici öğrenim ve özel eğitim ihtiyacı/engeli olan öğrencilere yönelik eğitim vizyonunun ilkeleri verilmiştir.

Avrupa Birliği ülkelerinin engelli bireylere ilişkin karşılaştığı temel zorluklar; söz konusu kişilerin istihdam edilme oranının düşük olması, bu nedenle devlet yardımı almak durumunda olmaları, hasta ve/veya engelli yardımları nedeniyle zaten yüksek olan kamu harcamalarının tırmanması ve engelli bireyler arasında yoksulluk riskinin artmasıdır.

Hem ulusal hem de AB düzeyindeki iş piyasası programlarının ve hedef grupların tanımı, iş piyasasına ilişkin etkin politikalarda ana unsur olarak yer almalıdır. Söz konusu politikalarla şunlar amaçlanmalıdır:

- Ulusal ve bölgesel stratejilerin geliştirilmesi.
- Sosyal koruma sistemlerinin modernleştirilmesi.
- Engeli olan daha fazla sayıda kişinin istihdama dahil edilmesi ve bunun korunması.
- Daha iyi eğitim ve beceriler yoluyla insan sermayesine yatırımın artırılması.
- İşveren ve işçi arasındaki eşleşme sürecinin, piyasa koşullarına uygun şekilde geliştirilmesi.
- Çalışanların ve firmaların uyumlaştırılabilme düzeylerinin geliştirilmesi.
- Yerel unsurların harekete geçirilmesi.

Engelli bireylerin iş gücüne, dolayısıyla ekonomik üretime önemli bir katkı sağlaması mümkündür. AB üyesi birçok ülke, kişilerin engelli olmaları nedeniyle uygulanan ayrımcılığın kırılması, engelli bireyleri toplumun ve iş gücünün ayrılmaz bir parçası olarak görülmesi için çaba sarf etmekte, ancak bu hususta daha fazla bütünleyici önlemin alınması ve ilgili programların oluşturulması gerekmektedir (Shima vd., 2008). Söz konusu politika girişimleri ulusal çapta geliştirilse de, bu kılavuz okul ölçeğinde uygulamaları kapsamaktadır. Kılavuzla, özel eğitim ihtiyacı olan genç bireylere yönelik eğitim ve istihdam çıktılarının geliştirilmesi amacıyla mevcut sistemin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu politika yönergelerinin merkezinde iki kavram yer almaktadır: “Bütünleştirici öğrenim” ve “istihdam edilebilirlik”.

“Bütünleştirici öğrenim” ile anlatılmak istenen, öğrencilerin en iyi hangi yolla öğrendikleri, neye ihtiyaçlarının olup neyi öğrenmek istedikleri ve başarılı bir öğrenimin gerçekleşmesi için istihdam sektöründen, okuldan ve öğretmenlerden beklenenler arasında mümkün olan en fazla düzeyde uyum olmasıdır (Tomlinson, 1996).

İş gücüne dahil olan bir bireyin, iş bulup istihdam edilebilmesi için gerekli mesleki, kişisel, sosyal, akademik/işlevsel becerileri geliştirmesi, ilk eğitim sürecini tamamlamasının ardından bir işi yapmak ve sürdürmek için gerekli görevleri başarıyla tamamlayabilmesi gerekmektedir. Engelli bireylere ilişkin AB’deki deneyimler, genç bireylerin belirli bir işe özel konularda eğitilebildiğini, ancak bu bireylerin sürdürülebilir şekilde istihdam edilebilmesini sağlayan asıl “teknik olmayan” becerilerin (kişisel/sosyal ve işlevsel becerilerin) geliştirilmesi olduğunu göstermiştir.

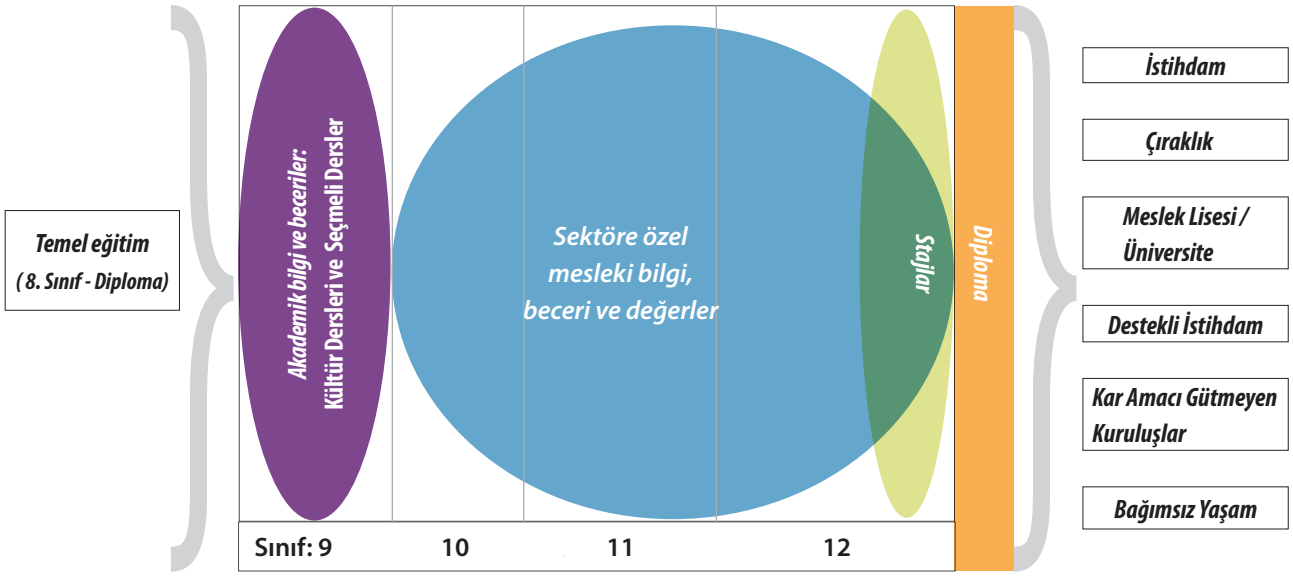
Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimde sürdürülebilir istihdama yönelik bir öğrenim modelinin geliştirilmesi konusunda, liselerdeki mevcut iyi uygulama örnekleri ve herkes için eşit fırsat ve haklar temelinde bir eğitim sürecinin oluşturulmasını hedefleyen Avrupa’daki mesleki ve teknik eğitim

deneyiminden yararlanılması amaçlanmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 4+4+4 sistemi kapsamında Mart 2012'den bu yana yapılan değişiklikler sonucunda zorunlu eğitim, artık lise düzeyini de kapsamaktadır. Söz konusu değişiklik nedeniyle, özel eğitim ihtiyacı olan daha fazla genç birey, eğitim sistemi içerisinde daha uzun süreler boyunca yer alacak, bu tür bireylerin daha fazla istihdam olanağına ve yükseköğretim fırsatına sahip olabileceği kaliteli bir eğitim sunan okullara ihtiyaç duyulacaktır.

Mevcut yasal düzenlemeler, 9.sınıfta akademik/kültür derslerinden; 10, 11. sınıflar ve stajlarla desteklenen 12.sınıfta ise meslek derslerinden oluşan bir öğretim programı getirmektedir. 12.sınıfta yapılan stajlar da, lise diploması almak için gerekli değerlendirmelerin içerisinde yer almaktadır. Söz konusu uygulama modeli, aşağıdaki Resim 1'de verilmiştir.

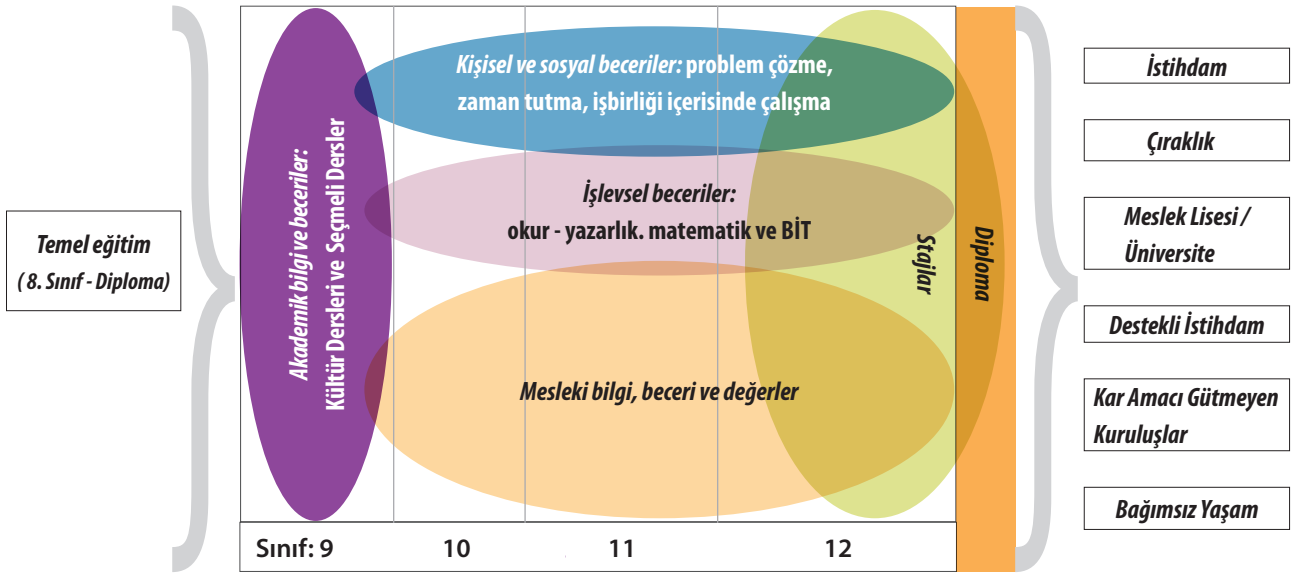
Resim 1: Türkiye'deki Mevcut İşleyiş

4+4+4 sistemiyle gelen değişikliklerle ortaöğretime devamın zorunlu olması sonucunda artık temel eğitimden ortaöğretime geçen özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin sayısı da gittikçe artacaktır. Bu öğrencilerin 9. sınıfa geçiş, tamamen akademik bir öğretim programının uygulandığı 9.sınıftan mesleki eğitim programının uygulandığı 10, 11 ve 12. sınıflara geçiş süreçlerinin desteklenmesi için sistemde kimi değişikliklere gereksinim olacaktır. Bunun yanı sıra yine söz konusu öğrenciler, staj dönemlerinde ve istihdama ya da yükseköğretime geçiş konusunda da desteğe ihtiyaç duyacaktır.

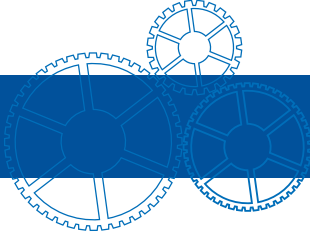
"Bütünleştirici öğrenim", öğretim ve öğrenim süreçlerinde öğrenci, öğretim programı, işveren beklentileri, öğrencinin kendi ihtiyaçları ve isteklerinin birbirine uyacak şekilde düzenlenmesi anlamına gelmektedir. İstihdam edilebilirliğin artırılması ise, istihdam için gerekli kişisel, sosyal ve işlevsel beceri alanlarında eğitimin desteklenmesini ifade etmektedir. Mevcut uygulamaların yürütülmesine ilişkin öneri aşağıda Resim 2'de verilmiştir:

Resim 2: Bütünleştirici öğrenimin ve istihdam edilebilirliğin desteklenmesi
Türkiye’de daha bütünleştirici bir mesleki eğitim sistemi için öneri

Bütünleştirici öğrenim ve istihdam edilebilirliğin güçlendirilmesi kaynaştırmanın değil, bütünleştirmenin bir işlevidir. Elbette ki bu yalnızca öğretmenlerden beklenen bir şey değildir. Ortaöğretim okullarında daha bütünleştirici uygulamalara doğru bir ilerleme, öğrencilerin tüm geçiş süreçlerinde desteklenmesi konusunda daha etkili yollar bulmak amacıyla eğitim sistemi içerisinde işbirliğini geliştirerek olur.

BÖLÜM 3

MESLEKİ YÖNLENDİRME UYGULAMALARI

- 3.1. *Mesleki Eğitime Geçiş*
- 3.1.1. *Öğrenciyi Tanımak (Öğrencinin İlgi, Beceri, Değer ve Mesleki Yeterliliklerinin Tanımlanması)*
- 3.1.1.1. *Portfolyo*
- 3.1.2. *Ortaöğretim Programlarının Tanıtılması*
- 3.1.3. *Eğitim Performansının Değerlendirilmesi*
- 3.1.4. *Aile Rehberliği*
- 3.1.5. *Öğrencinin ve Ailenin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*
- 3.2. *Mesleki ve Teknik Eğitimde Yönlendirme*
- 3.2.1. *Öğrenciyi Tanımak (Öğrencinin İlgi, Beceri, Değer ve Mesleki Yeterliliklerinin Tespit Edilmesi)*
- 3.2.2. *Meslek Alanlarının Tanıtılması*
- 3.2.3. *Öğrencinin ve Ailenin Karar Verme Sürecine Katılımı*
- 3.3. *Mesleki ve Teknik Eğitimde Etkin Yönlendirme İçin Öneriler*

Türkiye’de bütün çocuklar, ilköğretimden ortaöğretime geçerken ve meslek liselerinin ilk yılında, eğitim alanındaki ve mesleki alandaki gelecekleri konusunda temel önem taşıyan bir karar aşamasıyla karşı karşıya kalmaktadır.

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileri tanıma çabası, değerlendirme yapmayı, gözlem yapmayı ve konuyla ilgili olabilecek her türlü bilgi kaynağının, durumun, ortamın, sonucun, tutum ve yatkınlığın dikkate alınarak bütünleştirilmesini içermektedir.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar için bu geçiş süreci pek çok durumda daha da önem kazanmaktadır çünkü bu süreç genellikle kişinin bireysel ve mesleki geleceğini belirlemenin yanı sıra özel ihtiyaçları da göz önüne almayı gerektirmektedir. Dolayısıyla, mesleki yönlendirme ve değerlendirme metodolojisi bu süreçte hayati bir öneme sahiptir.

Mesleki yönlendirmede değerlendirmeye ilişkin en iyi uygulama örnekleri, bir dizi paralel bilgi ve değerlendirme aşamasından oluşan uzun vadeli bir sürece işaret etmektedir. Değerlendirme sürecinde aşağıdaki hususlar belirleyici öneme sahiptir:

1. Etkileşimci/kapsamlı bir modelin kullanılması gerekmektedir.
2. Özel eğitime olan ihtiyacın değerlendirilmesinde yetersizlik tanınması ön şart oluşturmamalıdır.
3. Mesleki yönlendirmede değerlendirme, çok sayıda değerlendirme yöntem ve aracının bir arada kullanılmasını gerektirmektedir.
4. Bu değerlendirmeler sonucunda öğrencinin birey olarak eğitim ortamının ve mesleki ortamın tüm yönleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğuna ilişkin bir resim ortaya çıkartılır ve öğrencinin hem güçlü, hem de zayıf yönleri tespit edilir.
5. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin değerlendirilmesi daima, eğitsel, psikolojik ve gereken hallerde tıbbi danışmanlık sağlanmasını gerektirmektedir.
6. Değerlendirme, süregelen bir süreç olarak görülmelidir; bu süreçte tek seferlik bir tanılama prosedürü yerine bir başlangıç değerlendirmesinin yapılması ve zaman içinde kaydedilen ilerlemenin izlenmesi esastır. Öğrenciye bu sayede kendisiyle ilgili gereken tüm bilgileri temin etme olanağı sağlanmış olur.
7. Ebeveynler ve öğrenciler, değerlendirme sürecine bizzat ve aktif olarak katılmalıdırlar.
8. Kurumlar arası koordinasyonla ilgili mevcut iyi uygulamalar, çocukların mesleki gelecekleri hakkında karar verirken özel eğitime olan ihtiyaçlarının etkin ve verimli bir şekilde değerlendirilebilmesini mümkün kılacak şekilde daha da geliştirilmelidir.
9. Bu önerileri uygulamaya yönelik faaliyetler belirli aralıklarla yeniden değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Jason E. Neufeld ve arkadaşları (2006) üç taraflı bir birey etkileşim modeli geliştirmiştir. Bireyin çevresiyle olan etkileşimini konu alan bu modelde aşağıdaki unsurlara yer verilmektedir:

- > Müzakere,
- > Katılım,
- > Değerlendirme

Sürece katılım şansına sahip olan ebeveyn ve öğrenciler, mesleki yönlendirme sürecine etkin bir şekilde katkıda bulunacak ve ortaya çıkan sonucu daha fazla kabullenerek destekleyecektir.

3.1. Mesleki Eğitime Geçiş

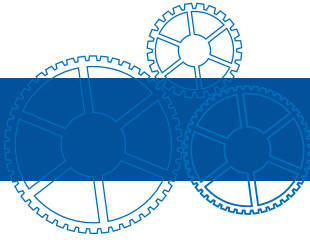
İlköğretimden mesleki eğitime geçiş sürecinin kolaylaştırılması için mevcut olan tüm kaynak ve bilgiler kullanılmalıdır. Bunlar arasında ilgili kişilere ilişkin çeşitli veriler de yer almaktadır.

Ailelerin sürece katılmalarının sağlanması, atölyelerde uygulamaların düzenlenmesi, karar verme sürecinde tamamlanacak olan bir portfolyonun kullanılması gibi uygulamalar bu yaklaşımın unsurları arasında yer almaktadır. Bu unsurlar, çocuğun ve ailesinin karar verme sürecini destekleyecek, ayrıca gelecekte bu öğrencilere öğretmenlik yapacak olan kişiler için de yararlı bir bilgi kaynağı teşkil edecektir.

Öğrencinin geçmişiyle ilgili kapsamlı bir bilgi tabanının oluşturulması, özel eğitime ihtiyacı olan gençlerin özel ihtiyaç ve niteliklerinin kavranması, bu gençlerle çalışmayı kolaylaştıracaktır.

Bu kapsamlı yaklaşım:

1. Bütün paydaşların, öğrencinin aşağıdaki nitelikleri hakkında bilgi edinmelerini, onları tanımalarını ve gerekli tepkiyi gösterebilmelerini sağlayacaktır:
  - a. Genel ilgi alanları,
  - b. Becerileri,
  - c. Mesleki tercihleri (ilgi alanları, öğrenme biçimleri, fiziksel gelişimleri),
  - d. Sağlık durumu,
  - e. Özel ihtiyaçları (raporlar, BEP, destek eğitimi raporları vb.)
2. Öğrenciye ve ailesine mesleki alternatifler sunacak, onlara meslek program ve dalları hakkında bilgi verecektir;
3. Öğrencinin ve ailesinin karar alma sürecinde aktif rol oynamalarını, bilgi ve deneyimlerini aktarmalarını ve geleceğe ilişkin olasılıklar konusunda girdide bulunmalarını mümkün kılacak ve onları bu doğrultuda teşvik edecektir;
4. Konuyla bağlantılı her türlü bilginin değerlendirilmesini sağlayacak, öğrenciye ve ailesine sağlanan bu geri bildirim, hedeflenen meslek, özel eğitim ihtiyaçları ve atılacak olan adımlarla ilgili olarak ortak hedeflerin belirlenmesine katkıda bulunacaktır.

3.1.1. Öğrenciyi Tanımak (Öğrencinin İlgi, Yetenek, Değer ve Mesleki Yeterliliklerinin Tanımlanması)

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileri tanıma çabası, değerlendirme yapmayı, gözlem yapmayı ve konuyla ilgili olabilecek her türlü bilgi kaynağının, durumun, ortamın, sonucun, tutum ve yatkınlığın dikkate alınarak bütünleştirilmesini içermektedir. Öğrencilerin güçlü ve eksik yanlarının gerektiği gibi değerlendirilebilmesi; yanlış genellemelerden kaçınılabilmesi, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğun çevresindeki "süreç ortaklarının" her birinin sürece katılımının sağlanması ve ortak bir çözümün bulunması bu sayede mümkün olabilir. Bu çerçevede aşağıdaki temel sorulara cevaplar verilmelidir:

1. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin değerlendirilmesinde neden süreç odaklı bir bütünleştirme yaklaşımı kullanılmalıdır?

- Kendini geliştirmek ve kendisiyle ilgili sorumluluk almak konusunda öğrenciyeye yardımcı olur.
- Mevcut eğitim ortamından en üst düzeyde fayda sağlanmış olur.
- Öğrencilerin yaşamın farklı alanlarındaki gelişme ve büyüme olanakları ve mesleki imkanları "süreç ortakları" tarafından değerlendirilebilir.

2. Öğretmenler, öğrencilerin yönlendirme sürecine katılımını neden sağlamalıdır?

- Temel amaç öğrencinin kendini tanımasına ve kabul etmesine yardımcı olmaktır.
- Olumlu bir öğrenme ortamı yaratılmasına yardımcı olur.
- Öğrenme beceri ve olanaklarıyla ilgili beklentilerin daha gerçekçi olması sağlanır.
- Öğretmenlerin, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin öğrenmelerini sağlayacak en iyi öğretim stratejisini seçmelerine imkan verir.
- Bireysel farklılıkların (zayıf yanlar ve güçlü yanlar) kabul edilmesi sayesinde öğrenme çıktıları gelişim gösterir.
- Sınıftaki akran ilişkileri yoğunlaştırılır.
- Öğrencilerin kendilerine olan güvenleri gelişir ve öğrencilere sorun çözme becerileri kazandırılır.
- Böylece öğrenci daha başarılı hale gelir ve daha üst düzey bir eğitim kademesine ulaşabilme imkanı artar.

3. Öğrencinin hangi açılardan tanınması önem taşır?

Aşağıdaki temel noktalarda öğrencinin tanınması süreci doğru yönetilebilmesi için önem taşımaktadır:

• Sağlık	• Yetenekler
• İlgi alanları	• Başarı
• Kişisel özellikler	• Benlik algısı ve kendisiyle ilgili farkındalık
• Sosyo-ekonomik düzey	• Öğrenme biçimi

4. Ölçme ve değerlendirme araçları nelerdir?

Sürecin değerlendirilebilmesi için çok çeşitli ölçme araçlarının kullanılabilmesi mümkündür. Bu araçlardan bazıları şunlar olabilir:

• Standardize Edilmiş Testler (Nicel Tabanlı)

- + İlgili testleri (tutum testleri)
- + Yetenek testleri (beceri testleri)
- + Kişilik testi bataryaları
- + Tutum testleri
- + Başarı testleri

• Test Dışı Teknikler

- + Standardize edilmiş gözlem
- + Serbest gözlem
- + Biyografi verileri
- + Rol yapma/oyun
- + Anekdotu dayalı gözlem
- + Sosyometrik veriler
- + Açık (serbest tanımlama ve yanıt verme imkanı) ve kapalı (evet/hayır, çoktan seçme) uçlu yanıt verme stratejilerini içeren genel ve özel anketler

• Bileşik Metodoloji Yaklaşımı

Güncel değerlendirme stratejileri; psikometri, bilgi, ilgi ve yetenek testlerini birleştirmektedir. Bu yaklaşım sadece bir kaynağa bağlı olmadan öğrenci ile ilgili farklı yöntemlerle bilgi toplamayı öne çıkarmaktadır. Böylece daha güvenilir ve sağlıklı karar verebilmek mümkün olacaktır. Bu yaklaşım gerekli durumlarda ek bilgiler edinilebilmesi, kararların yeniden değerlendirilebilmesi, yeni yaklaşımların bulunması ve nihayet alternatiflerin karşılaştırılabilmesi için daha uzun ve detaylı çalışmayı gerekli kılmaktadır.

3.1.1.1. Portfolyo

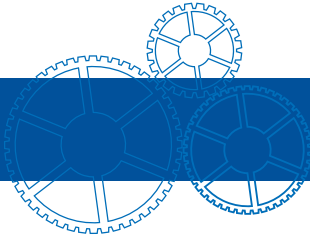
Geçiş sürecinde portfolyo yönteminin kullanılması, başta özel eğitime ihtiyacı olan öğrenci olmak üzere tüm paydaşlar için kanıt oluşturur ve paydaşların farkındalığını sağlar.

• Kişisel Belgeler

- + Fotoğraflar,
- + Adres,
- + Özgeçmiş,
- + Öğrencinin yaşamındaki önemli kişilerin isim ve telefon numaralarının listesi,
- + Referans mektupları.

• Okulla ilgili belgeler

- + Okul karneleri,
- + Ürün dosyalarından seçilen örnekler,
- + Uygulanan ölçme araçları ve değerlendirme sonuçları,
- + Ev ödevleri,
- + Yapılan veya katkıda bulunulan proje çalışmaları,

- + Elde edilen dereceler ve sertifikalar,
- + Özgeçmiş (öğrenci tarafından doldurulacaktır)
- + Öğretmenler, akranlar ve okulun danışmanlık hizmetleri tarafından sağlanan geribildirimler.

•**İlave objeler / sonuçlar / belgeler**

- + Çocuk tarafından yapılan resimler (el yapıtları)
- + Yazılan hikaye ve şiirler
- + Gönüllü çalışmalar
- + Sosyal ve sportif faaliyetlere katılım sertifikaları

•**Mesleki yönlendirme**

- + Eğitsel değerlendirme raporu örneği (RAM'lerden)
- + Öğrenci tanıma formu (öğrenci tarafından doldurulacaktır)
- + Her türlü başarı ve yüksek başarı belgesi
- + Eğitim Performansı Formu (öğrencinin öğretmenleri tarafından doldurulacaktır)
- + Eğitsel Değerlendirme Talebi Formu (Okul Rehberlik Servisi ve Sınıf Rehber Öğretmeni tarafından doldurulacaktır)
- + Öğrencinin stajyerlik, yarı zamanlı veya tam zamanlı çalışma deneyimlerini gösteren her türlü belge
- + Gereken önemli bilgilerle birlikte olası görülen meslek seçenekleri
  - > Mesleğin tanımı
  - > Açık pozisyonlar, iş fırsatları
  - > Meslek seçiminin gerekçeleri
  - > Gereken okul yeterlilikleri
  - > Ortalama gelir
  - > Mesleğe devam edilmemesinin gerekçeleri

•**Gelecek planları**

- + Kişisel planlar
- + Mesleki planlar

Görüldüğü üzere, portfolyoda çocukla, başarılarıyla ve bireysel özellikleriyle (eğitsel ve mesleki) ilgili gerekli tüm bilgilere yer verildiği düşünülür; portfolyoda aynı zamanda karar alma süreciyle ilgili belgelere de yer verilir ve böylece herkesin süreç basamakları hakkında bilgi sahibi olması sağlanır. Son olarak, çeşitli alternatifler lehine veya aleyhine verilen kararların gerekçeleri de belirtilmelidir.

Portfolyoda öğrencinin eğitim geçmişiyle ilgili belgelere yer verilerek, kişisel gelişim süreçlerinin izlenmesi ve iş başvurusunda bulunurken gerekli dosyaların teslim edilebilmesi sağlanmalıdır.

Eğitsel ve mesleki planlama dosyası (portfolyo) aşağıdaki amaçlara hizmet etmektedir:

- Öğrencinin eğitsel, kişisel ve mesleki gelişiminin düzenli olarak izlenmesine yardımcı olur.
- Öğrenciyle ilgili önemli belgelere erişilmesini kolaylaştırır.

- Özellikle günümüz iş ve çalışma dünyasında bir portfolyoya sahip olmak çok önemlidir; bu sayede öğrencilerin gelecekte hazırlayacakları portfolyolar için temel oluşturulmuş ve öğrencinin özel ve mesleki yaşantısına sayısız katkıda bulunulmuş olur.

3.1.2. Ortaöğretim Programlarının Tanıtılması

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin en iyi mesleki alternatifi seçebilmelerinin sağlanması için ortaöğretim programlarının tanıtılmasına sekizinci sınıf sona ermeden en az altı ay önce başlanmalıdır.

Bu ikinci yarıyıldaki bölgede bulunan meslek okullarının yine aynı bölgedeki okulların sekizinci sınıflara tanıtılması büyük önem taşımaktadır. Meslek liselerine yapılan ziyaretler esnasında öğrencilerin mesleki tercihlerinin netleştirmelerine yardımcı olmak gerekir. Meslek lisesi öğretmenleri bu anlamda, öğrencilerin mümkün olduğu kadar mesleki yaşantı edinmeleri ve kendileri için en doğru tercihi yapmalarını sağlamalıdır. Öğrencilere mesleklerin getireceği fırsatları ve zorlukları objektif olarak tanıtmak ve doğru tercihleri yapmalarını sağlamak, hem meslek lisesi öğretmenleri hem de öğrenciler için okulu daha verimli hale de getirecektir. Bu tanıtım sürecinde tüm ihtimaller ve imkanlar değerlendirilmelidir.

Bazı örnekler:

- Sekizinci sınıflarda meslekler ve meslek okulları konusunda sunum yapılması ve/veya öğrencilere kitapçık, poster, broşür, CD, DVD dağıtılması (portfolyolarına konulacaktır)
- Bu meslek okullarının alan şeflerinin öğrencilere bilgi vermeleri için okula davet edilmeleri
- Meslek okullarına ziyaret düzenlenmesi
- Meslekle ilgili ilave bilgi edinilebilmesi için meslek odalarıyla işbirliği yapılması ve firmaların ziyaret edilmesi
- Belirli meslek alanlarındaki uzmanların okula davet edilmesi
- Rehberlik saatlerinde sektörler ve meslek alanlarıyla ilgili tanıtım yapılması
- Sosyal kulüp faaliyetleri kapsamında mesleklerle ilgili tanıtıcı faaliyetler gerçekleştirilmesi
- Türkiye İş Kurumu'ndan meslek alanlarıyla ilgili bilgi edinilmesi ve öğrencilerle paylaşılması
- Meslekler, meslek programları ve belirli mesleklere ilişkin istihdam olanakları hakkında bilgi edinmek için internet kullanımının öğretilmesi/etkin hale getirilmesi
- Mülakat, internet kullanımı ve yazılı bilgi incelemesi içeren akran grup araştırmaları yapmak üzere ekiplerin kurulması (bu faaliyetin gözetim altında yürütülmesi gerekmektedir!!!)

Bu faaliyetler sırasında öğretmenler, öğrenciler hakkında kayıt (portfolyo) tutmalı ve elde edilen bilgileri kaydetmelidir.

Öğretmenler/özel eğitim öğretmenleri, mümkünse çocukların kendi fikirlerini ve sahip oldukları bilgileri diğerleriyle paylaşıp tartışabilecekleri ve geribildirim alabilecekleri bir platform kurmalıdır. Bu yolla karar verme süreci fikir yürütmeye dayanan kontrollü bir süreç haline gelir.

Karar verme sürecinin kendine özgü aşamaları şu şekilde sıralanabilir:

I. İlk aşamada özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler kendileriyle ilgili daha fazla şey öğrenirler, güçlü yanlarını, zayıf yanlarını, tutum ve yeteneklerini tanırlar.

II. Buna paralel olarak, mesleki fırsatlar, okul programları vb. dışsal faktörlerle ilgili tanıma ve öğrenme süreciyle de bağlantı kurulur ve karar verme sürecine temel oluşturulur. Burada özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler ve tüm önemli grup ve kişiler (öğretmenler, aile vb.), ilk iki aşamadan elde edilen öğrenme sonuçlarını kullanarak işbirliğinde bulunurlar. Üçüncü aşamanın, meslek sınıfları ve farklı mesleklerle ilgili çok sayıda alternatifin incelenmesi tamamlanana kadar ertelenmesinin belirleyici öneme sahip olduğu kanıtlanmıştır.

III. Son olarak, bu karara göre hareket edilerek süreç tamamlanır; bu aşama ailenin ve okulun da onayı alınarak (mümkünse) "kutlanır" ve "yayınlanır".

Karar verme sürecinde sıkça karşılaşılan sorunlar

- > Alınan kararın gelecekteki yaşam için ne kadar önemli olduğunun kavranmaması veya dikkate alınmaması
- > Öğrenim sürecinin içeriğinden haberdar olunmaksızın belirli bir mesleğin seçilmesi
- > Gerekli şartlara sahip olunmaksızın belirli bir mesleğin seçilmesi
- > Meslek seçiminin akran grubu tercihlerinin etkisi altında kalınarak yapılması
- > Meslek seçiminin mesleğin içeriğini bilmeyen insanların etkisi altında kalınarak yapılması
- > Meslek seçiminin mesleğin yüksek eğitimle ve üniversite eğitimiyle olan bağlantıları düşünülmeden yapılması
- > Karar verme sürecinde, "zeki öğrenciler fen bilimlerine gitmelidir" gibi basma kalıp düşüncelerin/önyargıların etkisi altında kalınması
- > Öğrenciler üzerindeki "arkadaşların/akrabaların şu mesleği seçiyor, öyleyse sen de onu seçmelisin!" baskısı.
- > Anne baba tarafından oluşturulan, yapamadıklarını çocuğunda gerçekleştirme hayali.

Bu sürecin yönetici, öğretmen, aile ve öğrencinin katılımı ile etkin bir şekilde yönetebilmek için aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

- > Test sonuçlarından ve diğer tekniklerle elde edilen bilgiler öğrencinin gelişim dosyasına sistematik olarak kaydedilmeli ve böylece öğrenciyle ilgilenen herkese gereken tüm bilgiler temin edilebilmelidir.
- > Bu tekniklerin sonuçlarının öğrenci dosyasına düzenli olarak kaydedilmesi, öğrencinin gelişiminin izlenmesine yardımcı olur.
- > Toplanan bilgiler oldukları gibi kaydedilmezler; özetlenmeleri ve kayda geçirilmeden önce sınıflandırılmaları gerekir.
- > Gizli bilgiler ile çocuğu olumsuz yönde etkileyebilecek bilgiler dosyaya kaydedilmemelidir.
- > Sınıf öğretmenleri ders yılı boyunca öğrencilerin ilgi alanlarını, yeteneklerini, gelişimsel ve kişilik özelliklerini, akademik başarılarını, kendi gözlem sonuçlarını ve ailelerle yaptıkları toplantıların sonuçlarını/geri bildirimlerini kaydetmelidirler.

3.1.3. Eğitim Performansının Değerlendirilmesi

Eğitsel değerlendirme, bireyin, meslek okulundaki öğrenme gereksinimleri ve mesleki alandaki performans gereksinimleri kıstas alınarak değerlendirilmesi sürecidir.

Söz konusu değerlendirme süreci aşağıdaki aşamaları içerir:

1. Engelli öğrencinin fark edilmesi ve belirlenmesi,
2. Meslek okulu ve iş gereksinimleriyle ilgili başarıların/tanımların gözden geçirilmesi,
3. Yerleştirme için uygun yer bulunması,
4. Bireysel Eğitim Programlarının hazırlanması,
5. Uygun hedef ve amaçların seçilmesi,
6. Uygun öğretim stratejilerinin belirlenmesi,
7. Gelişim sürecinin değerlendirilmesi.

Değerlendirme sürecinde tek bir araca bağlı kalınmamalı farklı kaynaklardan ve farklı yöntemlerle en doğru bilgiye ulaşmak amaçlanmalıdır.

Temel değerlendirme hatalarının önlenmesi için nihai sonuçlara varmadan önce öncelikle, gözlem ve değerlendirmeler, uygulama görevleri, mülakatlar, kontrol listeleri, psikometri testleri, önem arz eden kişilerden bilgi alınması vb. gerekli tüm bilgi araçlarının kullanılması gerekir.

Dokuzuncu sınıfın ilk yarıyılında öğrenciler olası meslek alanlarıyla ilgili bilgi edinmiş olurlar. Meslek seçimlerini yaparken kendi bilgi, beceri ve yetkinliklerini dikkate alarak yapmalıdır.

Belirli bir meslek alanının tanıtılmasına ilişkin örnek:

I. Dokuzuncu sınıf öğrencileri, meslek şubeleri tarafından yapılan işlerin okulun ortak alanlarında sergilenmesi sayesinde meslek alanları hakkında bilgi edinebilirler. Örneğin, dokuzuncu sınıf öğrencilerine, atölye ortamında önceden hazırlanmış bir Ebru teknesinin temin edilmesi, onların bu deneyimi meslek alanını seçmeden önce yaşamasına olanak sağlar.

II. Atölye faaliyetlerine katılım: Tanıtım faaliyetlerinin ardından öğrencilerden ve ailelerinden tercih ettikleri alanların listesini çıkartmaları talep edilir. Çocuğun yoğunlaşmak istediği alanlardaki mesleki becerilerini gözlemlemesi ve mesleki becerilerini test edebilmesi için atölye programları hazırlanır.

III. Öğrencinin katılacağı yapılandırılmış atölyeler düzenlenir ve buralarda seçilen meslek alanıyla ilgili gözlem yapma ve kolay uygulamalı faaliyetlerde bulunma imkanı yaratılır. Bu atölyeler, müfredat dışı faaliyetler ile birlikte yaklaşık 2 ila 4 saat sürer. Öğrencinin ortaya koyduğu yetenek, ilgi ve tutumlar uzman öğretmen tarafından değerlendirmeye tabi tutulur.

IV. Elde edilen sonuçlar, öğrencinin yanı sıra diğer öğretmenlere ve aileye de geri bildirim olarak iletilir. Böylece öğrencinin düzeyinin belirlenmesi mümkün olur.

ÖRNEK UYGULAMA

9. Sınıf Mesleki Yönlendirme Örneği

Aslı, 9. sınıfta okuyan, Hafif Düzey Zihinsel Yetersizliği olan bir öğrencidir. Öğrencinin basit düzeyde konuşabilme, yine basit düzeyde (heceleyerek) okuyup yazabilme becerileri gelişmiştir. Ayrıca fiziksel gelişim özellikleri itibarıyla akranlarından geridir.

Birinci dönem sonlarına doğru ders öğretmenleri, öğrencimizin okuma yazma becerileri yeterince gelişmediği için sınav uygulamalarında çok zorlandıklarını, okulumuzda yapamayacağını düşündüklerini, kendisi için daha uygun bir kuruma yönlendirmemiz durumunda başarılı olabileceğini belirtmişlerdir. Bu görüşler ve endişeler doğrultusunda öğrencinin 9. sınıftan sonra okulumuzda kendisine uygun bir alan seçmesi durumunda başarılı olup olamayacağı, okulumuzdaki alanlara ilgisi olup olmadığı, doğru ve sağlıklı yönlendirme için akademik ders başarısının öğrenciyi tanımak için tek ölçüt olmadığı düşüncelerinden hareketle örnek bir uygulama yapmak istedik. Daha önce önerilerden biri olarak paylaşılan; özel gereksinimli öğrencinin atölyelerde meslek dersleri öğretmenlerinin gözetiminde yeterliklerinin gözlenmesi düşüncesini tam da şu an bu öğrenci için hayata geçirmek istedik. Bu amaçla öğrenci ile görüşüldü ve yapılacak uygulamalar hakkında bilgi verildi. Öğrenci ve öğretmenlerin uygulama sonrası değerlendirmeleri için birer form hazırlandı..

Çalışmalar okulumuzda bulunan El Sanatları, Yiyecek İçecek Hizmetleri, Giyim Üretim ve Güzellik Hizmetleri Alanları ile yürütülmüştür.

İlk önce El Sanatları Öğretmeni ile Rehberlik Servisinde öğrenciyle buluşuldu. Öğretmenimiz, alanıyla ilgili ön beceriler olarak; araç gereçleri tanıma, makas tutma, ipliği iğneye geçirme, teğel yapma, tiğ tutma gibi becerileri gözlemledi. Öğretmenimizin gözlem sonuçlarına göre; öğrencinin psikomotor becerilerinin yeterince gelişmediği için ipliği iğneye zor takabildiğini, iğneyi kontrol etmekte güçlük çektiğini, pul ve boncuğu verilen yönergeye göre işleyebildiğini; tiğ tutamadığını, zincir çekemediğini ve yön kavramının yeterince gelişmediğini belirtmiştir. Öğretmenimiz zaman içerisinde ve bol tekrarla bu becerileri geliştirebileceğini ifade etmiştir. Uygulamalar esnasında öğrenci zorlanmasına rağmen keyif almış, eve götürüp evde de yapmak istediğini belirtmiştir. Öğrenci bu uygulamadan sonra hemen hemen hergün gelip, derse girmek yerine bu tür çalışmalar yapmak istediğini ifade eden cümleler kurmuştur. Öğrencinin bu ilgisi akademik performans yerine başarılı olabildiğini hissettiği bir etkinliği yapmak istediği şeklinde yorumlanabilir.

Yiyecek İçecek Alanı ile çalışmalara devam ettik. Yiyecek İçecek Dersi Öğretmenlerinden 2 kişi öğrenciyi gözlemledi. Resimlerde de görüldüğü gibi öğrencinin servis alanından masaya bardakları taşıması, sıralaması, devamında bardağın belli bir hizasına göre meyve suyunu doldurması istendi. Öğrencinin yönergeyi dikkatlice dinlediği, bardakları içine elini değdirmeden taşıdığı, fakat sürahiye kaldırmakta güçlük çektiği gözlemlendi. Öğretmenlerimizin gözlem sonuçlarına göre; öğrencimiz, tepsi taşıyabilir, kuver açabilir, su ve içecek servisi yapabilir ve temiz ve düzenli çalışabilir, denildi. Ağır kaldırmakta güçlük çektiği gözlemlenmiş, bununla ilgili olarak kas gelişiminin desteklenmesi gerektiği paylaşılmıştır. Ders öğretmenlerinin olumlu görüşleri mutluluk verici olmuştur.

Giyim Üretim Alanındaki uygulama örneklerinde, basit düzeyde ütü yapma, iğne ve iplikle teğel çalışmaları, cetvel kullanma, makasla kumaş kesimi ve overlok ile dikiş makinalarının pedallarına basabilme gibi ön becerilere bakıldı. Öğrencinin cetvel kullanımında ölçü bilgisi yetersizliği olduğu, kaba motor becerilerdeki yetersizliği nedeniyle makinaların pedallarına basmakta zorlandığı, diğer basit becerileri az da olsa gerçekleştirebildiği gözlemlendi.

Güzellik Hizmetleri Alanında öğrencinin yapması istenen ön becerilerden; ele krem sürerek masaj uygulaması yapabilme, yüze krem sürme ve masaj uygulayabilme, biri fön çekerken yanında fön makinasını tutarak yardımcı olabilme, temizlik yapabilme gibi becerileri gerçekleştirebildiği gözlemlendi. Eğitim alması durumunda ise zaman içinde oje, parlatacı sürebilme, manikür vb. uygulamalar için ılık su oluşturabilme, aletleri kapatıp açabilme gibi becerileri de geliştirebileceği belirtilmiştir. Öğretmenin

gözlemlerine göre; elle yapılan uygulamalar olduğu için, tutma, kavrama ve el göz koordinasyonu konularında öğrencinin zayıf olduğu ve bağımsız uygulamaları yapamayacağı ifade edildi. Öğrencinin ise uygulamalara yoğun ilgi gösterdiği, "saça maşa yapalım, oje sürelim" gibi taleplerle atölyeden ayrılmak istemediği ve çalışmalara devam etmek istediği gözlemlendi.

Tüm çalışmaların bitiminde öğrenciye en çok hangi alandaki uygulamalardan hoşlandığı soruldu. Öğrenci bütün alanlarda, sıkılmadan, ilgiyle ve hevesle uygulamalara katılmasına rağmen, sonuçta Güzellik Hizmetleri Alanını seçti. Karar sürecinin başında okulda hangi alanların olduğunu dahi bilmeyen, hangi alanda ne tür uygulamaları yapması gerektiğini konusunda fikri olmayan bir öğrencinin, kendisi ve geleceği için ne kadar önemli bir yaşantı deneyimlediğini hep beraber gördük. Normalde mesleki tanıtım ve yönlendirme çalışmaları gereği, sadece anlatım yöntemiyle alanları dinleyecek ve bir karar vermek zorunda kalacaktı. Bu da genellikle ailenin verdiği karar olacaktı. Fakat bu uygulamayla öğrenci atölye ortamını gördü, yaşayarak öğrendi, yapabileceklerini ve yapmak istediklerini fark etti. Uygulamanın geliştirilmesi, senenin başından itibaren aylık gözlemler ve uygulamalar şeklinde yapılması, ailenin dahil edilmesi, kararsız kaldığı alanlar için devam ettirilmesi ile daha da etkili olacağı düşünülmektedir. Bu örnek çalışmada bize yardımcı olan Meslek Dersleri Öğretmenlerimize çok teşekkür ederiz.

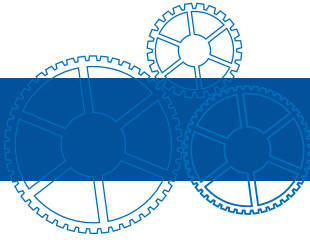
Resimlerde 9. Sınıf Öğrencimiz Farklı Bölümlerde Uygulama Yaparken Görülüyor

3.1.4. Aile Rehberliği

Ailelerin görüş, yaklaşım ve değerleri başlangıçtan itibaren sürece katılmadığı takdirde mesleki karar verme sürecinde istenilen başarı elde edilemeyecektir. Etkili sonuçların alınabilmesi ve okul-aile işbirliğinin sağlanabilmesi için ailelerle birlikte çalışmak çok önemlidir.

Ailelerin sürece katılmalarının gerekçeleri:

- I. Aile çocuğun ilk öğretmenidir ve çocuk temel inanç, değer ve tutumları ailede edinir.
- II. Aileler çocuğu okul personelinden daha iyi tanır ve onun yaşantısında en önemli motivasyon unsurlarından biri olmaya devam eder.
- III. Çocuklar okulda öğrenilen içeriği evde aileleriyle uygulamaya geçirebilirler. Bu sayede aileler de çocuklarının yeni beceri ve yetkinliklerinin farkına varır.
- IV. Okul yıllarından sonra özel eğitime ihtiyaç duyan çocuğun/öğrencinin yanında büyük olasılıkla ailesi kalmaya devam edecektir.
- V. Aileler okul dışı faaliyetlerin en önemli aktör ve destekleyicileridir. Bu faaliyetler esnasında öğrenmeye dayalı davranış değişikliklerinin gerçekleşmesi kolaylaştırılabilir de, engellenebilir de.

Bu gerekçeler, çocuğun kişiliğinin ve sosyal, eğitsel ve mesleki gelişiminin sağlanması için ailenin katılımını gerektirmektedir.

Okul müdürünün veya müdür yardımcısının önderliğinde yürüyen geçiş süreci bu nedenle okuldaki rehber öğretmeni, özel eğitim öğretmenini, sınıf öğretmenini, öğrenciyi ve aileyi kapsamalıdır.

Ailelerin katılımından fayda sağlanabilmesi için okullar, ailelerle düzenli ve sistematik bir çalışma yürütmelidirler.

Ailelerle çalışmanın üç boyutu bulunmaktadır:

1. Aileye çocuklarını kabullenmeleri konusunda yardımcı olunması,
2. Aileye çocuğun eğitim programı hakkında bilgi verilerek ailenin de bu programlara aktif olarak katılmasının teşvik edilmesi,
3. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenci hakkında aileden bilgi edinilmesi.

Aile bireyleri çocuklarının öğrendiğini, okul faaliyetlerine katıldığını ve olumlu yönde gelişme sağladığını öğrendiklerinde, çocuklarının özel eğitim ihtiyacını daha kolay kabulleneceklerdir. Bu ise ancak öğretmenlerin olumlu ve destekleyici bir tutum sergilemeleri halinde mümkün olabilir.

Uygulama tecrübeleri, madde 2 ve 3 etkileşimden her iki tarafın da kazanç sağladığını göstermektedir. Tarafların birbirlerine yönelik kavrayışları gelişir, çatışan görüşlere açıklık kazandırılması ve çözüme kavuşturulması mümkün olur, çocuğu abluka altına almaktan uzak durulur ve her iki taraf da çocuğun süreç ve gelişimini destekler.

Genel olarak bakıldığında ailenin ilgi ve tutumları ile çocuğun ilgi ve tutumlarının uyumlu hale getirilmesinin sürecin etkinliğini arttırdığı görülmektedir. Bu durum yalnızca özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için değil, okul ve bütün öğrenciler için de geçerlidir. Ailelere gerekli bilgi ve özel eğitim tekniklerinin verilebilmesinin ön şartını, onlara başarılı bir şekilde rehberlik edilebilmesi oluşturmaktadır.

Okulda öğrenilen beceriler evde pekiştirilecek ve böylece sürdürülebilirlik arttırılacaktır.

Aile rehberliğinin gerekçeleri:

- I. Aileler toplumun en küçük toplumsal birimini oluşturmaktadır. Bu nedenle de aileler grup içi ilişkilerin en güçlü bağlara sahip olduğu yerlerdir. Dolayısıyla aile ortamı, kabul etmenin en başarılı ve en derin şekilde yaşandığı ortamı temsil etmektedir.
- II. Aile çocuk etkileşimi güçlü, samimi ve güvenilirdir. Çocuğun okulla olan ilişkisi bu niteliklere aynı ölçüde sahip olamaz. Eğitim personeli çocuğu doğal ortamında gözlemleyemez. Dolayısıyla aileler çocuğun doğal ortamındaki en yetkin ve en önemli gözlemcilerdir. Ve yine aileler, öğrenilen içeriğin sürdürülebilirliğini arttırırlar.
- III. Aile ile okul işbirliği yapmadığı takdirde bu durum öğrenme sürecine olumsuz yönde etkide bulunabilmektedir.
- VI. Aileler arasında temas sağlanması özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin ailelerine paylaşım ve birbirlerini destekleme imkanı sunar.

Rehberlik genel olarak rehberliği alan kişiye; yaşamı daha iyi anlamak, ona daha iyi uyum sağlamak veya yaşamın çeşitli yönlerini dengelemek konusunda yardımcı olan planlı bir süreçtir.

Aile rehberliği söz konusu olduğunda, rehberlik faaliyetlerinin iki temel amacı bulunmaktadır:

1. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin en iyi mesleki tercihte bulunmasına yardımcı olmak.
2. Aşağıdaki hususlarda daha gerçekçi bir kavrayışın gelişmesine yardımcı olmaktır:
  - > Çocuğun güçlü yanları ve desteklenmesi gereken yanları,
  - > Okulun sunabileceği imkanlar,
  - > Eğitim sistemi ve okulun rolü,
  - > Seçilebilecek olan meslek alanları,
  - > Bu süreçteki kendi görev sorumlulukları.

Aile rehberliğinde uzun vadeli amaçlar:

- Büyüme sürecinde özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciye– mümkün olduğunca bağımsız bir yetişkin hale gelmesini sağlayacak şekilde rehberlik sunmak ve bu konuda aileyi bilgilendirmek,
- Öğrencinin beceri ve yetkinliklerini yansıtabileceği bir meslek bulmak, bu konuda aileden yardım almak.

Bu anlamda aile rehberliği düzenli bir iletişim ve bilgi odaklı temas faaliyetine dönüşmelidir.

Bu süreç aşağıdaki yöntemlerle düzenlenebilir:

- Okul tarafından düzenlenecek düzenli bilgilendirme ve tartışma faaliyetleri,
- Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciyle ilgili bilgi alış verişinin yapılabileceği ve istihdam olanakları, tıbbi veya psikolojik terapi, mali destek veya danışmanlık hizmetleri, işverenlerle temas gibi bireysel destek faaliyetleriyle ilgili olanakların tartışılabilen bir veya birkaç tane bire-bir toplantı,
- Kaydedilen ilerlemeler ve ortaya çıkan yeni bilgilerle ilgili bir geri bildirim sistemi (yazılı geri bildirim, portfolyo vb.)
- Acil durumlarda iletişime geçme konusunda öneriler.

Aile rehberliği, alınan mesleki eğitim ile yapılan mesleki yerleştirme arasındaki uyumsuzlukları kaydedilir ölçüde azaltacaktır.

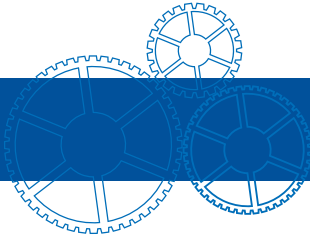
3.1.5. Öğrencinin ve Ailenin Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Mesleki yönlendirmenin iki temel daimi faydalanıcısının görüşlerinin değerlendirilmesi, yukarıda da belirtildiği üzere devamlı bir süreç olmalıdır.

Öğrencinin görüşleri, amaçları ve tercihleri portfolyosu aracılığıyla değerlendirilebilir. Öğrenci, portfolyosunun içeriğini okuldaki uzmanlarla paylaştığında onlardan geri bildirim ve değerlendirme alabilir ve söz konusu geri bildirim ve değerlendirmeler yine portfolyoya işlenebilir.

Ailenin durumuyla ilgili değerlendirmelerde aşağıdaki konular hakkında genel bir bakış açısı oluşturulmalıdır:

- Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin gelişimi,
- Öğrencinin ebeveynlerinin, kardeşlerinin ve öğrenci üzerinde etki sahibi olabilecek önemli akraba ve arkadaşların beklentileri,
- Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin tepkileri, özel dilekleri ve
- Ailelerin kendi çocukları için sağlayabilecekleri istihdam olanakları.

Özel eğitim ihtiyacı zaman zaman öğrencinin ailesinin fiili olarak da sürece katılımını gerektirebilmektedir. Aşağıda bununla ilgili bir katılım örneği bulacaksınız.

ÖRNEK UYGULAMA

Ayşe ve Annesinin Mesleki Uygulamaya Katılımı

Özel gereksinimli öğrencilerin mesleğe yönlendirilmesi ve meslekte gelişimlerine yönelik pilot uygulamanın yapıldığı okullarımızdan birinde eğitim gören Ayşe, orta düzey zihinsel engelli bir öğrencimizdir.

Ayşe, Giyim Üretim Teknolojisi Alanında 11. sınıftadır. 10. sınıfta El sanatları bölümünü çok istemiş, fakat öğrenci azlığı sebebiyle o alan okulumuzda açılmamıştır. Ayşe 10. Sınıfta seçtiği giyim bölümünde dikiş makinesiyle tanışmamıştır. Çünkü Ayşe'nin Giyim Öğretmenleri, elini dikiş makinesinin iğnesine kaptırabilir korkusuyla ona bu görevi verememişlerdir. Sorumluluk alamayan Ayşe'yi bu durum üzmekte ve arkadaşları arasında yetersiz hissetmesine sebep olmaktadır. 10. Sınıfı mesleki ve sosyal anlamda çok pasif olarak bitiren Ayşe'nin alan öğretmeni, 11.sınıfta annesiyle birlikte uygulama derslerine katılmasını önermiştir. Bu durum BEP planında da yer almıştır. Ayşe 2 ay annesi ile birlikte atölye çalışmalarına katılmıştır. Bu katılım, Ayşe'nin alanında bir hayli yol almasını ve kendini iyi hissetmesini sağlamıştır. Çalışmalarda arkadaşlarından da uygun desteği görebilmekte, ayrıca arkadaşları ve öğretmenleri ile daha iyi iletişim kurabilmektedir.

Ayşe şu anda motorlu dikiş makinesini tek başına kullanabilmekte ve ürün çalışmalarını yapabilmektedir. Fotoğraflarda Ayşe'nin yaptığı ürünlerden örnekler görülmektedir. Ayşe rehber öğretmenin kendisine hediye ettiği dikiş makinesiyle, artık evde de çalışmalarını devam ettirebilmektedir. Ayşe'nin kendisi, ailesi ve öğretmenlerinin çabasıyla okulundan başarıyla mezun olup, uygun iyi bir iş imkânına sahip olabileceği düşünülmektedir.

3.2. Mesleki ve Teknik Eğitimde Yönlendirme

Türkiye'deki okul sistemi, mesleki ve teknik eğitim de dahil olmak üzere temel olarak okul tabanlıdır. Bu durum, okullardaki müfredatın teori temelli olmasını, daha ziyade genel konulara odaklanmasını ve ileri derecede standartlaştırılmış bir mesleki eğitimin verilmesini beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan bu durum, istihdam sistemi ile mesleki ve teknik eğitim sistemi arasındaki temasın fazlasıyla sınırlı olması sonucunu da doğurmaktadır.

Teknik yenilikler, dünya çapındaki rekabet ve çalışma koşullarındaki değişiklikler nedeniyle mesleki gereksinimlerde ortaya çıkan hızlı değişim de bu açığı derinleştirmektedir.

Okullar, özellikle de mesleki ve teknik eğitim okulları, istihdam sisteminin değişen ihtiyaçlarına uyum sağlamak gibi zorlu bir durumla karşı karşıyadır; çocukların, ailelerin ve özellikle de özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin kendilerini yönlendirebilmeye ve sürdürülebilir bir mesleki gelecek kurmaya ihtiyaçları bulunmaktadır.

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin ve ailelerinin uygun ve başarılı tercihler yapabilmeleri konusunda desteklenmeleri için, hedeflenen meslekler ve istihdam olanakları konusunda yeterli bilgiye erişebilmeleri giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu durum yalnızca iş arama değil, meslek seçimi süreci için de geçerlidir.

3.2.1. Öğrenciyi Tanımak (Öğrencinin İlgi, Yetenek, Değer ve Mesleki Yeterliliklerinin Tespit Edilmesi)

Eğitim süreci boyunca öğrencinin kayıtları ve başarıları, okul dosyasında toplanıp kayıt altına alınmakta ve çocuğun okul değiştirmesi halinde diğer okula aktarılmaktadır. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin de aynı türden dosyaları bulunmaktadır.

Okul, gözle görülür ve sürekli bir davranış durumu tespit etmesi halinde öğrencinin Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) tarafından değerlendirmeye alınması için gereken süreci başlatabilir. Ailelerin de bu durumu kabul etmesi gerekir. RAM değerlendirme raporları daha sonra okula yolları.

Bu raporlar ve okuldaki uzmanların görüşleri doğrultusunda öğrenci için bireysel eğitim planları (BEP) hazırlanır. Daha sonra gerçekleştirilen toplantılarda ileriye yönelik hedefler, destek eğitimi ve diğer faaliyetler belirlenerek organize edilir.

Mesleki eğitimle ilgili tercihte bulunulmadan önce, meslek öncesi beceriler tespit edilir. Özel eğitim öğretmeni, meslek öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ve diğer uzmanlardan oluşan bir ekip kurulmalı ve bu ekip, her meslek için gereken meslek öncesi becerileri değerlendirip tespit etmelidir. 9. Sınıf öğretmenleri tespit edilen bu becerileri, 9. Sınıftaki öğrenme sürecinin planlanmasında (müfredat dahilinde) dikkate alır ve böylece – özel eğitime ihtiyacı olan ve olmayan – öğrencilerin geçiş sürecinde daha iyi hazırlanmalarını sağlar (meslek ve beceri yönelimli program içeriği oluşturma, öğrenme yöntemleri, toplumsal öğrenme biçimleri). Yapılan tespitler okulda aynı meslek alanında eğitim veren tüm bölümlerle paylaşılır. Öğrenci ve aileye tercih edilmesi muhtemel meslekler için gereken meslek öncesi beceriler hakkında bilgi verilir.

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için ilave uyarlamaların yapılması gerekecektir. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenci hakkında hazırlanan Rehberlik ve Araştırma Merkezi Değerlendirme Raporu, okula (okul rehber öğretmeni, sınıf rehber öğretmeni ve branş öğretmenlerine) aşağıdakileri yapma olanağı sunar:

- Öğrencinin güçlü yanları, eğitim ihtiyaçları, ilgileri, becerileri ve yetkinlik alanlarını kapsayan performans formlarının hazırlanması;
- Sınıf müfredatının uygulanması sırasında özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin sınıftaki özgül ihtiyaçlarına yanıt vermek için yapılabilecek çeşitlendirmelerin belirlenmesi.

ÖRNEK OLAY

Elif 9. Sınıfta okuyan bir öğrenci olarak, bu sınıfın sonunda bir meslek seçimi yapacaktır. Elif'in eğitsel tanılmasında hafif düzey zihinsel engelli bir öğrenci olduğu tespit edilmiştir. Yapılan diğer tanıma testleri ve öğretmenlerin gözlem sonuçlarına göre Elif'in bazı gelişim sonuçları şöyledir;

Elif'in zihinsel engellilik durumuna bağlı olarak dil gelişiminin de akranlarına göre yeterli değildir. Akranları ve öğretmenleriyle iletişimde de sorunları yaşadığı gözlenmiştir. Fakat psiko-motor becerilerin bu tabloda akranlarına yakın bir düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Yapılan BEP toplantısında 9. Sınıf öğretmenlerine bu konuda bilgilendirme yapılmıştır. Toplantıya alan öğretmenlerinin de katılımı sağlanmıştır. Alanlarına ait giriş düzeyi becerilerini belirtmişler ve Elif'in geliştirilmesi gereken yönleri üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Örneğin, dil gelişimi konusunda edebiyat öğretmeni ile BEP planında yer alması gereken hedefler görüşülmüş ve ders içeriğinin dil gelişimini destekleyici şekilde planlanmasına karar verilmiştir.

Bu sayede sene sonu geldiğinde, ön becerilerini tamamlamadan çabalarını heba etmesinin önüne geçilmiş ve Elif'in seçeceği meslek alanına ait ihtiyaç duyduğu becerilerde daha fazla gelişim göstermesi sağlanmıştır.

3.2.2. Meslek Alanlarının Tanıtılması

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin ilgi, beceri, değer ve mesleki yeterliliklerinin tespit edilebilmesi için belirli mesleki alternatiflerin tanıtılması önemli görülmektedir. Esasen tüm öğrenciler için mesleki rehberlik süreci, daha okul öncesi dönemden başlayarak öğretim süreci boyunca hatta yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bu anlamda mevcut imkanlar ve düzenlemeler çerçevesinde yapılabilecek bazı çalışmalar aşağıda paylaşılmaktadır:

- 2007/30 sayılı sayılı Mesleki ve Teknik Eğitimde Yönelme Çalışmaları Genelge'sine göre bütün meslek öğretmenleri ve okul rehberlik öğretmenleri, öğrencilerini meslekler hakkında bilgilendirmelidir.
- Okulun web sitesinde MEB Ulusal Mesleki Bilgi Sistemi web sitesine bağlantılar konularak burada bulunan; ilgi, yetenek ve mesleki değer ölççeklerini doldurması ve mesleki eşleştirme sonuçlarının alan öğretmenleri ile işbirliğinde rehber öğretmenle birlikte değerlendirilmesi, sonuçların öğrenci ve aile ile paylaşımı sağlanabilir.
- Bilgi vermeleri için çeşitli meslek alanlarından öğretmenler de davet edilebilir.
- 8. Sınıf öğrencilerine – mümkünse – atölye materyaller ve bunlarla gerçekleştirilen pratik uygulamalar da tanıtılabilir.

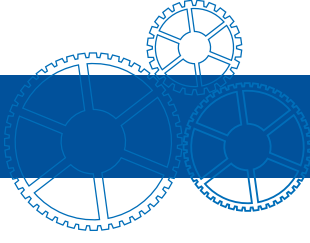
- İŞKUR görevlileri de davet edilebilir.
- Öğrencilerin bilgi, ilgi, tutum ve yatkınlıklarına dair öz değerlendirmeleri okuldaki uzmanlar tarafından desteklenebilir. *Öğrencilerin mesleki yönlendirme ve kişisel tanılama ile ilgili özel ve paralı test ve danışmanlık uygulamalarına yönelmelerine izin verilmemelidir!!!*
- Atöyle çalışmalarına katılım olanağı yaratılarak öğrencilerin, normalde 9. Sınıf öğrencilerine verilen basit görevler çerçevesinde üretimde bulunmaları sağlanabilir. Bu tür denemeler meslek öğretmenleri (ve öğrencilerin kendileri) tarafından değerlendirmeye tabi tutulabilir.
- Ailelerin BEP toplantılarına katılımı önemlidir. Bu aile toplantılarında kullanılacak Görüşme Formları oluşturulabilir.
- *Rehberlik ve yönlendirme derslerinde çalışma yapılabilir.*
- Meslek okullarında verilen dersler hakkında bilgi verilebilir.
- Bilgi vermeleri için bu okul mezunları davet edilebilir.
- Öğrencilerin soru sormaları teşvik edilmelidir.
- Uygulama örnekleri sunulmalıdır.
- *Proje çalışması*
  - > “PROJE HAZIRLAMA DERSİ” kapsamında proje çalışmalarında ne tür faaliyetler yürütüldüğüne ilişkin bir ders verilebilir. Bu ders, öğrenciler için seçmeli olabilir; benzer faaliyetler sosyal kulüp çalışmaları çerçevesinde de gerçekleştirilebilir.
  - > Öğrencilerin en sevdikleri mesleği seçmeleri ve o meslek alanında bir proje gerçekleştirmeleri talep edilebilir. Projenin tamamlanmasından sonra akran grup paylaşımları organize edilebilir.
- Mesleki ilgi alanlarına yönelik sosyal kulüp faaliyetleri düzenlenebilir.

3.2.3. Öğrencinin ve Ailenin Karar Verme Sürecine Katılımı

Önceki bölümlerde de vurgulandığı gibi, öğrencinin ve ailenin mesleki karar verme sürecine aktif katılımı, sürecin en önemli unsurlarından birini teşkil etmektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmının mesleki eğitimden sonra eğitim alanlarının dışındaki mesleklerde çalışıyor olmaları ve bulunan işlerin üçte ikisinden fazlasının aile ve sosyal grup bağlantıları aracılığıyla bulunuyor olması, en önemli faktörleri (öğrenci ve aile) göz ardı eden bir mesleki eğitim yönlendirme sürecinin yanlış meslek tercihlerinin yapılmasına ve mesleki eğitim sisteminde gereksiz yatırımların yapılmasına yol açabileceğini göstermektedir.

Ailelerin sürece katılımlarının kolaylaştırılması

- BEP toplantılarına katılım
- Mesleki yönlendirme aşamasında ailelerin evlerine hazırlıklı ziyaretlerin yapılması
- Ailelerin süreç içindeki rolünün açık bir şekilde kabul edilmesi
- Mesleki karar verme sürecinde yapılandırılmış giriş düzeyi ve takip faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi

- Ders yılının başında aileler, okulun sunduğu mesleki eğitim olanakları hakkında bilgilendirilmelidir (broşürler, mektuplar, elektronik postalar, toplantılar aracılığıyla).
- Ailelerle açık ve adil değerlendirmelerin yapılması
- Deneyimlerini paylaşabilmeleri için bütün 9. Sınıf öğrencilerinin ebeveynleriyle aile paylaşım toplantılarının düzenlenmesi
- Okulun sunduğu mesleki eğitim olanaklarıyla ilgili bilgilendirme, rehberlik faaliyetleri kapsamında da yapılmalıdır.
- Aileler, okulun sunduğu mesleki eğitim olanakları çerçevesinde hangi alanların ne derece cazip oldukları konusunda (kayıt oranları) bilgilendirilmelidir.
- Belirli meslek alanlarında “kümelenme” yaşanmasının önlenmesi ve daha geniş bir meslek yelpazesinin önerilebilmesi için, özellikle özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere yönelik olarak bölgedeki mesleki ve teknik eğitim okullarının sunduğu eğitim olanakları hakkında da bilgi verilmelidir.

Meslek seçimi:

- Aslen öğrencinin kararına bırakılmalıdır (gelecekteki hayatının önemli bir boyutunu oluşturan bu konuyla ilgili kararı öğrencinin kendisi vermelidir!)
- Ailenin güçlü, aktif ve uzun vadeli katılımıyla gerçekleştirilmelidir. Böylece:
  - Çocuğun gelecekteki mesleki durumuna dair gerçekçi bir fikir edinilir,
  - Ailenin engelleme ihtimali en aza indirilir,
  - Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin okul ile aile arasında ortaya çıkabilecek bir anlaşmazlığın ortasında kalması engellenir.
  - Okul ile aileler arasında süregiden bir işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilmelidir (grup toplantıları, birebir görüşmeler).

Yukarıda söylenenlerin gerçekleştirilmesinin güvence altına alınabilmesi için okullar, gereken tüm bilgileri (eğitim, iş bulma olanakları, ihtiyaç duyulan yeterlilikler vb.) öğrenciyle (portfolyo) ve aileyle paylaşma ve öğrenciye uygun kararı vermede yardımcı olma sorumluluğuna sahiptir.

Kılavuzun Ek 4 bölümünde örnek bir yönlendirme formu (yönelme öneri formu) görülebilir.

3.3. Mesleki ve Teknik Eğitimde Etkin Yönlendirme İçin Öneriler

Bu bölüm değerlendirme araçlarının kullanımına yönelik olarak dikkat edilmesi gereken bazı hususlar ve öneriler paylaşılmaktadır.

Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar

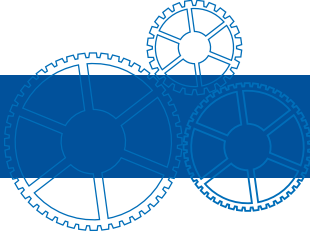
- Öğrencilerin mesleki ilgilerini tanımlayabilmeleri için özdeğerlendirme anketleri düzenlenmelidir (Ulusal Mesleki Bilgi Sistemi'nde yer alan anketler dahil).
- İşlevsel, kişisel, sosyal ve mesleki bilgi ve becerilerin değerlendirilmesi için gelişim testleri uygulanmalıdır. (Bu testlerde örneğin, “merdiven çıkabilir” veya “kağıt paraları tanıyabilir” gibi gözlemlenebilir beceri basamaklarına yer verilebilir.) Elde edilen sonuçlar öğrenciyle, ailesiyle ve onlara destek sağlayan uzmanlarla paylaşılmalıdır.
- Öğrencinin okul performansını etkileyebilecek özel ihtiyaçları ve okul ortamında yapılması gerekebilecek değişiklikler hakkında okula bilgi verilmelidir.

- Tüm bu bilgiler gizlidir ve bu bilgilerin paylaşımı konusunda zorunlu olabilecek istisnalar her durum için ayrı ayrı değerlendirilmelidir.
- Öğrencinin kullandığı ilaçlar ve aldığı tıbbi destek ile ilgili bilgiler, öğrenci tanıtım formuna kaydedilmelidir.
- Öğrenci tarafından kullanılan özel cihazlar (gözlük, ortez-protez, işitme cihazı vb.) ile ilgili bilgiler forma işlenmelidir.
- Çocuğun engeli açık şekilde tanımlanmalıdır. Bu tanım içerisinde kişinin güçlü yanlarına ve kısıtlarına ilişkin bir listeye de yer verilmelidir. Bu özellikler çeşitli meslek alanları ışığında değerlendirilmeli ve öğrencinin uygun mesleğe yönlendirilmesi için standart formlar hazırlanmalıdır.
- Mesleki uygulamalar için standart gözlem formları (Ek 4 Bölümünde örnek formlar bulunabilir) hazırlanmalıdır. Genel bir kural olarak, çoktan seçmeli/kapalı uçlu sorular, öğrencinin tutumunu, özdeğerlendirmesini ve ilgi alanlarını ele alan açık uçlu sorularla tamamlanmalıdır.

Öneriler

1. Geçiş süreçleri öğrenci odaklı olmalıdır. Öğrenci, konuyla ilgili her türlü bilgiyi edinebilmelidir.
2. Çocuğun görüşleri dikkate alınmalıdır.
3. Destek ve öğretme stratejileri belirlenmelidir.
4. Öğrenciye ve ailesine gereken rehberlik hizmetleri verilmelidir.
5. Çocukların ilgi, beceri ve yeterlilikleri tespit edilmelidir.
6. Çatışmaların önlenmesi için rehberlik hizmeti sağlanmalıdır.
7. Atölye altyapıları özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun olmalıdır.
8. Kişisel bilgiler gizli tutulmalıdır (hukuki durumlar, aileyle ilgili bilgiler vb.).
9. BEP birimi faaliyetleri kapsamında geçiş sürecine sürekli destek sağlamalıdır.
10. Mesleki yönlendirme sürecine katılan tüm bireylerin iş tanımları (yetki ve sorumlulukları) açıkça tespit edilmelidir.
11. Meslek okullarına mesleki yönlendirme ziyaretleri düzenlenmelidir.
12. Farklı mesleklerle ilgili istihdam olanakları hakkında öğrencilere ve ailelere bilgi verilmelidir.
13. Mesleki yönlendirmeden sorumlu olan ekip, öğrenci ve ailelere olumlu örnekler sunmalıdır.
14. Çocuğun yönlendirildiği okulun fiziksel koşullarının engelli çocuklar için uygun olup olmadığı kontrol edilmelidir.
15. Öğrenciler, ilgi duydukları mesleklerle ilgili verilen eğitim hakkında gözlem yapmaları ve deneyim edinmeleri için bir günlüğüne meslek okullarına yollanmalıdır; ziyaretlerden elde edilen sonuçlar gözlem formlarına kaydedilmelidir.
16. Öğrenciler, ulusal mesleki bilgi sistemine kaydedilmelidir.
17. Çocuklar, yaşam deneyimlerini arttırmaları için diğer çocuklarla vakit geçirebilecekleri ortamlara götürülmelidir.
18. Öğrencilerin becerilerinin tespit edilmesi için yaratıcı drama dersleri verilmelidir.
19. Okullarda mesleki yönlendirme kulüpleri açılmalıdır.

BÖLÜM 4

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİME GEÇİŞTE EĞİTİM ORTAMLARININ TANITILMASI VE DÜZENLENMESİ

- 4.1. *İlkeler*
- 4.2. *Sınıf ve Atölyelerde Öğretim Süreçleri*
- 4.3. *Özel Eğitim İhtiyacı Olan Öğrenciler İçin Yapılabilecek Bazı Çalışmalar*

Bu bölüm mesleki eğitime geçişte engelli bireyler için eğitim ortamlarının nasıl düzenlenmesi gerektiğine yönelik temel bilgileri içermektedir.

Öğrencilerin kişisel özelliklerinin kavranabilmesi için gereken bilgiye öğrencilerin bireysel eğitim planlarından (BEP) erişilebilir veya bizzat öğrencilerden, ebeveynlerinden, sınıf öğretmenlerinden, branş öğretmenlerinden, rehber öğretmenlerinden veya diğer öğrencilerden kişisel bilgi alınabilir.

4.1. İlkeler

Mesleki ve teknik eğitime geçişte eğitim ortamlarının engelli veya özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere tanıtılması ve bu ortamların düzenlenmesiyle ilgili beş temel ilke mevcuttur:

1.Engelli/özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin kişisel özellikleri tespit edilmelidir.

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin, geçiş sürecinde kendileri açısından güçlük yaratan çeşitli kişisel özellikleri olacaktır. Bu durumda öğretmenlerin;

- Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin kişisel özelliklerini ve bu özelliklerin öğrencilerin içinde buldukları eğitim ortamına ne tür etkilerinin olabileceğini,
- Öğrencilerin geçiş sürecini etkin ve güvenli bir şekilde tamamlayabilmeleri için ortamda ne tür uyarlamaların yapılması gerektiğini kavramaları gerekir.

Öğrencilerin kişisel özelliklerinin kavranabilmesi için gereken bilgiye öğrencilerin bireysel eğitim planlarından (BEP) erişilebilir veya bizzat öğrencilerden, ebeveynlerinden, sınıf öğretmenlerinden, branş öğretmenlerinden, rehber öğretmenlerinden veya diğer öğrencilerden kişisel bilgi alınabilir.

2. Eğitim ortamının öğrenci özelliklerine göre düzenlenmesi için plan hazırlanmalıdır.

Eğitim ortamında nelerin değişmesi gerektiğinin tespit edilmesi süreci aşağıdaki faaliyetlerle tamamlanmalıdır:

- Öğrenci ihtiyaçlarının değerlendirilmesi,
- Sınıf, atölye veya iş yerindeki engellerin değerlendirilmesi,
- Nelerin değiştirilmesi veya uyarlanması gerektiği ve söz konusu değişim ve uyarlamaların nasıl ve kimler tarafından gerçekleştirileceği konusunda bir plan hazırlanması.

3. Yapılacak düzenlemelere ilişkin eylem planı sürecin tüm aktörlerinin işbirliği ile hazırlanmalıdır.

Nelerin değişmesi gerektiğinin tespit edilebilmesinin en iyi yolu, RAM personeli, gezici özel eğitim öğretmenleri, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde (ÖERM) çalışan görevliler (mümkün ve uygun olduğu takdirde), özel eğitim okullarında çalışan görevliler gibi farklı meslektaşlarla işbirliği içinde çalışma yürütmektir. Tüm bu aktörlerin görevi öğrencilerin her biri için özel bir program hazırlamak

değildir (aksi halde sınırlı kaynaklar verimsiz kullanılmış olur); bunun yerine uygun ve başarılı bir geçiş sürecinin gerçekleşmesini sağlayacak kolektif bir eylem planı hazırlamaktır. Bu görevin tek başına öğretmenler tarafından üstlenilmesi de güçlükleri beraberinde getirmektedir. Söz konusu görev tek bir öğretmen için fazlasıyla ağır olmakla birlikte, iş yükü paylaşıldığı takdirde yalnızca o an geçiş sürecinde bulunan öğrenciler için değil, çok sayıda öğrenci (gelecekteki öğrenciler) için kullanılacak nitelikte programlar hazırlanabilir.

Ne tür değişikliklere ihtiyaç olduğunun tespit edilmesi sürecinde, 'risk değerlendirmesi' adı verilen bir süreç izlenebilir. Risk değerlendirmesi çeşitli aşamalardan oluşur:

Basitçe açıklayacak olursak risk değerlendirmesi bir öğrencinin hangi güçlüklerle karşı karşıya kalabileceği, ortamda (fiziksel, eğitsel ve sosyal) ne tür değişikliklerin yapılması gerektiği ve sınıfta, atölyede veya iş yerinde ona neyin nasıl zarar verebileceği hususlarının dikkatle incelenmesi anlamına gelir. Okul ve işverenler risk değerlendirmesi sayesinde aldıkları önlemlerin sağlık ve güvenlikle ilgili yasalar çerçevesinde yeterli olup olmadığını ölçebilirler.

Risk değerlendirmesi altı aşamada gerçekleştirilebilir:

1. Öğrencinin güçlü ve zayıf yanlarının tespit edilmesi,
2. Sorunsuz bir geçiş sürecinin sağlanması için ne tür uyarlamalara ihtiyaç duyulduğunun tanımlanması,
3. Tehlikelerin tespit edilmesi (okulda veya atölyede insanlara neler zarar verebilir?)
4. Uyarlama ve risklerin değerlendirilmesi ve yapılacak değişiklikler ile alınacak tedbirler hakkında karar verilmesi,
5. Bulguların kayıt altına alınması ve bu bulgulara göre hareket edilmesi,
6. Değerlendirmenin düzenli olarak gözden geçirilmesi ve güncellenmesi.

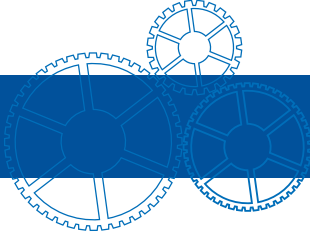
Risk değerlendirmesinin değişiklik yapılması ihtiyacını ortaya çıkarması halinde söz konusu değişiklikler 'makul uyumlaştırma' ilkesi çerçevesinde ele alınmalıdır.

4. Düzenleme sürecinde uzmanların görüşlerinden faydalanılmalıdır.

Öğrencilerin ihtiyaçları ile okulda veya iş yerinde yapılabilecek olan değişiklikler arasında bir denge bulunmaktadır. Bu ortamlarda makul düzenlemelerin yapılabilmesi mümkündür (atölyelerin derli toplu olması sağlanarak buralara olan fiziksel erişim kolaylaştırılabilir ve böylece fiziksel engelli öğrencilerin önüne çıkan olası engel ve tehlikeler azaltılabilir). Buradaki "makul düzenlemeler"den kasıt, erişimi arttırmak üzere uzman görüşü de alınarak 'elinden geleni yapmak' tır. Atölye ortamının düzenlenmesi ve araç ve gereçlerin uyarlanması uzman bilgisi gerektirir. Bu tür durumlarda RAM personeli, ÖERM'ler, özel eğitim okulları ve gezici özel eğitim öğretmenleri ile temasa geçilerek mümkün olan her türlü uyarlamanın yapılabilmesi için kendilerinden yardım alınmalıdır.

5. Öğrencilerin atölye uygulamalarını deneyimlemesine fırsat verilmelidir.

Öğrencilerin mesleki eğitime erişiminde kimi güçlükler yaşıyorsa, öğretim programları bu güçlükler merkeze alınarak hazırlanmalıdır. Söz konusu güçlüklerin mesleki becerilere, işlevsel veya kişisel/sosyal becerilere yoğunlaştığı durumlarda, program planlamasının merkezine bu hususlar yerleştirilmelidir. Öğrencilerin atölye uygulamaları (özellikle de sağlık ve güvenlikle ilgili konular) hakkında bilgileri yoksa bunların öğretilmesi gerekir. Öğretme süreci öğrencinin doğrudan atölye ortamında desteklenmesi veya destek eğitimi aracılığıyla hayata geçirilebilir.

Bu ilkeye göre öğrencilerin sürece katılmaları ve neleri bilip ne konularda kaygılandıkları hakkındaki görüş bildirmeleri sağlanmalıdır. Sürece ebeveynler de katılmalıdır. Düzenli değerlendirme toplantıları yapılarak gerektiğinde programlar güncellenmelidir.

4.2. Sınıf ve Atölyelerde Öğretim Süreçleri

Sınıf ve atölye süreçleri ile ilgili olarak yapılabilecek temel çalışmalara ilişkin aşağıdaki başlıklar altında sunulmuştur.

1. Ziyaretler ve gözlemler:

- Okulun kendi bünyesindeki atölye ve laboratuvarlar ziyaret edilmeli
- Diğer meslek liselerinin atölye ve laboratuvarları ziyaret edilmeli
- Endüstriyel atölyelere (özel işyerleri) ziyaretler düzenlenmeli
- Öğrencilerin ilgi, beceri ve yeterlilikleri küçük uygulamalar yapılarak gözlenmeli

Bunlar yapılırken aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

- Ziyaret planlaması yapılmalı
- Öğrencilere ve ailelerine 1 hafta öncesinden haber verilmeli,
- Ziyaretlere meslek dersi öğretmenlerinin, rehber öğretmenlerin ya da RAM'dan gelebilecek bir özel eğitim öğretmenin katılımı sağlanmalı

2. Araç gereçlerin tanıtılması:

- Kullanılacak malzeme ve materyal hakkında bilgi verilmesi
- Kullanma talimatlarının o işin ustası tarafından öğrenciye aktarılması
- Kullanılacak malzemelerin öğrencinin durumuna göre uyarlanması
- Araç ve gereçlerin resimli kullanma talimatlarının bulunması
- Kullanma talimatının Türkçesinin bulunması
- Braille alfabesiyle yazılmış uyarı yazılarının bulunması,

Bunlar yapılırken aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

- Öğrencinin engel durumuna göre iletişim şekli belirlenmeli,
- Açıklama sırasında kullanılacak görsel materyaller belirlenmeli,
- Aletler ergonomik hale getirilmeli,
- Gerekliyse sesli uyarılar olmalı,

3. Atölye ve iş ortamları ile meslek arasında ilgi kurma:

- Atölyelerin ne ürettiği, ürettiği ürünlerin ne işe yaradığı, kimler tarafından ne amaçla kullanıldığı, üreticilere sağladığı getirisi öğrencilere ve ailelerine açıklanmalı,
- Atölye ortamının öğrencinin durumuna göre fiziksel olarak hazırlanması ve öğrencinin psikolojik olarak atölye ortamına alıştırılması,

- Atölye çalışanlarının öğrenci hakkında önceden bilgilendirilmesi,
- Okul atölyesinden endüstriyel ortama ve işletmelere geçiş sürecine öğrencinin adaptasyonunun sağlanması,
- Atölyenin üretim amacının ve öğrencinin meslek alanı ile ilgisinin öğrencilere ve ailelerine net bir şekilde açıklanması,

4. Yönlendirme (Birebir destek)

- Fiziksel yardım, sözel ve işarete dayalı ipucu, model olma.
- Dikkat edilmesi gereken nokta: Yapılacak olan yönlendirmede öğrencinin performansı artıkcça yardımın zamanla ve adım-adım çekilmesi gerekir.
- Uygulama esnasında öğrencinin ilgi, beceri ve yeterliliklerinin o mesleğe uygun olup olmadığı hakkında özel eğitim öğretmeni, rehber öğretmen ve meslek öğretmeni bir rapor hazırlamalı,
- RAM personeli ve gezici özel eğitim öğretmeni yönlendirmede meslek öğretmenine yardımcı olabilir.

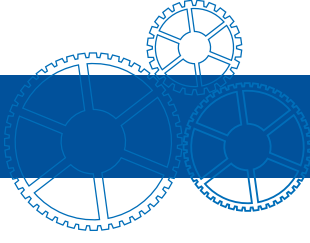
Örneğin makasla kumaş kesme çalışması için önce öğrencinin kullandığı elinin uygulayıcı tarafından tam olarak tutulması, Bu şekilde kesme işine başlanması, daha sonra öğrencinin kesme olayında ilerlediği gözlenince uygulayıcının elinin bileğe doğru kayması, Öğrenci ilerledikçe uygulayıcının elinin daha yukarı kayması. Sonra bu işlemin omuza kadar ilerlemesi, Öğretmenin öğrenci ile arasına bir miktar mesafe bırakarak bağımsız kesme işleminin sağlanması. Bu işlemler sırasında öğrenci bilgilendirilerek gerekli yerlerde pekiştirme araçları kullanılır.

5. Güvenlik önlemleri

- Güvenlik önlemleri öğrenciye adım-adım, basamak- basamak öğretilmelidir.
- Elektrikli, kesici ve yakıcı, uçucu madde ve malzemelere görsel ikaz ve işaretler muhakkak konulmalıdır.
- Cihazların kullanma talimatı öğrenciye o işin ustası tarafından sabırla öğretilmelidir.
- İlk uygulamalar refakatçi eşliğinde yaptırılmalı
- Meydana gelebilecek kazalara karşı acil durum planı yapılmalıdır
- İşitme engelliler için; ışıklı uyarı cihazları (alarm cihazları aynı zamanda ışıklı uyarmalı)
- Uyarı levhaları görsel olarak öğrencinin dikkatini çekecek şekilde yazılmalı ve renklendirilmeli.
- Otizm ve Zihin Engelli öğrenciler için resimli uyarı levhaları alt yazılı olmalı (günlük hayatta karşılaşılabilecek resimler)
- İş güvenliği ve işçi sağlığı talimatnamesinin öğretilmesi ve çerçevelenilip atölye ortamına asılması (4857 sayılı yasa)

Bunlar yapılırken aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

- Sınıf, atölye ve çevredeki muhtemel tehlikelerin belirlenmesi.
- Risklerin değerlendirilmesi (risk tablosu oluşturma)
- Kim nasıl zarar görebileceği, önlemleri yeterliliği, öğrencinin desteğe ihtiyacı olup olmadığı, kullanılacak aletlerin ergonomikliği vb. hususların dikkate alınması.

6. Eksik materyallerin tamamlanması (Atölyenin bireye göre düzenlenmesi)

- Atölyelere ulaşımın her engel durumuna göre uygun hale getirilmesi,
- Atölye için fiziksel olarak, atölye çalışanlarının ise psikolojik olarak hazır hale getirilmesi,
- İşitme engelliler için aynaların kullanılması
- Kullanma talimatlarının görsel olarak belirgin olması
- Görme engelliler için uyarı yazılarının Braille alfabesi ile yazılı olması,
- İşitme engelli öğrenciler için görsel uyarıların kullanılması,
- Fiziksel engelliler için rampaların evrensel tasarım ilkesine göre yapılması
- Tuvaletlerde uyarı levhalarının olması ve engellilere göre düzenlenmesi

4.3. Özel Eğitim İhtiyacı Olan Öğrenciler İçin Yapılabilecek Bazı Çalışmalar

Mesleki eğitim ortamlarında, farklı engel türlerindeki öğrencilerle çalışırken yapılabilecek bazı örnek çalışmalar aşağıda paylaşılmaktadır. Bu hususlarla ilgili daha detaylı bilgileri Ek 2'de bulabilirsiniz.

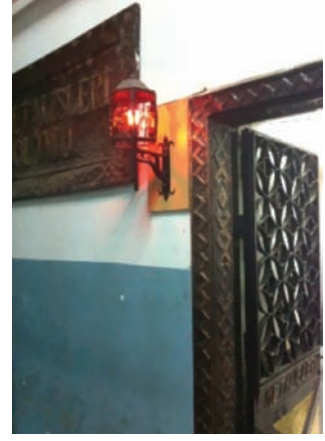
Özellikle atölye ortamlarında ek güvenlik tedbirlerinin alınması önem taşımaktadır. *Örneğin, işitme engelli öğrenciler için cihazın çalışmakta olduğu gösteren bir ikaz lambası kullanılabilir.*

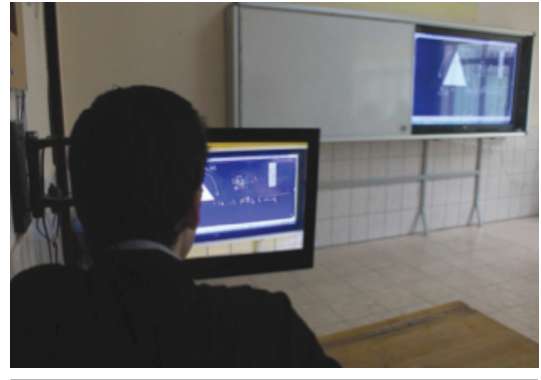
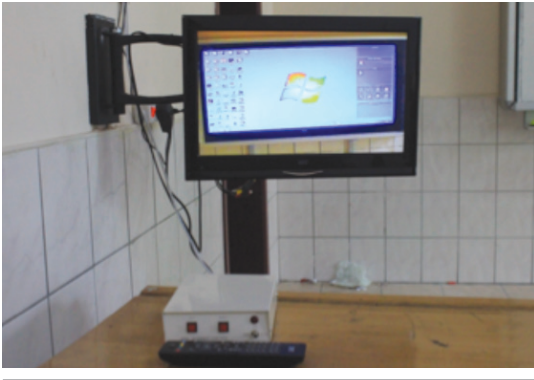

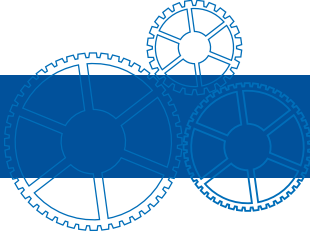
Ders zilinini çaldığını ikaz edecek bir siren lambası, ya da dersliğin açık ya da kapalı olduğunu gösteren bir ikaz lambası bu öğrencilerimiz için okul yaşamını daha kolay hale getirebilir. Yukarıdaki ve aşağıdaki üç resimde Altındağ Yıldırım Beyazıt Teknik ve Meslek Lisesinde yapılan uygulama örneklerini görebilirsiniz.

Aşağıdaki resimlerde Lüleburgaz Lisesi tarafından az gören bir öğrenci için bir kamera ve monitör yardımı ile tahtayı yakınlaştırarak öğrencimizin hayatının kolaylaştırıldığı güzel bir uygulama örneği görebilirsiniz.

Sınıf ve atölye ortamlarında bu ve benzeri uyarlamalar ile okullarımız engelli çocuklarımız için daha erişilebilir hale getirilebilecektir. Ek 2'de engel türlerine göre öğrencilerimiz için yapılabilecek özel çalışmalara ilişkin daha detaylı bilgiler sunulmaktadır.

BÖLÜM 5

BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMI (BEP)

- 5.1. *BEP Nedir?*
- 5.2. *BEP Kimler İçin Hazırlanır?*
- 5.3. *BEP Nasıl Hazırlanır?*
- 5.4. *Ölçütler ve Değerlendirme Süreci*
  - 5.4.1. *Beceri Analizi*
  - 5.4.2. *Değerlendirmede Uyarlamalar*

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, öğrenme ve davranış özellikleri bakımından farklılıklar gösterirler. Bu öğrencilerin mesleki eğitim ve öğretim sürecinden etkili ve verimli biçimde yararlanabilmesi, öğretim sürecinin onların bireysel özelliklerine göre düzenlenmesini gerektirir.

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, öğrenme ve davranış özellikleri bakımından farklılıklar gösterirler. Bu öğrencilerin mesleki eğitim ve öğretim sürecinden etkili ve verimli biçimde yararlanabilmesi, öğretim sürecinin onların bireysel özelliklerine göre düzenlenmesini gerektirir.

1997 yılında yürürlüğe giren 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 4. maddesinde, "Özel eğitim gerektiren bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır." denilerek BEP'in hazırlanmasını ve uygulanmasını zorunlu hale getirilmiştir.

5.1. BEP Nedir?

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin kişisel, sosyal, işlevsel ve mesleki becerilerde eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere performans düzeyini temel alarak uzun ve kısa dönemli amaçların, alacağı destek hizmetlerin, kullanılacak yöntem ve tekniklerin belirlendiği öğrencinin devam ettiği programdan en üst düzeyde yararlanmasını sağlayan programdır.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 69. Maddesinde de BEP; "*Bireyselleştirilmiş eğitim programı, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin gelişim özellikleri, eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda hedeflenen amaçlara yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programıdır.*" biçiminde tanımlanmıştır. Yine aynı madde; "*Bireyselleştirilmiş eğitim programı, eğitim planında yer alan yıllık amaçlar ve öğrencinin takip ettiği eğitim programı/ programları temel alınarak belirlenen kısa dönemli amaçlarını, öğrencinin alacağı destek eğitim hizmetinin türü, süresi, sıklığı ve bu hizmetin kimler tarafından nasıl sağlanacağını, öğretim ve değerlendirmede kullanılacak yöntem ve teknik, araç-gereç ve eğitim materyallerini, eğitim ortamına ilişkin düzenlemeleri, davranış problemlerini önlemeye ya da azaltmaya yönelik tedbirler ile uygulanacak yöntem ve teknikleri, öğrencinin kişisel bilgilerini içerir.*" ibaresi ile ne ve nasıl yapılacağına ilişkin açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

5.2. BEP Kimler İçin Hazırlanır?

İşitme, zihinsel, görme, fiziksel engeli olan, dil ve konuşma yetersizliği bulunan, üstün zekalı/üstün yetenekli, otizm spektrum bozukluğu gösteren, öğrenme güçlüğü gösteren öğrenciler ve dezavantajlı gruplar için hazırlanır.

BEP Geliştirme Birimi

BEP geliştirme biriminin kimlerden oluşacağı ve birim üyelerinin görevleri Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde şu şekilde açıklanmıştır.

Bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi;

MADDE 72 – (1) Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimlerini sürdürdükleri okul ve kurumlarda eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda BEP'lerini hazırlamak amacıyla bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi oluşturulur.

(2) Bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme birimi, okul/kurum müdürü veya görevlendireceği bir müdür yardımcısının başkanlığında;

- a) Bir gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen,
- b) Bir rehber öğretmen,
- c) Bir eğitim programları hazırlamakla görevlendirilen öğretmen,
- ç) Öğrencinin sınıf öğretmeni,
- d) Öğrencinin dersini okutan ilgili alan öğretmenleri,
- e) Öğrencinin velisi,
- f) Öğrenci olmak üzere bu kişilerden oluşur.

(3) BEP geliştirme birimine, gerektiğinde görüşlerine başvurulmak üzere özel eğitim değerlendirme kurulundan bir üyenin katılımı sağlanır.

(4) Bu birimin çalışma usul ve esasları okul/kurum yönetimince belirlenir.

Bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme biriminin görev ve sorumlulukları

MADDE 74 – (1) BEP geliştirme birimi üyelerinden sınıf, alan, gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen, eğitim programlarını hazırlamakla görevlendirilen öğretmen ile rehber öğretmen, bu Yönetmeliğin ilgili hükümleri doğrultusunda görev tanımında yer alan BEP ile ilgili görevleri yürütürler.

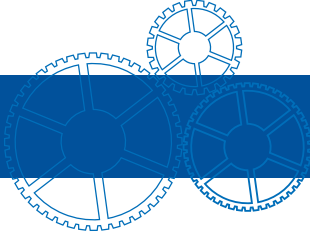
(2) Bu birimde görev alan özel eğitim değerlendirme kurulu üyesi; öğrenci için belirlenen destek eğitim hizmetlerinin uygulanmasında rehberlik etme ve öğrencinin bireysel gelişiminin izlenmesinden sorumludur.

(3) Veli; BEP geliştirme sürecinde öğrencinin eğitim ihtiyaçlarına ilişkin görüş bildirmek ve öğrencinin eğitiminde etkililiği sağlamak amacıyla gerektiğinde araç-gereç ile eğitim materyali desteği sağlamaktan sorumludur.

(4) Öğrenci; BEP geliştirme sürecinde eğitim ihtiyaçlarını belirtmek ve eğitimine ilişkin alınacak kararlarda görüş bildirmekten sorumludur.

(5) BEP geliştirme birimi üyelerinin bu sorumluluklarının yanı sıra bireyselleştirilmiş eğitim programı geliştirme biriminin görevleri şunlardır:

- a) Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili çalışmaların koordinasyonunu sağlamak.
- b) Eğitimde etkililiği sağlamak amacıyla araç-gereç ve eğitim materyali geliştirilmesinde, sağlanmasında, kullanımında özel eğitim hizmetleri kurulu ve özel eğitim değerlendirme kurulu ile iş birliği yapmak.

- c) Öğrencinin tüm gelişim alanındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri ve eğitim ihtiyaçları doğrultusunda gerektiğinde BEP’inde değişiklik ve düzenlemeler yapılmasını ya da yeniden BEP hazırlanmasını sağlamak.
- ç) Öğrenciler için hazırlanan eğitim planlarını değerlendirerek her yıl yenilemek.
- d) Eğitim ortamlarının düzenlenmesi konusunda okul/kurum yönetimine ve öğretmenlere önerilerde bulunmak.
- e) Öğrencilerin eğitimi konusunda yapılacak düzenleme ve alınacak tedbirlerle ilgili olarak rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonuyla iş birliği yapmak.

5.3. BEP Nasıl Hazırlanır?

Bireyselleştirilmiş eğitim programları hazırlamak için yapılması gereken temel iki husus vardır. Bunlardan biri “Ne öğretileceğini ” diğeri ise “Nasıl öğretileceğini” belirlemektir.

BEP geliştirmenin ilk basamağında, programın hangi alanlarında bireyselleştirme yapılacağına karar vermek gereklidir. Bir başka deyişle, öğrenci hangi öğretim alanlarında bireyselleştirilmiş amaçlara gereksinim duymaktadır. Bu öğretim alanları; akademik becerileri, motor becerileri, kişisel-sosyal becerileri, davranış problemlerini ve mesleki becerileri içerebilir. Bu becerileri belirlenmek için, öğretilecek becerilerin kapsamına ve sıralamasına karar verilmelidir.

Öğretilecek Becerilerin Kapsamı ve Sırasına Karar Verme

Bu süreçte aşamalar halinde şunlar yapılmalıdır:

- Öğrencinin programının bireyselleştirilmesi gereken alanlarına karar verdikten sonra her bir öğretim alanında öğrenci için önemli olabilecek, öğrencinin öncelikli gereksinimi olabileceğini düşündüğünüz beceri, kavram ve davranışların listesini yapın,
- Bu listede yer alan beceri kavram ve davranışları belli bir hiyerarşi ya da mantıklı bir yol (güçlük düzeyi, yapılış sırası vb.) ile sıralayın.
- Öğrencinin öğretilmesi hedeflenen her bir beceri, kavram ya da davranışta öğrencinin düzeyini belirlemek için ölçme araçları hazırlayın.

Bu süreçte öğrencinin kendisi, ailesi ya da önceki öğretmeni gibi öğrencinin eğitimi ile ilgili kişilerle görüşmek ve onlardan bilgi almak da hangi program alanlarına yoğunlaşılması gerektiği ile ilgili olarak size yardımcı olacaktır.

Örneğin:

MATEMATİK

- Dört işlem
- Hesap makinesi kullanma
- Para kullanma

OKUMA – YAZMA

- Hatasız okuma
- Yazım kuralları

MESLEKLERİ TANIMA

- Muhasebe

- *El sanatları*
- *Bilişim teknolojileri*

Hangi davranış ya da becerinin öğretileceğine karar verme: İkinci basamak öğretilecek davranışların sınırlarını çizmek ya da öğretilecek davranışları belirginleştirmektir. Bu basamakta yapılacakları dört aşamaya ayırmak mümkündür. Bunlar:

- Program alanı (örneğin, matematik) ya da alanlarını seçmek,
- Belirlenen alanda yer alan becerilerde öğrenciyi genel olarak değerlendirmek,
- Problem alanlarını not etmek,
- Belirginleşen beceri alanlarında öğrenciyi ayrıntılı değerlendirmek. Bunun anlamı öğrenciyi programa dayalı olarak değerlendirmektir. Bu tür değerlendirme yapıldığında, öğretmen öğrencinin öğretim programında sahip olduğu ya da olmadığı becerileri ortaya koyabilir.

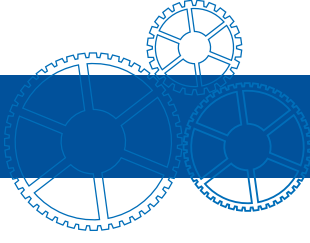
Tüm bunları tek oturumda değerlendirmek mümkün olmayabilir. Öğrenci her bir beceri ya da bazen bir basamak için değerlendirilebilir. Bu becerilerden birine ya da birkaçına sahip değilse öğrencinin BEP'inde bu beceriler öğretilmek üzere amaç olarak yer almalıdır.

Ölçme-değerlendirme araçlarını hazırlarken, ölçme aracının amacı, maliyeti, gerektirdiği zaman, yapılan değerlendirmenin sınıf içi öğretimle bağlantısı gibi etmenleri göz önünde bulundurmalısınız. Becerilerin ayrıntılı şekilde değerlendirilmesi öğretim öncesinde yapıldığı gibi, günlük öğretimi değerlendirmek ve öğrencideki ilerlemeleri görmek amacıyla da yapılır. Değerlendirmenin sadece başlangıçta yapılması yeterli değildir. Sizler, mutlaka öğretim sırasında da değerlendirme zamanlarını planlamalısınız. Aksi takdirde "öğrencime şu beceri/becerileri öğrettim" gibi bir ifadeyle, öğrettiklerinizi kanıtlayamazsınız. Her gün öğrencinize öğrettiğiniz her beceri kavram ya da davranışla ilgili değerlendirme yapamayabilirsiniz, böyle durumlarda iki günde bir ya da haftalık olarak değerlendirme yapmayı planlayabilirsiniz.

Öğrenci performansının kaydedilmesi: Öğretilen beceri, kavram ve davranışlarda öğrencinin değerlendirilmesi kadar yapılan değerlendirme sürecinde elde edilen verilerin kayıt edilmesi, size öğrencinin nereden başladığını ve ne kadar ilerlediğini bir başka ifadeyle, gelişimini gösterecektir. Öğrenci performansının kaydedilmemesi öğretmenin öğrettiğine dair kanıtlarının olmaması anlamına gelir. Öğrenci performansının kaydedilmesi, öğrencinin performans düzeyinin BEP amaçlarının yazılmasını da kolaylaştıracaktır. Öğrencinin varolan performansını ifade ederken öğrencinin sahip olduğu beceriler ve öğrenme gereksinimi içinde olduğu (kazandırılacak) beceriler iki ayrı başlık halinde ifade edilmelidir. Sahip olduğu beceriler yazılırken bunlara hangi düzeyde sahip olduğunun belirtilmesi de yeni amaçları oluşturmada yol gösterici olacaktır.

Örneğin yukarıdaki örneğe dönecek olursak, öğrencinizi farklı günlerde, okuma, yazma, dört işlem ve hesap makinesi kullanma becerilerinde değerlendirdiniz. Öğrenciniz, hesap makinesi kullanma dışındaki becerilerde dersiniz için gerekli olan ölçütleri karşılamış olsun. Şimdi bu öğrenci için uzun ve kısa dönemli amaçlara karar verebilirsiniz.

Uzun ve kısa dönemli amaçlara karar verme: Öğrencinin ayrıntılı değerlendirilmesinin tamamlanmasından sonra elde ettiğiniz verileri analiz ederek uzun ve kısa dönemli öğretimsel hedefleri oluşturabilirsiniz. İyi bir öğretimsel hedef gözlenebilir ve ölçülebilir terimlerle ifade edilir. Beceri ve davranışların hangi koşullarda gerçekleşeceğini göstermeli ve mutlaka başarılı kabul edilecek performans ölçütlerini ya da hedef gerçekleştirebileceğimiz performans göstergelerini içermelidir. Uzun ve kısa dönemli öğretimsel hedef/amaç örnekleri ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

UZUN DÖNEMLİ AMAÇLAR:

Öğrenci; bu modül ile elektrik-elektronik devre ve şemalarını, bilgisayar ortamında çizerek, simülasyonunu yapabilecektir. (BİLGİSAYARLA DEVRE ÇİZİMİ VE SİMÜLASYONU)

KISA DÖNEMLİ AMAÇLAR:

Uygulama programının menülerini ve özelliklerini tanıyarak menü işlemlerini yapabilecektir.

Analog test cihazlarını ve devre elemanlarını tanıyarak devre içine yerleşimini yapabilecektir.

Basit elektrik kanunlarının ispatlandığı devreleri, transistör ve op-ampli devreleri tasarlayarak çalışmalarına ait sonuçları değerlendirebilecektir.

Dijital test cihazlarını ve devre elemanlarını tanıyarak devre içine yerleşimini yapabilecektir.

Basit kapıların ve dijital elemanların bulunduğu devreleri tasarlayarak çalışmalarına ait sonuçları değerlendirebilecektir.

Nasıl Öğretileceğinin Belirlenmesi

BEP hazırlanırken uzun ve kısa dönemli öğretimsel amaçlara karar vermiş olmanız, öğrencinize ne öğretileceğini belirlediğinizi gösterir. Ne öğretileceğine karar verilmesi BEP için yeterli değildir. Nasıl öğretileceğinin de belirlenmesi gerekir. Nasıl öğretileceğine karar vermek, sizleri bu kez bazı konularda bilgiler toplamanızı gerektirir. Örneğin, muhasebe dersine gelen öğrencinizin parmaklarını çok kolay kullanmadığını gördüğünüzde ona rahatça basabileceği iri tuşları olan bir hesap makinesi seçebilirsiniz. Öğrenciniz az gören bir öğrenciyse sayıyı okuyacağı ekran büyük olmalıdır. Öğrenme sorunları olan bir öğrenciniz için çok sayıda tekrarlar yapmanız gerekebilir, işitme engeli olan bir öğrencinize hesaplayacağı materyali yazılı verebilirsiniz. Bunlar öğretim uyarlamalarıdır. Önemli olan öğrencinin öğrenmesi gereken ve öğrenebileceği beceriye odaklanmaktır.

Sizler gözlemler ve görüşmeler yoluyla, öğrencinin kendi yetenekleri hakkındaki olumsuz yorumlarını, kaçınma davranışlarını, hatalarını, problemlerini ve beklentilerini yansıtan yorumlarını kaydedebilirsiniz. Öğrencinin kaçınma tepkileri gösterdiği kişi yer ve etkinlikleri ve bu olumsuz tepkilerinin nedenlerini belirleyebilirsiniz.

Nasıl öğreteceğinizi belirlerken kendi beklentilerinizi de gözden geçirmelisiniz. **Öğrencilerin yapabileceklerinden çok zor ya da çok kolay ödevler verip vermediğinizi, öğrencilerin uygun olmayan tepki ya da davranışlarına karşı aşırı duyarlılık gösterip göstermediğinizi gözden geçirmeniz gerekebilir.** Sınıftaki akranlar öğretimde sizin en iyi yardımcınız olabilirler, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin arkadaşlarının kimler olduğunu, arkadaşlık ilişkilerini inceleyip ve akranları iyi bir öğretici olarak kullanabilirsiniz.

Öğrenci/öğrenciler için en uygun ısı, aydınlatma şekli ve genel fiziksel etmenleri belirlemeli ve öğretim sırasında bunları göz önünde bulundurmalısınız. Örneğin toza alerjisi bulunan bir öğrencinin sınıfında tebeşir kullanılan bir yazı tahtası olmamalıdır. Sınıfta yalnız kalmayan bir öğrenci okulun ilk haftalarında annesi ya da yardımcı bir yakını ile atölye çalışmalarına katılabilir. Hangi beceri ve davranışların öğretiminde hangi tür düzenlemenin kullanılacağı öğrencinin BEP'i üzerinde belirtilmelidir.

Öğretim teknikleri öğrencinin özellikleri dikkate alınarak belirlenmelidir. Ses kayıtları, bilgisayarlar, öğretici oyunlar v.b. kullanılarak öğrencinin alıştırmalar yapması sağlanabilir. Öğretim materyalleri de öğretimde önemli unsurlardandır. Bilgisayarla oyun oynamaktan hoşlanan bir öğrenci için hedeflenen becerileri bilgisayar oyunları aracılığıyla öğretmek uygun olabilir. Öğrencinin tepki verme biçimini belirlemeli ve öğretim sırasında bunu dikkate almalısınız. Sözel tepki veremeyen öğrencinin işaret etmesi, göstermesi ya da yapması kabul edilebilir.

Sizin belirlemeniz gereken durumlardan biri de doğru ve yanlış tepkilerden sonra nasıl davranacağınızdır. Doğru tepkiler nasıl pekiştireceksiniz, öğrenci için uygun pekiştireçler nelerdir, yanlış tepkileri nasıl düzelteceksiniz (daha çok tekrar, sık geri bildirim, ek çalışma kartları vb.) gibi sorular yanıtlanmalı ve tüm bu bilgiler öğrencini BEP'inin bir parçası olmalıdır.

Kılavuzun Ek 4 bölümünde örnek birkaç Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı sunulmaktadır.

5. 4. ÖLÇÜTLER VE DEĞERLENDİRME SÜRECİ

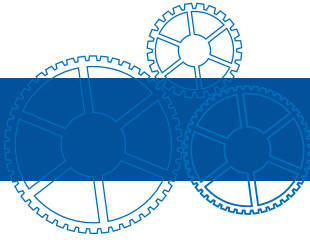
Eğitim sistemi içerisinde öğretmenlerin temel görevlerinden birisi, öğrencilerin öğrenmedeki ilerlemelerini değerlendirmektir.

Bu amaçla beceri analizi yapılabilir. Beceri analizi ile; hem öğrencinin performansını hem de ilerlemelerini değerlendirmek mümkündür.

5.4.1. Beceri Analizi

Beceri analizi, bir beceriyi oluşturan temel ve alt becerileri belirlemek için kullanılan bir informal değerlendirme tekniğidir. Aynı zamanda beceri analizi, karmaşık bir becerinin öğrenilmesini kolaylaştırmak amacıyla, öğretimi hedeflenen beceriyi küçük adımlara ayırması yoluyla yapılır. Beceri analizinin öğretim sürecindeki işlevi, karmaşık becerileri öğretilbilir bileşenlerine ayırmaktır. Beceri analizini gerçekleştirebilmek için öncelikle öğretilmesi ve değerlendirilmesi gereken beceri ve kavram belirlenir. Daha sonra bu becerinin önemli bileşenleri ölçülebilir ve gözlenebilir alt basamaklara ayrılır. Son olarak da her bir basamak da yer alan alt becerilerin belirlenmesi ve becerilerin aşama aşama birbirini takip etmesine dikkat edecek şekilde sıralanması gerekir.

Beceriler psiko-motor (örneğin, makasla kağıt kesme, çorap giyme vb.) ya da bilişsel nitelikte (örneğin, temel toplama işlemi, harita bilgisi vb.) olabilir. Becerinin niteliğine göre beceri analizinde benimsenecek yaklaşımlar farklılaşabilir. Psikomotor beceriler becerinin yapısının gözlenmesi yoluyla yapılabilirken, bilişsel becerilerin analizinde deneyimli öğretmenler ya da bu becerilerin çocuklarda gelişimini ortaya koyan araştırma bulguları ve kitaplardan yararlanılmalıdır. Beceri analizi, becerilerin yapılış sırasına (örneğin; çamaşır makinesini kullanma), gelişim aşamalarına (örneğin; yürüme öncesi beceriler, yürüme becerileri) ve güçlük düzeylerine (örneğin; tek basamaklı işlemlerden çok basamaklı işlemlere doğru) göre yapılabilir.

ÖRNEK BECERİ ANALİZİ

Dersin Adı: El Nakışları

Beceri: Kumaşa Sap İşi Yapma Becerisi

Beceri Basamakları	.. / .. 2013	.. / .. 2013	.. / .. 2013
Kumaşı masanın üzerine yerleştirir.			
Mezuru kumaşın üzerine yerleştirir.			
Kumaşı ölçer.			
Kullanacağı alanın başlangıç ve bitiş noktalarını işaretler.			
Makası tutar.			
Kumaşı keser.			
Kumaşı teğel ile 4 eşit parçaya ayırır.			
İşleme yapacağı deseni alır.			
Deseni kumaşın istediği bölümüne yerleştirir.			
Deseni kumaşa karbon kağıdı ile birlikte iğneler.			
Deseni kumaşa çizer.			
Desenin hangi kısmına sap işi yapacağına karar verir.			
Kullanacağı rengi belirler.			
İğneye iplik geçirir.			
Kumaşa iğneyi uygun sayıda bir ileri bir geri batırarak kumaşı işler.			
Biten işin ütüsünü yapar.			
Toplam gerçekleştirdiği basamak yüzdesi			

Öğreteceğiniz beceriyi basamaklarına ayırdınız bir başka deyişle beceri analizini yaptınız. Öğrencinizin önüne gerekli materyalleri koyup ona gerçekleştirmesini istediğiniz beceriyi yapmasını söyleyiniz. Öğrencinizin bağımsız (yardım almaksızın) yaptığı basamakları (+) olarak işaretleyiniz. Yapamadığı basamaklarda öğretim yapmaya devam ediniz. Öğrenciniz onun için hedeflediğiniz tüm basamakları yardımsız gerçekleştirene kadar öğretime devam ediniz. Bu analiz sizin hem öğrencinizi için öğretime hangi basamaklardan başlayacağınıza hem de öğrencinizdeki ilerlemeleri görmene yarayacaktır.

5.4.2. Değerlendirmede Uyarlamalar

Değerlendirme etkinlikleri çok önemli olmasına karşın, sınavlar ve not verme, yetersizliği olan öğrenciler için olduğu kadar onların anne babaları ve öğretmenleri için sorunlu olabilmektedir. Örneğin, görme yetersizliği olan bir öğrenci soruları kendisi okuyamadığı, işitme engeli ve öğrenme

güçlüğü olan öğrenci soruları anlayamadığı, motor yetersizliği olan öğrenci cevapları yazılı olarak veremediği için sınıf içinde gerçekleştirilen sınavlarda güçlüklerle karşılaşmakta ve düşük notlar almaktadırlar. Bu güçlükleri giderebilmek için öğrenciyle çalışan tüm öğretmenlerin sınavlarda öğrencinin gereksinimlerine ve özelliklerine göre uyarlamalar yapması ve not verme sisteminde değişikliklere yer vermesi gerekmektedir. Genel eğitim sisteminde uygulanan sınavlar ve not verme de, özel eğitim ihtiyacı olan bazı öğrenciler için hiçbir uyarlama ve değişiklik yapmak gerekmez. Fakat pek çok özel eğitim ihtiyacı olan öğrenci için sınavlarda ve/veya not verme sisteminde uyarlamalar yapıldığında öğrenci başarıları değerlendirilebilir.

Genel eğitim sınıflarında öğrenimine devam eden özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin sınavlarda daha iyi performans gösterebilmeleri için;

- a. Sınav ortamında,
- b. Sınavın süresi ve zamanında,
- c. Sınav soruları ve yönergelerin sunumunda,
- d. Öğrencinin sınav sorularına vereceği tepki türünde değişiklikler yapılması gerekmektedir.

a. Sınav Ortamında Yapılacak Uyarlamalar

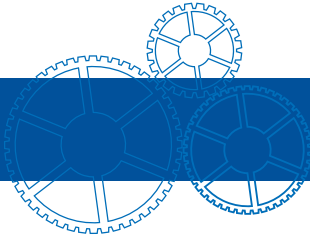
Sınav ortamının koşullarında, öğrencilerin özelliklerine ve gereksinimlerine göre farklı düzenlemelere gitmek gerekebilir. Örneğin, öğrencinin sınav esnasında dikkatini dağıtan nesnelere uzak durması (kitap, pencere gibi) sağlanabilir. Ayrıca sınav ortamı az gören öğrencilerin özelliğine göre aydınlatılabilir. Fiziksel yetersizliği olan öğrenciler fiziksel bazı düzenlemelere, duyuşal (görme, işitme) yetersizliği olan öğrenciler ise ortamda bazı özel düzenlemelere gereksinim duyulabilirler.

b. Sınavın Süresi ve Zamanına İlişkin Uyarlamalar

Süre ve zaman uyarlaması, sınav süresinde ve organizasyonundaki değişiklikleri kapsar. Sınav süresinde değişiklik yapılabileceği gibi öğrencilerin gereksinimlerine göre sınav süresi belirli aralıklara bölünebilir ve sınav saatleri değiştirilebilir. Süre ve zaman uyarlamasına yer vermenin geçerli birçok nedeni vardır. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler; (1) bilgiyi işleme ve sorulara yanıt vermede akranları kadar hızlı çalışmadıklarından ve (2) fiziksel gereksinimleri nedeniyle kolayca yoruldukları için sıklıkla sınavlarda süre ve zaman uyarlaması istemektedirler. Bu nedenle öğretmenler, bu öğrenciler için sınav planlamasını yaparken, öğrencilerin sınavı tamamlaması için ek süre verme, sınavı daha kısa süreli oturumlar halinde uygulama, öğrencilerin gereksinim duyduğu aralara yer verme, ayrı sınav oturumları düzenleme gibi zamanlama alternatiflerini göz önünde bulundurmalıdırlar. Örneğin, özel cihaz (Braille daktilosu, sesleri teybe kayıt etme) kullanımı daha çok zaman alır. Bu nedenle öğrenciye ek süre verilmesini gerektirir. Büyütücü cihazlar, ses kayıt cihazı ve kulaklığın kullanılması gibi bazı uyarlamalar öğrencide yorgunluğa yol açabilir. Bu nedenle sınav sırasında, dinlenmesi için, öğrencinin ek aralar vermeyi gerektirebilir. Soruları okuma, yazma güçlüğü ve motor yetersizlikleri olan öğrencilerin, metni okuma ve yönergeleri anlamak için ek zamana gereksinimleri olabilir.

c. Sınav Soruları ve Yönergelerine İlişkin Uyarlamalar

Sınav sorularında ve yönergelerinde uyarlamalar, öğrencilere sınav sorularının ve yönergelerinin veriliş biçimlerinde değişiklikleri kapsar. Bu tür uyarlamalar; sınav formatında ve standart işlemlerde değişiklikler ve test sürecinde yardımcı cihaz kullanımı ile ilgilidir. Sınav formatını değiştirmekle, sınav

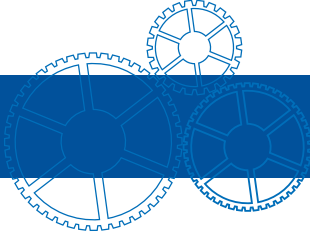
soruları ve yönergelerinde özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin özelliklerine ve gereksinimlerine göre uyarlamalar yapılır. Örneğin, görme yetersizliği olan öğrenci için soruların Braille alfabesiyle hazırlanması ya da teybe kayıt edilerek verilmesi ya da az gören öğrenciler için soruların büyük puntolarla yazılması sınav formatı ile ilgili değişiklikleri kapsar.

Soru türleri arasında değişiklikleri göstermek için, her soru türü ile ilgili yönerge ya da soru örnekleri ayrı bir kutu içinde verilebilir. Sayfa üzerinde daha az sayıda soru bulunması, satır aralarının artırılması, yanıtlar için daha çok yer ayrılması, anahtar sözcüklere yer verilmesi sınav formatında yapılabilecek diğer uyarlamalardır. Bazı öğrencilerin, sınav sorularının ve yönergelerinin anlaşılması için, okul personelinin yardımına gereksinim duyması standart işlemlerde değişiklikler olarak adlandırılır. Sınav görevlisi bu öğrenciler için sınav yönergelerini ve sorularını yüksek sesle okuyabilir ya da yönergeler öğrencilerin ilerleme hızına göre verilebilir. Bazı öğrenciler sınav soruları ve yönergeleri hakkında bilgi elde etmek için özel materyallere ve cihazlara gereksinim duyabilirler (yönergeleri ve soruları bilgisayara okuma, büyütücü ve ses yükseltici cihazlar kullanma gibi). Görme yetersizliği olan öğrencilerin dokunarak ayırt etme becerilerinin geliştirilebilmesi ve değerlendirilebilmesi iki ve üç boyutlu çeşitli nesnelere kullanmayı gerektirebilir. Az gören öğrenciler büyüteçlerden yararlanabilir. İşitme yetersizliği olan öğrenciler, sesi yükselten cihazlara gereksinim duyabilir. Sınav yönergeleri ve sorular için bilgisayarlar ve kasetler kullanılabilir. Bazı öğrenciler de okuma sırasında, satırları karıştırmadan takip edebilmesine yardımcı olacak cetvel ya da benzeri araçlar kullanabilirler.

d. Sınav Sorularına Yanıt Verme Uyarlamaları

Sınav sorularına yanıt verme uyarlamaları, öğrencinin sınav sorularını yanıtlama biçimi ile ilgili değişiklikleri kapsar. Bu tür uyarlamalara yer vermenin temel nedeni, fiziksel ve duyuşal yetersizliği olan öğrencilerin yanıt verme yeteneğinin sınırlılığını azaltmaktır. Yanıt uyarlamalarının temel türleri arasında yanıt formatı, işlem değişiklikleri ve yardımcı cihazlar yer almaktadır. Öğrenciler yöneltilen soruların yanıtlarını sözel olarak, işaretleyerek ya da yaparak gösterebilirler. Örneğin, işitme engeli olan öğrenciler yöneltilen sorulara işaret dilini kullanarak, görme yetersizliği olan öğrenciler sözel olarak ya da Braille alfabesini ve bilgisayarı kullanarak yanıt verebilirler. Bazı öğrenciler sayfa üzerinde daha az sayıda sorudan yararlanabilir, sorular arasında ek boşluklar isteyebilir, çizgili kareli ya da daha büyük yanıt kağıdı isteyebilir. Ayrı yanıt kağıdına cevaplarını aktarmada güçlüğü olan öğrencilerin soru kitapçığı üzerinde yanıtları işaretlemesine izin verilebilir. Standart işlemlerdeki değişiklikleri, konuşma ya da yazmada güçlüğü olan öğrencilere çeşitli yollarla yöneltilen sorulara yanıt vermesi için yardımda bulunulabilir. Örneğin, işitme engeli olan öğrenciler sorulara işaret dili ile fiziksel yetersizliği olan öğrenciler göz hareketlerini kullanarak yanıt verebilir. Öğrencilerin sorulara daha kısa sürede yanıt verebilmesi amacıyla, yazmayı gerektiren ya da cümle tamamlama soruları yerine çoktan seçmeli sorulara yer verilebilir. Yanıtlarda amaç öğrencinin imla kuralları veya noktalamayı öğrenip öğrenmediğini belirlemek değilse, öğrenciler sözlü sınava tabi tutulabilir ve/veya yanıtları teybe kayıt edilebilir. Sınavda yazı dilinin mekanik yapısını değerlendirmek önemliyse, yanıtların tamamı yazdırılabilir. Okul personeli ya da bir görevli (gözetmen, yazıcı) öğrencinin yanıtlarını yazmada, işaretlemede ve kayıt etmede yardımcı olabilir. Yardımcı cihazlar, yetersizlik gösteren bazı öğrenciler gereksinimleri nedeniyle sınav sorularını yanıtlamak için teknolojiye ve yardımcı araç gereçlere gereksinim duyabilir. Hesap makinesi, sözlük, bilgisayar programları ve matematik tabloları hafıza ya da hesaplama sorunu olan öğrenciler için yararlı olabilir.

BÖLÜM 6

DESTEK EĞİTİM HİZMETİ

- 6.1. *Okullarda Destek Eğitim Hizmeti Nerelerde Verilir?*
- 6.2. *Neden Destek Eğitim?*
- 6.3. *Destek Eğitim Odası Açılması*
- 6.4. *Okullarda Destek Eğitim Hizmeti Sunumu
Organizasyon Şeması*
- 6.5. *Destek Eğitimde Görevlendirilecek Öğretmenlerin Ek
Ders Ücretleri*

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin tıbbi ve eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda belirlenen eğitim ihtiyaçları doğrultusunda kendilerine, ailelerine, öğretmenlerine ve okul personeline uzman personel, araç-gereç, eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanmasıdır.

Destek eğitim hizmeti, sadece bu iş için tasarlanmış özel bir ortam gerektirmemektedir. Destek eğitiminin verildiği ortamların sadece engelli öğrencilerin devam ettikleri ortamlara dönüştürülmemesi ve programların elverişli olduğu ölçüde tüm öğrencilerin farklı etkinliklerinde faydalanabilecekleri şekilde kullanılması özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerimizin ayrıştırılmamaları açısından bütünleştirmenin ruhuna daha uygun olacaktır.

Bununla birlikte özel gereksinimi ve/veya engeli olmadığı halde bir takım uyarılma ve düzenlemelere ihtiyaç duyan öğrencilerimizin olduğu da bir gerçektir. Bu öğrencilerimiz için de BEP kadar kapsamlı olmasa da bireysel ihtiyaçlarına yönelik öğretim planları hazırlanması hem öğrencimiz hem de öğretmenlerimiz için yararlı birer uygulama olacaktır.

6.1. Okullarda Destek Eğitim Hizmeti Nerelerde Verilir?

Destek eğitim hizmeti, sadece bu iş için tasarlanmış özel bir ortam gerektirmemektedir. Okulun farklı birimlerinde destek eğitim hizmetlerinin verilmesi mümkündür. Aşağıda bu hizmetin verilebileceği alternatif bazı ortamlar tanıtılmıştır.

Destek Eğitim Odaları

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere ihtiyaç duydukları alanlarda destek eğitim hizmetleri verilmesi için düzenlenmiş sınıflardır. Birebir eğitim yapılabileceği gibi, gerektiğinde eğitim performansı bakımından aynı seviyede olan öğrencilerle küçük grup eğitimi yapılabilir.

Kaynaştırma Öğrencisinin Eğitim İhtiyacına Göre Belirlenen Ortamlar

Çalışılacak beceri alanına göre belirlenen ortamlar. Örneğin servis yapma becerisi için mutfak veya yemekhane ortamının kullanılmasıdır. Birebir eğitim yapılabileceği gibi, gerektiğinde eğitim performansı bakımından aynı seviyede olan öğrencilerle grup eğitimi yapılabilir. Ancak etkin olan bire bir eğitimidir.

Uyarlanmış Ortamlar

Kaynaştırma uygulamaları yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler ihtiyaç duydukları alanlarda destek eğitim hizmetleri verilmesi için uyarlanmış ortamlardır. Örneğin okul kütüphanesinin uyarlanmış bölümünün destek eğitim hizmetinde kullanılması. Birebir eğitim yapılabileceği gibi, gerektiğinde eğitim performansı bakımından aynı seviyede olan öğrencilerle grup eğitimi yapılabilir.

Sınıf Ortamı

BEP birimi kararı doğrultusunda, kaynaştırma öğrencisinin grup içinde birebir çalışmasını gerekli gördüğü derslerde, destek eğitim öğretmenin ders öğretmeni ile birlikte sınıf ortamına katılması ve kaynaştırma öğrencisinin eğitim öğretimini destekleyici çalışmalar yapması mümkündür.

Atölye ve Laboratuvar Ortamı

BEP birimi kararı doğrultusunda, kaynaştırma öğrencisinin atölye ve laboratuvar ortamında, grup içinde

destek eğitim öğretmeniyle birebir çalışması ve destek eğitim öğretmenince kaynaştırma öğrencisinin eğitim öğretimini destekleyici çalışmalar yapılması da bir destek eğitim hizmetidir.

6.2. Neden Destek Eğitim?

Destek eğitiminin temel bazı gerekçeleri aşağıda maddeler halinde paylaşılmaktadır.

- Kaynaştırma öğrencilerine nicelik ve nitelik yönünden gereken zaman öğretmen tarafından ayrılır ve bunun sonucunda öğrenci merkezli hazırlanan BEP'lerin işlevi ve başarı oranı artar.
- Öğrencilerin, akademik eğitiminde ve mesleki beceri öğretiminde, grup eğitimi ihtiyaçları yanı sıra, bireysel eğitim ihtiyaçları da karşılanır.
- Destek eğitimi ile sınıf ortamında, öğretmenin kaynaştırma öğrencisi üzerindeki etkisi artar ve olası davranış problemleri azalır.
- Kaynaştırma öğrencileri başarıyı tadar.
- Kaynaştırma öğrencisiyle, akranları arasındaki akademik ve mesleki beceri farkları en aza iner.
- Ders başarısı artan ve değer gördüğünü farkedenden öğrencilerin benlik algıları yükselir, özgüvenleri artar.
- Destek eğitimi veren öğretmenler, farklı öğretim yöntemlerini öğrenip eğitim öğrenim sürecinde kullanabilirler.
- Başarılı bir destek eğitim hizmetinde öğretmenin mesleki doyumu artar.
- Okul yönetimi açısından, destek eğitim hizmetindeki başarı, bu alanda okul idaresine gelen sorunları ortadan kaldırır.

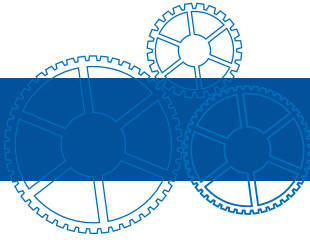
6.3. Destek Eğitim Odası Açılması

Destek eğitim odasının nasıl açılacağı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

MADDE 28 – (1) Okul ve kurumlarda, yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte aynı sınıfta eğitimlerine devam eden özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler ile üstün yetenekli öğrenciler için özel araç-gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak özel eğitim desteği verilmesi amacıyla destek eğitim odası açılır.

(2) Destek eğitim odasında eğitim-öğretim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

- a) Destek eğitim odaları, özel eğitim hizmetleri kurulunun önerisi doğrultusunda millî eğitim müdürlükleri tarafından açılır.
- b) Destek eğitim alacak öğrenci sayısına göre okulda veya kurumda birden fazla destek eğitim odası açılabilir.
- c) Destek eğitim odasında yürütülecek eğitim hizmetlerinin planlaması okul yönetimince yapılır.
- ç) Destek eğitim odasında eğitim alacak öğrenciler, BEP geliştirme biriminin önerileri doğrultusunda rehberlik ve danışma hizmetleri yürütme komisyonunca belirlenir. Her öğrencinin ihtiyacı doğrultusunda ve azami ölçüde bu eğitimden yararlanması sağlanır.
- d) Öğrencinin destek eğitim odasında alacağı haftalık ders saati, haftalık toplam ders saatinin %40'ını aşmayacak şekilde planlanır.

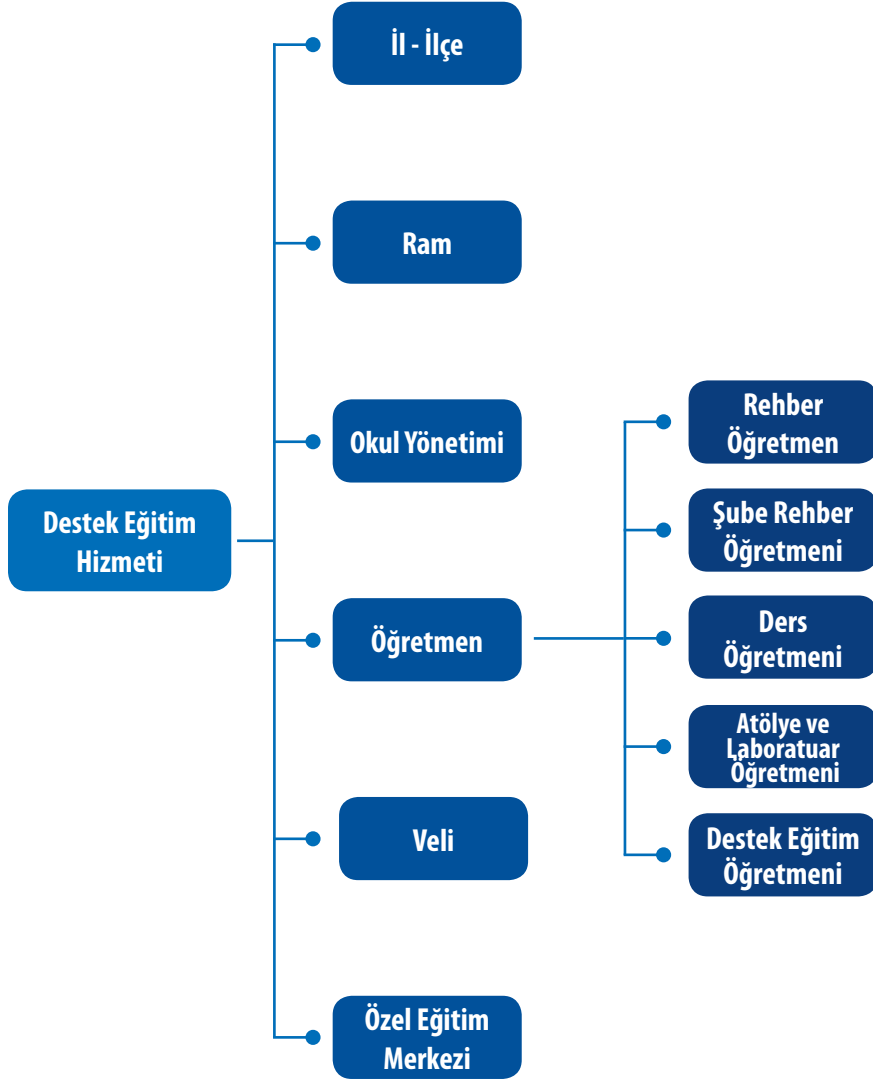
- e) Destek eğitim odasında öğrencilerin eğitim performansları dikkate alınarak birebir eğitim yapılır. Ancak, gerektiğinde eğitim performansı bakımından aynı seviyede olan öğrencilerle grup eğitimi de yapılabilir.
- f) Destek eğitim odasında, öğrencilerin eğitim performansı ve ihtiyaçları, yetersizlik türüne uygun araç-gereç ve eğitim materyalleri bulunur.
- g) Destek eğitim odası açılan okullarda öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına göre görme, işitme, zihinsel engelliler sınıf öğretmenleri öncelikli olmak üzere, gezerek özel eğitim görevi yapan öğretmen, sınıf öğretmeni ve alan öğretmenleri görevlendirilir. Destek eğitim odasına öncelikle okulun öğretmenlerinden olmak üzere RAM'da görevli öğretmenler ya da diğer okul ve kurumlardaki öğretmenler görevlendirilir.
- ğ) Öğrencinin genel başarı değerlendirmesinde, destek eğitim odasında yapılan değerlendirme sonuçları da dikkate alınır.
- h) Destek eğitim odasında verilen destek eğitim hizmetleri okulun veya kurumun ders saatleri içinde yapılır.
- ı) Destek eğitim odasının okul veya kurum içindeki yeri, öğrencilerin yetersizlik türü dikkate alınarak belirlenir.

MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2008/60 numaralı Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları Genelgesi'nde destek eğitim odalarının açılışında dikkat edilecek hususlar aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

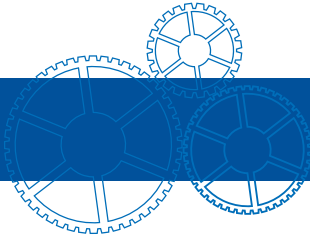
- Kaynaştırma uygulaması yapılan okul ve kurumlarda özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere bireysel ve grup eğitimi verilebilmesi için destek eğitim odası açılacaktır.
- Özel eğitim sınıfı ile destek eğitim odası için ayrılan mekanların fiziki şartlarının (ısı, ışık, genişlik, hijyen vb.) eğitime uygun ve kolay ulaşılabilir olmasına dikkat edilecektir. Eğitim öğretim açısından elverişsiz ortamlarda özel eğitim sınıfı ile destek eğitim odası düzenlenmesi yapılmayacaktır.
- Özel eğitim sınıfı ile destek eğitim odasında okul öncesi eğitim malzemelerinden ve rehabilitasyon merkezlerinde kullanılan araç-gereçlerden yararlanılacaktır. Bu materyal ve donanım ihtiyacı yerel imkânlarla (okul aile birliği, belediye ve sivil toplum kuruluşları vb.) temin edilecektir.
- İlgi (d) Yönetmeliğin 28'inci maddesinin 2'nci paragrafının (g) alt bendinde destek eğitim odalarında kimlerin görevlendirileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte ilköğretim okullarının 4'üncü ve 5'inci sınıflarında alan öğretmenlerinin derse girdiği saatlerde; sınıf öğretmenleri, gerekli ise kendi sınıflarındaki özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileriyle destek eğitim odalarında eğitim-öğretim faaliyeti yürüteceklerdir.
- İlköğretim okulları ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan alan öğretmenlerinden maaş karşılığı ders saatini dolduramayan öğretmenlerin yanı sıra ders saatini dolduranlardan istekli olanlar destek eğitim odasında ihtiyaçlar doğrultusunda görevlendirilebilecektir.

6.4. Okullarda Destek Eğitim Hizmeti Sunumu Organizasyon Şeması

Destek eğitimi hizmetinin bir okulda sunulmasında aşağıdaki şemada yer alan kurum ve kişiler rol oynar.

Yukarıdaki şemada da yer alan tüm paydaşların görev ve sorumlulukları özet olarak aşağıda sunulmaktadır.

İL/İLÇE MEM	Kaynaştırma öğrencisinin yerleştirme kararını vermek Özel Eğitim Hizmetleri Yürütme Kurulunu kurmak	
	RAM'ın düzenlediği, müdür, rehber öğretmenlere yönelik her eğitim öğretim yılı başında farkındalık toplantılarına katılmak.	
	İl/İlçe Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu ((ÖEHK)önerisi doğrultusunda Destek Eğitim Odası açılış onayı vermek.	
	Destek Eğitim Odası açılış onayı verilen okulun hazırladığı, ders ücreti onayını vermek	
	Destek Eğitim Odası açılış onayı verilen okulun hazırladığı ders programı onayını vermek	
	Destek eğitimde görev yapabilecek öğretmen havuzu oluşturmak	
	Öğretmenlerin özel eğitime yönelik hizmetiçi eğitim (HİE) ihtiyaçlarını belirlemek ve HİE açmak	
RAM	Destek eğitim odası açılması ve mevzuatı ile ilgili okullara, il/ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne rehberlik etmek.	
	Özel Eğitim Değerlendirme Kurulunca kaynaştırma kararı almak.	
	Kaynaştırmaya yerleştirilen öğrencilerin izleme planını yapmak	
	Destek eğitim hizmeti çalışmalarını izlemek üzere okul ziyaretleri yapmak	
	Eğitim öğretim yılı başında müdür ve rehber öğretmenlere yönelik farkındalık, iyi örnekler toplantıları düzenlemek	
OKUL YÖNETİMİ	BEP birimini ve Rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu oluşturmak ve destek eğitime ihtiyacı olanlar öğrencileri belirlemek	
	Öğretmenler arasında koordineyi sağlayıcı toplantılar düzenlemek	
	Destek eğitim hizmeti sunulması belirlenen alanlarda uyarılama yapmak, fiziksel mekanı ayarlamak	
	Destek eğitim hizmeti sunacak öğretmeni görevlendirmek	
	Destek eğitim hizmetleri konusunda veli bilgilendirmesi yapmak	
	Kaynaştırma öğrencisinin yararlandığı sağlık ve eğitim kuruluşlarıyla işbirliği yapmak	
	Destek eğitim hizmetleri için gerekli materyal desteği sağlamak	
	Destek eğitim odası çalışmalarını izleme,denetleme çalışmalarını planlamak	
	Destek eğitim odası için gerekli başvuru evraklarını hazırlamak	
	Ek ders ücret onayı	Görev alacak öğretmenin dilekçesi
	E-okul sisteminden Kaynaştırma öğrenci listesi	Her öğrenci için alacağı ders için yapılan BEP

REHBER ÖĞRETMEN

Öğretmene, okul yönetimine ve veliye destek eğitim hizmetleri çalışmalarında rehberlik etmek

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciyi, tanılama için gerekli kurumlara yönlendirmek

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) birimi ve Rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu(RHYK) toplantılarına katılmak

BEP hazırlama çalışmalarında performans alımı, amaç belirleme, yöntem teknik ve değerlendirme konularında öğretmenlere danışmanlık yapmak

Destek eğitim hizmetleri çalışmaları ve destek eğitim odası haftalık ders programı hazırlamak için okul yönetimine danışmanlık yapmak,

Kaynaştırma öğrencisinin yararlandığı sağlık ve eğitim kuruluşlarıyla işbirliği yapmak

ŞUBE REHBER ÖĞRETMENİ

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciyi tanılama için okul müdürlüğü ve rehberlik servisine yönlendirmek

BEP hazırlamak

Aileyi destek eğitim hizmetleri hakkında bilgilendirmek

Ders öğretmenleri ile destek eğitim öğretmenleri arasında koordinasyonu sağlamak

Öğrencinin gelişimini takip etmek genel değerlendirme yapmak

Öğrencisine sunulan destek eğitim hizmetleri çalışmalarında okul rehberlik servisi ve okul yönetimiyle işbirliği yapmak.

Kaynaştırma öğrencisinin yararlandığı sağlık ve eğitim kuruluşlarıyla işbirliği yapmak

Haftalık destek eğitim ders programı hazırlamada okul yönetimine yardımcı olmak

DERS ÖĞRETMENİ

BEP hazırlamak

Öğrenciyi değerlendirme kriterlerini belirlemek ve değerlendirmek

Eğitim materyali hazırlamak

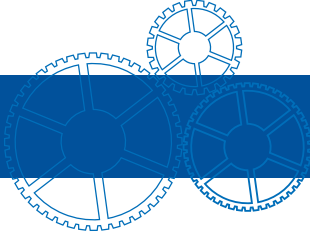
Destek eğitim öğretmeniyle işbirliği yapmak

Diğer ders öğretmenleriyle işbirliği yapmak

Kaynaştırma öğrencisinin yararlandığı sağlık ve eğitim kuruluşlarıyla işbirliği yapmak

Kaynaştırma öğrencisinin yararlandığı sağlık ve eğitim kuruluşlarıyla işbirliği yapmak

Yeni uygulamalar konusunda bilgi edinmek HİE katılmak

ATÖLYE ve LABORATUVAR ÖĞRETMENİ	BEP hazırlamak
	Öğrenciyi değerlendirme kriterlerini belirlemek ve değerlendirmek
	Eğitim materyali hazırlamak
	Destek eğitim öğretmeniyle işbirliği yapmak
	Diğer ders öğretmenleriyle işbirliği yapmak
	Kaynaştırma öğrencisinin yararlandığı sağlık ve eğitim kuruluşlarıyla işbirliği yapmak
	Yeni uygulamalar konusunda bilgi edinmek HİE katılmak

DESTEK EĞİTİM ÖĞRETMENİ	BEP doğrultusunda hazırlanan plan ve programı uygulamak
	Bireyselleştirilmiş öğretim planı (BÖP) hazırlamak
	Öğrencinin nasıl değerlendirileceğine ilişkin kriterleri belirlemek ve değerlendirmek
	Değerlendirmede aynı dersin öğretmeniyle işbirliğine gitmek
	Kaynaştırma öğrencisinin yararlandığı sağlık ve eğitim kuruluşlarıyla işbirliği yapmak
	Gerektiğinde destek eğitim için ek ders materyali geliştirmek
	Diğer ders ,atölye ve laboratuvar öğretmenleriyle işbirliği içinde çalışmak
	Yeni uygulamalar konusunda bilgi edinmek HİE katılmak

ÖZEL EĞİTİM MERKEZİ	Destek eğitim kapsamına alınan öğrencilerin okul içi performans belirlemelerine yardımcı olmak
	Okulda yürütülen BEP ve destek eğitim odası çalışmalarını destekleyici, öğrenci gelişim bilgilerini okulla paylaşmak
	Kurumuna devam eden öğrencinin devam ettiği okul ve yararlandığı sağlık kuruluşlarıyla işbirliği yapmak
	Veliye evde yapılabilecek ev içi destek eğitim çalışmalarında rehberlik etmek

6.5. Destek Eğitimde Görevlendirilecek Öğretmenlerin Ek Ders Ücretleri

Destek eğitimi kapsamında görevlendirilecek farklı branşlardaki öğretmenlerin ek ders ücretlerine ilişkin açıklamalar aşağıda sunulmaktadır.

Sınıf öğretmenleri:

Maaş ve ek ders karşılığı görevlerini tamamladıktan sonra haftada 8 saate kadar destek eğitim görevi alabilirler. Destek eğitim hizmetinde ek ders ücreti % 25 farkla verilir.

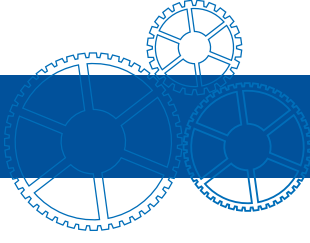
Branş öğretmenleri:

Maaş karşılığı ders saatini dolduramayan branş öğretmenine, dolduramadığı saat kadar destek eğitim görevi verilir. Maaş karşılığı verilen destek eğitim görevinde ek ders ücreti ve % 25 fark verilmez. Ayrıca branş öğretmenlerine 6 saat zorunlu ek ders kapsamında destek eğitim görevi verilir. 6 saat zorunlu ek ders görevi ve 9 saat isteğe bağlı ek ders görevi için; destek eğitim hizmetinde ek ders ücreti % 25 farkla verilir.

Atölye ve laboratuvar öğretmenleri:

Maaş karşılığı ders saatini dolduramayan atölye ve laboratuvar öğretmenine, dolduramadığı saat kadar destek eğitim görevi verilir. Maaş karşılığı verilen destek eğitim görevinde ek ders ücreti ve %25 fark verilmez. Ayrıca atölye ve laboratuvar öğretmenlerine 20 saat zorunlu ek ders kapsamında destek eğitim görevi verilir. 20 saat zorunlu ek ders görevi ve 4 saat isteğe bağlı ek ders görevi için; destek eğitim hizmetinde ek ders ücreti %25 farkla verilir.

Destek eğitim odasına öğretmen görevlendirilmesi ile ilgili olarak yapılması gereken yazışmalar ve örnek bir destek eğitim odası programı Ek 4'te paylaşılmaktadır.

BÖLÜM 7

ULUSAL YETERLİLİKLER ÇERÇEVESİ'NDE ETKİLİ MESLEKİ EĞİTİM PROGRAMLARI

- 7. 1. *İşlevsel Sosyal, Kişisel, Mesleki ve Akademik Beceriler*
- 7. 1. 1. *İşlevsel Beceriler*
- 7. 1. 2. *Mesleki Beceriler ve İstihdama Hazırlama*
- 7.1.3. *İşlevsel Akademik Beceriler Organizasyon Şeması*
- 7.1.4. *Sosyalleşme ve Toplumsal Kaynakların Kullanımı*

Etkili bir mesleki eğitim programı mesleğe hazırlama, yetişkinlik yaşamına uyum sağlamak için gerekli kişisel ve sosyal becerilerin öğretimi ve uygun akademik becerilerin öğretimi üzerine odaklanır.

Mesleki Yeterlikler Kurulu çeşitli mesleklerde her seviyede bireylerin sahip olması gereken bilgi ve becerilerin ayrıntılı tanımlarını yapmakta ve belgelendirme için belirlenen ölçütleri karşılayan çeşitli kuruluşlara yetki vermektedir.

Ayrıca ortaöğretim programları normal gelişim gösteren akranlarla etkileşim içinde olmayı, aile katılımını ve özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için sistematik geçiş planlarının hazırlanmasını gerektirir. Etkili bir mesleki eğitim programı, öğrencinin istihdamının sağlanabilmesi için öğrenciye yukarıda sözü edilen alanlarda belli seviyelerde bilgi ve beceri ve yetkinlik kazandırır.

Avrupa Birliği tarafından benimsenen yeterlilik esasları [Avrupa Yeterlilik Çerçevesi (AYÇ)] ile uyumlu olacak şekilde tasarlanan ve ilk, orta ve yükseköğretim ile özel öğretim dâhil, tüm teknik ve mesleki eğitim/öğretim programları ile örgün, yaygın ve ilgili kurumların iznine dayalı programlarla kazandırılan yeterlilik esasları Ulusal Yeterlilik Çerçevesi (UYÇ) olarak belirlenmiştir. Yeterlilik çerçevesinin amacı anlaşılabilir, kapsayıcı, sürdürülebilir bir yeterlilik sistemini ortaya koymak ve bu sistemle bireylerin bilgi beceri ve yetkinliklerinin ulusal bir çerçeve içerisinde ayrımcılık unsurlarından uzak bir şekilde nerede ve nasıl edinildiğine bakılmaksızın tanınmasını sağlamaktır. AYÇ'nin temelini sekiz ana yeterlilik seviyesi oluşturur. Bu seviyeler en temel öğrenme seviyesinden (seviye 1) en üst düzey öğrenme seviyesine (seviye 8) kadar geniş bir alanı kapsar. Her seviyenin özellikleri, bilgi, beceri ve o seviye için gerekli öğrenmenin sonucunda ortaya konması beklenen yetkinlikleri tanımlayan bir "seviye tanımlayıcı" ile tanımlanmaktadır. Seviye belirlenirken: teorik ve pratik bilginin genişliği ve derinliği; kavramaya, yaratıcılığa ve pratiğe ilişkin becerilerin karmaşıklığı; entelektüel becerilerin karmaşıklığı; kişinin aldığı sorumluluğun miktarı; problem çözme ve/veya yaratıcılığın derecesi; ekip çalışması miktarı; liderlik ve hesap sorulabilirliğin kapsamı gibi ölçütler dikkate alınmaktadır. Genel olarak, seviye ne kadar artarsa, her seviyedeki beklenen bilgi, beceri ve yetkinlikler de bu oranda artar.

Mesleki Yeterlikler Kurulu çeşitli mesleklerde her seviyede bireylerin sahip olması gereken bilgi ve becerilerin ayrıntılı tanımlarını yapmakta ve belgelendirme için belirlenen ölçütleri karşılayan çeşitli kuruluşlara yetki vermektedir. Aşağıda UYÇ'de bilgi beceri ve yetkinliğin tanımları ve ilk üç seviyede bireyler istihdam edilirken sahip olmaları gereken bilgi, beceri ve yetkinlik düzeylerinin genel tanımları yer almaktadır.

Bilgi: Bir iş alanına ilişkin olgular, ilkeler, süreçler ve genel kavramlar hakkında bilgi (kuramsal ve/veya fiili bilgi) olarak tanımlanmaktadır.

Beceri: Belirli bir konuda veya görevde performans gösterebilmek için gerekli olan bilişsel (mantıksal, sezgisel ve yaratıcı düşünme) ve pratik (el becerisi ve yöntem, malzeme, araç ve gereçlerin kullanımı) beceriler olarak tanımlanmaktadır.

Yetkinlik: "Özerklik ve sorumluluk" ile ilgili olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle, bağımsız olarak iş ortamlarında sahip olunan bilgi ve becerileri uygulayabilme olarak tanımlanabilir.

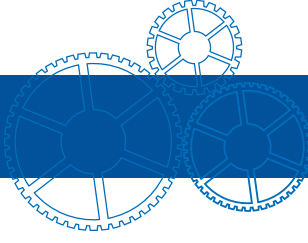
Seviye	Bilgi	Beceri	Yetkinlik
3	Çalışan, bir alanda olgulara, ilkelere, süreçlere ve genel kavramlara dair bilgiye sahiptir.	Çalışan, temel yöntemleri, araçları, malzeme ve bilgileri seçerek ve uygulayarak problemleri çözmek ve görevleri tamamlamak için gereken bir dizi bilişsel ve pratik becerilere sahiptir.	Çalışan görevlerin tamamlanmasıyla ilgili sorumluluk alır ve problemlerin çözümünde kendi davranışlarını ortama uyarlar.
2	Çalışan, bir alanda temel pratik bilgiye sahiptir.	Çalışan, basit kuralları ve aletleri kullanarak görevleri yerine getirmek ve rutin problemleri çözmek için ilgili bilgileri kullanmada gereken temel bilişsel ve pratik becerilere sahiptir.	İş gözetim altında sınırlı özerklik ile yapılır.
1	Çalışan, temel genel bilgiye sahiptir.	Çalışan, basit görevleri yerine getirmek için gereken temel becerilere sahiptir.	İş doğrudan gözetim altında belirli kurullarla tanımlanmış şekilde yapılır.

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin bir bölümü uygun eğitim programları ve fırsatlar sağlandığında seviye 8' e kadar yükselebilirler. Aşağıda bununla ilgili gerçek bir öykü yer almaktadır. (Etik ilkeler gereği örnekteki bireyin gerçek adı kullanılmamıştır.)

Gerçek Bir Hayat Hikayesi

Ece'yi tanıdığımda 22 yaşında, üniversite birinci sınıfta, spastik kuadripleji tanısı almış, bir genç kızdı. Onunla tanışmam okuduğu Arkeoloji bölümünün başkanı aracılığıyla olmuştu. Ece'nin bölümlerinde rahatça okuyabilmesi için ne tür düzenlemeler yapabileceklerini öğrenmek istiyordu. İlk ara sınavlarda Ece'nin yazmak için çok uzun zamana gereksinimi olmuştu. Ancak, aldığı notlar sınıf ortalamasının üzerindeydi. Bölümde ders veren hocalar; konuşmasını anlamakta zorlandıklarından, istediklerini söylemesinin zaman aldığından ve sınavlarda çok uzun zamana ihtiyaç duyduğundan yakınıyorlardı. Ayrıca, arkeoloji bölümünün gerektirdiği saha çalışmalarını yapamayacağını söylüyorlardı.

Ece'nin kaslarındaki gerilim, bir fizyoterapistten destek alınarak, egzersiz ve alıştırmalarla azaltıldı. Ece başını biraz geriye doğru iterek konuştuğunda göz teması kurulamasa da konuşması daha iyi anlaşılıyordu. Bu konuda derslerine giren öğretmenleri bilgilendirildi. Ece'nin gönüllü sınıf arkadaşlarından destek alınarak ve onlara eğitimler verilerek sosyal ortamlara daha sık katılımı sağlandı. Okuduğu üniversitenin Rehberlik ve psikolojik hizmetler birimi ile ilişki kuruldu ve psikolojik destek alması sağlandı. Bu arada Ece'ye bir bilgisayar alındı. Sol tarafındaki tutulum daha az olduğundan sol eli ile bilgisayar klavyesini kullanmayı öğrendi. Sınavlarda arkadaşlarından üç kat daha fazla süre kullanırken bu 1,5 kata kadar geriledi. Ece buluntuları tanımlama ve tarihleme işlerini yapmayı öğrenerek saha çalışmasını da tamamladı ve mezun oldu.

Yukarıdaki örnek öykü de Ece UYÇ'de belirlenen seviye 6'ya kadar yükselmiştir. Pek çok özel eğitim ihtiyacı olan birey uygun eğitim fırsatları sağlandığında ulaşabileceği maksimum seviyeye kadar yükselebilir.

7. 1. İşlevsel Sosyal, Kişisel, Mesleki ve Akademik Beceriler

7. 1. 1. İşlevsel Beceriler

Bireylerin UYÇ'deki belirlenen seviyelere ulaşabilmeleri için onlara sunulan eğitimle performanslarını en üst seviyede kullanabilmeleri için sadece mesleki yeterliklerin kazandırılması yeterli olmayacaktır. Yaşam sadece belli mesleki becerilerin gerçekleştirilmesinden ibaret değildir. Yaşam kalitesinin artması bireylerin sahip oldukları kişisel, sosyal, mesleki ve akademik becerilerin belli şekillerde birarada kullanılması ile kişinin toplumdaki yerini alması ve yaşamını devam ettirecek bir gelir elde etmesi için bir işe yerleşmesi ya da yerleştirilmesi ile sağlanır. Özel eğitim ihtiyacı olan bireyler söz konusu olduğunda onlara kazandırılacak beceriler belirlenirken işlevsel beceriler hedeflenmelidir.

İşlevsel beceriler; bugün ya da gelecekte bireyin yaşamını kolaylaştıracak ve kullanabileceği beceriler bir diğer deyişle yaşam kalitesini artıracak becerilerdir. Sayıları okuyabilen ya da gösterebilen ama toplama işlemini zihinden yapmayı asla öğrenemeyecek zihinsel engeli olan bir bireyi, zihinden toplama yapmayı öğrenmeye zorlamak onun pek çok davranış problemi geliştirmesine yol açabilir. Bunun yerine ona hesap makinesi kullanmayı öğretmek ve yanında bir hesap makinesi taşımaması sağlamak daha işlevseldir. Bu bakış açısıyla, her özel eğitim ihtiyacı olan öğrenci için hangi sosyal, kişisel, mesleki ve akademik becerilerin işlevsel olduğuna karar vermek ve öğrencinin BEP'inde yer alan amaçları oluşturmak için öğrencinin eğitsel performansını, ilgilerini, şu anda içinde bulunduğu çevreyi (ailesini koşulları, yaşadığı çevre vb.), gelecekte bu çevredeki olası değişiklikleri, istihdamının sağlanabileceği ortamları dikkate almak değerlendirmek gerekir.

7. 1. 2. Mesleki Beceriler ve İstihdama Hazırlama

İnsan hayatında bir meslek seçme, bir mesleğe karar verme oldukça önemli ve tüm yaşamı etkileyen bir durumdur. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin başarılı olabileceği bir mesleğe bilinçli bir şekilde yönlendirilmesi bireyin kendine karşı olumlu benlik algısının oluşması, çevreyle uyumlu ilişkiler geliştirmesi, çevreye kabulünü ve yaşam kalitesini artırması açısından son derece önemlidir. Geleneksel olarak meslek eğitimi veren ortaöğretim okulları genel olarak öğrencilerin ilgileri ve güçlü yönlerini değerlendirerek bu doğrultuda sınıf ortamlarında öğrencileri bir mesleğe hazırlamaya odaklanmaktadır. Öğrencinin sadece okul ve sınıf ortamında istihdama hazırlanması öğrencinin bu ortamlarda kazandığı becerileri iş ortamına genellemesinde sorunlar oluşturur. Bu nedenle öğrenci bir yandan okul ve sınıf ortamında bilgi ve becerileri edinirken diğer yandan gerçek ortamlarda istihdama hazırlanmalıdır. Zira Ulusal Yeterlikler Çerçevesinde sadece bilgiye sahip olmak yeterli değildir. Öğrenci sorduğunuzda bir işin ne olduğunu, nasıl yapıldığını ve ne zaman yapılacağını size açıklayabilir. Sınıf ya da okulun atölyesinde bu beceriyi gerçekleştirebilir, ancak onu gerçek bir işyerine gönderdiğinizde bu işi başaracak bir yetkinliği sergileyemeyebilir. Çünkü işyeri ortamı kurallara uyma, iletişim ve işbirliği ile çalışma, planlama, işi örgütleme, bağımsız çalışabilme ve gerektiğinde ortaya çıkan problemlere çözüm üretebilme becerilerini de gerektirir. Bunların yanı sıra bir iş yerinde çalışabilme toplumsal kaynakları kullanma (temel düzeyde trafik ışıklarını kullanma, toplu ulaşım araçlarını kullanma, levhaları okuma vb), zaman yönetimi, para kullanma gibi becerileri gerektirir.

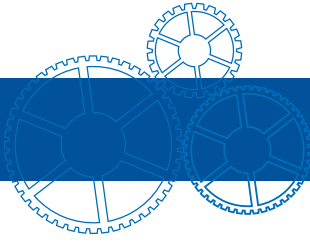
Gerçek Bir Hayat Hikayesi

Orta derecede zihinsel engeli olan, kaynaştırma uygulamasında 8 yıllık eğitim almış olan Erol, 22 yaşındayken üniversitenin fakültelerinden birinde özürlü kontenjanı ile istihdam edilmişti. Erol 2-6 yaşları arasında üniversitenin zihin engelliler eğitim ve araştırma biriminde eğitim almıştı. Kaynaştırma sınıfına devam ederken de birimde onunla çalışan öğretmenleri tarafından izlenmiş, öğretmeni ve annesi ile işbirliği içinde 8 yıllık eğitimi tamamlamıştı. Fakülte yönetimi başlangıçta ona getir-götür işleri diyebileceğimiz işler yaptırıyordu. Ama bu tür işler çok fazla değildi, Erol sıkça boş kalıyordu. Erol çok konuşan, konuşurken nerede duracağını bilmeyen davranış örüntülerine sahipti. Bu yönüyle öğretim elemanlarını uzun süre meşgul ediyordu. Onlarda ona nasıl tepki vereceklerini bilmiyorlardı. Onu dinliyor ve tekrarlayarak aynı sorulara yanıt veriyorlardı. Erol aynı gün içinde aynı kişiye beş kez aynı soruları sorduğu oluyordu. Bir süre sonra üniversitenin özel eğitim bölümünden yardım istediler. Öğretim elemanlarına Erol'un gereksiz konuşma, soru sorma davranışlarına sadece bir kez yanıt vermeleri ve diğer sorularla hiç ilgilenmemeleri konusunda eğitildiler. Bu arada Erol'a bir masa ve sandalye not alabileceği bir bloknot sağlandı. Onu binalar arasında posta olarak evrak getirip götürme işi öğretilmeye karar verildi. Daha önce bu işi yapan kişi ile ilişkilendirildi. Önce bu kişi ile birlikte bütün iş yapıldı. Daha sonra bu yardım azaltıldı ve bazı işleri uzaktan izlemek yoluyla yapması sağlandı. Şimdi Erol farklı fakültele ve rektörlüğe götürülecek evrakları götürüyor, imzalıyor. Çalıştığı fakültenin evraklarını rektörlükten alıyor ve ilgili yerlere iletebiliyor. Artık hiç kimse ile gereksiz gevezelik etmiyor. Hatta siz onu durdurup biraz uzun konuşacak olsanız nazik bir şekilde size işi olduğunu ve sohbet edemeyeceğini söylüyor.

Bu örnekte Erol'a hem mesleki becerilerin hem de bazı sosyal becerilerin kazandırılmasının, onun işini sorumluluk bilinciyle bağımsız olarak yaptığını görebilirsiniz.

7.1.3. İşlevsel Akademik Beceriler

Öğrencilerin okul yaşamlarında başarılı olabilmeleri, toplum içinde bağımsız yaşayabilmeleri, günlük hayatındaki işlerini kendi başına yerine getirebilmeleri ve yerleştirilecekleri meslekte başarılı olabilmeleri için işlevsel akademik becerilerin öğretilmesi gerekli ve önemlidir. Ayrıca eğitim sistemimizde genel eğitim okullarına devam eden özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin bir sınıftan diğerine geçmesi için temel matematik ve okuma yazma becerileri dikkate alınmaktadır. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen en temel işlevsel akademik beceriler arasında işlevsel okuma, işlevsel yazma, işlevsel aritmetik ve işlevsel bilgi-iletişim teknolojileri becerilerine sahip olması gerekmektedir. Etiketlerin okunması, ev-iş yeri gibi belirli mekânların adreslerinin okunması ve yazılması, belli yönergelerin okunması ya da işaretlerin anlamlarının bilinmesi (örneğin girilmez işareti, tehlikeli ve yasaktır işareti, giriş ve çıkış, trafik işareti ya da ışıklarının anlamları) işlevsel temel okuma becerileridir. Sayıları okuyabilme, sayılar arası ilişkilerin farkında olma, bir matematiksel işlemin sonuçlarını yorumlama, basit ölçme işlemleri yapabilme-cetvel ya da mezura kullanma, yazılı olarak ya da hesap makinesi ile dört işlem yapabilme gibi işlevsel temel aritmetik becerileridir. Telefon etme, temel düzeyde bilgisayar kullanma (açma-kapama, bir kelime işlem (Word) programında yazma, kaydetme, kaydettiği dosyayı yeniden açma gibi) beceriler de işlevsel bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerileridir. Öğretilecek becerinin işlevsel olup olmadığına karar verirken öğrencinin günlük yaşamında ve ileride içinde bulunabileceği ortamlar dikkate alınarak ilgili beceriyi kullanma durumu/ları değerlendirilerek karar verilmelidir. Bir öğrenci için işlevsel olan bir beceri bir başka öğrenci için işlevsel olmayabilir. Bu nedenle bireysel gereksinimler, ilgiler, öğrencinin isteği, ailenin ve yakın çevrenin beklentileri, öğrencinin yerleştirilmesi düşünülen mesleğin de dikkate alınmalıdır.

7.1.4. Sosyalleşme ve Toplumsal Kaynakların Kullanımı

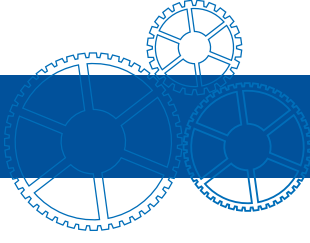
Sosyal beceriler, insanların ilişki kurabilmesi ve bu ilişkileri sürdürebilmesi için önemlidir. Meslek liseleri dâhil genel liselerde uygulanan müfredat programları daha çok akademik becerilerin öğretimine meslek liselerine ise mesleki becerilerin üzerine odaklanmaktadır. Her ne kadar müfredatta akademik/mesleki becerilere odaklanılsa da, bu okullarda çalışan öğretmenlerin sorumlulukları özel eğitim ihtiyacı olan olsun ya da olmasın bütün öğrencilerin sosyal becerileri öğrenmesine dolayısıyla sosyal yeterliklerini geliştirilmesine yardımcı olmayı da kapsar. Bu açıdan sosyal becerilerin, müfredattan tamamen ayrılmış bir şekilde öğretilmesi gerekmez. Olumlu sosyal etkileşim geliştirmekle ilişkili pek çok beceriyi, günlük ders planlarınızda buna bağlı olarak günlük ders rutininizin içinde ele alabilir ve öğrencilerinize öğretebilirsiniz. Sosyal beceriler akademik becerilerden daha önemlidir çünkü bazı öğrencileriniz için sosyal beceriler öğrenilmesi gereken daha önemli hedefler olabileceken, bazıları için ise akademik becerilerle eşit önemde olabilecektir. Bu tamamen öğrencinizin bireysel gereksinimlerine bağlıdır.

Sosyal yeterlik bireyin yaşamında karşılaştığı fırsatlar, seçimler ve zorluklarla etkili biçimde başa çıkmasını sağlayacak bilgi ve becerilere sahip olması, bu bilgi ve becerileri uygun biçimde kullanabilmesidir. Sosyal beceriler insanların ilişki kurabilmesi ve sürdürebilmesi için önemlidir ve yaşamın ilk yıllarından başlayarak öğrencinin okul yılları boyunca dikkat edilmesi, üzerinde titizlikle durulması gereken becerilerdir. Öğrencilerin içinde bulunduğu sosyal ortama uyum sağlayabilmesi, ortamda bulunan bireylerle olumlu sosyal ilişkiler kurup sürdürebilmesi ve sosyal davranışlar açısından yeterli olabilmesi için yaşına uygun çeşitli sosyal becerileri öğrenmesi gerekir. Sosyal becerilere örnek verecek olursak öğrencilerin arkadaşlarını takdir etme, ihtiyaç duydukları zaman arkadaşından yardım isteme veya istendiğinde arkadaşlarına yardım etme, herhangi bir etkinliğe arkadaşını davet etme, arkadaşlarıyla konuşma ve tartışmalara katılma, arkadaşlarının duygularına duyarlı olma, arkadaş edinme, espiri anlayışına sahip olma akranlarla ilgili becerileri; öfkesini kontrol etme, herhangi bir sorun karşısında sakin olma, kurallara uyma, uygun durumlarda başkalarıyla anlaşma sağlama, eleştiriye açık olma, başkalarını eleştirme ve kendiyi ilgili yapılan eleştirileri kabul etme vb. kendini yönetme becerileri; bağımsız çalışma, bağımsız olarak verilen görevi tamamlama, öğretmenin ya da karşısındaki kişinin yönergelerini dinleme ve gerçekleştirme, serbest zamanlarını etkili bir şekilde kullanabilme vb. akademik becerileri; yönergeleri takip etme, kurallara uyma, kendisine ait eşyaları başkalarıyla paylaşma, ödevini yapma, verilen sorumluluğu yerine getirme, otoriteyi kabul etme, işbirliği davranışları vb. uyum becerileri; başkalarıyla konuşmak için girişimde bulunma, bir etkinlik için arkadaşını davet etme, kendinden emin olma, bilmediği şeyleri sorma, yeni karşılaştığı kişilere kendini tanıtmaya, duygularını ifade edebilme, karşısındaki kişinin duygularını anlama ve uygun tepki verme vb. atılganlık becerileri arasında yer alır.

Yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin toplumda bağımsız yaşamlarını sürdürebilmelerine katkıda bulunacak yukarıdaki becerilerin yanında ulaşım, sosyal etkinlikleri planlama ve bunları finanse etme gibi gündelik beceriler de oldukça önemlidir. Özellikle toplu taşıma araçlarını bağımsız kullanma önemli bir sorundur. Bu becerinin öğrenilmesi öğrencilerin hem günlük yaşamında hem de iş yaşamında problemlere neden olabilir. Bir yerden başka bir yere giderken öğrencilerinize eşlik edecek bir refakatçi gerekebilir (anne, öğretmen ya da herhangi bir gönüllü). Bu hem yetersizlikten etkilenmiş bireyin hem de eşlik eden kişinin sosyal yaşamını sekteye uğratan bir durumdur. Bu nedenle bu becerilerin öğretimi hayati önem taşımaktadır. **Öğrencilerin BEP'lerinde bu gibi kritik becerilerin öğretilmesi için bu becerilere ilişkin amaçlar yer almalıdır.**

Öğretmenler yukarıda örnek verilen sosyal becerilerin, öğrenciler arasında kendiliğinden

oluşmayabileceği gerçeğini göz ardı etmemeli, akranlar arası olumlu sosyal ilişkilerin geliştirilmesinde kendilerinin önemli sorumlulukları olduğunu hatırlamalıdır. Bu amaçla öğrencilere gerekli becerilerin öğretilmesinde akranlar aracı olarak kullanılabilir ve bu şekilde arkadaşlık geliştirme fırsatları öğrencilere sunulabilir. Bu fırsatlar yetersizliği olan ve olmayan öğrenciler arasında olumlu sosyal etkileşimler sağlamanın başlangıç noktasını oluşturur. Bunu sınıf içerisinde yapılandırılmış grup etkinlikleri içerisinde öğrencileri görevlendirmekle başlayarak etkileşimi sınıftaki öğretiminizin bir parçası haline getirebilirsiniz. Örneğin tüm öğrencilerin gruplar halinde yapabileceği grup etkinlikleri planlayarak, bu gruplar içerisinde değişik düzeylerde yetersizliği olan ve olmayan öğrencileri yerleştirip, yetersizliği olmayan öğrencilerin yetersizliği olan arkadaşlarına yaptıkları yardımları, bir sonraki ödevleri için puan kazanmaya dönüştürerek onlar arasındaki etkileşimleri cesaretlendirebilirsiniz. Ayrıca yetersizliği olan ve olmayan öğrenciler arasında olumlu sosyal etkileşim sağlamada 'olumlu rol modeller sunmak' sosyal becerilerin geliştirilmesine olumlu katkılar sağlar. Öğretmenler sınıflarındaki tüm öğrenciler için en önemli rol modelleridir. Bu becerilerin yalnızca sınıf ortamlarında öğretilmesi değil öğrenilen becerilerin sınıf ve okul ortamı dışında da sergilenmesi önemlidir. Bu amaçla öğrencilerinize öğrettiğiniz becerilerin geliştirilmesinde, kalıcılığının sağlanması ve genellenmesinde öğrencilerinizin ebeveynlerinden destek alabilirsiniz. Onlar bu konuda en iyi yardımcınız olabilirler. Örneğin kendi çocuğuyla birlikte arkadaşını da birlikte sinemaya götürülmesi, doğum günü partisine yetersizliği olan öğrencinin de davet edilmesi gibi...

BÖLÜM 8

SINIFTA SUNULAN FIRSATLAR

- 8.1. *Sınıf Dersleri*
- 8.2. *Tam Eylem Modeli*
- 8.3. *Aktif Öğrenme*

Kılavuzun bu bölümü, engeli veya özel eğitim ihtiyacı olan 9.sınıf öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılamakla alakalıdır. 4+4+4 ile ilgili yasa, 9. sınıfın yapısı ve içeriğinde kimi değişiklikler getirmiştir. 9. sınıf, temel eğitim ile ortaöğretim arasındaki bir köprü niteliği taşımaktadır ve temel eğitimdeki akademik derslerle 10, 11 ve 12. sınıflardaki mesleki eğitimin başlangıcı arasındaki akademik yılı temsil eder.

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin mesleki eğitiminde 9. sınıf öğretim sürecinin planlanması büyük önem taşımaktadır. Planlama sürecinde "tam eylem modeli" olarak adlandırılan bir model önerilmektedir. Tam eylem modeli interaktif, proje odaklı bir öğretim stratejisi yapısıdır. Bu model bir öğretim sürecinin; planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde izlenecek adımları belirtmektedir.

9. sınıf öğrencilerine yönelik mesleki yönlendirme çalışmalarında, zorunlu ve seçmeli 9. sınıf derslerini mesleki bir odağa yerleştirerek öğrencilere yardımcı olabilmek mümkündür. Bahsedilen bu yönlendirme, engeli veya özel eğitim ihtiyacı olmayan öğrenciler için gerekli olmayabilir, ancak 9.sınıftaki bir mesleki hazırlık programı yoluyla tüm öğrencilerin daha fazla seçme hakkının olması sağlanabilir. Öğrenciler 9. sınıfta mesleki yönlendirme aldıkları takdirde, 10. sınıftaki meslek seçimlerini, kendi ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda yapma fırsatı bulabilirler.

Bu bölümde, 10. sınıfa geçiş sürecinde öğrencilerin, velilerinin ve öğretmenlerinin mantıklı kararlar almasına yardımcı olacak işlevsel, kişisel, sosyal becerilerin ve mesleki bilgilerin geliştirilmesinde 9. Sınıf düzeyinde neler yapılabileceğine odaklanılmıştır.

8.1. Sınıf Dersleri

Bilindiği gibi 8. sınıfı tamamlayan genel ve mesleki öğretime devam eden özel eğitim ihtiyacı olan ve olmayan öğrenciler 9. sınıfta okul türüne bakılmaksızın aynı dersleri görmektedir. Dokuzuncu sınıfta mevcut olan ortak (kültür) dersleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

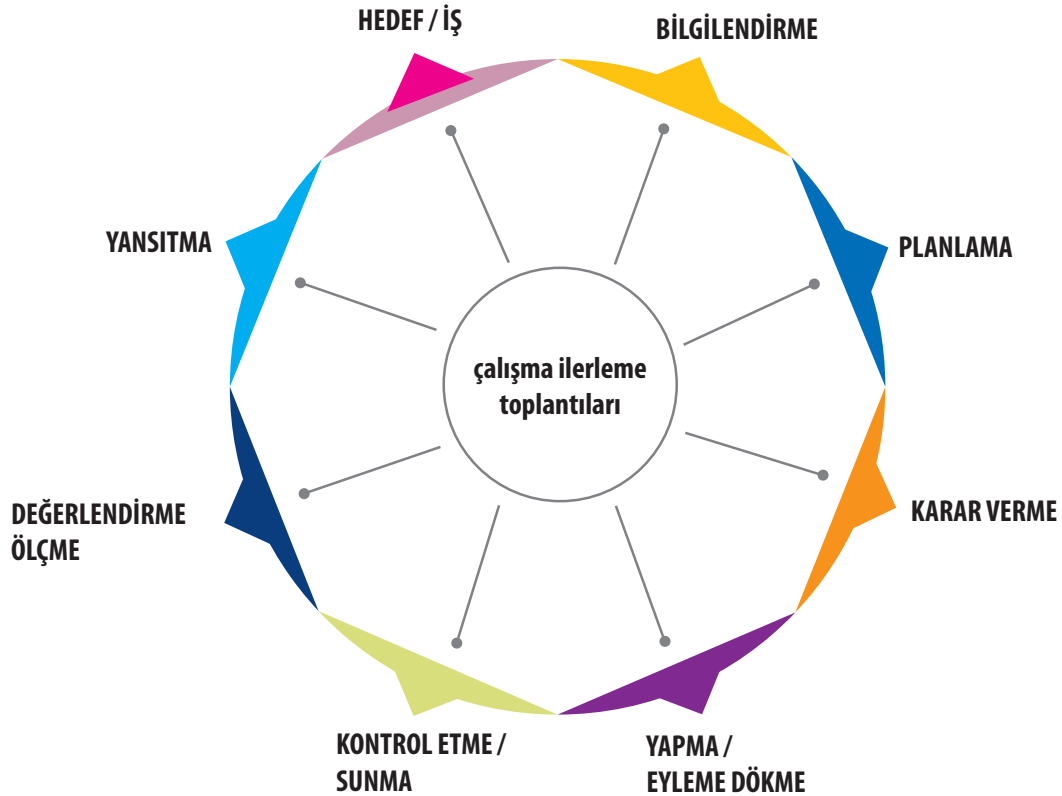
Dersler	Haftalık Ders Saatleri	Dersler	Haftalık Ders Saatleri
Dil ve Anlatım	2	Fizik	2
TürkEdebiyatı	3	Kimya	2
Tarih	2	Sağlık Bilgisi	2
Coğrafya	2	Yabancı Dil	3
Matematik	4	Görsel Sanatlar (Resim/Müzik/ Beden Eğitimi)	2
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Seçmeli Ders	5
Geometri	2	Rehberlik	1
Biyoloji	2		

Öğrenci haftada toplam 35 saat ders görmektedir. Özel Eğitim Yönetmeliği'ne göre; özel eğitim ihtiyacı olan bir öğrenci, haftalık 35 saatlik ders toplamının % 40'ını aşmayacak şekilde destek odasında eğitim alabilir.

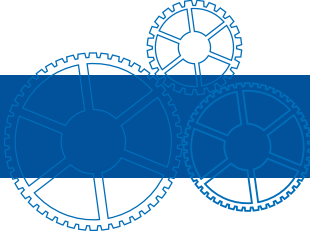
Buna göre eğitsel tanılması yapılan öğrenci; hangi mesleki, işlevsel, kişisel ve sosyal becerilerinde ya da akademik kazanımlarında eksiklikleri varsa BEP'i yapıldıktan sonra o alanlara göre destek eğitimi programına yönlendirilmesi gerekir. Ayrıca mevcut ortak dersler de kendi içinde yer alan müfredat konularına uygun olarak mesleki, işlevsel, kişisel ve sosyal ya da akademik becerilerin kazanımlarına yönelik yeni öğretim metotları uygulanarak verilmelidir.

8.2. Tam Eylem Modeli

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin mesleki eğitiminde 9. sınıf öğretim sürecinin planlanması büyük önem taşımaktadır. Planlama sürecinde "tam eylem modeli" olarak adlandırılan bir model önerilmektedir. Tam eylem modeli interaktif, proje odaklı bir öğretim stratejisi yapısıdır. Bu model bir öğretim sürecinin; planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde izlenecek adımları belirtmektedir.

Modelde "hedef"le başlayan süreçler, "yansıtma" ile bitmekte, modeldeki son aşama bir sonraki öğrenme modülüne öncülük etmektedir. Tüm bu süreçler devam ederken gerekiyorsa zaman zaman iletişim ve çalışma ilerleme toplantıları yapılmalıdır. Aşağıda tüm bu süreçlerin kısa tanımlamalarına yer verilmektedir.

1. Hedefin Belirlenmesi/ İşin Tanımlanması

Öğretmenler, hangi öğrenim projesine karar verileceğini, daha önce müfredatta tanımlanan öğrenim içeriklerine göre tanımlar. Bunun, öğrencilerin mevcut becerileri ve yeterlilik düzeyi temelinde planlanabilir ve tamamlanabilir bir iş olması gerekmektedir. Sonra öğretmenler gerekli sınıf düzenlemelerini yapar, gerekli araç gereci hazır bulundurur ve sınıfa taşır, yapılacak iş ya da ürünü saptar ve eylemi belirler. Son olarak öğretmen gerekli bilgilendirme sayfalarını, iş tanımlarını, öğrenim çıktılarını, kısıtlılıkları, kıstasları, sonuç belirteçlerini, zaman çizelgelerini hazırlar.

2. Bilgilendirme

Öğretmen ikinci aşamada tüm önemli bilgilerin öğrencilere sunulduğu bilgilendirme toplantısını düzenler. Varsa ekipler görevlendirilir. Bu bilgilendirme toplantısında, birey ve grup faaliyetlerinin yanı sıra ürünü değerlendirme kriterleri de tanıtılmalıdır.

Öğrenciler materyalleri ve bilgileri kontrol edebilme olanağına ve kafalarındaki yanıtlanmamış soruları cevaplama şansına sahip olmalıdır. Bu tüm öğrencilerin katılımını sağlayarak gerçekleştirilmelidir.

3. Planlama

Bu aşamada öğrenciler kendi yaklaşımlarını, üretim adımlarını, hazırlanacak materyalleri, araştırılacak bilgileri, muhtemel paralel faaliyetleri, belgeleri, sunum stratejilerini vb. planlamaya başlar.

Normalde planın birkaç alternatifi, farklı stratejileri, tanımlanmamış aşamaları olur. Ancak, tüm bu muhtemel çözümlerin belgelenmesi gerekmektedir. Bunlar, en sonda sunulacak proje değerlendirmesinin parçalarıdır.

4. Karar verme

Karar verme aşaması, öğrencileri akıllarına ilk gelen fikri uygulamaları yönünde zorlamak için değil, farklı fikirleri ve muhtemel yaklaşımları toparlayıp bunları karşılaştırarak en iyi, en uygun fikre ulaşmaları için ayrı olarak tasarlanmıştır. Karar sürecinde, çalışma planının tüm adımları, zamanlaması, sorumlulukları, kaynakları ve beklenen sonuçları tanımlanmalıdır. Karar süreci belge ve sunum planlamasını da içermelidir. Daha karmaşık işler, ara ilerleme kontrollü birkaç bölüme ayrılmalıdır.

5. Yapma/Eyleme Dökme

Bu aşama, merkezde bulunan faaliyetin gerçekleştirilme aşamasıdır. Asıl plandan farklı şekilde ilerlemenin gerektiği durumda, son adımların sonuçları hakkında derinlemesine düşünülmelidir. Değişikliğin nedenleri ortaya konmalıdır.

Bu aşamada grubun işbirliği yapıp yapmadığı ve herkesin aktif şekilde katılıp katılmadığı doğal olarak açık hale gelmektedir.

6. Kontrol Etme/Sunma

Bu aşamada üretim ekibi son kontrolleri yapar, sunumlarını hazırlar ve sonuçları sunar. Bu sürece bireysel atılımlarının yanı sıra tüm öğrenciler dahil olmalıdır.

Sunum, diğer grup/sınıf ekiplerinin yanı sıra öğretmenleri de kapsar. Sıralama normalde gelişti güzeldir. Sorular ve yorumlar, yalnızca içeriklerin netleştirilmesine yönelik olabilir.

7. Değerlendirme/ Ölçme

Tam eylem modelinde kullanılabilecek farklı ölçme ve değerlendirme yöntemleri bulunmaktadır:

a. Özdeğerlendirme

Bu form her zaman öncelikli olmalı ve şunları içermelidir:

- Plan ve sonucun karşılaştırması
- Grup performansı
- Bireysel katkı
- Ekip işbirliğine dair memnuniyet
- Gelecekte değiştirilecekler

b. Akran değerlendirme

Bu değerlendirme sürecinin, grubun yapıcı eleştirilerde bulunmasını sağlamak üzere öğretmen tarafından kontrol edilmesi gerekmektedir. Şunlar dahil edilebilir:

- İyi olan yönler
- Sonucun kalitesi
- Ekibin sunumu
- Geliştirilecek noktalar
- Ekip sunumundan öğrenilecekler

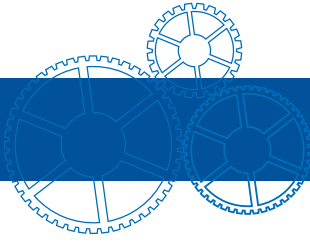
c. Uzman (öğretmen) değerlendirme

- Genel izlenim
- Planlamanın, faaliyet planının, ekip çalışmasının, ürünün olumlu yanları
- Planlama, eylem, sunum aşamasında geliştirilecek noktalar
- Bireyler ve ekip
- Bölümlerin tamamlanmadığı yerde tamamlanmış olanlara yorum yapılması ve eksik olan kısımların sebeplerinin sorulması
- Ekip sunumlarının ardından,
- Farklı yaklaşımlar ve prosedürler hakkında yorum yapılması
- Her ekibin iyi noktalarının ele alınması
- Bir ekibe doğrudan referans vermeden zayıf noktalar hakkında yorum yapılması

Bireysel geri bildirim doğrudan bireye sunulur ve bir grubun önünde gerçekleştirilmez. Tüm grubun yalnızca söz konusu bireyin onayını aldıktan sonra dahil edilmesi gerekmektedir.

8. Yansıtma

Tam Eylem Modeli'nin son kısmı olarak sürecin, adımların, öğrenme çıktısının ve sonraki adımların yansıtılması bu çemberi tamamlamaktadır. Bu kapsamlı tartışma, öğrenme ve öğretme sürecine katılan tüm öğrencileri ve öğretmenleri/eğitmenleri kapsar.

Yansıtma sürecinin temel amaçlar şunlardır:

1. Çalışma sürecinin hem duygusal hem de mantıksal olarak sonuçlandırılması,
2. Grup uyumunun oluşturulması, sosyal yeterliliklerin geliştirilmesi ve öğrencilerin çalışma ortamı için gerekli pratik becerileri edinmesinin sağlanması,
3. Tüm çemberin genel bir değerlendirmesinin yapılması ve kişinin yaşadığı zorlukların yanı sıra işin aşamaların kişisel olarak değerlendirilmesi,
4. Bunun, öğrenim dizisinin mantığına yerleştirilebilmesi,
5. Bir sonraki iş için hazırlanılması.

Bu modelde öğretmenler; planlama yapan uzmanlar, moderatörler, gözetmenler ve koçlar haline gelirler. Burada, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere yardımcı olma olanağı akran grubunun ve öğretmenin elindedir.

İnteraktif öğretim ve öğrenim yöntemlerinin bağlamında, heterojen ekipler/gruplar, bireye kendi kişisel güçlü yönlerini geliştirme ve gösterme şansı tanımakta ve bireyi grup ve sınıf için değerli bir üye haline getirmektedir.

8.3. Aktif Öğrenme

Aktif öğrenme yeni bir düşünce değildir. Örneğin Montessori öğrencilerin neyi öğrenmek istediklerine kendilerinin karar vermesini tavsiye etmiştir. Dewey, bilgiyi öğrenci keşfederse değerlidir demiştir.

Nasıl ki “sıcak” kelimesi “soğuk” kelimesinin zıt anlamlısı ise, “aktif” kelimesini de “pasif” kelimesinin karşıtı olarak düşünmek gerekir. Çocukların sessizce durduğu, öğretmenin söylediklerini dinleyerek ve görerek öğrendiği öğretim, geleneksel öğretimdir ve çocuklar bu öğretim sürecinde pasiftirler. Eğer öğretmen soru sorma ve çocukları tahtaya kalkmaları için cesaretlendirmede becerikli ise öğrenciler aktif olacaktır.

Ancak, “aktif öğrenme” kavramı bundan çok daha fazlasını ifade etmektedir. “Aktif öğrenme” basitçe, çocukları öğrenme sürecinde daha aktif yapmak olarak açıklanabilir. Bu “yaparak öğrenme” ve fiziksel hareket içeren etkinlikler aracılığıyla başarılabilir. Aktif öğrenme kavramı, yalnızca sınıfla sınırlı değildir. “Aktif Okul Bahçeleri” gibi çalışmalarla, okulun tüm alanlarının öğrenme ortamları olarak kullanılması mümkündür.

“Aktif öğrenme” yaklaşımlarını teşvik etmek için, öğretmenler öğrencilerini gruplar halinde organize etmelidir. Bu durum, tüm sınıf ve öğrenme kültürünü değiştirebilir. Öğrenciler, rekabet içinde değil, işbirliği içinde öğreneceklerdir. Burada öğrenciler arasında çok daha fazla etkileşim olacaktır. Öğrenciler, örneğin kendi araştırmalarını izleyerek, kendi öğrenmelerini daha çok kontrol edeceklerdir. Diğer bir deyişle, “aktif öğrenme” çağdaş bir öğretim programı için çok önemli olan öğrenme becerilerini ve sosyal becerileri geliştirmek için çok iyi bir yaklaşım olabilir.

Aktif öğrenme etkinlikleri; daha eğlenceli, daha ilgi çekici ve daha teşvik edici olarak tasarlandıklarından öğrencilerin motivasyonunu ve güvenini artırabilir. Aktif öğrenme yaklaşımları özellikle yaşı daha küçük öğrenciler için uygundur ama yetişkin okuma-yazma programları dahil olmak üzere, her eğitim ve her yaş düzeyi için bir kullanım alanı vardır. Aslında “aktif öğrenmenin” temel amacı, öğrencilerin daha iyi öğrenmelerine ve dolayısıyla eğitim standartlarının yükseltilmesine yardımcı olmaktır.

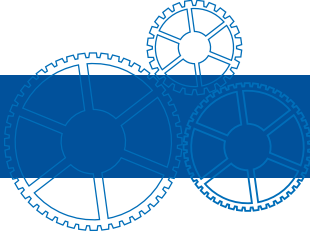
1. Öğrencinin öğrenme ile ilgili kararlar alması	<ul style="list-style-type: none"> + Nasıl öğreneceğim? + Neyi öğrenemedim? + Hangi stratejileri kullanmalıyım? + Zamanımı nasıl kullanmalıyım?
1. Öğrencinin zihinsel yeteneklerini kullanması	<ul style="list-style-type: none"> + Bilgiyi keşfetme + Soru sorma + Karşılaştırma yapma + Açıklama yapma + Örnek bulma + Anlam çıkarma + Önceki öğrenilenlerle bağ kurma + Değerlendirme + Çıkarımda bulunma
1. Sosyal etkileşim	<p>Öğrenme kişisel ve içsel bir süreçtir. Sosyal etkileşim bu sürecin etkinliğini artırır.</p>

Çoğu Avrupa ülkesinde, "aktif öğrenme" artık yeni ya da deneysel bir eğitim kavramı olarak görülmemektedir. Etkliliği kanıtlanmış popüler ve sıklıkla kullanılan bir yaklaşım olarak tanımlanması daha uygundur.

Aktif öğrenme kaynakları, beş ana temaya bölünmüştür:

- Sınıf düzenlemeleri
- Grupla öğretim
- Okulda görsellerin sergilenmesi
- Eğitsel oyunlar
- Aktif okul bahçeleri

Sınıf düzenlemeleri ve organizasyon: Sınıfın fiziksel yapısı, düzeni, içinde bulunan malzemelerin seçimi, yerleşimi v.s çocuklarla iletişiminizde, uyguladığınız programın başarısında ve dolayısıyla da çocukların öğrenmelerinde ve gelişimlerinde belirleyicidir. Çocuğu odak alan uygun bir sınıf düzeni, uygulamaları destekleyicidir. Böyle bir ortam onların meraklarını uyandırıp, çevrelerini keşfetmeleri isteklerini tetikler; sosyalleşmelerini ve problem çözme becerilerinin geliştirebilmelerini destekler; oyunlarının gelişmesine, zenginleşmesine yardımcı olur. Ayrıca sınıf düzenlemeleri çocuğun kendine ve çevresine güven duymasını sağlayıcı etkide bulunmalıdır. Düzenlemeler gerektiğinde çocuğun da fikri alınarak yapılmalıdır.

Öğrencilerin sosyal ve iletişimsel davranışları üzerinde etkili olan fiziksel ortamın, en azından şu özelliklere sahip olması gerekir:

- Fiziksel mekanı, rahat ve yeterince büyük olmalı,
- Öğrencide, öğrenim etkinliğine katılma isteği yaratmalı,
- Öğrenciler için çoklu öğrenme fırsatlarına zemin hazırlamalı,
- Öğretmenlerin başarabildiklerini yeni örnekler üzerinde tekrarlayarak, kazanımlarının sürekliliğini sağlamalıdır.

Grupla Öğretim

Grupla öğretim teknikleri, özellikle öğretmenlerin sınıf içinde kullandıkları tekniklerdir. Bu teknikler;

> Beyin fırtınası	> Gösterim
> Soru cevap	> Drama ve rol yapma
> Benzetişim	> İkili grup çalışmaları
> Mikro öğretim	> Eğitsel oyunlar

Bu tekniklerden bazıları ile ilgili sınıf uygulamaları aşağıda kısaca anlatılmaktadır.

Beyin Fırtınası

Bir grup öğrenciyle beyin fırtınası yapmak etkili bir yöntemdir. Beyin fırtınası ile yeni fikirler oluşur, sorunlar çözülür ve ekipler motive olur. Beyin fırtınası kişileri motive eder, çünkü ekibin üyelerini grup olarak öğrenme sürecine dahil eder ve ekibin birlikte çalışmasını sağlar. Ancak beyin fırtınası, rastgele yapılan basit bir faaliyet değildir. Faaliyet yapılandırılmış olmalı ve beyin fırtınasının kendi kuralları takip edilmelidir. Aşağıda betimlenen beyin fırtınası süreci için öğrencilerin kendi çıktılarını bir biçimde kayıt altına alması gereklidir (flip-chart veya başka bir alternatif yoluyla). Çünkü beyin fırtınası süreci, ekibin katılımını gerektirir ve katılan herkes yapılan çalışmadan haberdar olmalıdır.

Beyin fırtınası gruba yardımcı olan, süreci, öğrencilerin katılımını, hassasiyetlerini ve ardından atılan adımları yöneten kişi olarak öğretmenlerin sırtına önemli bir yük getirmektedir. Etkili bir beyin fırtınası için şu adımları takip edin:

1. Üzerinde anlaşılan bir hedef belirleyin.
2. Bir zaman sınırlaması koyduktan sonra fikir ve öneriler için beyin fırtınası yapın.
3. Ortaya çıkan fikirleri sırasıyla kategorize edin, aralarından önemli olanları seçin, bunları birleştirin ve ardından bir kez daha gözden geçirin.
4. Beyin fırtınasının etkilerini ve sonuçlarını değerlendirin/analiz edin.
5. Çıkan sonuçları uygun şekilde önem sırasına göre listeleyin.
6. Atılacak adımı ve bunun için ayrılacak süreyi belirleyin.
7. Sonraki süreci denetleyin ve izleyin.

Beyin fırtınası, yalnızca sorunlu olanların değil, tüm öğrencilerin kişisel ve sosyal becerilerinin gelişimini

destekler. Başkalarıyla iletişim ve işbirliği içerisinde çalışma desteklenebilir. Bu alanlarda güçlük yaşayan öğrencileri, anlayışlı akranlarının olduğu bir gruba yerleştirerek ya da öğrencinin (ve grubun) odaklanmasını sağlamak için grup çalışmasına daha fazla öğretmen girdisi yaparak desteklemek mümkündür. Yapılacak övgülerle de grupların motivasyonu artırılabilir.

Gösterim

Beyin fırtınasının sonunda öğrencilerden oluşan gruplar, kendi bulgularını grubun tamamıyla paylaşmalı, öğretmenler de bu grup çıktılarını sentezlemelidir. Sunumlar görsel, sözel ve rol yapma (aşağıda) yoluyla gerçekleştirilebilir. Sunumların süresinin yönetilmesi zor bir iştir ve bu faaliyetin eşit bir şekilde yapılabilmesini, böylece tüm grupların çıktıya katkı koymasını sağlayacak şekilde planlanması gerekir.

Soru Cevap

Eğitim alanında profesör olan ve CLIO Bristol Gelişim Üniversitesi'nde yöneticilik yapan GuyClaxton der ki, "İyi öğrenim cevaplarla değil, sorularla başlar". Sorgulama, öğretmenlerin öğrencilerin anlayışını görmesini sağlar. Ayrıca, sorumluluk duygusunu geliştirerek ve öğrencilerin düşüncelerini kilit kavram ve fikirlere odaklayarak da öğrencilere fayda sağlar. Sorgulama, üstün yetenekli ve kabiliyetli öğrencilerin bilişsel düşünceyi daha üst bir düzeyde benimsemesini teşvik etmelidir ve bunun açık uçlu sorular yoluyla başarılması çok daha kolaydır. Bu sorular genellikle karmaşıklık düzeylerine göre ayarlanmaktadır.

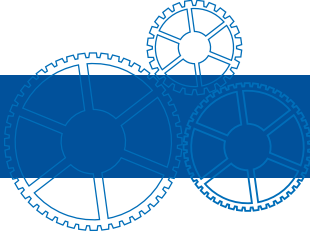
Drama ve Rol Yapma

Rol yapma, drama faaliyetlerinin temelidir. Başka birisiymiş gibi davranma, birçok çocuğa çok normal gelmektedir. Drama dersinin yapısı yoluyla, çocukların farklı bakış açılarına karşı daha hassas bir anlayış geliştirmesini sağlarken, dil ve hareket becerilerini geliştirmek amacıyla rol yapma yöntemi kullanılabilir. Çocuklar rol yaparak geçmişe, geleceğe veya başka bir yere gidebilmekte, böylece ahlaki ve zihinsel düzeylerde kimi konular üzerine düşünebilmektedir. Bu nedenle, müfredattaki konuların aydınlatılması için de rol yapma yöntemi kolayca kullanılabilir. Rol yapma, mesleki gelişimi destekleyen en önemli kişisel ve sosyal becerilerden birisi olan sorun çözme becerisini de geliştirmektedir. Engeli veya özel eğitim ihtiyacı olan bazı öğrenciler için (özellikle öğrenme güçlüğü, konuşma ve dil ile alakalı güçlüğü veya konsantrasyon problemi 'DEHB' olan ya da otizmlili öğrenciler), odaklanma veya rol anlamında başka birisinin yerine geçme, zor olabilmektedir. Bu nedenle, bu tekniği kullanmaya karar verdikten sonra drama ve rol yapma faaliyetlerinizi planlayın, her bir öğrencinizden ne beklediğinizi belirleyin ve öğretim sırasında onlara destek sağlayın. Bu tekniği grup halinde kullanmaya verdiğinizde ise, belirli bir öğrenciye yönelik akran grubu seçin. Öğrenci gelişme gösterdikçe, kişisel ve sosyal becerilerinde genel bir gelişimi desteklemek üzere akran gruplarını değiştirin. Uygun yerlerde drama/rol yapma faaliyetinin, BEP'te belirtildiği üzere her bir öğrenciye yönelik olarak belirli becerilere odaklanması da mümkündür.

Benzetişim

Sınıf içinde öğrencilerin bir olayı gerçekmiş gibi ele alıp, üzerinde eğitici çalışma yapmalarına olanak sağlayan bir öğretim tekniğidir. Diğer bir deyişle öğrenciyi desteklemek üzere gerçeğe uygun olarak geliştirilen bir model üzerinde yapılan öğretim yaklaşımıdır. (Piaget; bireylerin öğrenmesi)

Bu yöntem modellerin kullanımına, oyun oluşturmaya, yapılandırılmış rol oynamaya, etkileşimli video ve bilgisayar programlarına alternatif oluşturur. Aynı zamanda bu yöntem eleştirel ve yaratıcı düşüncenin gelişmesine, sosyal etkileşim becerilerinin oluşmasına olumlu bir katkı sağlamaktadır.

İkili Grup Çalışmaları

Sınıftaki öğrenci sayısına göre öğrencilerin grup olarak bir araya gelip aynı konu üzerinde, ortak amaçlarla, sınıf içi etkinliğinin özellikle soru cevap tekniği kullanılarak yapılan çalışmalardır.

Gruplar heterojen olarak oluşturulur, böylece farklı özelliklerdeki öğrencilerin bütünleşmeleri sağlanabilir. Öğrencilerin bilişsel, sosyal, duygusal yönleri gelişerek öğrencilerin öğrenmeye motive edilmeleri ve dikkatlerini sürdürmeleri sağlanır. Bu yöntem, öğrencilere başkalarının fikirlerine saygılı olma, hoşgörülü olma, empati kurma ve tartışmayı öğrenme yeteneklerini kazandırırken, problem çözme ve üst düzey düşünme becerilerinin kazandırılmasında da etkili olmaktadır. Yöntemin uygulanması sırasında ortam eğlenceli hale gelmekte ve özellikle özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin hata yapma kaygıları azalmaktadır.

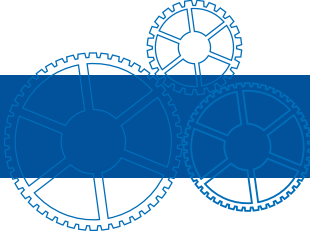
Mikro Öğretim

Öğretmen eğitiminde kullanılan ve az sayıda öğrencinin grup çalışmalarıyla gerçekleştirdiği bir tekniktir.

Tekniğin uygulanması sırasında her öğrenci konusunu sunar, sunum süreci kayda alınır. Dersten sonra sunu birlikte izlenip tartışılır ve değerlendirilir. Bu teknikte dersler 5-20 dk gibi bir sürede tamamlanır. Öğrenci sayısının az olmasına dikkat edilir. Özellikle dikkat eksikliği olan çocuklarda bu teknik etkilidir.

Mikro öğretim çoğunlukla "**Öğret-yeniden öğret**" çevrimi adı verilen bir sinama-yanılma durumu olarak saptanır. Genellikle grup çalışması biçiminde planlanır. Bir grup sunu yaparken diğer gruplar değerlendirmeci rolünü üstlenir. Sunum yapan gruptan bir kişi öğretmen, diğerleri onun öğrencileri rolünü oynarlar. Öğretmen rolünde olan kişi daha önce planladığı becerilerin her birini kısa sürede dener. Tüm becerileri denemesinden sonra, bu becerilerin birlikte denendiği bir genel sunu yapar. Sunu, süreç devam ederken diğer gruplarca kayda alınır. Sunulan öğretim becerisinin analizi ve değerlendirilmesi, sunular tamamlandıktan hemen sonra gözlem formlarının doldurulması ve sınıf tartışması biçiminde yapılır. Yapılan eleştiriler birer dönüttür. Bu sayede öğrencilerin kendilerine güvenmeleri sağlanmış olur.

BÖLÜM 9

AİLELERLE İŞBİRLİĞİ

- 9.1. *Aile Neden Önemlidir?*
- 9.2. *Ailenin Eğitim Sürecine Katılımı*
- 9.3. *Ailenin Gerçekçi Olmayan Beklentileri İle Başa Çıkma*
- 9.4. *Aile ile Görüşme*

9.1. Aile Neden Önemlidir?

Engelli bir bireye sahip olmak her aileye hayal kırıklığı getirir. Her anne baba haklı olarak çocuğunu büyüyeceği, üniversiteye gideceği, iş gücü sahibi olacağı hayali ile dünyaya getirir. Aileye engelli bir bireyin gelmesi ile bu hayalleri altüst olur. Bu yüzden de anne babalar çocuğun eğitim öğretimiyle ilgili kararların alınmasında, çocuğunun yararına olanı kabul etmekte direnç gösterebilirler.

Anne babalar çocuklarını herkesten daha iyi tanır. Çünkü onlar çocuklarıyla herkesten daha uzun süreler birlikte dirler. Her anne baba çocuğu için en iyi şeyleri ister. Eğer aile-öğretmen-okul işbirliği doğru sağlanırsa aileler çocuklarının eğitiminin etkin birer üyesi olabilirler. Aile-öğretmen-okul işbirliğinin kurulmasında önemli görev siz öğretmenlere düşmektedir.

9.2. Ailenin Eğitim Sürecine Katılımı

Engelli bir bireye sahip olmak her aileye hayal kırıklığı getirir. Her anne baba haklı olarak çocuğunu büyüyeceği, üniversiteye gideceği, iş gücü sahibi olacağı hayali ile dünyaya getirir. Aileye engelli bir bireyin gelmesi ile bu hayalleri altüst olur. Bu yüzden de anne babalar çocuğun eğitim öğretimiyle ilgili kararların alınmasında, çocuğunun yararına olanı kabul etmekte direnç gösterebilirler. Çocuklarının durumunu gerçekçi biçimde kabul eden ve buna uygun davranışlar gösteren ailelerde anne babalar çocuğun eğitim öğretimiyle ilgili kararlara katılım ve işbirliği davranışları gösterirler. Günümüzün anne babalarının daha farklı streslerle baş etmeye çalıştıkları ve çocuklarına ayırabilecekleri zaman ve enerjilerinin gittikçe azaldığı da bu aileler ile çalışılırken göz önünde bulundurulmalıdır.

Anne babalarla işbirliği yapmak, çocuklarının sorumluluklarını almaları ve onların başarılı olmasında önemlidir. Ülkemizde meslek liselerinden mezun olan öğrencilerin büyük bölümü aileleri ve yakınları aracılığıyla buldukları işlerde çalışmaktadırlar. Bu nedenle anne babalar çocukları ile ilgili ne kadar çok ve doğru bilgilere sahip olurlarsa bir diğer deyişle çocuklarının eğitime katılırlarsa onları doğru işlere yönlendirebileceklerdir. Ailenin çocuğun eğitimi sürecine katılımı önemlidir.

Sınıflardan seçeceğiniz birer veli temsilcisi ve bu kişilerden kurulacak ekipler aracılığı ile okul aile işbirliğini etkin hale getirebilirsiniz. Bu sayede anne babalar çocuklarının eğitime katkıda bulunmuş olur, katkıda bulunmak ve okulla işbirliği içinde olmak çocuklarının eğitime ilişkin endişelerini azaltabilir. Eğitimdeki görev ve sorumluluklarından haberdar olarak üzerine düşeni yerine getirme fırsatı bulur. Anne babaların birlikte hareket etmesi ortak sorunlarını paylaşmalarına ve rahatlamalarına da yol açacaktır.

9.3. Ailenin Gerçekçi Olmayan Beklentileri İle Başa Çıkma

Bazı anne babalar okulla ilişkide olumsuz beklentiler içinde olabilirler, sizler bunları belirlemeli ve bunu olumlu şekilde değiştirmeye çabalamalısınız, çünkü anne babalarının okula karşı olumsuz beklentiler içinde olması öğrencinin öğrenmesini olumsuz yönde etkileyecektir. Yine anne babalar çocuklarından gerçekçi olmayan beklentiler veya çok düşük beklentiler içinde olabilirler bunların belirlenerek,

öğrencinin öğrenmesinin olumlu etkileyecek şekilde değiştirilmesi gerekir. BEP toplantılarına anne babaların katılımının sağlanması bile sorunu kendiliğinden çözebilir.

9.4. Aile ile Görüşme

Özel eğitimde başarıya ulaşmada etkili bir okul-aile işbirliği önemlidir. Uygulanan eğitim programları ne kadar iyi olursa olsun aile ve öğretmenler verimli bir şekilde birlikte çalışmadıkça başarıya ulaşılamaz. Aile ile işbirliği sağlanabilmesinde aile-öğretmen arasında etkin bir iletişimin kurulmuş olması gerekmektedir. Kurulacak etkin bir iletişimin temel prensiplerine aşağıda kısaca değinilmektedir.

Okul yöneticileri ve öğretmenler kabul edici olmalıdırlar. Ailelerin öğretmenin yanında yer aldığı durumlarda eğitim çok daha başarılı olacaktır. Bu nedenle aile ile görüşürken onların bilgi birikimine, geldikleri kültürel yapıya saygı göstererek onları kabul ettiğinizi gösteren davranışlar sergilemelisiniz. Anne babaların öğretmene ve okula güvenmeleri sizin onları kabul edici davranışlarınıza bağlıdır.

Yönetici ve öğretmenler, anne babaları iyi dinlemelidirler. İyi bir dinleyici olmak, aileleri ve diğer uzmanları gerçekten tüm dikkatini vererek dinlemek, sizlere başkaları ile birlikte çalışabilmek ve pek çok farklı konuda bilgi sahibi olabilmek için fırsatlar sunar. Etkili bir dinleyici karşının konuşması bitene kadar saygıyla dinleyip verilen mesajdaki asıl anlamı ve duyguyu yakalayabilmektedir. Tüm anne babalar özellikle de engelli çocuğa sahip anne babalar siz öğretmenler tarafından sorunlarının dinlenmesinden çocuklarına ve okula yapabilecekleri katkıları sizlerden öğrenmekten mutlu olacaklardır. Kimi zaman özel eğitim ihtiyacı olan çocuğa sahip aileler diğerlerine göre daha stresli olabilirler. Böyle durumlarda onlara karşı savunmaya geçmektense sakince aileyi dinlemek pek çok sorunu ortaya çıkmadan önleyebilir. Ortak amacın öğrenciye en iyi hizmeti sunmak olduğu konusunda aile rahatlatılmalıdır.

Yönetici ve öğretmenler cesaretlendirici ve destekleyici olmalıdırlar. Öğretmenlerin genellikle aileler ile bir sorunu tartışmak için bir araya geldiğini hepimiz biliyoruz. Bu nedenle toplantılara olumlu bir ifade ile başlamak ve olumlu temennilerle bitirmek oldukça önemlidir. Ciddi anlamda öğrenme veya davranış problemleri olsa bile sizler her çocuk hakkında ailesine söyleyebilecek olumlu yönler yakalamalı ve bunları da aileye iletmelisiniz. Çocuklarının performansı ya da başarısına ilişkin bilgilerin yanı sıra, aileler sizlerde kendileri hakkında da bilgi almak isterler. Doğru yolda oldukları hakkında cesaretlendirilmeye veya çocuklarına nasıl davranacakları konusunda bilgi desteğine ihtiyaç duyabilirler.

Yönetici ve öğretmenler anne babalarla görüşürken asıl konuya odaklanmaya özen göstermelidirler. Aileler çocukları ile ilgili bir durumu konuşmak üzere okula çağrıldıklarında akıllarında çocuklarını etkiliyor olabileceğini düşündükleri apayrı sorunlarda olabilir. Bu sorunları konuşmak isterken okula çağırılma sebeplerinden uzaklaşabilirler. Bu nedenle sizler esas konudan uzaklaşmadan konuşmaya özen gösteriniz.

Anne babalarla konuşurken yalın bir dil kullanmalısınız. Aileler ile görüşme sırasında mesleğe ait terminolojik bir dil kullanmak ailelerin gözünü korkutabilir. Oysaki yalın bir dil kullanmak ailenin öğretmeni daha iyi anlamasına, iletişimin hızlı ve etkin olmasına imkan tanır.

Sizler tüm velilere açık toplantılar düzenleyebileceğiniz gibi, bireysel toplantılarda düzenleyebilirsiniz. Bu toplantıların başarıya ulaşması için önceden hazırlık yapılmış olması gerekir. Tüm toplantılarda toplantı gündemini ve süresini önceden belirlemeli ve bunu toplantıya katılacak olan herkese bildirmelisiniz. Toplantılar sırasında görüşülen konularla ilgili aileye somut örnekler vermeli, soru sorma konusunda aile ya da aileleri cesaretlendirmelisiniz.

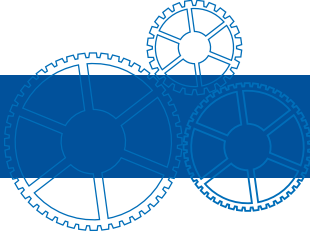
Yönetici ve öğretmenler etkili ve doğru sorular sormalıdırlar. Yeni ilişkiler kurabilme, bilgi verme ve bilgi edinmek için iletişimde sorular sorulabilir. Veliler ile görüşürken zorbalık içeren, onları aşağılamaya ya da ürkütmeye çalışan sorular sormamaya özen göstermelisiniz. Engelli çocuk velilerine “*vah vah nasıl oldu da bu başınıza geldi?*” gibi bir soruya alacağınız yanıt, çocuğun eğitiminde hiçbir işinize yaramayacaktır. Ailelerle konuşurken çocuklarının adlarını kullanarak sorular sormanız onların daha etkili cevaplar vermelerini sağlayabilir. Soracağınız sorular öğrencinin eğitimine katkıda bulunacak sorular olmalıdır. Aile ile görüşmelerinizde aşağıdaki formda yer alan soruları kullanabilirsiniz.

Örnek Görüşme Formu

Kişisel Bilgiler	
Öğrencinin adı soyadı	
Doğum tarihi	
TC Kimlik No	
Daha önce devam ettiği okul	
Özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti alıyor mu?	
Formu dolduran veli ve yakınlığı	
Formu dolduran öğretmenin adı soyadı	
Tarih	
Dolduranın adı soyadı ve imza	
Sağlık Bilgileri	
Özrüne ilişkin bilgiler	
Çocuğun ek yetersizliği var mı?	
Süreçten hastalığı var mı?	
Sürekli kullandığı ilaçlar var mı?	
Kullandığı cihazlar var mı?	

Aile yapısına ilişkin bilgiler	
Anne babanın eğitim düzeyi	
Ailenin gelir düzeyi	
Aile yanında kalan başkaları var mı? (Dede, babaanne, anneanne vd.)	
Çocuğun çalışabileceği ayrı bir odası var mı?	
Kardeşleri var mı?	
Çocuğun durumuna ilişkin bilgiler	
Çocuğunuz bir günü nasıl geçirmektedir?	
Çocuğunuz ne tür oyunlar oynamaktan ya da ne tür etkinliklere katılmaktan hoşlanmaktadır?	
Ödevlerini / çalışmalarını kendi başına yapabilmekte midir?	
Çocuğunuzun problem davranışları var mı? Bunlar nelerdir ?	
Varsa daha çok ne zamanlarda ortaya çıkıyor?	
Kimlerle birlikte ortaya çıkıyor?	
Okulda oynamaktan hoşlandığı arkadaşları var mı?	
Arkadaşları ile okul dışında vakit geçirir mi?	
Okul dışında geçirdiği vakitlerde neler yapar?	
Sizce hangi mesleğe yönelmeli? Neden? (Okulunuzdaki meslek alanlarını söyleyiniz)	
Çocuğunuzun öğrenmesini istediğiniz beceri/ davranışlar nelerdir?	
Çocuğunuzdan beklentileriniz nelerdir?	
Okulumuzdan beklentileriniz nelerdir?	

BÖLÜM 10

İSTİHDAM SÜREÇLERİ

10. 1. *Geçiş Süreçleri, İşverenlerle İşbirliği, Yükseköğretim Kurumlarıyla İşbirliği*
- 10.2. *İstihdama Yönelik Çalışmalar (İş Piyasasına Girişte Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencinin Desteklenmesi)*
  - 10.2.1. *Mesleki Rehberlik*
  - 10.2.2. *Öğrencinin İş Başvurusu Süreçleri*
  - 10.2.3. *İlgili Kurum ve Kuruluşların Aktif Katılımları*
  - 10.2.4. *İşletme İlişkileri ve Ziyaretler*
  - 10.2.5. *Yüksek Öğretim Kurumlarına Geziler Yapılması ve Fakültelerin Tanıtılması*
  - 10.2.6. *Proje Gelirlerinin Bir Kısımının Öğrenciyle Paylaşılması*
  - 10.2.7. *İŞKUR ile İşbirliği Yapma ve Uzmanlıklarından Faydalanma*
  - 10.2.8. *Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilerin İstihdam Seçeneklerinin Artırılması*

10. 1. Geçiş Süreçleri, İşverenlerle İşbirliği, Yükseköğretim Kurumlarıyla İşbirliği

Özel eğitime ihtiyacı olan mezunların Mesleki ve Teknik Eğitim'in okul sisteminden istihdam sistemine geçiş sürecinde bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu mezunlar kendi alanlarında istihdam edilmemekte, işverenler yetersizliği olan çalışanlarla alakalı kimi tereddütler yaşamakta, işverenlerin hukuki yükümlülükleri takip edilmemekte, dolayısıyla bu mezunların çoğu ailelerinin kimi ilişkileri aracılığıyla iş bulabilmektedir.

Mesleki ve teknik eğitimin temel amacı istihdamdır. Bu nedenle genel örgün eğitim okulları, öğrenime ve öğrencinin yeni yeterlilik ve beceriler kazanma arayışına odaklanırken, mesleki eğitim veren okullar daha çok belirlenen bir meslek alanına yönelik ilgili beceri ve yeterlilikleri merkeze alır.

Özel eğitime ihtiyacı olan mezunların Mesleki ve Teknik Eğitim'in okul sisteminden istihdam sistemine geçiş sürecinde bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu mezunlar kendi alanlarında istihdam edilmemekte, işverenler yetersizliği olan çalışanlarla alakalı kimi tereddütler yaşamakta, işverenlerin hukuki yükümlülükleri takip edilmemekte, dolayısıyla bu mezunların çoğu ailelerinin kimi ilişkileri aracılığıyla iş bulabilmektedir.

Aslına bakılırsa bu geçiş süreçlerini etkileyen (kolaylaştıran veya zorlaştıran çok fazla sayıda paydaş bulunmaktadır. Bu da, doğru şekilde irtibat kurulduğunda özel eğitime ihtiyacı olan mezunun önündeki fırsatları artırmak üzere bir dizi muhatap ve olasılık sunmaktadır. Bu muhataplar arasında; bakanlıkların ilgili birimleri, İŞKUR, belediyeler, işletmeler, sanayi ve ticaret odaları, engelli dernekleri, sendikalar sayılabilir.

10.2. İstihdama Yönelik Çalışmalar (İş Piyasasına Girişte Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencinin Desteklenmesi)

Özel eğitime ihtiyacı olan mezun öğrencilerin istihdamına yönelik mevcut durumlarının iyileştirilmesi için yapılabilecek bazı önemli noktalar vardır. Bunlar detaylı olarak aşağıdaki bölümlerde açıklanmaktadır.

10.2.1. Mesleki Rehberlik

Çocuğun/öğrencinin toplumun bir bireyi haline gelmesine, kendi geçimini sağlamasına ve topluma katkıda bulunmasına yardımcı olarak bu süreçleri destekler. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler, belirli eksikliklerinin üstesinden gelmek için çabalamak ve fazladan kimi güçlü yönler, davranışlar ve yetenekler geliştirmek zorundadırlar. Kariyer rehberliği bu süreci güçlendirir.

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin okul sonrası yaşamları ve toplumsal uyumları konusundaki araştırmalar bu öğrencilerin kariyer rehberliğine gereksinimleri olduğunu göstermektedir. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için kariyer rehberliğinin ilkokuldan itibaren başlatılması ve öğrenim yaşantıları boyunca devam ettirilmesi önerilmektedir (Akçamete, 2009).

Özel eğitim ihtiyacı olan 12. Sınıf öğrencilerinin mezun olmadan önce, okulun bilgisayar laboratuvarında, **e-mezun portalına** üye olmalarının sağlanması ve bu portalı nasıl kullanacakları

konusunda bilgilendirmenin yapılması yararlı olacaktır.

10.2.2. Öğrencinin İş Başvurusu Süreçleri

İş başvurularında işlerini kolaylaştırmak amacıyla öğrenciye ve ailelere rehberlik yapılması gerekmektedir. Özgeçmiş hazırlamak gibi basit süreçler bazen aileler tarafından bilinmemektedir.

İş başvurularında bazı bilgi ve belgeler önceden hazır bulundurulmalıdır. Aşağıda bu belgeler ve diğer bazı süreçlerle ilgili bilgiler yer almaktadır.

Özgeçmiş

Öğrencinin eğitim süreçlerini ve becerilerini içeren detaylı ama gereksiz bilgilere boğulmamış bir özgeçmiş hazırlanmalıdır.

Niyet Mektubu

Niyet mektubunun hazırlanmasında aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

- Öğrenci hangi pozisyon için başvuruyor
- Öğrenci neden işin gerekliliklerini karşılayabileceğini düşünüyor
- Potansiyel işverene ilginç gelebilecek ek özellikler
- Öğrencinin başvuru yaptığı kurumu seçme nedeni
- Öğrencinin tüm kişisel iletişim bilgileri
- Öğrencinin özel görüşme talebi (eğer varsa)
- Azami 1,5 sayfa uzunluk

Diplomalar ve Sertifikalar

Yalnızca ilgili olanlar olmak üzere öğrencinin başarılı olduğu sınavlar ve sahip olduğu diploma ve sertifikaların fotokopileri iş başvurularında mutlaka sunulmalıdır.

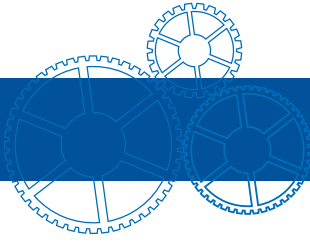
Referanslar

Öğrencinin geçmiş deneyimlerinden yola çıkarak başvurulan işi yapabileceğine referans olabilecek kişilerden alınmış referans mektupları hazırlanmalıdır.

Mülakat

Mülakat süreçlerinde dikkat edilmesi gereken bazı önemli noktalar bulunmaktadır. Bu hususlara aşağıda kısaca değinilmektedir.

- Şirket/işveren ile alakalı önemli bilgileri edinerek öğrencinin kendisini bu görüşmeye hazırlamasını sağlayın
- Başvurulan iş hakkında öğrencinin bilgi edinmesini sağlayın
- Dakik olun
- Şunu unutmayın: Mülakat, işverene ait binaya girdiğiniz anda başlar ve siz binayı terk edene kadar devam eder.

- Soruları dinleyin ve aşırı ayrıntıya girmeden yanıtlayın
- Hevesli, açık, uyum sağlayabilen ve yetkin bir kişi olarak kendinizi tanıtır
- Özel sorunların aşılması zorunludur, ancak çözüm önerileri vardır
- Ürünlerinizi, iş örneklerinizi vb. (CD, fotoğraf ile) sunmayı önerin, ancak karşınızdaki kişiye ısrarcı olmayın, rahatsızlık vermeyin!
- Mesleki bilgi ve yeterliliklerinizle alakalı bilgi verebilecek kişilerle irtibat kurmalarını önerin

10.2.3. İlgili Kurum ve Kuruluşların Aktif Katılımları

Sürece katılımın çok olması, öğrencilerin eğitim ve istihdam şanslarını artırmaktadır. Bu tür çabaların, aile, öğrenci ve/veya özel eğitim öğretmeni tarafından koordine edilmesi gereklidir. Bu ilgili kuruluşlar resmi kurumlar, STK'lar, boş zaman klüpleri vb. olabilir. Ancak, normalde bu yaklaşım fazlaca zaman almakta ve bu nedenle mezuniyetten çok önce başlaması gerekmektedir. Tatil zamanlarında çalışılan işler bu anlamda yardımcı olabilir.

10.2.4. İşletme İlişkileri ve Ziyaretler

İşletmelerle ilişkide iki boyut öne çıkmaktadır. Birinci boyut öğrencilere işletmeleri tanıtarak kendilerine uygun istihdam alanları ile ilişkilendirilmeleridir. İkinci boyut ise işletme ihtiyaçları ile öğretim süreçleri arasında dinamik bir bağ kurulmasıdır.

İşletme Ziyaretleri

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler için aile ve öğretmen desteği ile işletme ziyaretleri planlanmalıdır. İşletme seçiminde, çocuk için en az kısıtlayıcı işyeri ortamının seçilmesi önem taşımaktadır.

Okul ziyaretlerden önce, işyerlerinin öğrenciler için uygun olup olmadığının tespit etmelidir. Öğrencilerin bu işyerlerinde stajyer olarak çalışma ve mümkünse stajyerlik süreci sonrasında çalışan olarak istihdam edilme fırsatlarını incelemelidir.

- Sektörü tanıyan meslek öğretmenleri, çıraklık, ziyaret ve iş başvuruları amacıyla irtibatlarını yoğunlaştırmalıdır.
- Meslek uzmanları da okullardaki meslek sınıflarında kendi mesleklerini tanıtmalıdır.
- Uluslararası şirketlerle protokol yapılarak, protokol kapsamında engelli öğrenciler için fiziki düzenlemeler, öğrenci eğitimi, şirket tanıtımı yapılabilir. Daha sonrasında istihdam sağlanabilir.

Bir Avrupa Birliği Projesi

Genel olarak işletme stajlarının etkililiği ile ilgili önemli tartışmalar ve eleştiriler bulunmaktadır. İşletmeler özellikle de özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin iş yaşamına katılımı ile ilgili bazı olumsuz tutum ve yargılara sahip olabilmektedirler. Bu da öğrencilerin istihdam süreçleri açısından çok önemli bir problem oluşturmaktadır. Bu durumda esasen herkes için bir öğrenme merkezi olması gereken okulun, amaçlarını gerçekleştirebilmesi için işletmeleri de öğrenme sürecine dahil etmesi bir zorunluluktur. Bu konuda Ankara Yenimahalle Zeynep Salih Alp Kız Teknik ve Meslek Lisesi tarafından yapılan AB projesi güzel bir girişim örneği oluşturmaktadır. Bu proje ile engelli öğrencilerin staj için gönderileceği işletmelere eğitim verilmesini amaçlayan Kadın ve Aile Bakanlığı'nın da destek verdiği bir Avrupa Birliği Projesi hazırlanarak Ulusal Ajansa sunulmuştur.

İşletme ilişkilerinde önem verilmesi gereken başka önemli bazı noktalar aşağıda belirtilmiştir.

- Belirli mesleklerle alakalı (kendi yeterli olduğu alanla ilgili olması tercih edilmelidir) bilgi almak için doğrudan şirketle irtibat kurma,
- İş bulmak için *değil*, işyerinin gereksinimleri, iş durumu hakkında görüşme talebinde bulunma.
- Uluslararası firmaların ulusal alt kuruluşlarıyla ve devlete ait kuruluşlarla iletişim kurmaya çalışma.
- Bilgi toplayarak, kendi ilgi alanlarınızı tanımlayarak, sorular hazırlayarak ziyarete hazırlanma.
- İrtibat kurulan kişiyi ilgilendirecek sohbetlere girmeye çalışma.
- İşyerinin beklentilerinize ve şartlarınıza uygun olup olmadığını ziyaret sırasında tespit etme.

ÖRNEK OLAY

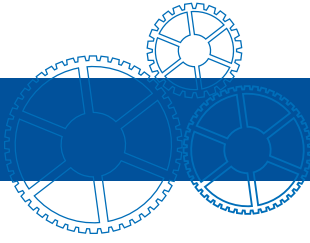
Bir meslek lisemiz tarafından, büyük bir alışveriş merkezi müdürü ile iletişime geçilerek bir grup öğrenci ile beraber iş yeri gezisi yapılmıştır. Öğrencilerin marketin fırın gibi üretim alanlarında mesleki deneyim edinebilmeleri için yetkililerin desteği istenmiş ve alınan son derece olumlu cevap üzerine mağaza fırınında öğrenciler üretime yönelik haftanın belirli günlerinde çalışmaya başlamışlardır. Süreçte mağaza çalışanlarında farkındalık oluşturularak öğrenciler için iş planlamaları yapılmıştır. Yeterlikleri ölçüsünde almış oldukları sorumluluklar, öğrencilerin mesleki deneyimi kazanmalarını sağlamıştır. Bu çalışmanın devamı olarak çocuklarımızın iş sahibi olmaları konusunda firma yetkilileri ile mutabakata varılmıştır.

İşverene Rapor Sunulması

Eğitim kurumları ile işverenlerin ilişkilerinin güçlü olması eğitim istihdam ilişkisini de güçlendirecektir. Bu açıdan işveren için yapılacak öğrenci yeterlilikleri ile ilgili raporlamalar yararlı olabilir. Bu konuda yapılabilecek bazı çalışmalar ve dikkat edilmesi gereken noktalar aşağıda ifade edilmektedir:

- Öğrenci bilgileri ancak öğrenci ve/veya onun yasal temsilcisinin onayının alınmasının ardından gönderilebilmektedir fakat mezunların bir listesinin ilgili belgeleriyle birlikte potansiyel işverenlere gönderilmesi mümkündür.
- Öğrencinin yeterliliklerini de içeren öğretim ve öğrenim stratejileri ve yöntemlerinin, işverenlere raporlanması. (İşyeri ziyareti sırasında öğrencinin kendisine de verilebilir.)
- 12. Sınıfta işletmelerde beceri eğitimi kapsamında Koordinatör Öğretmenin ve Usta Öğreticinin sene sonunda birlikte oluşturacakları referans belgesinin CV'ye eklenmesi. Bu belgede öğrencinin çok iyi olduğu yeterlikler özellikle belirtilmelidir.

İşverenlerin Okul Süreçlerine Çekilmesi

Öğretim süreçlerine işverenlerin çekilmesi arz talep dengesinin kurulması açısından önem taşımaktadır. İş piyasası ihtiyaçlarını öngöremeyen eğitim sisteminin istihdam gücü zayıf olacaktır. İl Mesleki Eğitim ve İstihdam Kurulları da bu sürecin önemli aktörlerinden birisidir. Öğretmenlerin ve okul yönetiminin bu konudaki taleplerini ve önerilerini söz konusu kurula iletmeleri gerekmektedir. Okul Bu süreçte aşağıdakiler yapılabilir:

- İlgili yeni yöntemleri, teknikleri vb. içerecek şekilde yapılacak müfredat düzenlemesi süreçlerine katılmak üzere işverenlerin davet edilmesi.
- İşverenlere ihtiyaç duydukları bilgileri sorun, bir form oluşturulup onayını alın ve düzeltin. Böylece kabul edilme ihtimaliniz artar.
- Mevcut müfredat içerisinde pratik örneklerin ve stratejilerin geliştirilmesine katılım talebinde bulunun.
- Çıraklık, ziyaretler, projelerle alakalı kendi içinizde ve/veya işverenlerle birlikte kurallar/kaideler oluşturmaya çalışın.
- Şirketlerle birlikte İŞKUR etkinliklerine katılın.

10.2.5. Yüksek Öğretim Kurumlarına Geziler Yapılması ve Fakültelerin Tanıtılması

Okullar kendi eğitim verdikleri alanlarla ilgili olarak yüksekokullara ve fakültele ziyarete bulunabilirler. Öğrencinin ilgi alanları ile yükseköğretim kurumlarının sunacağı eğitim programının uygunluğu önem taşımaktadır. Ayrıca öğrencinin özel ihtiyaçlarını karşılama konusunda yükseköğretim kurumunun koşullarının karşılıklı değerlendirilmesi eğitim sürecindeki riskleri en aza indirecektir.

Ayrıca üniversitelerin engelsiz üniversite birimleri ile iletişime geçilip kendi üniversitelerinin hangi engellilerin erişimine daha uygun oldukları ile ilgili tanıtım faaliyeti yürütülür. Üniversitelerden temin edilen tanıtım broşürleri öğrencilere dağıtılabilir. İnternet bu konuda bir tanıtım aracı olarak önem kazanmaktadır.

ÖRNEK OLAY

Ayşe otelcilik hizmetleri alanında meslek eğitimi alan bir öğrencidir. Yalova Üniversitesi'nde alanında sınavsız geçiş imkanı ortaya çıkınca öğretmenleri, Yalova'daki Meslek Yüksek Okulu ile görüşüp, öğrencinin koşullarını anlatmışlar ve öğrencinin yüksekokulda eğitim alması için şartların uygun olup olmadığını değerlendirmişlerdir. Okulun öğrenci için gerekli düzenlemeleri yapabileceği ile ilgili bir cevap aldıktan sonra aile söz konusu okula yönlendirilmiştir. Ailenin de okulu yerinde görmesinin ardından öğrenci bu okula yönlendirilmiştir ve halen eğitimini sürdürmektedir.

10.2.6. Proje Gelirlerinin Bir Kısmının Öğrenciyle Paylaşılması

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin, okulun döner sermaye ile ilgili üretim süreçlerinde yeterlilikleri ölçüsünde görevler almaları sağlanmalıdır. Böylece çalışma üretme ve kazanma gibi mesleki süreçlerle tanışarak özgüven geliştirmeleri mümkün olacaktır.

Bunun yanısıra, projelerden ve meslek liselerindeki döner sermaye çalışmalarından elde edilecek gelirlerin bir kısmının engelli öğrencilerin eğitime erişimleri ve fiziki düzenlemeler için kullanılması da mümkündür.

10.2.7. İŞKUR ile İşbirliği Yapma ve Uzmanlıklarından Faydalanma

Türkiye İş Kurumu istihdam süreçlerinin önemli bir aktörü olarak, engelli bireyler içinde önem taşımaktadır. Bu açıdan öğretmenler aşağıdaki konularda hem kendileri İŞKUR ile güçlü bir iletişim kurmalı hem de velileri bu konuda yönlendirmelidirler.

- İş piyasasındaki eğilimlerle ilgili bilgilendirme
- İş olanakları
- Şirket profilleri
- Mesleki tanımlar
- Potansiyel işverenlerle irtibat kurma

Ayrıca öğrencilerin, İŞKUR'un sayfasında bulunan iş arayanlar bölümüne üyelik ve başvuru yapmaları sağlanabilir.

10.2.8. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilerin İstihdam Seçeneklerinin Artırılması

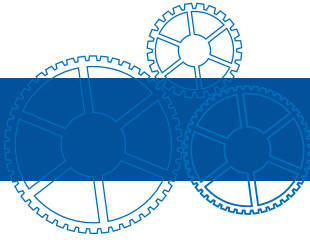
İstihdam seçeneklerinin ve fırsatlarının artırılması için yukarıdaki bölümlerde açıklanan hususlar dışında, aşağıdaki noktalara da dikkat edilmelidir.

- Engelli öğrenciler, çoğunlukla kendi okullarında staj yapmak yerine, işletmelerde staj yapmaları konusunda desteklenmelidir.
- Uygulamalı iş eğitimi gerçek işyerlerinde yapılmalı, işveren ve koordinatör öğretmenler birlikte çalışmalı ve öğrenci buna göre değerlendirilmeli. Bu konuda da görev tanımlarının yapılarak standartlaştırılması ve sistematğin oluşturulması gerekmektedir.
- Engellilerin çalıştırılması ile ilgili olarak yasal zorunlulukların ve engelli haklarınının 12. Sınıf öğrencilerine anlatılması gerekmektedir.
- Okulda kariyer günlerinin düzenlenmesi örneğin; sektörde çalışan mümkünse okuldan mezun engelli bireylerin çağırılması ve söyleşi yapılması yararlı olacaktır.
- 3308 sayılı yasa çerçevesinde işletmede beceri eğitimi için haftalık olarak koordinatör öğretmenlerin işyeri ziyaretleri yaptığı gibi işveren veya temsilcilerinin de yılda en az iki defa okul ziyareti yapması ve eğitim sürecinin iki taraflı sürdürülmesi gerekmektedir.
- Okul yönetimleri, öğretmenler ve veliler okul süreçlerinde çözmeye güçlerinin yetmediği sorunlarla ilgili bağlı oldukları ve ulaşabildikleri kurum ve kuruluşlar nezdinde girişimde bulunmalıdırlar. Sorunların çözümüne yönelik alınacak olan bu inisiyatif çözüm süreçlerinde üst yönetimlerin de işlerini kolaylaştıracaktır.

Genel Öneriler

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin istihdam süreçlerine yönelik, öğretmenler ve aileler tarafından yapılabilecek bazı çalışmalara ilişkin öneriler aşağıda paylaşılmaktadır:

- Öğrencinin aile ve yakın çevresindeki iş seçenekleri araştırılır, staj yerleri belirlenirken bu koşullara dikkat edilir.

- Öğrencinin eğitim hayatı boyunca okulla ilgili, iş hayatı boyunca da iş ortamı ile ilgili fiziki düzenlemelerin yapılması için gerekli finansal desteğin devlet tarafından sağlanması.
- Öğrencilerin mesleki ve teknik eğitimden mezun olurken karşılaştıkları geçiş planlama çalışmalarına yardım etmeleri için özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin anne babalarına ve öğretmenlerine okulda ve evde yürütebilecekleri bazı etkinlikler önerilebilir. Örn. 1; Öğrencinin gelecekte yardımına gereksinim duyabileceği yetişkinlik hizmet kurumlarını belirleme. Örn.2; Farklı kariyer alanlarından özel eğitim ihtiyacı olan ve olmayan insanların çalıştığı iş yerlerini ziyaret etme, bu konuda filmler izletme ya da konuk konuşmacıların davet edilmesi.(1)
- Mesleki ve Teknik Eğitim sonrası iş hayatına geçişte yeni düzenlemelere gidilmesi, okulun, işyerinin ve ailelerin sorumluluklarının belirlenmesi ve bunların sistematik olarak yapılması gerekmektedir.
- Mesleki ve Teknik Eğitimden mezun olduktan sonra kendi işyerini açabilmesi için KOSGEB'den destek alarak KOBİ kredisi kullanması için gerekli rehberliğin yapılması. Öğrencinin işveren olmak istediğinde riskleri ve şartları çok iyi bildiğinden emin olunması gerekir. Değilse uyarılması gerekir.
- Medya mensupları okula davet edilerek okulun eğitim programları hakkında tanıtım yapılabilir. İşverenlere yönelik görsel ve yazılı basında tanıtım yapılır.
- İŞKUR ile iletişime geçilerek "iş arama becerilerinin geliştirilmesi" konusunda eğitim seminerleri yapılır.
- Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerle İŞKUR ziyareti yapılarak, mezun olduktan sonra destek alabilecekleri bir kurum olduğu konusunda bilgilendirilir.
- Engelli bireyin okul veya işyeri servis hizmetlerinde engel türüne göre mutlaka yardımcı personel bulundurulması.
- Okul aile birliklerinin çeşitli sektörlerle bağlantıya geçerek ihtiyaç olan maddi kaynağın sağlanmasında yardımcı olması.
- Sivil toplum kuruluşları bu konularda hassasiyetle çalışmalıdır.
- Engelli istihdamı ile ilgili yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi önerilmektedir. Engelli çalıştırmayan işyerlerinden alınan para cezası yine engelliler için kullanılmalıdır. Bu cezanın bir defaya mahsus değil rutin olarak her ay uygulanması önerilir.
- Engellilerin çalışma hayatındaki olumlu örnekler, kitle iletişim araçları kullanılarak etkin tanıtımı yapılmalı. Bu konuda engellileri istihdam eden ve her konuda destekleyen işyerlerinin motive olmaları için ödüllendirilmesi (örneğin vergi indirimi, engelsiz işyeri plaketi verilmesi, kitle iletişim araçlarında tanıtım faaliyetlerinin kolaylaştırılması vb.).

TANIMLAR

1. *Özel Eğitim*
2. *Kaynaştırma ve Bütünleştirme*
3. *Yetersizlik, Engel ve Dezavantaj*
4. *Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuk*
5. *Dezavantajlı Grup*
6. *Makul Düzenlemeler*
7. *Uyarlama ve Farklılaştırma*
8. *Destek Eğitimi*
9. *Destek Personeli*
10. *Bireselleştirmiş Eğitim Programı (BEP)*
11. *Eğitsel Tanılama*
12. *Mesleki Ortamlarda Öğrenim Hedefleri*
13. *Beceriler*
  - 13.1. *İşlevsel Beceriler*
  - 13.2. *Kişisel ve Sosyal Beceriler*
  - 13.3. *Mesleki beceriler*
14. *Beceri Analizi*
15. *Kontrol Listeleri*
16. *Değerlendirme*
17. *Ölçüt Bağımlı Ölçüm Aracı*

Bu bölümde, özel eğitimle ilgili temel kavramların açıklamalarına yer verilmektedir.

Türkiye son olarak 2007 yılında imzalamış olduğu Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi ile engellilerin eğitim hakkını tanımış, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için, eğitim sisteminin her seviyede engellileri de içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkanı sağlamasını uluslararası güvence altına almıştır.

1. Özel Eğitim

Özel eğitim veya özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere yönelik eğitim, öğrencilerin bireysel farklılıklarının ve özel ihtiyaçlarının temele alındığı eğitimdir. İdeal olarak bu süreç, bireysel olarak planlanan ve sistematik şekilde izlenen öğretim süreçlerinin oluşturulmasını, uyarlanmış araç-gereç ve materyalleri, erişilebilir ortamları içerir. Dolayısıyla özel ihtiyaçları olan öğrencilerin okul ve toplum içerisinde daha fazla kişisel yeterlilik ve başarı elde etmelerine yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır.

Özel eğitim, çoğunlukla özel olarak bu konuda eğitim almış çalışanlarca, özel olarak ayrılmış/ayrıştırılmış ortamlarda (özel kurumlar veya özel sınıflarda) verilen bir eğitim modeli gibi anlaşılabilir. Ancak, esas olan engeli olan öğrencilerin akranlarından ayrılmadığı örgün eğitim okullarında kendi ihtiyaçlarına göre desteklenen bir eğitim almalarıdır. Bu da eğitim ortamlarının, öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde uyarlanmasını gerektirir.

2. Kaynaştırma ve Bütünleştirme

Kaynaştırma eğitimi, engeli veya özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin, bir örgün eğitim okulunda, okulun eğitsel uygulamaları çok değiştirilmeksizin eğitim alabildikleri bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'deki sistemde, öğrencilerin eğitsel tanımlama sonuçları (bkz. aşağıda 13.bölüm) "ağır, orta veya hafif düzeyde engelli" şeklinde sınıflandırılmaktadır. Engel seviyesi hafif olarak tanımlanmış olan öğrencilerin okula devam edebilmeleri, okuldaki eğitsel uygulamalarda yalnızca çok küçük değişiklikler gerektirdiğinden kaynaştırmaya alınabilmektedir.

Bütünleştirme kavramı ise, okul uygulamalarının, orta ve ağır düzeyde engeli olan öğrencilerin de örgün eğitime devam edebilmelerini sağlayacak şekilde değiştirilmesini ifade etmektedir.

3. Yetersizlik, Engel ve Dezavantaj

Yetersizlik (impairment): Vücuttaki **fiziksel bir bozukluktur**. Bu bozukluk, doğuştan veya daha sonra edinilen (hayatın herhangi bir döneminde, çoğu yaşlı insan yaşlanma dolayısıyla bu tür bozukluklar yaşamaktadır) fiziksel, duyuşsal/algısal (görme, işitme, dokunma, tat alma, koku alma) veya zihinsel bir bozukluk olabilir. Sosyal-duygusal bozuklukların da meydana gelmesi mümkündür, ancak bunlar doğuştan veya daha sonra edinilen bozukluklarla doğrudan ilişkilendirilemeyebilir, fakat kişi ve sosyal ortam arasındaki karmaşık etkileşimden dolayı meydana gelebilmektedir. Bu tür bozukluklar kendilerini

akıl sağlığıyla alakalı durumlar veya zorlayıcı davranışlar şeklinde gösterebilmektedir. Bozukluklar kimi zaman sağlık koşullarıyla ilişkilendirilmektedir.

Engel (disability) kavramı, bir yetersizliğin işlevsel sonuçları olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, çocukların veya yetişkinlerin normal işlevleri olarak tanımlanabilecek yürüme, konuşma, görme, işitme, düşünme vb. **kişisel** işlevlerde azalma.

Dezavantaj (disadvantage): Bir yetersizlik veya engelin sosyal sonucu. Dezavantaj veya handicap, çevresel veya sosyal faktörler nedeniyle meydana gelmektedir. Engelli bir insanı çevreleyen bu çevresel veya sosyal faktörlerin, eksiksiz bir sosyal veya çevresel **erişim** ve **katılımın** önündeki engeller olarak görülmesi mümkündür. Görme yetersizliği olan bir kişi, sıradan kitapları okuyamayabilir: Burada “kitap okuma” bir sosyal işlemdir. Araba kullanmak **kişisel bir işlemdir**; ancak bir taksi şoförü veya pilot olmak **sosyal rollerdir**.

Yetersizlik, engel ve **dezavantaj** kavramları arasında karmaşık bir ilişki bulunmaktadır.

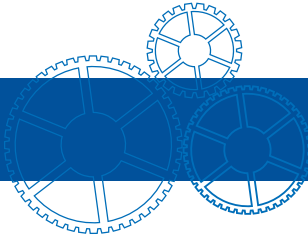
Örnekler

Benim bir görme yetersizliğim var: Gözlerimle alakalı, miyop olmama neden olan bir fiziksel bozukluğum (çok iyi göremiyorum) var. Bir araba sürebilecek kadar iyi göremiyorum. Araba sürmek normal bir yetişkinin yapabildiği bir işlemdir, bu bağlamda ben engellyim. Geçimimi bir taksi şoförü olarak sağlamak istersem, bu sosyal işlevi (mesleği) gerçekleştiremem, dolayısıyla araba kullanma konusunda dezavantajlıyım. Ancak, gözlük taktığımda gözlükler miyop olmamın etkilerini düzeltmektedir (veya azaltmaktadır). (Gözlükler fiziksel bozukluğumu tedavi etmese de fiziksel bozukluğumu telafi etmektedir.) Gözlüklerim yeterince iyi görmeme imkan tanırorsa araba kullanabilirim: Yani engelli değilim. Bir pilot olmam mümkün olmasa da (çünkü meslek kuralları gereği görüşümün çok iyi olması gerekli), araba kullanabilir ve taksi şoförü olarak çalışabilirsem, o zaman dezavantajlı da değilim. Ancak, pilot olma bağlamında yetersizliğim (fiziksel bozukluğum) hala benim dezavantajlı olmama neden olmaktadır.

Fiziksel yetersizliği olup yürüyemeyen bir kişi için benzeri bir örnek şu şekilde verilebilir. Kişi tekerlekli sandalye yetersizliğin neden olduğu engelleyici etkileri ortadan kaldırmasa da azaltmaktadır. Ancak, bir tekerlekli sandalye kullanıcısı olarak, çevrede engeller varsa (merdiven, erişilebilir taşımanın olmaması gibi) bu yetersizlik, ciddi bir dezavantaja yol açmaktadır.

İşitme cihazlarıyla, işaret diliyle veya okuldaki görsel yöntemlerle desteklenen işitme engeli olan bir çocuğun, okuldaki öğreniminin desteklenmesi mümkündür. Çünkü yetersizliğinin yarattığı engelleyici etkiler azaltılmıştır. Bu da dezavantajı azaltmaktadır. Eğitsel ortam, ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlendiği takdirde, çocuğun öğrenme potansiyeli bulunmaktadır. (bkz. aşağıda 6 ve 7.bölümler)

Yetersizlik ve engel arasındaki ilişki şunu ifade etmektedir: Fiziksel bir yetersizliği veya işitme engeli olan “yüksek düzeyde engelli olarak tanımlanmış bir öğrenci zihinsel anlamda kabiliyetli olabilir. Adaptasyon ve düzenlemeler yoluyla bu tür öğrenciler bütünleştirilebilmektedir, çünkü öğrencinin **yetersizliğiyle alakalı ihtiyaçları** karşılanabilmekte, böylece yetersizliğin yarattığı **engelleyici etkiler** azalmakta ve öğrencinin genel öğrenimi desteklenmektedir.

Bu kavramlar, Dünya Sağlık Örgütü tarafından sınıflandırılarak tanımlanmış ve Türkiye de imza attığı protokollerle bu kavramları kabul etmiştir. Ancak, Dünya Sağlık Örgütü'nün protokollerinde bulunan bu İngilizce kavramlarla ilgili olarak Türkçe alanyazında farklı kullanımlar söz konusu olabilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan tanımlamalar aşağıda paylaşılmaktadır.

Daha yaygın kullanımıyla ICF olarak bilinen "İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırılması", sağlık ve sağlıkla ilişkili alanların sınıflandırılmasıdır. Bu alanlar vücudun işlevlerinin ve yapısının bir listesi ile faaliyet ve katılım alanlarının bir listesi olmak üzere iki liste halinde, fiziksel, bireysel ve toplumsal perspektiflere göre sınıflandırılmaktadır.

ICF, Dünya Sağlık Örgütü'nün bireysel ve toplumsal düzeylerde sağlığı ve engeli ölçme çerçevesidir. ICF, 22 Mayıs 2001 tarihinde gerçekleştirilen 54. Dünya Sağlık Toplantısı'nda, Türkiye de aralarında olmak üzere 191 üye ülke tarafından resmi olarak onaylanmıştır. Daha önce kabul edilen ve yalnızca sahada deneme amaçlı çerçevenin aksine ICF, üye ülkelerde sağlık ve engelliliği ölçmek ve betimlemek üzere kullanılan uluslararası bir standart olarak kabul edilmiştir

(<http://www.who.int/classifications/icf/en/>).

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO ICDH-I / 1980) geliştirdiği tanımlar Türkçe'ye şu şekilde çevrilmiştir:

Yetersizlik (impairment): Sağlık bakımından psikolojik, fizyolojik ve anatomik (fiziksel) yapı ve fonksiyonlardaki eksiklik, anormallik.

Özürlülük (disability): Bir aktiviteyi normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde gerçekleştirmekteki kısıtlılık veya yetersizlik.

Engellilik (handicap): Bir yetersizlik veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilmemesi.

Ülkemizde "özürlü kavramı, 5378 sayılı 1/7/2005 kabul tarihli ve 7/7/2005 tarihli 2568 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 3. maddesine göre, "Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle fiziksel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi" olarak tanımlanır. Bu Kanunun 5. Maddesine göre "Özürlülerle ilgili derecelendirmeler, sınıflandırmalar, tanılamalar uluslararası özürlülük sınıflandırması temel alınarak hazırlanan özürlülük ölçütüne göre yapılır" şeklinde ifade edilmektedir. Ülkemizde engellilik kavramına yaklaşım dünyadaki eğilimin aksine sosyal modelin değil, tıbbi modelin izlerini taşımaktadır. Günümüzde, Türk Hukukunda engellilik, yalnız tıbbi etmenler ile ortaya çıkan bir "bozukluk" olarak değerlendirilmeye devam etmektedir (Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporuna Geçiş [UNICEF])

Yukarıda da görüldüğü gibi kavramların Türkçe çevirilerinde, yasal düzenlemelerde ve alan yazında farklı karşılıklar kullanılmaktadır. Özellikle akademik çalışmalarda, *impairment* için *zedelenme*, *disability* için ise *yetersizlik* kelimelerinin tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca 2012 yılının son günlerinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin de, kanunlardaki "özürlü", "sakat" kelimelerini "engelli" ifadesiyle değiştireceklerini resmi olarak açıklamıştır. Bu kılavuzun temel kaygısı, kavramların, daha anlaşılabilir olmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda, sözü geçen kavramların kılavuz boyunca hangi karşılıklarla ve hangi anlamlarda kullanılacağı aşağıda belirtilmiştir:

4. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuk

Engelli bir öğrenci (yukarıdaki tanımlara göre), **fiziksel bir yetersizlik** nedeniyle **işlevsel kapasite eksikliği olan** öğrencidir. Eğitimde veya çevrede, öğrenimi ve hareketi destekleyecek **düzenlemeler** yapılmadığı takdirde, öğrencinin **engeli bir dezavantaj** haline gelecektir.

Engellilik kavramı **fiziksel bozuklukla** ilişkilendirilmektedir. **Özel eğitim ihtiyacı** kavramı ise, belirli bir öğrenciden yapması **beklenenlerle** (genellikle yaşla alakalıdır ve akranlarının yapabildiklerini yapması beklenir), gerçekte yapabildikleri (**performans**) arasındaki **farktan** kaynaklanmaktadır. Bu **fark**, bir **yetersizlikten** kaynaklanması mümkün olabilir de olmayabilir de. Öğrenci, doktor tarafından tıbbi olarak tanılandıktan sonra **beklentiler** ve **performans** arasındaki **fark**, resmi olarak **RAM'larda** yürütülen değerlendirme süreçleriyle eğitsel açıdan da tanılanmaktadır. Bu tür öğrencilere, tanılanmanın ardından bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanmaktadır. Diğer yandan, öğretmenler bazı öğrencilerinin akranlarına göre kimi alanlarda daha yavaş öğrendiğini fark edebilir, ancak bu öğrencilerin RAM tarafından yapılmış bir tanılması olmayabilir. Örgün eğitim okullarındaki öğrenci nüfusunun %2'sini **"engelli öğrenciler"** oluştururken, bu tür **"özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler"** ise nüfusun %20'sini oluşturabilmektedir.

5. Dezavantajlı Grup

'Dezavantajlı öğrencilerin yaşam fırsatları, sosyal konumlarının sonuçları (örn: WHO modelindeki dezavantaj) nedeniyle çok azdır. Bu durum ailenin geçmişi, yoksulluk, uyuşturucu kullanımı, suç işleme, genç yaşta hamile kalma gibi durumlardan dolayı meydana gelebilmektedir. Bu etkenler, Birleşmiş Milletler Raporu'nda (2010) **sosyal dışlanmaya** neden olan etkenler olarak betimlenmiştir. Bunlar, **yetersizliklerle** veya **engellilikle** ilişkilendirilmeyecektir.

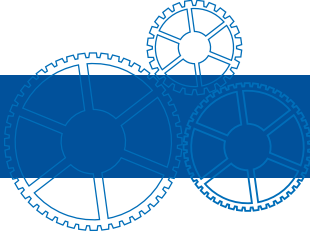
6. Makul Düzenlemeler

Çevrede yapılan değişiklikler **dezavantajı** (WHO modelindeki) ortadan kaldıracaktır. Bu tür düzenlemeler, **erişim** ve **katılımın** önündeki **engellerin** azalmasını gerektirmektedir. Burada bahsedilen **engeller**, **beklentiler** ve **toplumsal tutumlar** gibi **sosyal engellerin** yanı sıra, **fiziksel ortam** (sınıf, atölye ve işyeri) ve **eğitsel ortama** (müfredat, öğretim ve öğrenim, materyaller) ilişkindir.

Bu düzenlemelerin "makul" olarak adlandırılmasının nedeni, her şeyi bir anda değiştirmenin mümkün olmamasıdır. Ortamları değiştirmek yavaş ilerleyen bir süreçtir, ancak "makul düzenlemeler" kavramı içerisinde kısa vadede neyin değiştirilebileceğini değerlendirmek ve ardından orta ve uzun vadeli hedefleri planlamak uygundur.

7. Uyarılama ve Farklılaştırma

Uyarılama ve farklılaştırma kavramları, engeli ve özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere yönelik olarak **eğitsel ortamda** yapılan **düzenlemeleri** ifade etmektedir. **Farklılaştırma**, özel ihtiyaçları olan öğrencilerin okul ve toplum içerisinde, tipik bir sınıf eğitimi aldıklarında olacağından daha fazla kişisel öz-yeterlilik ve başarı elde etmesine yardımcı olmak üzere tasarlanmış bireysel olarak planlanan ve sistematik şekilde izlenen öğretim prosedürlerinin oluşturulmasını, uyumlu hale getirilmiş ekipman ve materyalleri, erişilebilir ortamları ve genel eğitim sınıflarında yapılan müfredat, öğretim ve öğrenim süreci değişikliklerini ifade eder.

8. Destek Eğitimi

Bir sınıfın tamamını adapte etmek veya sınıfın genelindeki öğretim ve öğrenim süreçlerini BEP'te veya başka bir özel eğitim programında belirtildiği haliyle öğrenci ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde farklılaştırmak mümkün olmayabilir. Bu durumda destek eğitimi, belirli ihtiyaçları karşılamak üzere öğrenci ve öğretmen için gerekli desteği sağlayabilir. (Kitabın 8.bölümünde destek eğitimi ayrıntılı olarak verilmiştir.) Destek eğitiminin ayrı bir yerde gerçekleşmesi zorunlu değildir, bu öğrenci ve öğretmenlere yönelik bir destek sürecidir. Avrupa'da yaygın uygulama, bu tür desteğin doğrudan sınıf içerisinde, destek öğretmenleri (İtalya) veya sınıf yardımcıları (İngiltere) tarafından sağlanmasıdır. Türkiye'de destek eğitimi, öğrenciye belirli zamanlarda sınıf dışında verilebilmektedir.

9. Destek Personeli

Destek eğitiminin herhangi bir öğretmen (gönüllüler veya ebeveynler) tarafından verilmesi mümkündür. Özel eğitim öğretmeni olması gerekmez. Sınıf öğretmenleri, branş öğretmenleri ve rehber öğretmenler, gündelik öğretim faaliyetlerinin bir parçası olarak destek eğitimi verebilirler.

10. Bireselleştirmiş Eğitim Programı (BEP)

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları; okullar, öğretmenler, RAM'lar ve ebeveynler arasındaki işbirliği yoluyla oluşturulmaktadır. Bu planlarda belirli öğrencilere yönelik eğitsel hedefler bulunur ve öğrenim ihtiyaçları belirtilir. BEP, iki temel amacı olan resmi bir belgedir. Birincisi, engeli veya özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara yönelik mevcut seçenekler arasından çocuğun nereye yerleştirileceğini belirlemek (bkz. bölüm 2). İkincisi ise, öğrencinin alması gereken eğitim programını tanımlamak. Bölüm 5'te belirli bir öğrenciye yönelik olarak BEP oluşturma ve onu kullanarak çalışma süreci detaylı bir şekilde verilmiştir.

11. Eğitsel Tanılama

Eğitsel tanılama, **engelli bir öğrencinin** ihtiyaçlarının **BEP** oluşturmak yoluyla Rehberlik Araştırma Merkezlerinde (RAM) tespit edilmesi sürecidir. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler veya dezavantajlı gruplara yönelik eğitsel tanılama, gayri resmi olarak öğretmenler ve okullar tarafından da öğrencilerin öğrenim ihtiyaçlarını tespit etmek amacıyla yürütülebilir. Bu resmi ve gayri resmi tanılama süreçlerinde, hedeflere ulaşılması için gerekli öğrenim hedeflerinin ve bütünleştirme stratejilerinin belirlenmesi gerekmektedir.

12. Mesleki Ortamlarda Öğrenim Hedefleri

Engeli veya özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere yönelik eğitsel tanılama, öğrencinin ihtiyaçlarını karşılayacak hedefleri ve amaçları içermelidir. Mesleki eğitimde kalitenin artırılmasını desteklemek üzere benimsenen Avrupa Mesleki Eğitim Modeli ve Türk Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi, **yeterliliklerle** alakalıdır. "**Yeterlilik**" kavramı şunları ifade etmektedir: "Öğrenci neyi biliyor?" (bilgi birikimi), "Öğrenci neyi yapabiliyor?" (beceriler) ve "Bu bilgilerini ve becerilerini, mesleki ortamlarda destek almaksızın bağımsız bir şekilde kullanabiliyor mu?" (bu da **yeterlilik** olarak adlandırılmaktadır).

Engeli veya özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, bu alanların birinde, ikisinde veya tamamında kimi güçlü ve zayıf yönleri sahip olabilir. Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi'nde belirlenen düzeylerde, bilgi birikimi (temelden yüksek seviyelere kadar), beceriler (temelden yüksek seviyelere kadar) ve yeterlilikler (ciddi destek gereksiniminden öğrencinin tamamen kendi başına çalışabilmesine kadar) detaylı olarak açıklanmıştır.

13. Beceriler

Beceriler, işlevsel, kişisel/sosyal ve mesleki beceriler olmak üzere üç kategoride değerlendirilmektedir.

13.1. İşlevsel Beceriler

İşlevsel beceriler, çalışabilmek için gerekli becerilerdir. Bunlar genel olarak, hem günlük yaşamda hem de iş hayatında gerekli olan Türkçe ve Matematik olarak anlaşılmaktadır. Temel **işlevsel beceriler**, örneğin sağlık ve güvenlik bağlamında öğrencinin atölyedeki gereklilikleri anlayabilmesine, talimatlara uymasına, işaretleri okuyabilmesine imkân tanıyacak kadar temel okuma bilgisine sahip olmasını sağlar. Matematikte ise temel işlevsel beceriler, öğrencinin, örneğin ölçekbilmesini, zamanı anlayabilmesini, parayı kullanabilmesini (ücretleri anlamasını) vb. gerektirir.

13.2. Kişisel ve Sosyal Beceriler

İşverenler, çalışanlarında şu becerilere önem verirler:

- Başkalarıyla iletişim ve işbirliği,
- İşleri gittikçe daha özerk bir şekilde planlama ve organize etme,
- Sorun çözme

Engeli veya özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, **bilgi birikimleri** fazla olsa da temel **kişisel ve sosyal becerilere** ihtiyaç duyabilirler. Öğrenme güçlüğü olan bir öğrenci işlerin planlanması ve organize edilmesi, bağımsız çalışma gibi konularda desteğe ihtiyaç duyarken, işitme engeli olan bir öğrenci, muhtemelen diğer kişilerle iletişim kurma ve işbirliği konularında desteğe ihtiyaç duyacaktır.

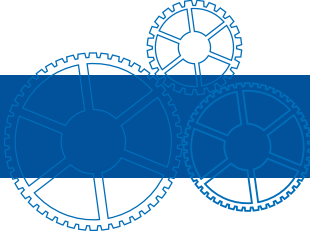
13.3. Mesleki beceriler

Mesleki beceriler, belirli bir mesleki program veya iş için gerekli olan özel becerilerdir. Bir atölye alanında, fiziksel **yetersizliği** olan bir öğrenci araçları kavramada ve kullanmada kimi **düzenlemelere** veya **desteğe** ihtiyaç duyabilir; işitme engeli olan bir öğrenci, bir mutfak ortamında **düzenlemelere** veya **desteğe** ihtiyaç duyabilir, ancak bilgisayar veya muhasebe bölümlerinde herhangi bir düzenleme veya desteğe ihtiyaç duymayabilir.

Bir öğrencinin edinmesi gereken becerilerle ilgili ayrıntıların, sınıfta, atölyede veya destek eğitimi sürecinde kullanılacak stratejilerle birlikte öğrencinin BEP'inde veya bireysel programında yer alması gereklidir.

14. Beceri Analizi

Mesleki ön becerilerin kullanılabilmesi amacıyla öğretmenler tarafından yapılacak olan ve öğrencinin var olan becerilerini ortaya koyan bu analiz, bir öğrencinin içinde olduğu görev veya işle başlar. Bu analizde, öğrencinin bir görevi veya işi başarıyla tamamlamak için edineceği veya ihtiyaç duyacağı işlevsel, kişisel, sosyal ve mesleki beceriler, bilgi birikimi ve yeterlilikleriyle birlikte betimlenir. Görev analizi de görevlerin ve işlerin nasıl tamamlanabileceğiyle alakalı aşamalı bir yaklaşım sunacaktır. Bu tür bir yaklaşımla planlamada, organizasyonda ve problem çözümünde güçlük yaşayan, bu nedenle bağımsız bir şekilde çalışma ve görevleri başarıyla tamamlama konusunda engeli olan öğrenciler desteklenebilmektedir.

15. Kontrol Listeleri

BEP hazırlanmasına yönelik işlevsel, kişisel, sosyal, mesleki bilgi ve becerilerin değerlendirilmesinde kullanmak üzere **kontrol listeleri** kullanılmaktadır. Bir **beceri veya görev analizi** bir kere yapıldıktan sonra, herhangi bir mesleki alan için **gerekli becerileri** içeren bir kontrol listesinin hazırlanıp farklı zamanlarda farklı öğrenciler için kullanılması mümkündür.

Kontrol listesinin bütün bir derse yönelik olması da mümkündür (9.sınıfta veya 10, 11, 12.sınıflarda), ancak bu çok fazla çalışma gerektirir ya da bir kontrol listesi belirli bir görev için de hazırlanabilir, örneğin; muhasebe dersi için. Öğrencilerin genellikle bir hesap tablosu kullanması veya geliştirmesi gerekir. Öğrencinin bu görevi başarılı bir şekilde tamamlayabilmek için hangi bilgilere, becerilere ve yeterliliklere sahip olması gereklidir? **Fiziksel yetersizlikleri olan** öğrencilerin klavye kullanma becerilerine (**fiziksel beceriler / kişisel beceriler**) sahip olması gerekebilir. Belirli bir öğrenciye yönelik kontrol listesi, bu görevi başarıyla tamamlamak için gerekebilecek fiziksel becerilere odaklanabilir. Görme yetersizliği olan öğrenciler için, hesap tablosu faaliyetinin görev analizi, bu işi tamamlamak için gerekli **becerileri** tanımlar.

Oluşturulan **kontrol listesi**, öğretim ve öğrenim için bir zemin oluşturabilir ve böylece **düzenleme** süreçlerine yardımcı olur ve **değerlendirmenin** temelini oluşturur. **BEP**'te ise öğrencinin öğrenmesi ve kendisini geliştirmesi gereken alanların belirlenmesine hizmet eder.

16. Değerlendirme

Temel değerlendirme, bir görevin, işin veya dersin başında, öğrencinin hangi bilgi, beceri ve yeterliliklere sahip olduğunu görmek için yapılır.

Gelişim (devam eden veya sürekli) değerlendirmesi bir görev veya iş sırasında, öğrencinin gelişimini görmek ve öğrenciyi öğretim süreci **boyunca** desteklemek üzere yapılır. **Gelişim değerlendirmesi, BEP hedeflerinin** gözden geçirilmesi için de bilgi sunar.

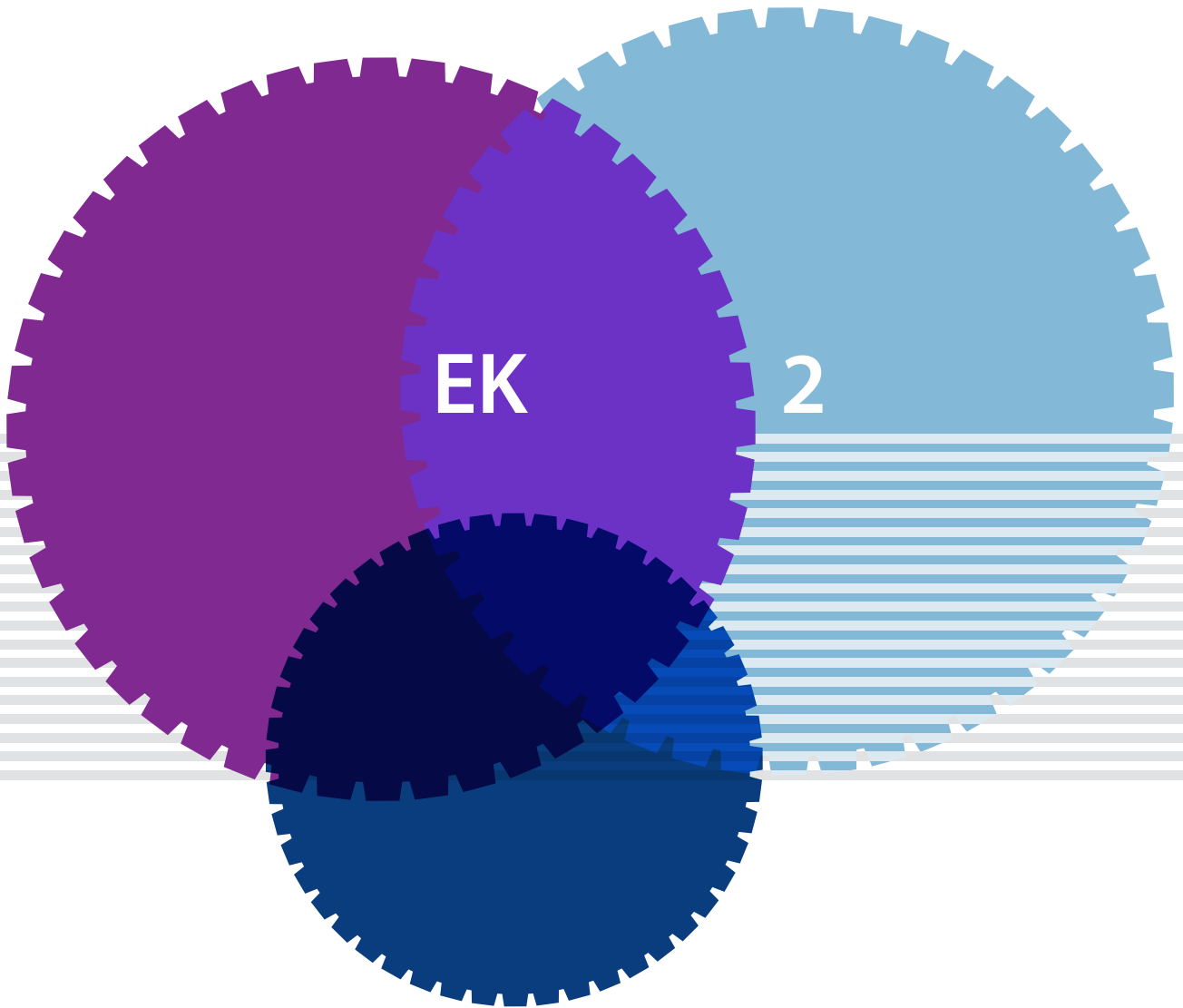
Özetleyici değerlendirme, bir görevin, işin veya dersin sonunda, öğrencinin neleri başardığını görmek üzere yapılır.

Tüm bu **değerlendirme** süreçleri, yukarıda açıklanan **kontrol listesiyle** bağlantılı hale getirilirse **özetleyici** süreç, öğrencinin sahip olduğu bilgi birikimi, sahip olduğu ve kullanabildiği **beceriler** ve bağımsız olarak çalışıp çalışmadığı (veya okul programına ya da okul sonrası istihdama devam edebilmesi için ne düzeyde desteğe ihtiyacı olacağı) konusunda daha net, detaylı bilgi sunar. Bu tür bir yaklaşım, öğrencilere yönelik temel raporlama ve sertifikasyon süreçlerinin temelini oluşturabilir.

17. Ölçüt Bağımlı Ölçüm Aracı

Öğrenciyi kendi başarısıyla karşılaştıran ve genellikle öğretmenler tarafından geliştirilen ölçüm araçlarıdır. Davranış ve becerinin analiz edilmesine imkan tanıyan ve öğrencinin her basamakta neyi başardığını gösteren ölçütlere ihtiyaç vardır. Bu bağlamda kontrol listesi de öğrencinin bir görevi tamamlarken hangi adımları nasıl ve ne zaman başardığını anlama yoluyla da bu **ölçümün** yapılmasına imkan tanır. Kontrol listesindeki her bir madde "**ölçüt**" olarak adlandırılır.

ÖĞRENCİ ÖZELLİKLERİ

1. **Çocuk ve Ergen Gelişimi**
  - 1.1. 12-18 Yaş Çocuğun Gelişimsel Özellikleri
  - 1.2. Fiziksel Özellikler
  - 1.3. Psiko-motor Özellikler
  - 1.4. Sosyal-Duygusal Özellikleri
  - 1.5. Bilişsel Özellikler
2. **Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilerin Gelişimi**
  - 2.1. Özel Eğitim İhtiyacı Olan Öğrencilerin Bazı Özellikleri
3. **Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilerin Sınıflandırılması**
  - 3.1. **Özellikleri ve Onlar İçin Yapabileceklerimiz**
    - 3.1.1. Zihinsel Engeli Olan Öğrenciler ve Özellikleri
    - 3.1.1.1. Neler yapabilirsiniz?
    - 3.2. Öğrenme Güçlüğü Gösteren Öğrenciler
    - 3.2.1. Neler yapabilirsiniz?
    - 3.3. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrenciler ve Özellikleri
    - 3.3.1. Neler yapabilirsiniz?
    - 3.4. İşitme engeli olan öğrenciler ve özellikleri
    - 3.4.1. Neler yapabilirsiniz?
    - 3.5. Görme Engeli Olan Öğrenciler ve Özellikleri
    - 3.5.1. Neler yapabilirsiniz?
    - 3.6. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) Olan Öğrenciler
    - 3.6.1. Neler yapabilirsiniz?
    - 3.7. Fiziksel Engeli Olan Bireyler ve Özellikleri
    - 3.7.1. Neler yapabilirsiniz?
    - 3.8. Üstün Yetenekli Öğrenciler ve Özellikleri
    - 3.8.1. Neler yapabilirsiniz?
    - 3.9. Duygu ve Davranış Sorunları Olan Öğrencilerin Özellikleri
    - 3.9.1. Neler yapabilirsiniz?
    - 3.10. Dil ve Konuşma Bozuklukları Olan Öğrenciler ve Özellikleri
    - 3.10.1. Neler yapabilirsiniz?

Bu bölümde öğrencilerin genel gelişimsel özellikleri ile ilgili bazı temel bilgiler vermiş ve öğretimsel süreçler açısından özel eğitim ihtiyacı öğrencilere yönelik bazı öneriler sunulmuştur.

Bireyler yaşamları boyunca farklı gelişim dönemlerinden geçmekte ve bu dönemlerde farklı fizyolojik ve psikolojik özellikler göstermektedirler. Eğitimcilerin öğretim süreçlerinin planlanmasında bu dönemleri ve özelliklerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

1. Çocuk ve Ergen Gelişimi

1.1. 12-18 Yaş Çocuğun Gelişimsel Özellikleri

Birey, çocukluğundan yaşlılığına kadar gelişen yaşam döngüsü içinde birbirinden farklı gelişim dönemlerinden geçer ve bu dönemler içerisinde birbirinden farklı fizyolojik ve psikolojik bazı özellikler gösterir. Bu bağlamda yaşam döngüsünü dikkate alarak bireyin hayatını genel olarak; çocukluk, ergenlik/gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi ana gelişim dönemlerine ayırarak incelemek mümkündür. Genel olarak böyle bir sınıflama yapılmasına rağmen farklı kaynaklarda farklı isimlerle farklı biçimlerde sınıflamalar da söz konusudur. Hangi sınıflama kullanılırsa kullanılsın sözü edilen gelişim dönemlerinin, başlangıç ve bitiş anlamında, kesin olarak yaş sınırlamasını yapmak oldukça güçtür. Fakat özellikle gelişim psikolojisi alanında yapılan çalışmalarda, bu bağlamda gelişim dönemleriyle ilgili her bir dönemin kendi içinde aynı olmasa da birbirine yakın yaş sınırlamaları yapılmıştır. Bu bölümde ergenlik dönemi, gelişim psikolojisi açısından çeşitli gelişimsel boyutlarıyla ele alınıp döneme ilişkin genel bir profil çıkarılmaya çalışılmıştır. Ergenlik dönemindeki bireylerde, fizyolojik anlamda cinsel özelliklerinde, vücut hatlarında ve cinsel ilgilerinde; sosyolojik anlamda toplumsal rollerinde ve bağımsızlık isteklerinde; bilişsel anlamda zihinsel gelişimlerinde ve öz/benlik kavramlarında önemli ve çoğu kez de kendilerini rahatsız edici değişiklikler gerçekleşir.

Ergenlik dönemi, çocukluk döneminin bitişiyile fizyolojik olarak erişkinliğe ulaşmaya kadar geçen 13-22 yaşlar arasında kapsayan bir gelişim dönemidir. Ergenlik dönemiyle ilgili yaş sınırlaması bazı farklılıklar gösterse de bu bölümde aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır. Örnek bir sınıflandırma Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Ergenlik Dönemi Yaş Sınırlamaları

Dönem Adı	Döneme Ait Yaş Aralıkları
Ergenliğin Başları (ön ergenlik)	11-14 yaş (kızlar)
	13-15 yaş (erkekler)
Ergenliğin Ortaları (ergenlik)	14-16 yaş (kızlar)
	15-17 yaş (erkekler)
Ergenliğin Sonları (son ergenlik)	16-21 yaş (kızlar)
	17-21 yaş (erkekler)

Tabloda belirtilen yaş aralıkları mutlak aralıklar değildir. Çünkü ergenliğin başlangıcı ve süresi genetik (ailesel), ırk, sosyoekonomik şartlar (çocuk yaşta evlendirme, ağır fiziksel yük altında çalıştırılan çocuklar), iklim ve beslenme koşulları gibi değişik etmenlere bağlı olarak da değişebilir. Bununla birlikte her bir gelişim döneminde farklı gelişim alanlarında bireyler benzer özellikler gösterirler. İlerleyen bölümde ergenlik döneminde görülen fiziksel, psiko-motor, sosyal-duygusal, bilişsel gelişim alanlarına ait özelliklerden söz edilmiştir.

1.2. Fiziksel Özellikler

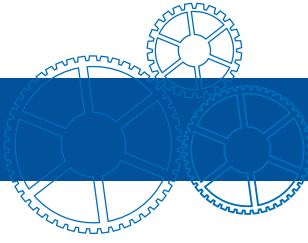
Fiziksel gelişim bedenin fiziksel yapısı ve büyüklüğündeki değişimleri içerir. Çocuklar ergenlik döneminin ilk yıllarında yoğun bir fiziksel gelişim ve değişim yaşarlar. Ergenliğin bu ilk yılları 'erlilik (ilk gençlik)' olarak ifade edilmektedir. Bu terim, ergenliğin ilk yıllarındaki gelişimin fiziksel boyutlarını betimler ve ergenliğe girmenin ilk belirtisi olarak kabul edilir. Bu dönemde bebeklik döneminden sonra yavaşlama eğilimi gösteren gelişim tekrar hızlanır.

Fizyolojik anlamda ergenlik süreci içerisinde büyüme ve gelişme ile ilgili en yoğun yaşantıların olduğu yaşlar genel olarak 12-16 yaşları arasındadır. Fiziksel anlamda boy artış hızının en yüksek olduğu yaşlar ise kızlar için 11-12, erkekler için 13-15 yaşları arasındadır. Bu dönemde ergenler, yetişkinlik döneminde alacağı boyun %80'ine ulaşır. Ağırlık da boyla birlikte artar. Kızlar 14 yaşına kadar genellikle erkek çocuklardan daha fazla kilo alırlar ancak erkekler ilerleyen yaşlarda onlara yetişir ve hatta geçer. Bu yaş aralığında belirgin bir şekilde ellerde, ayaklarda ve burunda büyüme görülür. Bunun sonucunda bireyler koordinasyonlarını sağlamada güçlük yaşarlar ve hareketlerinde geçici sakarlıklar görülebilir.

Ergenlik döneminde, cinsiyetin daha da belirgin hale gelmesinden dolayı meydana gelen farklar, başka hiçbir gelişim döneminde ergenlikte olduğu kadar belirgin değildir. Bu bağlamda biyolojik gelişmelerin yanı sıra kızlarda adet görme, göğüslerin büyümesi ve kalçaların genişlemesi, erkeklerde ise sesin kalınlaşması, bıyık ve sakalların çıkmaya başlaması gibi fizyolojik gelişmeler de görülür. Çocukluk döneminin sonları ergenlik döneminin başlangıcında büyüme ağırları oluşur. Bu dönemde kemiklerin hızlı kasların daha yavaş gelişmesi bireylerde büyüme ağırlarına yol açar. Diğer yandan dönemi belirlemede yaş faktörü de önemlidir. Kızlar erkekler göre genel olarak yaklaşık iki yıl daha önce ergenlik çağına girebilir ve erkekler göre daha kısa sürede cinsel olgunluğa erişebilirler. Ayrıca bireylerde cinsiyet rolünün belirginleşmesinde ergenin içinde yaşadığı kültür ve toplumun önemli ölçüde belirleyici bir rol oynadığı söylenebilir. Nitekim ergen birey içinde yaşadığı toplumun kültürel özelliklerinden etkilenerek benlik algısını oluşturur. Bu anlamda, ideal vücut ölçüleri; aile, arkadaş grubu ve toplum tarafından belirlenir. Ayrıca, reklamlarda tavsiye edilen vücut ölçüleri ve beğenilen sanatçıların vb. dış görünüşleri de ergenin bu ideal beden imgesini etkileyen etmenler arasında sayılabilir.

1.3. Psiko-motor Özellikler

Psiko-motor gelişim, yaşam boyu devam eden 'motor' becerilerde ortaya çıkan davranışların kontrol altına alınması sürecidir. Bu davranışlar; duyu organları, zihin ve kasların birlikte çalışması ile ortaya çıkar. Psiko-motor gelişim, bedenin ağırlıkça artması ve boyca uzamasının yanında bedeni oluşturan tüm alt sistemlerin de büyümesini ve olgunlaşmasını içerir. Motor gelişim bireyin yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir ve düzenli bir sıra izler. Bu sıra baştan ayağa ve merkezden dışa doğru başka bir ifadeyle baştan ayağa, içten dışa, büyük kaslardan küçük kaslara doğru bir gelişim sırasını takip eder.

Ergenlik dönemi, hızlı bir büyüme ve gelişme dönemidir. Bu gelişim dönemindeki değişimlere bakacak olursak kemikler hızla gelişir, kollar ve bacaklar hızlı ve vücudun diğer bölümlerine göre oransız büyüme içerisinde. Bireyler oransız olarak gelişen bu organlarını kullanmakta güçlük çekerler. Bireylerde kilo artışları gözlenir ve bireyler çok enerjiktir. İç salgı bezlerinin faaliyeti artmıştır. Aşırı terleme olur. Yüzde ergenlik sivilceleri çıkar. Kalp ve dolaşım sistemindeki gelişim normal seyrini sürdürür. Bireyler bazen çok hareketli bazen çok tembeldir ve çabuk yorulurlar.

Bireyin gelişimi sürekli olmakla birlikte bu sürekliliğin hızı her yaşta aynı değildir. Her gelişim evresi, diğer evrelerden farklı bir hızda gelişir ve insanın değişik yaşlarını (gelişim dönemlerini) kapsar. Ergenlik dönemiyle birlikte bireylerin hareketleri giderek daha karmaşık hale gelir. Oniki yaşından sonra becerilerin gelişiminde bireysel farklılıklar artar ve belirginleşir. Bu dönemde bireyler spor ya da benzeri etkinliklere yönelirler.

1.4. Sosyal-Duygusal Özellikleri

İlkokul yıllarının sonlarında ergenler, cinsel olgunlaşmayla ilgili fizyolojik değişimler ve önündeki yetişkin rollerindeki belirsizlik ile uğraşmak durumunda kalırlar. Ergenler, günlük hayattaki ideal örneklerle, daha önceki dönemlerde sahip oldukları beceriler ve roller arasında nasıl bir bağlantı kuracakları konusunda sıklıkla düşünür ve çoğu zaman da sorun yaşarlar. Bu nedenle bireyin kimlik duygusunu kazanması gerekmektedir. Bu dönemin sonuna gelmiş ya da yaklaşmış bireylerde kimlik duygusunun yeterince oturmamış olması bir sorun oluşturur ve çoğu zaman bireylerin uyumlarını belirgin biçimde bozar. Ergenin ne olduğuna ve ne yapmak istediğine karar vermede yaşadığı sıkıntılar onun duygusal dalgalanmalar yaşamasına neden olabilir.

Ergenlik dönemindeki bireylerin duygusal gelişim ve değişim konusunda dikkati çeken ilk özellikleri, duyguların yoğunluğundaki artış ve ani duygusal iniş-çıkışlar olduğu söylenebilir. Bu anlamda söz konusu duygusal dalgalanmalar karşı cinse âşık olma, utangaçlık ve çekingenlik, aşırı hayâl kurma, tedirginlik ve huzursuzluk, karamsarlık, yalnız kalma isteği, çalışmaya karşı isteksizlik ve çabuk heyecanlanma gibi duygu durumlarıdır. Ayrıca bağımlılığı reddetme, aşırı özgürlük isteme, isteklerini erteleyememe, istekleri yapılmadığında isyan etme gibi davranış özellikleri de sergileyebilirler. Ergenlik dönemindeki bireylerin duygusal problemlerinin buldukları yaş gruplarına, okula devam edip etmemelerine, ailenin tutumuna, zekâ düzeyine ve çevreleri tarafından kabul edilme derecelerine göre değişiklik gösterebilir. Bunun yanında okula devam eden ergenler daha çok gelecekle ilgili kaygılar yaşadıkları, istedikleri okullara yerleşip yerleşemeyecekleri, istedikleri mesleği yapıp-yapamayacakları gibi kaygıları da sıklıkla yaşarlar.

Ergenlikte önemli bir diğer gelişim alanı da sosyal gelişimdir. Bilindiği gibi ilk sosyalleşme bireyin doğumuyla birlikte anneye etkileşimle başlar ve gelişerek devam eder. Ergenlik dönemine gelindiğinde ise bu süreç aile ortamından çıkarak okul ortamı ve özellikle arkadaş, arkadaş grupları gibi hızla dış çevreye taşar. Sosyalleşme sürecinde birey kendi kararlarını alırken önemli kararlarda ailesine danışsa bile bu dönemde yakın çevresindeki arkadaşlar ve arkadaş grupları belirleyici olabilir.

1.5. Bilişsel Özellikler

Doğumla birlikte başlayan bir süreç olan bilişsel gelişim, bireyin çevreye bir tür uyumdur. Bu uyum sürecinde birey çevresinden gelen uyarıyı alır, işler, değiştirir ya da olduğu gibi kabul eder, bunları birbiriyle uyumlu bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirir. Ergenlik dönemi ile birlikte çocuk artık somut işlemler dönemindeki kazanımlarının üstüne yeni kazanımlar elde etmeye başlar ve bu ergenin daha üst düzeyde dengelere ulaşmasını mümkün kılar. Bu dönemde birey artık somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçmiştir. Artık bireyler 'şimdi ve burada'nın dışında olmayan durumlara ilişkin olasılıkları da düşünmeye bir diğer deyişle artık mantık yürütmeye

başlarlar. Böylece birçok düşünceyi aynı anda zihninde tutabilir ve mantıklı bir şekilde bu düşünceleri birleştirebilir. Örneğin bir gezi planlarken hız, mesafe, zaman ve maliyeti aynı anda düşünebilirler.

Ergenlik dönemindeki bireylerin bilişsel gelişim özelliklerine devam edecek olursak, bu aşamada bireyler gelecekteki değişiklikler hakkında da düşünme becerisi kazanırlar. Örneğin şu anki aile ilişkileri ile on yıl sonraki aile ilişkilerinin farklı olabileceğini düşünebilir. Davranışların sonuçlarını merakla bekleyebilir. Örneğin okuldan atıldığında birçok meslek grubu için kapıların kendisine kapandığının farkına varabilir. Bir başka özellik ise bir durumla ilgili görünen gerçeğin mutlak gerçek olmadığını düşünebilir ve durumlara şüpheyle yaklaşıp olayların arkasındaki nedenleri araştırabilir, sorgulayabilir. Bu dönemdeki bireylerin düşünceleri daha az saplantılı ve esnek. Bu nedenle beklenmeyen durumlarla karşılaştıklarında yaşadıkları şaşkınlıklar daha azdır ve daha az paniğe kapılırlar. Aynı sonuca farklı yollarla ulaşılabilirliğinin farkında olması da düşüncelerinin esnek olduğuna işaret eder.

2. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilerin Gelişimi

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, akademik alanlarda, sosyal etkileşimde, bir işe motive olmada ve diğer tüm bireylerde olduğu gibi ergenliğe geçişte problemler yaşarlar. Bu problemleri yoğun olarak yaşayan gruplar, genel olarak belirgin öğrenme güçlükleri olanlar, zihinsel engeli olanlar, duygudavranış problemleri olanlardır. Ülkemizde özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin mümkün olduğunca kaynaştırma ortamlarında eğitilmesi politikası benimsenmiştir. Ayrıca bu öğrencilerin akranları ile birlikte eğitilmelerinin sayısız yararı vardır. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler akranlarını model olarak akademik ve sosyal açıdan daha iyi bir gelişim gösterebilirler. Diğer öğrencilerse yardımlaşma, paylaşma, işbirliği ve farklılıklara saygı gösterme gibi pek çok beceriyi öğrenebilirler. Gerek ilköğretim gerekse ortaöğretim (Mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumlarına) düzeyinde kaynaştırmaya yerleştirilen öğrenciler genellikle hafif düzeyde engelli öğrencilerdir. Aşağıda bu öğrencilerin bazı genel özelliklerinden söz edilmiştir.

2.1. Özel Eğitim İhtiyacı Olan Öğrencilerin Bazı Özellikleri

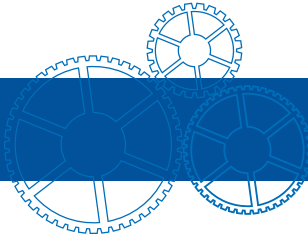
Düşük akademik başarı: Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler, sıklıkla okuma, yazma, matematik ve/veya sözel dilde akranlarından bir iki yıl daha geride olabilirler.

Uygun olmayan okul içi davranışlar: Bu öğrenciler, fiziksel veya sözel olarak saldırgan davranışlar gösterebilirler. Bu da genellikle okul kurallarını öğrenmede güçlük çekmelerinden, öğretmen yönergelerini anlayamamalarından, kendilerini iyi ifade edememelerinden ya da akranları tarafından kabul görmemelerinden kaynaklanabilir.

Sınırlı katılım: Öğrenciler genellikle öğretmen yönergelerini anlamada güçlük çekerler. Bu da genellikle onlara verilmek istenen mesajdaki ilgili bilgiyi almalarına, verilen görev ya da ödevlere odaklanmalarına engel oluşturabilir. Bu durumlarda da verilen görevlere yeterince katılım gösteremeyebilirler.

Sınırlı bellek: Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin bir özelliği de bir günden diğer güne, bir haftadan gelecek haftaya öğrendikleri bilgileri hatırlayamamalarıdır. Özellikle, basit matematik işlemlerini, okuma-yazma sırasında heceleri, iki ya da daha fazla uymaları gereken kural ya da yönergeleri hatırlayamayabilirler. Bu nedenle öğrenilenlerin kalıcılığının sağlanması onlara özel stratejilerin kullanılmasını gerektirir.

Üst bilişsel becerilerde yetersizlik: Bu öğrenciler genellikle kendi kendilerine öğrenme ve örgütleme stratejilerine sahip değildirler. Bu da yeni bilgiyi anlamalarını ya da bir işi tamamlamak için gerekli stratejileri geliştirmelerini engeller.

Düşük benlik algısı: Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin pek çoğunun okul ortamlarında sayısız başarısı yaşantılarla karşılaşmış olma olasılıkları yüksektir. Onlar için okul ortamları ödüllendirici ve kendilerini rahat hissettikleri ortamlar olmak yerine başarısızlıkla karşılaştıkları ortamlardır. Bu da onların düşük benlik algısı geliştirmelerine yol açmaktadır.

Yetersiz sosyal beceriler: Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler genellikle her iki tarafında hoşnut olduğu kişilerarası ilişkileri sürdürmediklerinden akranları tarafından daha az kabul görürler, yetersiz iletişim becerileri sergilerler. Sosyal beceri yetersizlikleri yalnızca okul çevresinde değil okul sonrası içinde buldukları çevreye de yeterince uyum sağlamalarını önler. Okullarınızda sağladığınız eğitimde göreviniz öğrencilerin bu özelliklerini geliştirerek onların hayata daha iyi uyum sağlamaları için gereken çabayı göstermektir.

3. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilerin Sınıflandırılması Özellikleri ve Onlar İçin Yapabileceklerimiz

Çalışmanın bu bölümünde engel türlerine özel bazı bireysel özellikler kısaca tanıtılmıştır. Ayrıca öğretim süreçlerinin bu öğrencilere yönelik nasıl özelleştirilebileceğine ilişkin bazı ipuçları da sizlerle paylaşılmaktadır.

3.1. Zihinsel Engeli Olan Öğrenciler ve Özellikleri

Zihinsel engeli olan çocukların bir kısmı okula başlamadan, bir kısmı ise okula başladıktan sonra fark edilirler. Çünkü bu çocukların bir kısmı okula başlamadan önce yaşitlarından çok fazla farklılık göstermezler. Bir kısmı ise doğum öncesi, doğum anı ya da doğumdan hemen sonra fark edilirler.

Geçmişte, uzunca bir süre zihinsel engeli olan öğrencilerin başarılı olamayacakları, eğitim alamayacakları yönünde olumsuz bir düşünce hakim olmasına rağmen yapılan araştırmalar gerekli düzenlemeler yapıldığında öğrenebileceklerini, bir iş, meslek sahibi olabileceklerini göstermiştir. Gelişimsel açıdan bakıldığında, zihinsel engeli olan çocuklar da diğer çocuklar gibi tüm gelişim alanlarında belli gelişim basamaklarından geçerler. Ancak engel düzeylerine göre gelişim basamaklarına daha geç ulaşabilirler veya bazı basamaklara hiç ulaşamayabilirler. Zihinsel engelin etkisi en çok zihin gelişimi ve işlevlerinde kendini gösterir. **Genel olarak zihinsel engel, öğrenme, dikkat, algılama, yaratıcılık, genelleme, problem çözme, sözel ve görsel bellekte tutma gibi özel işlevlerde yetersizlik olarak kendini gösterir.** Öğrenme, bireyin çevresi ile etkileşime girmesi ve yaşantılar sonucu oluşan davranış değişiklikleridir. Zihinsel engeli olan öğrenciler çevreleri ile etkileşimlerden ve yaşantılardan öğrenmede yetersizlikler gösterirler. Bu öğrencilerde öğrenmeyi olumsuz yönde etkileyen etmenlerden birisi de dikkattir. Dikkatlerini odaklayacakları uyaranları belirlemede ve sürdürmede sorun yaşarlar. Dikkat sürelerinin sınırlı olması nedeniyle de uygun öğretim stratejileri kullanılmadığında öğrenmede sorunlar yaşarlar. Bu öğrencilerin aynı zamanda kısa süreli bellek ve kısa süreli belleğe gelen bilgileri uzun süreli belleğe aktarmada da sorunları vardır. Ancak uzun süreli bellekte sorunları yoktur, bir kez öğrendilerse kolay kolay unutmazlar. Bu öğrencilerdeki algılama ve kavrama sorunlarının varlığı ise akademik öğrenme alanlarının birçoğunda yer alan karmaşık bilgi ve becerileri, soyut kavramları öğrenmelerini zorlaştırır. Öğrenilenlerin genellenmesi de zihinsel engeli olan çocukların yaşadığı önemli sorunlardan biridir. Düşük başarı ya da geçmişten getirdikleri başarısız yaşantılar ise yetersiz güdülenmeye neden olur.

Dil ve konuşma gelişimleri açısından bakıldığında pek çoğunda dil ve konuşma gecikmesi görülür. Alıcı ve ifade edici dil performansları akranları ile aynı düzeyde olmayacaktır. Zihinsel engeline bağlı olarak ortaya çıkan anlama ve kavramadaki güçlükler çocuğun sosyal ortamlarda uygun davranışları sergileme, sosyal kuralları öğrenme, anlama ve uygulamada sorunlar yaşamalarına neden olur.

3.1.1. Neler yapabilirsiniz?

- Başarılı yaşantılar sağlayın:
  - > Küçük adımlarla öğretin (öğreteceğiniz bilgileri küçük parçalara bölün, becerileri basamaklandırın)
  - > İpuçlarını kullanın (fiziksel yardım, sözel yönergeler, model olma, işaret ipucu, jestsel ipuçları)
  - > Başarıları basamakları pekiştirin/ödüllendirin (sözel övgü, ayrıcalıklar tanıma, sevdiği bir etkinlikle ilgilenmesine izin verme v.b)
- Olabildiğince somut ve gerçek yaşantılar sağlayın.
- Dikkatini tekrar yaptığı işe ya da göreve yöneltmesini sağlayın. Bunun için yine nerelerdesin, uçtun gittin gibi ifadeler yerine birkaç basit işaret belirleyin. Dikkati dağıldığında onları kullanın. Masanın üzerine hafifçe vurmak, bir iki kez el çırpıp işi işaret etmek gibi.
- Öğretim için hazırlıklı olun; öğretim sonunda hedefiniz ne, hangi basamağı öğreteceksiniz, hangi araç gereci kullanacaksınız, nasıl değerlendireceksiniz, uygun ipucu ya da öğretim stratejisi ne bunları önceden planlayın.
- Bu öğrenciler bir ya da iki tekrarda öğrenemeyebilirler, bunun için sık tekrarlara yer verin. Tekrarlar için aile ile işbirliği yapın.
- Genellemede sorun yaşayabileceklerinden başlangıçta hep aynı materyalle, aynı ortamda, aynı öğretmenle çalışmış olsa bile, belli düzeyde öğrenme gerçekleştikten sonra öğrencinin farklı materyaller, farklı ortam ve farklı öğretmen ya da arkadaşları ile beceriyi gerçekleştirmesini sağlayacak fırsatlar yaratınız.
- Öğrencinin okul kurallarını öğrenmesi, sosyal yeterliklerinin geliştirilmesi için okul rehber öğretmeni, akranları, ailesi ve diğer öğretmenler işbirliği içerisinde çalışmalı ve bu konudaki hedefler öğrencinin BEP'ine yerleştirilmelidir.

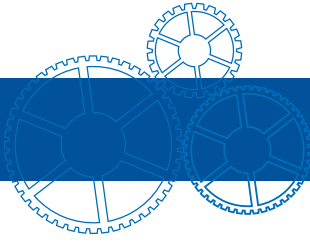
3.2. Öğrenme Güçlüğü Gösteren Öğrenciler

Öğrenme güçlüğü terimi, en azından ortalama zekâda bir öğrencinin okuma, yazma, dinleme, konuşma, muhakeme ve matematik gibi temel akademik becerileri edinmedeki ilk bakışta açıklanamayan güçlüklerini tanımlamak için kullanılır.

“Özel öğrenme güçlüğü” dinleme, düşünme, konuşma, okuma, yazma, harfleme ya da matematik hesapları yapmada kendini gösteren sözlü ya da yazılı dili anlama ve kullanmayı içeren temel psikolojik süreçlerin birinde ya da birkaçında bozukluk anlamına gelmektedir.

Bu terim algısal bozukluk, beyin zedelenmesi, minimal beyin disfonksiyonu, disleksi ve gelişimsel afazi gibi durumları da kapsar. Öğrenme güçlüğü görme ve işitme engeli, fiziksel ve zihinsel engeller ya da çevresel, kültürel veya ekonomik dezavantajların birincil sonucu olarak görülen öğrenme problemlerini kapsamaz.

Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerde öğrenme potansiyeli ile gerçek başarı arasında fark vardır. Öğrenme güçlüğü olan bireyler dil gelişimi, fiziksel gelişim, akademik gelişim ve/veya algısal gelişim gibi alanlarda istikrarsız bir gelişme örüntüsü gösterirler. Bir öğrenci sadece bir alanda ya da birden çok alanda (sadece matematik ya da hem matematik hem okuma) belirlenmiş başarısızlıklara sahip olabilir. Birinin okuma-yazmada zorlukları olabilir, diğerinin ise matematiği anlamada problemleri olabilir. Öğrenme güçlüğü'nün bu özelliği onu tüm akademik alanlarda düşük performans beklenen zihinsel engelinden ayırır. Bu öğrencilerdeki öğrenme problemleri, çevresel dezavantajlara zihinsel engeline ya da duygusal sorunlara bağlı değildir. Öğrenme güçlüğü olan bazı öğrencilerde akademik problemlerin yanı sıra sosyal becerilerde de yetersizlikler görülebilir. Öğrenme güçlüğüne dikkat dağınıklığı, aşırı hareketlilik ve üstün zeka eşlik edebilir.

Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerdeki akademik yetersizlikler okuma, matematik veya yazılı anlatım alanlarında görülmektedir. Bazı çocuklar sadece tek bir alanda problem yaşarken bazıları da üç alanda birden problem yaşayabilmektedir.

[Okuma güçlükleri

Okuma güçlükleri, öğrenme güçlüğü olan öğrenciler arasında en yaygın görülen akademik güçlüktür. Okuma problemleri; sesli okuma güçlüğü, okuduğunu anlama güçlüğü, sözcük tanıma problemleri, zayıf okuma alışkanlıkları ve disleksi biçiminde sınıflanabilir. Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin çoğunun akıcı okumayla ilgili güçlükleri vardır. Okuma akıcılığı, okuma yeteneğinin önemli bir göstergesidir ve genellikle doğru okuma oranı olarak (dakikadaki doğru sözcükler) tanımlanır. Akıcılık problemi olan öğrenciler, uygun vurgulama ya da ritim olmaksızın sözcük-sözcük okurlar, konuşma dili örüntülerini yazılı dil sözcükleriyle ilişkilendiremezler. Öğrenci bir veya bir grup sözcüğü okumadan geçer, okuduğu cümlelerin içine bir veya daha fazla sözcük ekler, metindeki bir ya da daha fazla sözcüğü yine metindeki bir ya da daha fazla anlamlı sözcükle yerini değiştirir, sözcükleri yanlış telaffuz eder, bir sözcüğü okurken iki ya da daha fazla saniye durarsa, bir cümledeki sözcüklerin sıralamasını değiştirir, noktalama işaretlerini uygun tonlama kullanmaz.

Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler genellikle okuduğunu anlamada sorunlar yaşarlar. Okuduğunu anlama güçlüğü olan bazı öğrenciler, bir metni oldukça akıcı okuyabilmelerine karşın okudukları yazıyla ilgili sorular sorulduğunda cevaplayamazlar. Metindeki temel bilgileri, ardışıklıkları ve ana temayı hatırlama güçlükleri yaşarlar.

Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin genellikle sözcük tanıma problemleri vardır. Sözcük tanıma hataları arasında sözcük atlama (Ayşe (ip) atladi.), sözcük ekleme (Kedi (azıcık) çiğeri yedi.), sözcükteki harflerin yerlerini değiştirme (kirbit-kibrit), hatalı telaffuz etme, sözcükleri hatalı sırayla okuma (Biz top oynadık/Top biz oynadık), bilmediği sözcüklerde 5 saniye kadar duraksama, dakikada 20-30 sözcük okuma bulunur.

Okuma güçlüğü olan çocuklar genellikle zayıf okuma alışkanlığına da sahip olurlar. Bu öğrenciler, okurken kaşlarını çatma, yerinde kıpırdanma, tiz bir ses tonu kullanma, okumayı reddetme, ağlama, öğretmenin dikkatini dağıtmaya çalışma, sıkça okuduğu yeri kaybetme, okurken kafasını yana silme ve okuma materyalini çok yakın tutma gibi davranışlar sergilerler.

[Matematik güçlüğü

Matematik, öğrenme güçlüğü olan çocuklarda görülen ikinci bir problem alanıdır. Matematik, sayıları ve sembolleri tanımayı, olayları hatırlamayı, sayıları sıraya koymayı, basamak değeri, kesir gibi soyut kavramları anlamayı gerektirir. Gelişimsel aritmetik bozukluğu (*Diskalkuli*) olan öğrencilerde bunlardan birinde güçlük olabilir. Hesaplama bozukluğu, tahmin etme bozukluğu, dil bozukluğu, ölçme bozukluğu vb. görülür. Öğrencinin çıkarma yapması gereken bir durumda toplama yapması, işlem sonucunu hatalı söylemesi, işlem sırasında basamak atlama (toplama yaparken eldeyi unutma), basamakları yanlış sırada toplama (örneğin önce onlar basamağını sonra birler basamağını toplama) gibi hataların sürekli ve sistematik biçimde yapılması matematikte bir öğrenme güçlüğü işareti olabilir.

[Yazılı dil güçlüğü

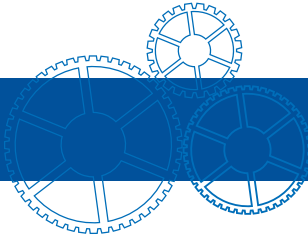
Yazmak el göz koordinasyonu, dilbilimsel ve kavramsal beceriler içeren oldukça karmaşık bir ifade biçimidir. Bu durumun bir sonucu olarak da yazmak çocukların en son öğrendiği becerilerden biridir. "Yazılı dil" terimi, "el yazısı", "harfleme", "kompozisyon" gibi çok çeşitli bir biri ile ilişkili yazı ile ilgili becerileri kapsar. Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin yazılı dilin bu üç alanından birinde ya da

hepsinde problemleri olabilir.

Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin genellikle sözel ifade güçlükleri, dinlediğini anlama sorunları, sosyal ortamlarda dili işlevsel kullanmayla ilgili sorunları olabilir. Öğrenme güçlüğü olan öğrencilerde genellikle dikkatleri kısa sürelidir. Sorun yaşadıkları alanlarda odaklanmada sorunlar yaşarlar.

3.2.1. Neler yapabilirsiniz?

- Başarılı yaşantılar sağlayın.
- Bilgileri kısa parçalar halinde verecek şekilde öğretme hızınızı ayarlayın. Çok fazla şey öğretmekten kaçının.
- Öğrencinin güçlü yanlarını belirleyin ve bu yönünü destekleyin. Zayıf yönünü geliştirici etkinlikleri ve fırsatları artırın.
- Öğrencilerin ilgi alanlarını ve motivasyonunu öğrenmeye çalışın ve bunların üzerine gidin. Öğrenme zor geldiğinde kişi kendi amaçlarıyla alakasız görünen işler için vakit harcamak istemeyecektir.
- Geçmişteki öğrenim deneyimlerinde nelerin işe yaradığını nelerin başarısız olduğunu tespit etmeye çalışın. İşe yaramayan stratejilerin tekrar tekrar uygulanmasının bir anlamı yoktur.
- Aileyle işbirliği içinde olun.
- Sınıfta yürütülen etkinliklere katılımı sağlayın. Görev ve sorumluluklar verin ve onları yapmasını izleyin ve yapması için cesaretlendirin.
- Basit, kısa ve net öğretmen yönergeleri kullanın.
- Öğretiminize çok duyuya hitap edecek şekilde planlayın ve sunun (Örneğin Powerpoint sunusu, sesli anlatım ve canlandırma gibi sunum biçimlerini bir arada kullanın)
- Güvenini artırıcı ve teşvik edici davranın, küçük başarıları ödüllendirin.
- Hiperaktivitesi varsa ön sıralara oturtun. Sizin kontrolünüzde kalkmasına izin verin, bunu kalk bir dolaş şeklinde değilse bile hareket etmesini sağlayacak küçük görevler vererek sağlayın.
- Aşırı direktif vermemek konusunda dikkatli olun. Öğrenme güçlüğü olan kişiler sizin duymak istediğinizi düşündükleri şeyleri söylemeye eğilim gösterebilirler.
- İlgili başka alternatiflerinizin olduğu durumlarda kağıt üzerinde çalışılan faaliyetleri tercih etmeyin.
- Metinlerin yanında grafik gibi görselleri kullanın.
- Öğrencilerin azami şekilde bağımsız olmasını, iletişim kurmasını ve müzakere etmesini sağlayın.
- Kendinizin ve diğer grup üyelerinin kullandığı sözel dilin ve vücut dilinin farkında olun ve bunları gerekli şekilde değiştirin.
- Kişileri kendi öğrenimleriyle alakalı sorumluluk alma konusunda teşvik edin
- Başarabileceği ödevler verin.
- Teknolojiyi kullanın bilgisayarla yazmasına ve ses kayıtları yapıp tekrar dinlemesine izin verin.
- Sosyal beceri yetersizlikleri varsa, sosyal becerilerin öğretimini planlayın ve öğretin.
- Yaramaz, tembel, dikkatsiz gibi etiketlemelerden kaçının.

3.3. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrenciler ve Özellikleri

Otizm terimi, zaman içinde yerini otizm spektrum bozuklukları terimine bırakmıştır. Otizm spektrum bozuklukları, yaygın gelişimsel bozukluklarla eşanlı olup, ileri düzeyde ve karmaşık bir gelişimsel engel grubudur. Otizm spektrum bozukluğu; (i) sosyal etkileşim sorunları, (ii) iletişim sorunları ve (iii) sınırlı/yinelenen ilgi ve davranışlarla kendini gösteren bir engeldir. Bu engel türünün görülme sıklığı son yıllarda 1/88 olarak belirtilmektedir. Bu oldukça ciddi bir rakamdır. Yaygınlığına bakıldığında erkeklerde kızlardan dört kat fazladır.

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) genel özelliklerine baktığımızda bu tanıya sahip bireylerin sosyal etkileşim alanında konuşma sırasında jest ve mimikleri kullanma, yaşına uygun beklendik akran etkileşimi kurma, başkalarıyla ilgi ve duygu paylaşımında bulunmada güçlük gösterirler. İletişim alanında karşılıklı konuşma başlatma, sürdürme ve sonlandırmada sorunlar ile sıra dışı ya da yineleyici dil kullanımı özellikleri gösterirler. Ayrıca yoğun ve sıra dışı ilgi ve takıntılara sahip olma, değişikliklere kolay uyum sağlayamama ya da aşırı tepki gösterme, kendini uyarıcı davranışlar sergileme gibi uygun olmayan davranışsal özellikler de gösterirler. Belli etkinlikleri her zaman belli bir sırayla yapmak isteyebilir ve yapılmadığı durumlarda belli düzen ve rutinlere ilişkin aşırı ısrarcı olabilirler. İsrarcı olmanın yanında en ufak bir değişiklik karşısında aşırı kaygılanabilir ya da öfke nöbeti geçirebilirler.

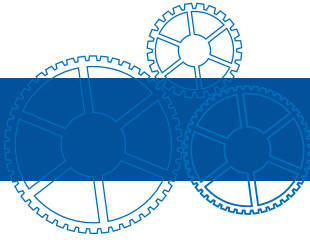
OSB'li öğrencilerin taklit becerileri sınırlı olabilir. Ortaöğretime gelinceye kadar kısmen taklit etmeyi öğrenmiş olsalar da bu becerileri sınırlı olabilir. Bu nedenle modeli taklit etmekte zorlanabilirler. OSB'li bireylerin önemli bir bölümü hiç konuşmayabilir ya da konuşmayı işlevsel iletişim amaçlı kullanmayabilirler. Konuşan bireylerin konuşmalarında ise aşırı resmîlik (ikinci kişi için üçüncü kişiymiş gibi konuşma) ve didaktiklik gibi konuşma özellikleri görülebilir. Bu bireylerin çoğunda farklı düzeylerde zeka geriliği de görülebileceği gibi yüksek işlevli olanları da vardır. OSB tanıları bireylerin pek azında (yaklaşık %10), çok güçlü bellek, müzik yeteneği vb. üstün özelliklere de rastlanır. Arkadaşlık kurmakta zorlanırlar. Birçok bireyin genellikle aile üyeleriyle ya da arkadaşlarıyla birlikte yaptığı pek çok şeyi (örneğin; TV izlemek, yemek yemek, oyun oynamak vb.) yalnız başına yapmayı tercih edebilirler, şaşırtıcı bir durum karşısında başkalarına bu durumu haber vermeyebilir ya da başkalarının dikkatini çekme çabası göstermeyebilirler. Soyut düşünemezler, bu yüzden de şakaları ve mecazları anlayamazlar. Bunların dışında ayrıca ellerini sallamak, parmaklarını gözlerinin önünde hareket ettirmek, ellerini farklı biçimlerde tutmak, nesnelere vurmak, nesnelere koklamak, kendi etrafında dönmek, bir nesneyi sürekli çevirerek sadece ona odaklanmak gibi sıra dışı el hareketleri sergileyebilirler. Bazı seslere, ışığa ve kokulara karşı aşırı duyarlık gösterebilirler. OSB'li öğrencilerin görsel materyallerle daha iyi öğrendikleri bilinmektedir. Bu nedenle öğretimde videoların, resimli materyallerin kullanılması öğrenmeyi kolaylaştırabilir. Bu öğrenciler bir durum ve ortamda öğrendikleri becerileri diğer durum ve ortamlara kolayca genelleymeyebilirler. Bu nedenle öğretim yapılırken genelleme yapılması gereken durum ve ortamlarda da öğretim planlanmalıdır. Örneğin okulun ağaç işleri atelyesindeki mendeneye kolayca çalışabilirken, farklı bir iş ortamında mengine aynı bile olsa orada aynı işi yapmakta başarılı olamayabilirler. Bu yüzden farklı ortamlar, araç-gereçler ve kişilerle öğretim yapın.

3.3.1. Neler yapabilirsiniz?

- Basit, kısa ve net öğretmen yönergeleri kullanın. Soyut ifadeler ve karmaşık cümleler kullanmaktan kaçının.
- OSB'li öğrencileriniz için herhangi bir acil ya da özel durumlarda gidebilecekleri bir kişi belirleyin.
- Sohbetin uzunluğunu bireyselleştirin; sohbetin uzunluğunu da öğrencinin dil düzeyine göre bireyselleştirin.

- OSB'li öğrencilerle yüksek tonda bağırarak konuşmak yerine, ilgilerini çekerek, uygun tonda, merak uyandıracak şekilde sesinizi kullanarak konuşun.
- Sürekli adını kullanarak yönerge vermek yerine sadece yönergeyi söyleyin. Böylece yönergeleri kendi adından bağımsız olarak yerine getirmeyi sağlamış olursunuz.
- Öğrencileriniz için rutinler oluşturun. Sınıfta yapılan etkinlikleri belli rutinler (sıra-düzen) oluşturarak ve birbirini takip eden bir sıraya göre sunun. Mümkün olduğunca bu sıra düzeni değiştirmeyin aksi takdirde öğrenciniz tepki gösterebilir ya da öfke nöbeti geçirebilir. Belirlenen rutin faaliyetlerde yapılacak herhangi bir değişikliği bu öğrencilerle ya da Rehber öğretmeni veya ebeveynler ile görüşünüz.
- Sık öfke nöbeti geçiren bir öğrenciniz varsa ona "yardım istemeyi" ya da "yapılan işe ara vermeyi istemeyi" öğretin.
- Değişikler yapmanız gerektiğinde bu öğrencilerin değişiklikleri daha kolay kabullenebilmeleri için, meydana gelecek değişikliklerle ilgili onları önceden bilgilendirin.
- Öğretim yaparken genelleme yapılması gereken durum ve ortamlarda da öğretim planlayın. OSB'li bir öğrenci ağaç işleri atelyesindeki mengenede kolayca çalışabilirken, farklı bir iş ortamında mengene aynı bile olsa orada aynı işi yapmakta başarılı olamayabilirler. Bu yüzden farklı ortamlar, araç-gereçler ve kişilerle öğretim yapın.
- Öğrencilerin ilgi alanlarını belirleyin ve öğrenme fırsatlarınızı bu çerçevede planlayın.
- İlgileri doğrultusunda yapabilecekleri ödevler verin.
- Yapmış oldukları ödevleri sınıfta arkadaşlarıyla paylaşmaları için onları cesaretlendirin.
- Sosyal beceri yetersizlikleri varsa, sosyal becerilerin öğretimini planlayın ve öğretin.
- Öğrencinin okul kurallarını öğrenmesi, sosyal yeterliklerinin geliştirilmesi için okul rehber öğretmeni, akranları, ailesi ve diğer öğretmenlerle işbirliği içerisinde çalışın ve bu konudaki hedeflerinizi öğrencinin BEP'ine yerleştirin.
- Video, hareketli ve sesli etkinlikler vb. teknolojik araçlar kullanın. Görsel materyaller kullanmaya özen gösterin.
- Gün içinde yapılacak etkinlikleri yazılı ya da resimli bir çizelge haline getirin, sıradaki ve tamamlanan etkinlikleri gösterin ya da öğrencinin düzeyine göre işaretlemesini sağlayın.
- Öğretim materyallerinizi birden fazla duyuya hitap edecek şekilde hazırlayın ve kullanın.
- OSB'li öğrencileriniz için etkili pekiştiricileri belirleyin ve etkinlikleri tamamladıklarında onları pekiştirmeyi ihmal etmeyin.
- OSB'li öğrenciler akranlarını taklit ederek öğrenmekte zorlanabilirler. Taklit becerisi sınırlı olan öğrencilerinizden bir akranı ya da sizi taklit ederek beceriyi gerçekleştirmesini istemeyin. Bunun yerine gerekirse elinden tutarak yardım edip giderek bu yardımı azaltarak bağımsız yapmasına fırsatlar verin.

3.4. İşitme engeli olan öğrenciler ve özellikleri

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2006) işitme engeli; işitme duyusunun kısmen veya tamamen yetersizliğinden dolayı konuşmayedinmede, dili kullanmada ve iletişimde güçlük nedeniyle bireyin eğitim performansınınve sosyal uyumunun olumsuz yönde etkilenmesi durumu şeklinde tanımlanmıştır. İşitme engeli olan öğrenciler tümüyle ya da kısmen işitme engelli olabilirler. Sağırılık, sözlü dili işitemeyecek kadar ileri düzeyde kaybın olması durumu, ağır işiten ise konuşma seslerini işitme cihazı ile duyabilecek düzeyde işitme kaybı anlamına gelir. İşitme kaybının en temel etkisi yetersiz ve sınırlı ses girdisi ile sonuçlanan yetersiz dil yaşantıları, iletişim sorunlarıdır. Bir diğer deyişle, işitme kaybı ile temel olarak konuşma seslerinin işitilememesi ile birlikte ciddi sözlü dil sorunlarını beraberinde getirir. İşitme engeli olan öğrenciler sıklıkla sözcük dağarcığında ve söz diziminde önemli derecede gecikmeler gösterirler. Alıcı dilin gelişimindeki gecikme ifade edici dil gelişimini de olumsuz etkiler. Eğer ikinci bir engelleri yoksa bu öğrenciler normal zekaya sahiptirler. Ancak dil gelişiminde işitme kaybına bağlı olarak yaşadıkları gecikmeler okuma ve matematikte akranlarına göre daha düşük bir başarı göstermelerine neden olabilir.

İşitme engeliolan öğrencinin erken tanı almış, erken yaşta işitme cihazı kullanmaya başlamış ya da koklearimplant (biyonik kulak) yapılmış ve iyi bir eğitim almışsa iletişim biçimi olarak sözlü dili tercih edebilir. Bazı işitme kayıplı öğrencilerse iletişim için sözlü dil yerine işaret dili, dudak okuma, yazılı dil ya da bunların bir birleşimini tercih edebilir.

3.4.1. Neler yapabilirsiniz?

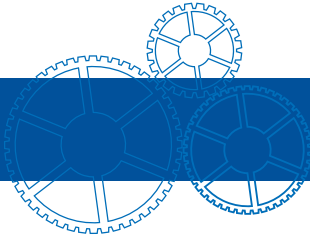
- Ayrıntılı bir değerlendirme ile öğrencinin tam ve doğru bir şekilde profilini ortaya koyun.
- Değerlendirmede öğrencinin tanılanma yaşı, tercih ettiği iletişim biçimini belirleyin.
- Öğrencinizin tercih ettiği iletişim biçimini kullanarak dilini zenginleştirici etkinlikler planlayın.
- Teknolojiden nasıl yararlanabileceğini ortaya koymaya çalışın
- Bilgisayarlar ve görsel sunuma dayalı öğretim materyalleri kullanın.
- Tahtaya yazı yazarken aynı anda konuşmamaya dikkat edin. Öğrenciniz dudak okumadan yararlanıyorsa bu onun söylediklerinizi kaçıracağı anlamına gelir.
- Kısa ve net ifadelerle konuşun.
- Öğretimde kullandığınız yazılı, sesli ve görsel materyalleri (videolar, PPT sunuları, resimler, yazılı metinler vb.) öğrencinin edinmesine fırsat verin.
- İşitme engeli olan kişiyi korkutmamak amacıyla, kendisine önden veya yanından, yani görüş alanından yaklaşın ve konuşurken onun görüş alanında kalın.
- Oturulan yeri ve ışığı, herkesin yüzünün aydınlanacağı şekilde ayarlayın. Bir pencere veya ışığın önünde durmaktan kaçınin; bu durumda gölge yüzünüzü kapatacaktır.
- Bilgi edinmek için gözlerini kullanan insanların aynı anda not alması mümkün değildir. Bu nedenle notları önceden hazırlayın.
- Konuşurken aynı anda bir şey göstermeyin.
- Grup çalışmaları işitme engelli kişiler için zor olabilir. Öğrencilere konuşurken işaret etme alışkanlığını kazandırın. Buna alternatif olarak, konuşan kişinin yanında işaret dili kullanın. Grup çalışmalarında yanıt verirken soruları tekrarlayın.
- İşitme cihazı kullanılırken yüksek seslerin rahatsız edici olduğunu unutmayın.

- Dudak okuma hayli yorucu bir iştir. Bu nedenle dudak okuyan kişilerin ara ara dinlenmesi gerekir.
- Bilinmeyen kelimelerin 'okunması' zordur. Böyle kelimeleri yazarak anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol edin. Aynı şekilde bağlamın bilinmediği bir durumda dudak okumak zordur. Bir konuşma ne kadar iyi yapılandırılmışsa o kadar iyi takip edilir. Dinleyici notları ve asetatlar, sözlü olarak iletilen talimatları ve tanımları tamamlama konusunda çok yarar sağlayabilir. Ancak bunları, dudak okuyan kişi aynı zamanda inceleyemeyeceği için önceden dağıtın.
- Mümkün mertebe; resimler, etiketler, diyagramlar ve yazılı anahtar kelimeler gibi görsellerden faydalanın.
- Beyaz tahtalar ve akıllı tahtalar olumlu bir etki yaratır, çünkü işitme engelli kişilerin dikkatini çeker ve işaret dili veya dudak okuma için yeterince ışık sağlar; böylece kişi sınıfın en arkasında oturuyor olsa bile net şekilde görebilmektedir.
- Bir sözün sonunu değil, başlangıcını ve ifadeyi değiştirmeden tekrarlayın. Kısmi veya tamamen işitme engelli kişiler, kendilerine konuşulduğunu ancak sonradan fark edebilir ve sözün başını kaçırabilir.
- Çevirmenlerle birlikte çalışırken onlara vakit tanıyın ve daima işitme engelli kişiye doğru konuşun, çevirmene değil.
- Çevirmenlik yorucu bir iştir. Çok hızlı konuşmayın. Çevirmenlerin ara vermesine olanak tanıyın. İki çevirmene ihtiyaç duyulan zamanlar olabilir.
- İkinci bir dil öğrenenlere yönelik olarak kullanılan gramer öğretme teknikleri, özellikle dil işlevleri veya günlük anlatım konusunda işaret dili kullananlar için de uygun olabilir.
- Farklı gramerler ve biçimler arasında karşılaştırma yaparken, bunları doğrudan ve açık bir şekilde yapın ve öğrenenleri de bu şekilde teşvik edin.
- Aile ile işbirliği yapın ve öğrenciyle ilgili hedefleriniz hakkında onları bilgilendirin ve size yardımcı olmalarını sağlayın.
- Akademik becerilerine ve iletişim becerilerine ilişkin var olan performans düzeyini belirleyin.
- Mümkün olan her zaman ifadelerinizi yazın ve anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol edin.
- Mesleki ilgi alanlarını ve ilgi alanındaki mesleklerin hangisini daha iyi yapabileceğini, çevresindeki olanakları da dikkate alarak belirleyin ve uygun mesleğe yöneltin.

3.5. Görme Engeli Olan Öğrenciler ve Özellikleri

Görme, gelişimin bütün alanları için önemli bir motivasyon aracıdır. Görmenin hiç olmaması ya da çok sınırlı olması, baş ve boyun kontrolünden başlayarak, emekleme, yürüme, dil ve kavram gelişimi gibi gelişim alanlarında önemli gecikmelere neden olabilir. Uygun eğitim fırsatları ile görme engeli olan birçok öğrenci akranları ile birarada eğitim alabilmekte ve bir meslek edinebilmektedir.

Eğitsel olarak baktığımızda, kör öğrencilerinize eğitimde dokunsal ve işitsel materyallere ihtiyaç duyan öğrencilerdir. Bu bakış açısı ilk olarak okumayı akla getirmektedir. Tümüyle görme kaybı olan öğrenciniz, görme duyusunu öğrenme amacıyla verimli kullanamayacağı için okuma için kabartma alfabe ya da konuşan kitaplara ihtiyaç duyar. Bu bakış açısıyla, az gören öğrenciniz görme duyusunu öğrenme amacıyla kullanabilir. Ancak az gören öğrencilerini görme potansiyellerini en üst düzeyde kullanabilmeleri için gözlük, büyüteç gibi araç gereçlere, büyük puntolu yazılara, aydınlatmaya, zıt renkli materyallere ve çevre düzenlemelerine ihtiyaçları vardır. Görme engeli olan öğrencilerin farklı eğitsel ihtiyaçları olan heterojen bir gruptur.

Görme engeli olan çocukların bir bölümü okuma yazmayı Braille alfabesi ile gerçekleştirirler. Braille alfabesi altı noktanın çeşitli kombinasyonları ile harflerin, rakamların, noktalama işaretlerinin ve notaların oluşturulduğu bir sistemdir. Parmak uçlarıyla dokunarak okunur. Kabartma alfabeyle yazmak için tablet ve kalem ile Braille daktilosu kullanılır. Yakın görme becerileri zayıf olan, masa üstündeki küçük nesnelere okuma mesafesinden dokunmadan tanıyamayan, görme yetersizliği ilerleyici olan, okuma hızı gören akranlarına göre oldukça düşük olan, okurken materyali gözüne çok yaklaştıran, gören yazıyı okuyabilmesi için çok fazla materyal ve aydınlatma uyarlamasına gerek duyan öğrencilerin Braille alfabesiyle (kabartma alfabe ile) okuma yazması daha uygundur.

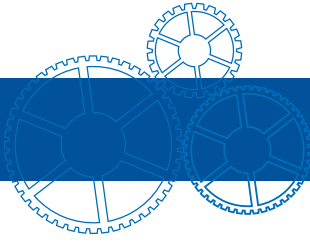
Görme gücünün olmaması ya da sınırlı olması ilk bakışta görme yetersizliği olan bireylerin meslek tercihlerini sınırlıyor gibi görünebilir. Onların uygun becerileri kazandıkları zaman başarıyla yapabilecekleri pek çok meslek bulunmaktadır. Bu mesleklerin görme engeli olan öğrencilere tanıtılması, gerçekçi kariyer tercihleri yapmaları, onların hayat boyu sevecekleri bir işi yapmaları açısından önemlidir.

3.5.1. Neler yapabilirsiniz?

- Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, az gören öğrencilere yönelik ders kitaplarını PDF formatında web sitesinde yayınlamaktadır. Bu kitaplar, öğrencinin yazıları istediği büyüklüğe getirebilmesine imkan tanımaktadır. Öğretmenlerimiz öğrencilerin bu kaynaklardan yararlanmasını sağlayabilirler.
- Tek yaprakta aşırı içerik olmayan bir sayfa düzeni, faydalı olacaktır. Örneğin, 14 punto halinde Arial gibi bir yazı tipi bunun için iyi bir başlangıçtır. Sarı veya beyaz kağıt üzerine siyah baskı genellikle anlaşılabilir, ancak yine de kişilerin bireysel tercihleri olabilmektedir.
- Tahta, tepegöz kullanımı veya PowerPoint sunumu sırasında her zaman yazılı olanları sesli olarak okuyun ve kullandığınız tüm diyagramları, çizimleri, kısaltmaları veya videoları tamamen açıklayın.
- Beyaz tahta üzerinde kırmızı veya turuncu olanların yerine, siyah veya mavi kalemleri kullanın ve çok parlak olan bir ekranın kişi için fiziksel acıya yol açacağını unutmayın.
- Görme engeli olan öğrencilerinizin hangi okuma yazma araçlarını tercih ettiklerini ya da kullandıklarını belirleyin.
- Braille, değiştirilmiş baskı veya ses kaydı haline getirilmesi gerekiyorsa, materyalleri önceden hazırlayın.
- Öğrencilerin çevreden bilgi edinmek amacıyla birincil olarak hangi duyu veya duyularını kullandıklarını belirleyin.
- Eğitimlerinde öğrenmede birincil olarak kullandıkları duyularına hitap eden harita, poster, afiş vb. öğretim materyalleri hazırlayın ve kullanın.
- Büyük puntolu yazılı materyaller kullanırken arka plan resimleri ya da desenler kullanmayın.
- Parlamayan malzemeleri tercih edin.
- Okuma yazmayı hangi araçla gerçekleştiriyor olursa olsun görme yetersizliği olan her çocuğa gelecekteki eğitim ve meslek gereksinimleri de dikkate alınarak bilişim teknolojilerindeki gelişmeler doğrultusunda, klavye kullanma, ekran okuma yazılımlarını kullanma becerileri kazandırmaya çalışın.
- Görme engeli olan öğrencinizin yardıma gereksinimi olduğunda ona normal bir ses tonuyla

“yardım edebilir miyim?” diye sorarak, varlığınıza haberdar edin.

- Grup tartışmalarında konuşmacılardan kendilerini isimleriyle tanıtmalarını isteyin.
- Öğrenciniz yardım etmenizi isterse onun kolundan kavramak yerine onun sizin kolunuzu tutmasını sağlayın.
- Eğitimli kör bireyler için elinizin dış yüzeyini onun elinin dış yüzeyine dokundurmanız yeterlidir. Bundan sonra kör birey sizin kolunuzu dirseğinizin hemen üstünden tutacaktır.
- Yürümeye başladığınızda rehberlik ettiğiniz kişinin yarım adım önünden yürüyün. Böylece sizin hareketlerinizi anlayacak fırsatı olur.
- Yürüyüş sırasında rastladığınız engelleri “merdiven çıkacağız, kaldırımdan ineceğiz” gibi normal bir ses tonuyla anlatın.
- Onu bir koltuğa oturtmanız gerektiğinde elini koltuğun ya da sandalyenin arkasına dokundurmanız yeterli olur.
- Aydınlatmayı görme yetersizliği olan öğrencinize göre ayarlayın. İyi bir aydınlatma yararlı olabilir gibi düşünülürse de aşırı aydınlatma parlak yüzeylerde yansıtacağından öğrenciye rahatsızlık da verebilir.
- Görme engeli olan öğrencinin de dersi izleyebilmesi için tahtada bir şekil çizerken, ya da işlem yaparken ne yaptığınızı aynı zamanda anlatın.
- Ders anlatımı sırasında “bu, şu, orada şurada” gibi ifadeler yerine işaret edilen nesne/şekil/ yazıdaki yeri tam olarak betimleyin.
- Tepegöz ya da projeksiyon yansılarını görme engeliolan öğrenci için büyük puntolu yazın ya da Braille çıktıları alarak ona verin.
- Öğrenci bilgisayar kullanabiliyorsa, Powerpoint sunularınızı onun bilgisayarına aktarın ve sunuyu bilgisayarından izlemesi sağlayın.
- Sınıfta izlenen videoların anlatımı ya da tahtadaki yazıların okunması için gönüllü ekranlar seçip gördüklerini görme engeliolan arkadaşlarına anlatmalarını ya da tahtadaki yazıları okumalarını sağlayın.
- Siz ders anlatırken görme engeliolan öğrencinizin dersi ses kaydetme cihazıyla kaydetmesine fırsat verin.
- Deney ve gözlemler sırasında öğrenci görerek bu görevleri yerine getiremiyorsa, arkadaşlarına uygun soruları sorarak gözlem/deney yapmasını sağlayın. Örneğin; öğretmen, saydam cisimlerin bir tarafından bakılınca diğer tarafı görünen cisimler olduğunu söyledikten sonra öğrencilerine çeşitli cisimler göstererek saydam olup olmadığını söylemelerini ister. Diğer öğrenciler bunu görerek yapabilir, görme engeliolan öğrenci de yanında oturan arkadaşına “bir yanından bakılınca diğer yanı görülüyor mu?” diye sorabilir ve ondan gelen cevaba göre cismin saydam olup olmadığına karar verebilir.
- Çeşitli üniversitelerin ya da görme engelliler okullarının Braille basım üniteleri vardır. Buralardan yardım isteyerek, Braille basılmış kitaplar sağlanabilir.
- Öğrencinin ders kitaplarını okuyamadığı ve büyük puntolu kitap temin edilemediği durumlarda bu kitaplar taranıp bilgisayara aktarıldıktan sonra öğrencilerin Windows yazılımı içinde bulunan büyüteç programıyla okumalarını sağlayın.

- Gönüllü akranlardan yardım alarak okulunuzda görme engeliolan öğrencilerinizin yararlanacağı bir konuşan kitaplık oluşturun. Oluşturulan kitapları görme engeliolan öğrencilerinizin kullanmasını sağlayın.
- Kısmi veya tamamen görme engelli kişiler için değerlendirme ve sınav prosedürlerinde özel düzenlemeler yapılması gerekebilir. Örneğin, ayrı bir odanın ayarlanması, fazladan zaman verilmesi, yazılı sınavlar için bunları okuyacak ve yazacak kişilere ihtiyaç duyulabilir. Bakanlık, bu bağlamda öğrenme güçlüğü ve/veya engeli olan kişilere yönelik değerlendirme süreçleri için yönergeler hazırlamaktadır.
- Gören akranlarına göre % 50 bazı durumlarda %100 daha fazla sınav süresi verin ve/veya okuyucu yardımı sağlayın.

3.6. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) Olan Öğrenciler

Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) çocukluk döneminde başlayan, yaşam boyu süren, etkilenen erişkinlerin akademik, sosyal ve iş yaşamları da dahil olmak üzere birçok alanda günlük yaşamı ciddi şekilde olumsuz etkileyen bir bozukluktur. Bu öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol altına alma ve dikkatlerini belirli uyaranlara odaklamada sorunları vardır. "Yaramaz, yerinde duramayan, hayallere dalan, düşünmeden davranan, dalgın, unutkan" gibi pek çok sıfatla nitelendirilen öğrencilerdir. "Hiperaktivite", aşırı hareketlilik anlamına gelmekle birlikte DEHB olan öğrencilerin tümünü iyi anlatan bir terim değildir. Bazı çocuklarda aşırı hareketlilik olmaksızın da DEHB olabilir. Bazı öğrencilerde en belirgin özellik dikkat süresinin çok kısa olmasıdır. DEHB olan bazı öğrencilerde aşırı hareketlilik ve dürtüsellik ile ilgili belirtiler ön plandayken, bazılarında dikkat eksikliği ön plandadır. Bu tanıyı almış öğrencilerin önemli bir bölümünde ise dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik bir arada görülür.

Aşırı hareketlilik gösterenler; yerinde duramayan, sakin ve sessiz çalışmakta güçlük çeken, yerli yersiz koşup tırmanan, çok konuşan, sorulan soruyu dinlemeden ya da soru tamamlanmadan cevaplayan, her zaman gerekli gereksiz bir şeylerle uğraşan, sıra beklemekte zorlanan, olaylara veya konuşmalara müdahale edip yarıda kesen öğrencilerdir. Dikkat eksikliği gösterenler ise yönergeleri başından sonuna kadar takip edemeyen, dikkatlerini yaptıkları işe veya oyuna vermekte zorlanan, evde veya okulda yapacağı işler ve etkinlikler için gereken malzemeleri sıkça kaybeden, siz konuşurken dinlemez gibi görünen, detayları gözden kaçıran, düzensiz görünen, uzun süre zihinsel çaba gerektiren işleri yapmakta zorlanan ve bunlardan kaçınan, unutkan, ilgileri kolayca başka yönlere kayan öğrencilerdir. Kabaca baktığımızda aşırı hareketlilik ve dikkat eksikliği ile ilgili belirtiler ya da gözlenen davranış örüntüleri zaman zaman tüm çocuk ve ergenlerde görülebilir. Önemli olan bunların görülme sıklıkları ve süreleridir. Bu nedenle tanı mutlaka bir uzman tarafından konulmalıdır.

3.6.1. Neler yapabilirsiniz?

- DEHB olan öğrenciniz birtakım ilaçlar kullanıyorsa, doktoru ile irtibatını kesmemesi ve ilaçlarını düzenli kullanması konusunda öğrencinizle işbirliği yapın.
- Okul, sınıf ve atelye kurallarınızın az sayıda ve çok belirgin olmasına dikkat edin, bu öğrencilerin bulunduğu ortamlara bunları yazılı olarak asın. Örneğin "Atelye malzemelerini yerlerine koy." gibi.
- Olumlu bakış açınızı koruyun ve sabırlı davranın.
- Olumlu davranışlarının farkına varın, bunlar için sıkça ve güçlü pekiştirme/ödülleri kullanın.
- Uygun olmayan davranışlarını sürekli eleştirmekten ve nasihat etmekten vazgeçin.

- Beklentilerinizi, yönergelerinizi kısa, küçük adımlarla ve net bir şekilde öğrencinizin size dikkat ettiğinden emin olduğunuzda söyleyin.
- Öğrencinizin bazı günler daha iyi bazı günlerde de daha kötü olabileceğini göz önünde bulundurun ve kötü günlerde de ona olumlu ve tutarlı yaklaşın.
- Uygun olmayan davranışları için tehdit etmekten ve cezalandırmaktan kaçının. Bunun yerine uygun davranışlarını yakalamaya çalışın.
- Bu öğrencilerinizin kendine güvenini destekleyici çalışmalar planlayın ve uygulayın.
- Bu öğrencilerinizin ailelerinin de zor şeylerle başetmek zorunda olduğunun farkında olun ve onlarla işbirliği yapın.

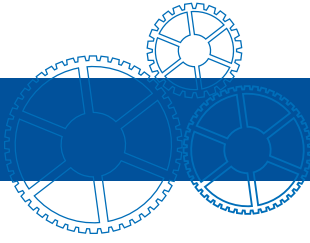
3.7. Fiziksel Engeli Olan Bireyler ve Özellikleri

Fiziksel engeli olan bireyler iskelet (kemik), kas ve sinir sistemindeki bozukluklar sonucu, fiziksel yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybeden, toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük yaşamdaki gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan bu nedenlerle korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan bireylerdir. Fiziksel engel doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasında herhangi bir nedene bağlı olarak ortaya çıkabilir. El, kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında, kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler, serabralpalsili ve sipinabifidalı olan bireyler bu grup içinde yer alır. Fiziksel engel doğuştan ya da sonradan olabileceği, geçici ya da tamamen kalıcı da olabilir.

Fiziksel engel olan öğrencilerin genel özellikleri çok geniş bir yelpazede çeşitlilik gösterir. Genel özelliklerine baktığımızda bu öğrenciler bağımsız baş kontrolünü, kollar ve gövdenin simetrik duruşunu sağlayamayabilirler, kolları ve bacaklarını aktif bir şekilde kullanamayabilirler, kollarını farklı yönlere uzatamayabilir, ellerini kullanarak bir nesne tutamayabilir, otururken kol desteği olmadan eksenini etrafında yana, arkaya dönmeyebilirler. Bu bireylerde fiziksel engele duyu, algı ve iletişim problemleri, epilepsi nöbetleri farklı seviyelerde eşlik edebilir. Fiziksel engeli olan bireyler çoğunlukla normal zeka düzeyinde olmalarına rağmen bazılarında ek olarak öğrenme güçlüğü, konuşma bozukluğu ve uyum sorunları da görülebilir. Fiziksel engellerine yönelik ailenin ve çevrenin olumsuz tutumlarından dolayı öz güvenleri düşük olabilir. Yine aynı nedenlerle sosyal etkileşim ve kişisel uyum sorunları yaşayabilirler. Fiziksel engeli ve süreğen hastalığı olan öğrenciler ve ailelerinde gelecek kaygısı olabilir. Buna bağlı olarak da aşırı kaygı, stres ve depresyon yaşayabilirler.

3.7.1. Neler yapabilirsiniz?

- Bu öğrencileri okula, sınıfa, kantine, bahçeye ve tuvaletlere ulaşımını kolaylaştırıcı fiziksel düzenlemeler yapın. Rampalar, asansörler, geniş kapılar, merdiven ve koridorlarda tutamaklar, tuvaletlerde tutunma yerleri gibi.
- Mümkünse bu öğrencilerin sınıflarının giriş katlara taşınmasını, farklı sınıflarda ders alması durumunda en fazla bulunduğu sınıfın giriş katlarda olmasını sağlayın.
- Yer döşemesi kaymayan ancak aynı zamanda tekerlekli sandalyenin lastiğini de tutmayan bir malzeme ile yapılmalıdır, ancak yerde yürümek zorunda olan öğrenciler için, sürekli kullandığı alanlar mümkün olduğu kadar yumuşak ve kaymayan malzeme ile kaplı olmalıdır.
- Sınıfta basamak gibi yükseltile olmamasına özen gösterin.
- Sınıfta öğrenciyi kapiya yakın bir yere oturtun. Giriş çıkışının kolaylaşmasına dikkat edin.

- Sınıfta bulunan araç-gereçleri tekerlekli sandalye ile erişilebilir bir yüksekliğe yerleştirmeye dikkat edin.
- Bu öğrencilerin kişisel yardımcı teknolojilere erişimini sağlayın. El yazısı çok yavaş olan bir öğrenciye uzun sınav süreleri vermek yerine, iri tuşlu bir klavye ve daha az ek süre ile sınava katılımını sağlayabilirsiniz.
- Bu öğrencilerin ek sağlık sorunları olabilir bu nedenle eğitimde kullandığınız araç gereçleri her uygulama sonrasında temizleyerek gerekli hijyenin sağlanmasına özen gösterin.
- Fiziksel engeli olan bireyleri aile katılımını içeren, bireyin sosyal gelişimini sağlayan, toplumsal farkındalık yaratan, kültürel gelişimini destekleyen, toplum kaynaklarını onların yararına kullanmayı sağlayan sosyal ve kültürel etkinliklere yönlendirin, katılımlarını cesaretlendirin ve destekleyin.
- Bu öğrencilerin eğer ek başka sorunları yoksa okula, sınıfa ve öğretim materyallerine erişimlerinin kolaylaştırılması yeterlidir.
- Epilepsi nöbetleri olan öğrencileriniz için nöbet anında paniğe kapılmadan, Öğrenciyi başını ya da bedenini çarpmayacağı bir biçimde yatırıp, sınıf ya da ortamda bulunan öğrencileri tahliye edin. Pencereleri açarak ortamın havalandırılmasını sağlayın. Mümkünse öğrencinizin başını, omzunu ya da elini tutarak yanında olduğunuzu hissettirin. Nöbet sonrası aşırı uyku isteği olabilir, okulda uyumasına izin verin ya da birisi eşliğinde dinlenmesi için eve gönderin.
- Epilepsi nöbeti sırasında öğrencinin ağzını zorla açmaya, dilini çekmeye, soğan, kolonya koklatmaya çalışmayın. Hiçbiri işe yaramayacaktır. Eğer ağızdan salya ya da köpük geliyorsa hafifçe yan çevirin ve başı hafifçe yükseltmek için başın altına bir yastık veya katlanmış bir hırka koyabilirsiniz.
- Bu öğrencilerinizin başka engelleri varsa bu engellerle ilgili neler yapabileceğinize bakın.

3.8. Üstün Yetenekli Öğrenciler ve Özellikleri

Üstün zekâlı ya da üstün yetenekli öğrenciler akranlarına göre daha üst düzeyde performans sergileyen öğrencilerdir. Bu bakımdan üstün zekâlı öğrencilere kapasitelerine uygun eğitim ve öğretim hizmetlerinin sunulması gerekir. Bu öğrencilerin en önemli özellikleri erken konuşma, gelişmiş dil, okumaya ilgi, gelişmiş bellek, özerklik ve duyarlılıktır.

Bu özellikleri ayrıntılandırarak olursak; bilişsel özellikleri olarak sözcük hazinelerinin zenginliği ve sözcükleri tam anlamlarıyla kullanabilme yeteneği, genelleme yapabilme, kavram oluşturma, kavramlar arasında mantıksal ilişkileri görebilme, soyut düşünme, akıl yürütme, yaratıcılık, geniş hayal gücü, kolaylıkla ezber yapma, ezberlediklerini uzun süre hafızada tutma, uzun dikkat süresi, önsevide bulunabilme, problemler konusunda iç gözü sahibi olma, problem çözebilmeyi sayabiliriz.

Kaynaklarda üstün zekâlı bireylerin fiziksel açıdan oldukça sağlıklı bireyler oldukları belirtilse de bu konuda genellemeler yapmak doğru bir yaklaşım değildir. Sosyal özellikleri ise yüksek derecede toplumsal duyarlığa sahip olmaları, karşılarındaki kişi/kişilerin duygu ve düşüncelerini tahmin edebilmeleri, genellikle liderlik eğilimlerinin olması, empati kurma, haksızlığa katlanamama, gelişmiş ahlaki değerler, farklılığa karşı duyarlılık, estetik duyarlılık sayılabilir. Öğrenme özellikleri açısından bakıldığında; yüksek motivasyon, öğrenmeden zevk alma, keşfetmekten hoşlanma, sürekli kendini geliştirme ve öğrenme isteği, kendine güven, kendisiyle ilgili farkındalık, ısrarlı, sebatkar olma ve mizah yeteneği gibi özelliklere sahiptirler.

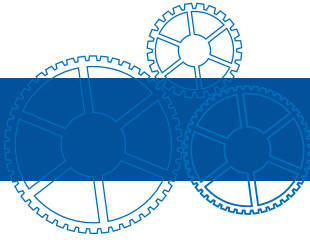
3.8.1. Neler yapabilirsiniz?

- Bu öğrencilerin eğitim programlarını hızlandırabilirsiniz. Bunun anlamı eğitim programının çeşitli uyarlamalarla normal süresinden daha önce tamamlanmasıdır.
- Yeteneklerinin farkında olmasını sağlamalıdır.
- Daha zor sorular sormalı, öğrencinin yeni düşünceler ve kavramlara ilişkin yeni uygulamalar geliştirmesini isteyerek düşüncelerine esneklik kazandırmalıdır.
- Sınıf çalışmalarına ilişkin araştırma ve inceleme ödevleri vermelidir.
- İlgilendikleri konularda özel proje geliştirmelerine fırsat tanınması ve bu projeyi sınıf arkadaşlarıyla paylaşmalarına imkân sağlanmalıdır.
- Özel ilgileri olduğundan, grupla olduğu kadar, bireysel çalışmalara da önem verilmelidir.
- Öğrenme yetenekleri normallere göre daha üstün olduğundan, öğretim programı zenginleştirilerek farklılaştırılmalıdır.
- Çocuğun ihtiyaçlarına cevap verebilmek için ders içi ve ders dışı özel uğraşlara yer verilmelidir. Böylece çocuğun, okul içi ve okul dışı olası çeşitli uyumsuzlukları azaltılabilir.
- Ödevlerde tekrara ve alıştırmalara fazla yer vermemelidir.
- Çocuğa, sınıfta işlenmekte olan konularla ilgili, öğrenme hızı ve ilgisine göre farklı etkinlik ve ödevler vermelidir.
- Problem çözme becerilerini geliştirmeye yönelik ödevler vermelidir.
- Sınıflandırma ve organize etme olanağı veren etkinlikler hazırlamalıdır.
- Liderlik gerektiren ya da liderliği geliştirmeye fırsat verecek çalışmalara katılması için teşvik etmelidir.
- Anne ve baba ile çocuğun eğitimine yönelik işbirliği yapmalıdır.
- Yetenek, ilgi ve alanlarına göre ilgili uzmanlarla işbirliği yapmalıdır.
- Bu çocuklara üstün yeteneklerinin farkında olmalarını sağlayarak bunun bir üstünlük olmadığını hissettirmelidir.

3.9. Duygu ve Davranış Sorunları Olan Öğrencilerin Özellikleri

Duygu ve davranış bozukluklarını tanımlamak zordur. Pek çok durumda yapılan tanımların öznel olduğu bilinmektedir. IDEA '04'te (The Individual with Disabilities Education Act) duyu bozuklukları aşağıdaki özelliklerin bir ya da daha fazlasını uzun bir zaman diliminde ve çocuğun eğitsel performansını olumsuz etkileyecek şekilde sergilemesi olarak tanımlanmaktadır.

- > Zihinsel, duyuusal (görme, işitme engeli gibi) ya da sağlık sorunları ile açıklanamayan öğrenme güçlüğü,
- > Akranları ve öğretmenleriyle iyi ve olumlu kişilerarası ilişkiler kurma ve sürdürme güçlüğü,
- > Normal koşullar altında uygun olmayan davranışlar ya da duygusal tepkiler sergileme,
- > Yaygın biçimde mutsuzluk ve depresyon hali,
- > Kişisel ya da okul sorunları ile ilgili fiziksel belirtiler geliştirme hali.

(Amerikan) Ulusal Zihinsel Sağlık ve Özel Eğitim Komisyonu (National Mental Health and Special Education Coalition) "Duygu davranış bozuklukları okulda akademik, sosyal, mesleki ve kişisel becerileri içeren eğitsel performansı olumsuz etkileyen yaşa, kültüre ya da etnik normlara uygun olandan oldukça farklı davranış ya da duygusal tepkilerin ortaya çıkması" şeklinde tanımlanan bir yetersizlik. Bu yetersizlik

- > Geçici olmayan, çevrede gerginlik yaratan olaylara gösterilmesi beklenen tepkinin çok daha ötesinde;
- > En azından biri okulla ilişkili, iki farklı ortamda tutarlı olarak görülen ve
- > Genel eğitimde alınan doğrudan önlemlere yanıt vermeyen ya da çocuğun durumu genel eğitim ortamlarında alınan önlemlerin yetersiz kalacağı türdedir.

Duygu ve davranış bozuklukları diğer yetersizliklerle birlikte görülebilir.

Bu kategori, çocukluk ya da gençlikte görülen şizofrenik bozuklukları, hezeyan bozukluklarını, kaygı bozukluklarını ya da süreklilik gösteren diğer davranış ve uyum bozuklukları olan çocukları ve gençleri içerir (Forness ve Knitzer, 1992. s. 13).

Ülkemizde ise Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2012) yaşına uygun olmayan sosyal ve kültürel normlardan farklı duygusal tepki ve davranışlar göstermesi nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olanlar duygusal ve davranış bozukluğu olan bireyler olarak tanımlanmaktadır.

3.9.1. Neler yapabilirsiniz?

- Bu öğrencilerin farklı olduklarını kabul edin ve empatik bir anlayış içinde olmaya özen gösterin.
- Öğrenciden beklenen davranışlar, sakın bir şekilde ve net olarak açıklanmalıdır. Uzun ve nasihate benzer açıklamalar işe yaramayacaktır. Aşırı duygusal ya da öfkeli tepkiler problemleri ağırlaştırabilir.
- Öğrencilerin uygun davranışlarını hemen yakalamaya/görmeye ve pekiştirmeye özen gösterin. Böylece onların dikkatinizin uygun davranışlarının üzerinde olduğunu fark etmesini sağlayın.
- Uygun olmayan davranışları için fiziksel cezalar yerine bu davranışları hangi durumlarda yaptıklarını ve sonuçlarını belirleyerek o durumların oluşmasını önleyin. Böylece uygun olmayan davranışların bazılarını önlemiş olursunuz.
- Bu öğrencilere akademik başarı duygusunu yaşatın. Bunun için yapabilecekleri ödevler verin. Ödev yaparken onlarla işbirliği yapın ve yardım edin.
- Bu öğrencilerinize karşı gerçekçi beklentiler içinde olun. Yapabileceklerinden fazlasını beklemeyin.
- Öğrencilerin başarılarını övün ve başarılarının görünmesini sağlayın.
- Onların buldukları sınıfta sevgi ve güven ortamını hakim kılın. Tüm öğrencilerin birbirlerinin davranışlarından sorumlu olduğu aşırı rekabetçi olmayan bir sınıf ortamı yaratın.
- Öğrencileri tehdit etmekten kaçının ve tüm öğrencilerinize olumlu atıfta bulunun, öğrencileri birbiriyle kıyaslamayın. Onlara saygı duyduğunuzu gösterin.
- Öğrencinin ailesi ile iletişim kurun ve işbirliği yaparak evde ve okulda öğrenciye tutarlı davranmanın yararlarına aileyi ikna edin. Siz de tutarlı davranın.
- Duygu ve davranış bozukluğu olan öğrenciler sosyal becerilerde yetersizlik gösterirler. Bu

öğrencilerin sosyal becerileri öğrenmesi için öğretim planlayın. Sosyal becerilerle ilgili hedeflere BEP'lerinde mutlaka yer verin.

- Bu öğrencilere kendilerini kontrol etme becerilerini öğretin. Örneğin her gün yapmaları gereken sosyal davranışları listeleyip gün içinde bu davranışları yaptıklarında listeden işaretlemelerini isteyebilirsiniz. Gün sonunda bu listeyi kontrol ederek yaptığı uygun davranışlar ve işaretlemeler için onu ödüllendirebilirsiniz. Örnek Sabah sınıfa girince arkadaşlarıma günaydın dedim, arkadaşımın silgisini almak için izin istedim, arkadaşım silgisini verdiği için teşekkür ettim gibi maddeler bu listede yer alabilir. (Liste çok uzun olmamalıdır.)
- Gerektiğinde bu öğrencilerin davranışları için üniversitelerde ya da hastanelerin psikoloji servislerinde görev yapan uzman görüşlerine başvurun. Bunun için aile ile işbirliği yapın.

3.10. Dil ve Konuşma Bozuklukları Olan Öğrenciler ve Özellikleri

Okul çağında öğrencilerde karşılaşılan dil ve konuşma bozuklukları arasında kekemelik, hızlı-bozuk konuşma gibi konuşmada akıcılık bozuklukları, ses bozukluğu, sesletim (artikülasyon) bozukluğu, travmatik beyin hasarına bağlı dil ve konuşma bozuklukları görülebilir.

Konuşmada akıcılık bozuklukları

Dil ve konuşma bozuklukları içerisinde en yaygın görülenlerden biri akıcı konuşma bozukluğudur. Hızlı-bozuk konuşma bir konuşma akıcılığı bozukluğudur. Aşırı ölçüde hızlı, düzensiz, sıklıkla konuyla ilgisiz sözcük veya ifadeler içeren bir konuşma bozukluğudur. Hızlı-bozuk konuşmada da konuşmanın normal akışında aşırı derecede kırılmalar görülür ve buna aşırı hızlı konuşma, düzgün olmayan tempo, yanlış/eksik sesletme ve söyleyeceğinden emin olamama de eşlik edebilir. Sık görülen konuşmada akıcılık bozukluğu biçimi de kekemeliktir. Kekemelik en net tanımıyla konuşma akışının ya da ritminin kesintilerle ya da blok gibi engellerle bozulmasıdır. Kekemelik, her zaman olmamakla birlikte genellikle kişinin sözcükleri söylerken yaşadığı istemsiz kontrol kaybı olarak, aşırı ve/veya anormal ses/hece tekrarları, uzatmalar, sesli veya sessiz bloklar ya da bu davranışlardan kaçınma olarak ortaya çıkar ve birçok değişik psikolojik stres ve olumsuz duygularla bağlantılı olabilir ya da bunlar tarafından tetiklenebilir. Kekemeliği olan bireyler, kekelediklerinde kendilerine yardımcı olacağını düşündükleri bazı hareketler (ayak vurma, göz kırpması gibi) yapabilirler.

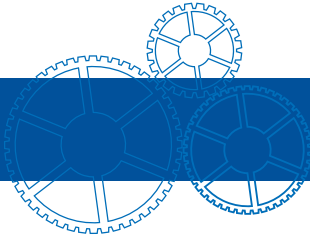
[Ses bozukluğu

Kişinin ses kalitesinin, perdesinin ve şiddetinin benzer yaş, cinsiyet, kültürel geçmiş ve coğrafik yerleşimdeki bireylere göre farklılaşmaya başladığı durumlarda ses bozukluğu ortaya çıkar. Yapısal, fonksiyonel ya da her iki sebeple birden konuşmanın gırtlak mekanizmasının ses talebini karşılayamaması ses bozukluğunu akla getirmelidir. Ergenlik dönemindeki ses değişimleri ses bozukluğu değildir.

[Sesletim (artikülasyon) bozukluğu

Sesletim bozuklukları, konuşma seslerinin çıkartılış yeri, biçimi, hızı, zamanlaması ve basıncının hatalı üretimine dayalı sorunlardır. Sesletim bozukluklarında aşağıda yer alan biçimlerde hatalar gözlenebilir: /k/ ve /t/seslerinin yer değiştirmesi : /köpek/ yerine /töpek/ gibi; /r/, /y/, /l/, /ç/ sesleri yerine başka sesler koyma; /k/ ve /g/ sesleri yerine /t/ ve /d/ seslerini kullanma.

Sesbilgisel yeterlik, konuşma seslerini dil bağlamında kurallara uygun kullanma becerisidir. Sesbilgisel bozukluklar, konuşmanın temelini oluşturan dil kurallarına ait bilgiyi edinme güçlüğüdür. Çocuk kolay anlaşılır konuşma örüntüleri gerçekleştiremez. Örneğin, çocuk /s/ sesini sözcük başında kullanmayı öğrenememiştir.

[Travmatik beyin hasarı

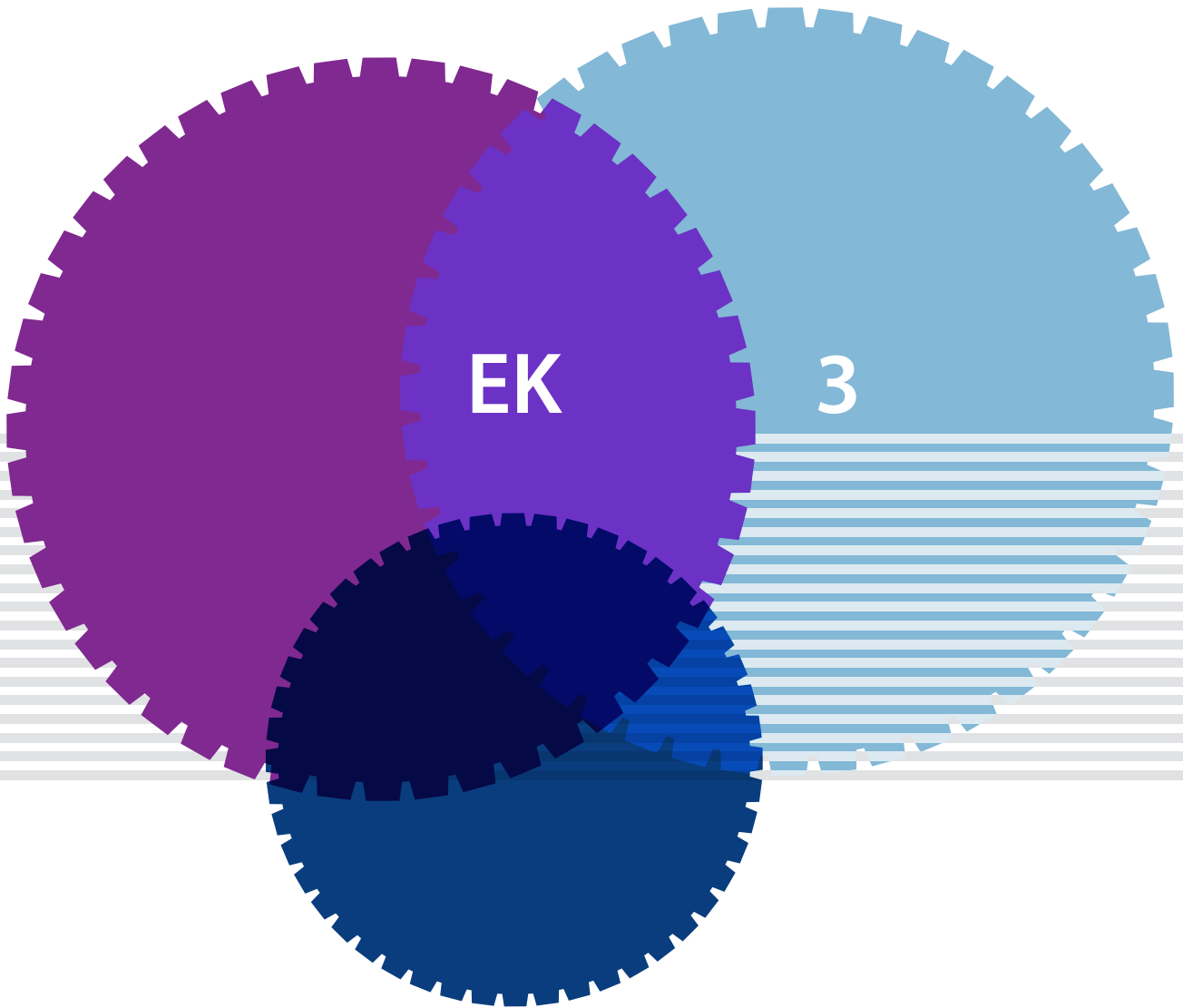
Travmatik beyin hasarı (TBH), kafaya alınan darbeler sonucu ortaya çıkan beyin yaralanmalarıdır. TBH, beyindeki hasarın genişliğine göre ortaya çıkan belirtiler açısından hafif, orta ve şiddetli olarak derecelendirilmektedir.

THB geçiren kişilerde dikkat süresinde azalma, düşünceleri düzenlemede zorluk, unutkanlık, kafa karışıklığı, bazen yeni bilgileri öğrenmede zorlanmalar, diğer insanların hareketlerini yorumlayamama, sosyal durumlara uygun olmayan hareketlerde bulunma, problem çözmede, karar vermede ve planlamada zorlanma gibi bilişsel sorunlar, sözcük bulma güçlüğü; düzgün cümle kuramama; uzun ve çoğunlukla hatalı anlatımlar ya da açıklamalar; sözcükleri anlamada zorluk; şaka ya da esprilerdeki farklı kullanımları, deyimleri, imalı kullanımları anlayamama; bazen kendi hatalarının farkında olmama ve buna bağlı olarak çabuk sinirlenme; okuma ve yazma becerilerinde gerileme; matematik becerilerinde bozulma gibidilsel sorunlar, normalden yavaş, anlaşılmaz, ağızda geveleme şeklinde konuşma sorunları görülür.

3.10.1. Neler yapabilirsiniz?

- Başlangıçta kısa cevaplar gerektiren sorular sorunuz. Ancak sadece “evet” ya da “hayır” cevabı gerektiren sorulardan kaçınınız, zira bu sorular dayatmacı görünebilir.
- Öğrencileri anlamak zor olduğunda, sakin olunuz, öğrencinin dudaklarını izleyiniz ve yüz ifadelerine ve vücut diline dikkat ediniz. Öğrenciler sizden istemedikleri sürece, iletişimi hızlandırmak için onların cümlelerini tahmin etmeye ve tamamlamaya çalışmayınız. Öğrenciyi her zaman kontrol ediniz.
- Birinin söylediği bir şeyi anlamamışsanız, tekrar etmesini isteyiniz. Sadece başınız ile onaylayıp önemsiz bir şey olduğunu varsaymayınız, anladığınızı cümleyi öğrenciye tekrar ediniz ve doğru anladığınızı teyit ettiriniz.
- Dil ve konuşma bozukluğu olan çocuklar ve yetişkinleri bireysel veya grup seçenekleri bulunan, dil ve konuşma bozuklukları eğitimi almış uzmanlar tarafından yapılan konuşma terapilerine yönlendirin. Pek çok dil ve konuşma bozukluğu terapisi uzmanlık gerektirir.
- Dil ve konuşma terapistlerinin önerdiği egzersizleri, öğrencinin ailesi ile işbirliği içinde olarak okulda da uygulanmasını sağlayın.
- Ciddi ses bozukluğu yaşadığını düşündüğünüz öğrencilerinizi öncelikle doktora yönlendiriniz.
- Kullandığınız dil ve konuşma biçiminizle öğrencinize doğru model olun.
- Dil ve konuşma bozukluğu yaşayan öğrencinizin konuşmasını bölmeyin ya da sürekli olarak düzeltmeyin.
- Öğrencinizin yaptığı ses hatalarını alay konusu yapmayın, akranlarının alay etmesine izin vermeyin. Ses hatalarını sevimli bularak pekiştirici şekilde davranmayın.
- Bu öğrencilerin BEP'lerinde öğrencilerin performansına dayalı olarak dil becerileri ile ilgili olarak, isteklerini uygun biçimde ifade edebilme (konuşma, jest ya da resimlerle), söylenenleri anlama, konuşma içinde uygun sözcükleri hatırlama ve kullanma, gerektiği kadar okuma ve yazma gibi amaçlara yer verin.

- Bellekle ilgili dil ve konuşma sorunları yaşıyan öğrencileriniz için “insan isimlerini hatırlama (eşinin ismi, anne-babasının ismi, ünlülerin ismi gibi), sık kullanılan nesnelerin isimlerini hatırlama (bardak, yatak, telefon, para gibi), olayların sıralamasını hatırlama (önce kalktım, sonra yüzümü yıkadım, sonra kahvaltı ettim gibi), genel bilgileri hatırlama (Türkiyenin başkenti neresidir, Cumhurbaşkanı kimdir, 23 Nisan ne bayramıdır gibi), kişisel bilgileri hatırlama (adres, telefon, meslek gibi)” çalışmaları yapın.

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Güvenli Bir Çalışma Ortamı İçin Kontrol Listesi

Atölyelerde Bazı Risk Faktörleri ve Çözüm Önerileri

Hareket edilerek yapılan faaliyetler, özel engeli ne olursa olsun, engelli çocuklar için tehlike oluşturabilir.

Hareket edilerek yapılan faaliyetler, özel engeli ne olursa olsun, engelli çocuklar için tehlike oluşturabilir. "Hareketsiz/sabit" kazalar da genellikle makine ve ekipman kullanımından kaynaklanır; Bu tür kazalar tüm kazaların %10 -15'ni oluşturur. Hareketsiz/sabit halde yapılan faaliyetler, özel engeli ne olursa olsun, engelli çocuklar için tehlike oluşturabilir. Bu tür kazalar öğretilerek ve gözetilerek önlenebilir.

"Hareketsiz/sabit" kazalar da genellikle makine ve ekipman kullanımından kaynaklanır; Bu tür kazalar tüm kazaların %10 -15'ni oluşturur. Hareketsiz/sabit halde yapılan faaliyetler, özel engeli ne olursa olsun, engelli çocuklar için tehlike oluşturabilir. Bu tür kazalar öğretilerek ve gözetilerek önlenebilir. Eğitim süreci ve iş güvenliği açısından aşağıdaki hususlar önem taşımaktadır:

- Çocuklar çok çeşitli faaliyetleri deneyimlemelidir. Sağlık ve güvenlik önlemleri güvenli bir şekilde bu faaliyetleri yapmalarına yardımcı olmalıdır, onları durdurmamalıdır.
- Çocukların hayatın normal bir parçası olan riskleri anlaması ve risklerin üstesinden gelmesi önemlidir (bu özel eğitime ihtiyacı olan engelli çocukları da içermektedir).
- Herhangi bir faaliyetin risklerinin değerlendirilmesinde ve yönetiminde sağduyu kullanılmalıdır. Sağlık ve güvenlik işlemleri her zaman bir faaliyetin riskleri ile orantılı olmalıdır.
- Personelin kendilerini ve çocukların güvenliğini korumak ve riskleri etkin bir şekilde yönetmeleri için ihtiyaç duydukları eğitim verilmelidir¹.
- Mümkünse sağlık ve güvenlik prosedürleri kurs koşullarının bir parçası olarak öğretilmelidir. İşlemler kurs el kitapçıklarında yazılmış olmalı ve düzenli olarak öğrenciler tarafından gözden geçirilmelidir.
- Çalıştay/atölye sağlık ve güvenlik kuralları oldukça görünür olmalı ve açık bir şekilde imzalanan alternatif şekiller kullanılmalıdır. Görme engelli çocuklar için (ses), işitme engelli çocuklar için (yanıp sönen ışıklar) ve öğrenme güçlüğü olan çocuklar için (resim ve basit bir dil talimatları kullanımı) kullanılmalı ve talimatlar kolay anlaşılır olmalıdır.
- Sağlık ve güvenlik, fiziksel engelli çocuklar için güvenli erişime ve harekete odaklanır.

Herhangi bir atölyede riskler değerlendirilmelidir. Atölyelerdeki temel risk faktörleri; makinelerin emniyeti, tehlikeli maddeler (özellikle metal işleme sıvıları, yağ alma solventler ve toz veya kaynaktan çıkan duman, lehim, kaplama ve boya), gürültü ve titreşim olarak sıralanabilir. Bu tür riskler bazı koruyucu önlemlerle (kulaklık, koruyucu gözlük, eldiven ve koruyucu giysi kullanımı ile) en aza indirilebilir.

Güvenli Bir Çalışma Ortamı İçin Kontrol Listesi

İş yerinde güvenlik için yapılması gerekenler:

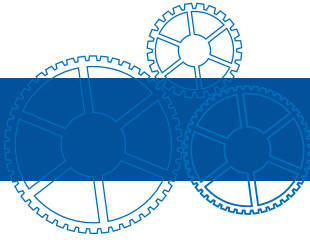
1. Düzenli olarak gözden geçirilen ve güncellenen bir kontrol listesi olmalı
2. Binalar ve sınıflar iyi onarılmış olmalı
3. Çitler veya raylar gibi, insanların girişini engelleyecek veya açık kenarlardan düşebilecek malzemeleri durdurmak üzere önlemler alınmalı
4. Merdiven basamaklarının köşeleri (görme engelli öğrenciler için) siyah veya kontrol şeritleri ile açıkça işaretlenmiş olmalı
5. Atölyede güvenli hareket ve erişim için yer bırakılmalı, örneğin, makineler, mutfak ve el sanatları atölyesi
6. Gerekliğinde kolay görmeyi sağlamak için işaretlenmiş, güvenli cam kullanılmalı
7. Çalışma alanları, zeminler, koridorlar ve merdivenler engellerden arındırılmış olmalı
8. Yıkama ve temizlik gibi ıslak alanlarda iyi drenaj olmalı (su birikmemeli)
9. Pencere (eğer açılabilirse) mümkünse açılabilir ve güvenli bir şekilde temizlenebilir olmalı. İnsanların düşmesini ya da açıkken yüzlerine çarpmayacak şekilde tasarlanmış olmalı. Eğer cam temizleyiciler koşum takımları kullanacaklar ise, cam bağlantı noktaları uygun hale getirilmeli
10. Dış mekan/çıkış yolları erişilebilir tutulmalı; buzlu koşullarda güvenli tutulmalı, örneğin tuzlu / kumlu olmalı ve süpürülmeli

Güvenli hareket edebilmek için yapılması gerekenler:

1. Yayalar ve araçlar için güvenli geçiş olmalı - Ayrı yollar gerekebilir
2. Açık yürüyüş yolları olmalı (düzenli, güvenli hareketi sağlamak için makineler arasında boşluk bırakılmalı). Sınırlı alanı olan mutfaklarda, öğrenci sayıları mutfak etrafında güvenli hareket sağlamak için sınırlandırılmalıdır.
3. Seviyesi, delik veya kırık tahtaları olmayan düz yüzeyler olmalı (fiziksel engelli çocuklara riskleri en aza indirmek için)
4. Gerekli yerlerdeki merdiven ve rampalarda trabzan olmalı (fiziksel engelli çocuklara riskleri en aza indirmek için)
5. Güvenli kapılar olmalı, örneğin döner kapılarda görme panelleri bulunmalı
6. Kaygan olmayan yüzeyler bulunmalı
7. İyi aydınlatılmış (iç ve dış) alanlar olmalı

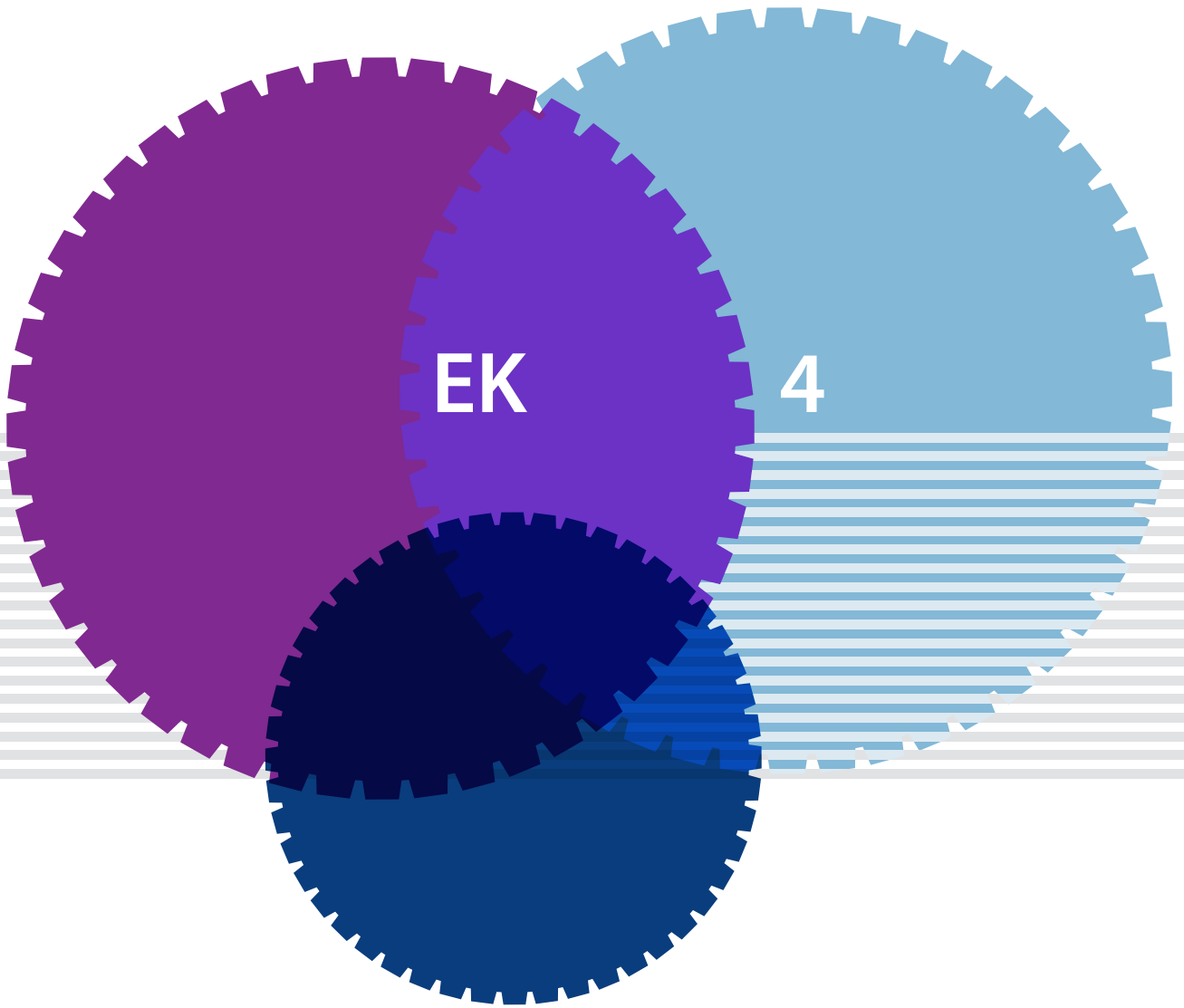
Temizlik:

1. Temiz zemin ve merdiven olmalı, gerektiğinde yerler sudan arındırılmalı ve kaygan olmamalı
2. Bina, mobilyalar ve aksesuarlar temiz olmalı
3. Atık maddeler için konteyner sağlanmalı
4. Mekan tozdan, çöpten arınmalı, düzenli olarak ticaret-atıklarından kurtulmalı
5. Dökülenleri hemen temizlemeli
6. İç duvarlar/tavan temiz tutulmalı. Kolay temizlenmeleri için boyama gerekebilir.

Kontrol	Kısa Süreli Çözüm	Uzun Süreli Çözüm
Makine korumaları sabit ve sağlam pozisyonda mı?	Atılabilir korumaları değiştirin ve geri almak için bir araç gereken korumaları bir sabitleme ile sabitleyin.	Eğer sabit korumalar sık erişim için kaldırılıyor ise (vardiya başına bir defadan fazla) birbirine kilitlenen korumalar ile değiştirin.
Kitlenen korumalar sıkı ve çalışıyor mu?	Eğer değilse, tekrar yükü veya tamir et.	Önleyici bakım programını başlatın.
Tüm çalışma alanı ve geçit zeminleri iyi durumda mı, temiz tutulmuş mu, takılma ve kayma tehlikelerinden arındırılmış mı?	Tüm alanlarda düzenli ve temiz tutun, ekli uçlardan kaçının. Zemindeki delikleri onarın ve döküntüleri temizleyin.	Kaymaz zemin yüzeyleri sağlar. İşkeleleri işaretleyin. Çalışanlara talimat verin ve işyerini engellerden arındırmak için eğitin.
Herkes çıplak ağır ve hacimli malzemelerin ve ekipmanları kaldırmak veya taşımak için gereklidir?	Her ağırlığın üzerindeki yükü ile işaretleyin ve tüm çalışanları yükleri güvenli bir şekilde kaldırmaları ve taşımaları için eğitin.	İşin nasıl önlenebileceğine bakın. Mümkün olan durumlarda mekanik yardımlar sağlayın.
Dermatit hastalığından acı çeken herhangi bir çalışan var mı?	Onların pratisyen hekimi görmelerini sağlayın ve eğer makine kullanırken ilave riskleri oluşturmayacak ise uygun eldiven sağlamayın.	Nedeni ortadan kaldırmaya çalışın, örneğin kirlenme kaynağını engellemek için işi tekrar tasarlayın
Metal işleme sıvıları özellikle işlemeden sonra ara verildiğinde, hoş olmayan bir şekilde koku yayıyorlar mı?	Makine ve karteri temizlendikten sonra, temiz sıvı ile değiştirin.	Kirlenmenin nedenini bulmaya ve ortadan kaldırmaya çalışın.
Atölyede görünür bir duman sis veya pus var mı? Taşlama, parlatma veya patlamadan kaynaklanan görünür çok toz var mı?	Mevcut kontrolleri ve havalandırmayı gözden geçirip, arızaları giderin ve eğer gerekiyorsa genel havalandırmayı iyileştirin.	Oluşan sis, buhar veya toz dumanını önleyin veya kimse solumadan önce kaynağa yakın yerinden tutun ve atölyeden çıkarın.
Eğer birini normal bir sesle konuşurken 2 m uzaklıktan duyamıyorsanız	Gürültü/makine muhafazalarının kapalı ve işitme koruma cihazlarının yıpranmadığından emin olun	Gürültü kaynağına ulaşın, ortadan kaldırın, azaltın ve hapsedin.
El aletlerinin titreşim seviyeleri mümkün olduğunca düşük mü?	Tedarikçilerin verilerinden titreşim seviyelerini kontrol edin. Ekipmanı bakımını yapın.	Mümkün olan her yerde azaltılmış titreşim araçlarını kullanın ve satın alın.
Ocakların (mutfak ekipmanları) kullanımı güvenli mi?	Kolay ve iyi anlaşılabilir kontroller olup olmadığından emin olun	Dökülmeleri önlemek için tencere korumaları kullanın; büyük kulpları olan tencereler kullanın, onlar güvenle kullanılabilir; bıçak ve kesici aletlerin gözetim altında güvenli bir şekilde kullanıldığından emin olun.

FORMLAR ve PLANLAR

1. *Yöneltme Öneri Formu*
2. *Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı Örnekleri*
3. *Destek Eğitim Odası Yazışmaları*
4. *Destek Eğitim Odası Haftalık Örnek Ders Planı*

1. Yönelme Öneri Formu

YÖNELTME ÖNERİ FORMU

Öğrenci ve Veli Görüşü

Öğrencinin ilköğretim sonrası devam edebileceği eğitim programına ilişkin:

Veli Görüşü:

Öğrenci Görüşü:

ÖNERİ

Akademik Eğitim Mesleki ve Teknik Eğitim Güzel Sanatlar Eğitimi*

Öneriyi, öğrencinin akademik başarısının örtüştüğü aşağıdaki ilgi ve yetenek alanları desteklemektedir:

Sözel - Dilsel

Müziksel - Ritmik

Kişiler Arası

Bedensel - Kinestetik

Mantıksal - Matematiksel

İçsel

Görsel - Uzamsal

Doğa

İmza

İmza

İmza

.....

.....

.....

..... Öğretmeni*

Rehber Öğretmen

Şube Rehber Öğretmeni

* Güzel Sanatlar Eğitimi önerisi ilgili derse giren öğretmenin görüşü alınıp imzasıyla birlikte sunulur.

KURUL GÖRÜŞÜ: Önerilen eğitim programı uygun bulunmuştur.

Önerilen eğitim programı uygun bulunmamıştır.*

* Rehber öğretmen ve şube rehber öğretmeninin önerisi uygun bulunmadığında kurul, gerekçesiyle birlikte yeni öneri hazırlar.

Kurul Önerisi:**Gerekçesi**

İmza

İmza

İmza

.....
Rehber Öğretmen.....
Şube Rehber Öğretmen.....
Sınıf Öğretmeni

İmza

İmza

İmza

İmza

.....
Branş Öğretmeni.....
Branş Öğretmeni.....
Branş Öğretmeni.....
Branş Öğretmeni

İmza

İmza

İmza

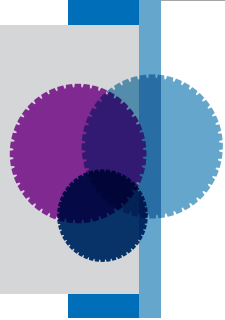
İmza

.....
Branş Öğretmeni.....
Branş Öğretmeni.....
Branş Öğretmeni.....
Branş Öğretmeni

İmza

...../...../200..
İmza.....
MÜDÜR YARDIMCISI.....
OKUL MÜDÜRÜ

2. Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı Örnekleri

2012-2013 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI YILDIRIM BEYAZIT TEKNİK LİSE VE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ ALANI BİLGİSAYARLI DEVRE TASARIM DERSİ BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PLANI		
Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı Hazırlanan Öğrencinin;		
Adı Soyadı	: B.U.	
Doğum Tarihi	: .../.../1996	
Yaşı	: 16	
Aile Bilgileri		
	BABA	ANNE
ADI- SOYADI		
MESLEĞİ		
ADRES - TELEFON	EV	
	İŞ	
Öğrencinin Varolan Performansı		
Performans alanları	Performans düzeyi	
Öz Bakım ve Günlük Yaşam Becerileri	Özbakım ve günlük yaşam becerilerinin hiçbir destek almadan gerçekleştirir.	
Duygusal ve sosyal gelişim	Duygularını ifade edemez. İçine kapanıktır. Arkadaşları ile iletişim kurar.	
Akademik beceriler(bilişsel)	Sorulan sorulara dolaylı olarak cevap verir. Uzun dönemli hafızasında bilgiler kalıcı değil. Anlatılan konunun sürekli tekrar edilmesi gerekmektedir. Gösterip yaptırma metodu daha etkilidir.	
İletişim Becerileri	Alıcı Dil Becerileri	Kendisine söylenen basit yönergeleri yerine getirir. Yazılan ifadeyi anlar.
	İfade Edici Dil Becerileri	Kendini sözlü olarak ifade etmede güçlük çeker. Heyecanlandığı zaman kekeler.
Psikomotor Beceriler	Kaba Motor Becerileri	Kaba Motor becerilerini hiçbir destek almadan gerçekleştirir.
	İnce Motor Becerileri	İnce Motor destek alarak gerçekleştirir. Gösterip yaptırma metodu daha etkilidir.
Sosyal Beceriler	Arkadaşları ile sözlü iletişim sorunu yaşar. Öğretmenlerine sıkıntılarını anlatmakta içine kapanık olduğu için güçlük çeker. Ödev yapmaya ilgisi azdır. Sorumluluk duygusu azdır.	

UZUN DÖNEMLİ AMAÇLAR:

Öğrenci; bu modül ile elektrik-elektronik devre ve şemalarını, bilgisayar ortamında çizerek, simülasyonunu yapabilecektir. (BİLGİSAYARLA DEVRE ÇİZİMİ VE SİMÜLASYONU)

KISA DÖNEMLİ AMAÇLAR:

Uygulama programının menülerini ve özelliklerini tanıyarak menü işlemlerini yapabilecektir.

Analog test cihazlarını ve devre elemanlarını tanıyarak devre içine yerleşimini yapabilecektir.

Basit elektrik kanunlarının ispatlandığı devreleri, transistör ve op-amp devreleri tasarlayarak çalışmalarına ait sonuçları değerlendirebilecektir.

Dijital test cihazlarını ve devre elemanlarını tanıyarak devre içine yerleşimini yapabilecektir.

Basit kapıların ve dijital elemanların bulunduğu devreleri tasarlayarak çalışmalarına ait sonuçları değerlendirebilecektir.

BİREYSELLEŞTİRİLMİŞİ ÖĞRETİM PROGRAMININ HAZIRLANMASI

Uzun Dönemli Amaç	Kısa Dönemli Amaç	Araç Gereçler	Ölçüt	Değerlendirme
Öğrenci; bu modül ile elektrik-elektronik devre ve şemalarını, bilgisayar ortamında çizerek, simülasyonunu yapabilecektir. (Bilgisayarla Devre Çizimi ve Simülasyonu)	<p>Uygulama programının menülerini ve özelliklerini tanıyarak menü işlemlerini yapabilecektir.</p> <p>Analog test cihazlarını ve devre elemanlarını tanıyarak devre içine yerleşimini yapabilecektir.</p> <p>Basit elektrik kanunlarının ispatlandığı devreleri, transistör ve op-amp devreleri tasarlayarak çalışmalarına ait sonuçları değerlendirebilecektir.</p> <p>Dijital test cihazlarını ve devre elemanlarını tanıyarak devre içine yerleşimini yapabilecektir.</p> <p>Basit kapıların ve dijital elemanların bulunduğu devreleri tasarlayarak çalışmalarına ait sonuçları değerlendirebilecektir.</p>	Bireysel öğretimi destekleyecek şekilde; gösteri, anlatım, tartışma, uygulama, araştırma, problem çözme, grup çalışması, beyin fırtınası, gözlem, inceleme, proje hazırlama vb.	%50 (Ör:Öğrenciye amaçla ilgili öğretim sonrası 6 soru sorulup değerlendirmesi alındığında bu sorulardan üçünü yanlış diğerlerini doğru yaparsa %50 başarı sağlanmış olur.bir sonraki amacın öğretimine geçilir.)	Öğrenci sık aralıklarla BEP indeksi amaçları doğrultusunda değerlendirilecektir.

DEĞERLENDİRME

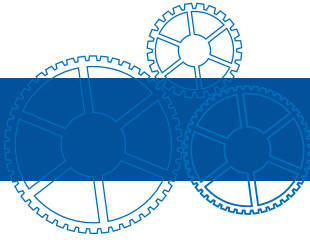
Öğrenciye bol tekrarlarla öğretim yapılmalı ve sık aralıklarla BEP' in deki amaçları doğrultusunda değerlendirilmesi yapılmalıdır. Değerlendirme sonucuna göre değerlendirme kriterlerinin tamamlanmış olması durumunda bir sonraki modüle geçilecektir. Sık aralıklarla ödev verilmeli ve ödevler kontrol edilerek öğrenci ödüllendirilmelidir.

Okay Bayram SALCI   Hayati OZDEMİR   Erkan OKTEN   Şevket OZ
Bilişim Tekn. Alan   Müdür Yardımcısı   Bilişim Tekn. Lab. Şefi   Bilişim Tekn. Lab. Şefi
Şefi

İsmail DEMİR   Murat AKKÖK   Gülnihal TUNCA
Bilişim Tekn. Lab. Şefi   Bilişim Tekn. Öğrt   Bilişim Tekn. Öğrt

Uygundur.
...../09/2012

Bayram ARSLANOĞLU
Okul Müdürü

**2012 - 2013 EĞİTİM - ÖĞRETİM YILI YİYECEK İÇECEK HİZMETLERİ ALANI SERVİS DALI BEP
(BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMI) İŞLETMELERDE BECERİ EĞİTİMİ DERSİ YILLIK PLANI**

HAFTA	SAAT/AY	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
1	24		Ağız ve diş bakımı ve sağlığının önemi	Tabakların kuvere yerleştirilmesi	Salata sosu hazırlama
2	24		Saç bakımı, cilt bakımı ve makyaj formda kalmak	ÇKB ve menanj takımlarının kuvere yerleştirilmesi	Çoban salata hazırlama
3	24	Öğrencinin işletmeye götürülmesi Vücut temizliğinin önemi	Tabakların kuvere yerleştirilmesi	ÇKB ve menanjların kuvere yerleştirilmesi	Yeşil salata hazırlama
4	24	El, ayak temizliğinin önemi		Bardakların kuvere yerleştirilmesi	Salataları kaselere yerleştirme
5	24			Bardakların kuvere yerleştirilmesi	

	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN
Salata kaselerinin servisi			Masa örtülerinin toplanması ve katlanması	Ayran servisi yapma	Çayın konulması	Kahve servisi su servisi boşunun toplanması
Boş kaselerin toplanması	Tepsi ile boş tabakların toplanması		El sıkımların önemi	Ayran boşunu toplama	Çayın konulması ve servisi, boşun toplanması	Kahve servisi lokum servisi
Tepsi ile boş bardakları toplama	Tepsi ile boş tabakların toplanması		Telefonda görgü kuralları	Meyve suyu servisi yapma ve boşunu toplama	Sade türk kahvesi yapımı ve servisi	
Tepsi ile boş bardakları toplama	Masa örtülerinin serilmesi		Selam vermenin önemi	Çay servisi için bardak hazırlama	Orta şekerli türk kahvesi yapımı	
					Kahve fincanını servise hazırlama	

O. GÜNEŞ
F.D. SÜLÇE
S.SAYIN

A.ÇETİN
N. ARICI
F. AKAN

S.ERKUT
E.ÖZTOPRAK
S.B.ÇALIŞIR

NECİRİ MOKAN
OKUL MÜDÜRÜ

3. Destek Eğitim Odası Yazışmaları

.....OKULU DESTEK EĞİTİM ODASI ÖĞRETMEN GÖREVLENDİRMESİ		
ÖĞRETMENİN ADI-SOYADI	BRANŞI	DERS SAATİ

Destek eğitim odası çalışma programı 19.11.2012 tarihinde başlayacak olup, 31.05.2013 tarihinde sona erecektir.

.../.../2013

.....

Okul Müdürü

Uygun görüşle arz ederim

.../.../2013

.....

İl/ İlçe Milli Eğitim Şube Müdürü

OLUR

.../.../2013

İl/İlçe Milli Eğitim Müdürü

Ek ders onayı için şart olan bu belgede, öğretmenlerin destek eğitim için verecekleri haftalık ders saati belirtilir. Her ay ek ders hesaplanırken bu belgenin aslının bir örneği ek dersle gönderilir.

.....MÜDÜRLÜĞÜNE

- İLGİ: a) 19.11.2012 tarih ve 116sayılı yazınız
b) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

İlgi (a) yazınızla, ilgi (b) yönetmelik esaslarına göre okulumuzda kaynaştırma uygulamaları yoluyla eğitime devam eden öğrencilerimize, ' destek eğitim odası 'nda özel eğitimler verileceği ve bu uygulamalarda branş ayrımı olmadan, görev almak isteyen öğretmenlere görev verileceği okulumuz öğretmenlerine duyurulmuştur.

Söz konusu uygulamalarda ..... saat görev almak istiyorum.

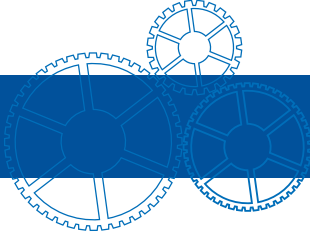
Gereğini arz ederim.

...../...../2013

İmza

.....

Adres:

DESTEK EĞİTİM ODASI HAFTALIK DERS PLANI

(1 hafta boyunca hangi öğretmenin hangi öğrenciyle hangi derste çalışacağını gösterir)

GÜNLER / SAATLER	1. DERS	2. DERS	3. DERS
PAZARTESİ			
SALI	A.OTLU (öğretmen)- RAMAZAN (öğrenci)		
ÇARŞAMBA	İ.HAŞİMOĞLU - NİHAT	İ.HAŞİMOĞLU - SILA	F.AKSAKAL - SILA
PERŞEMBE	M.AYDIN - EŞREF F.AKSAKAL - KADİRCAN	İ.HAŞİMOĞLU - NİHAT F.AKSAKAL - SILA	İ.HAŞİMOĞLU - SILA
CUMA	S.CEBECİ - EŞREF G. YAVUZ - NİHAT	A.OTLU - EŞREF G. YAVUZ - GİZEM	H.ERGIN - GİZEM G.YAVUZ - EŞREF

Yukarıda belirtilen destek eğitim odası programı hakkında bilgi edindim.

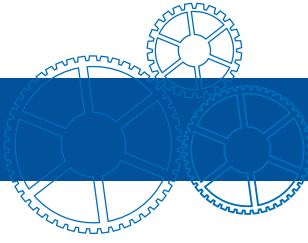
4. DERS	5. DERS	6. DERS	7. DERS
			S.İSEN(öğretmen) GİZEM - EŞREF(öğr)
M.AYDIN - GİZEM F.AKSAKAL - KADİRCAN			S.İSEN EŞREF - GİZEM
İ.HAŞİMOĞLU - NİHAT	F.AKSAKAL - KADİRCAN		

KAYNAKÇA

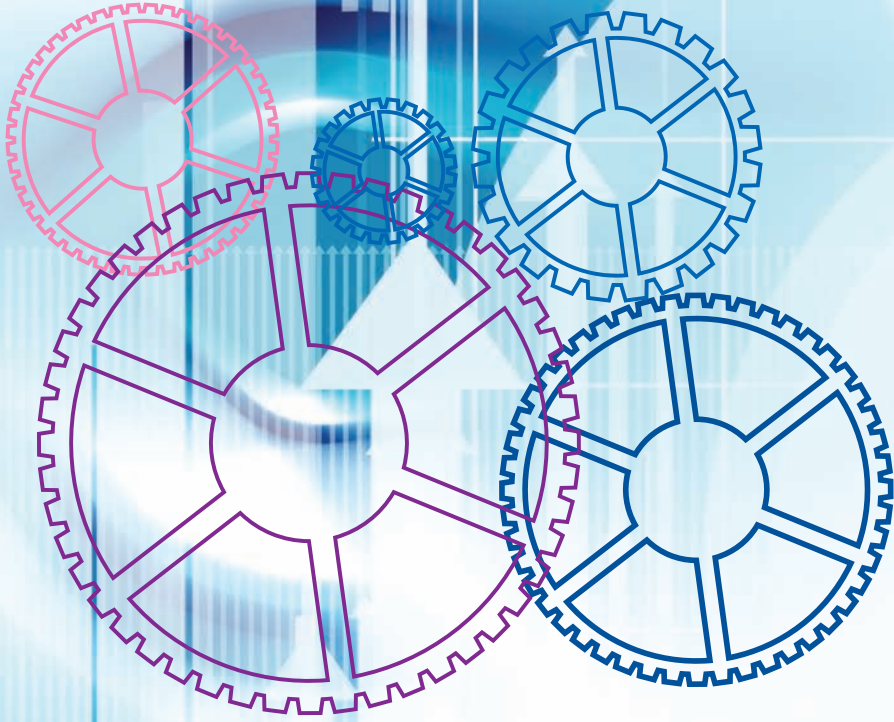
KAYNAKLAR

- > **Akçamete, G. (2009).** *Genel Eğitim Okullarında Özel eğitim ihtiyacı olan olan öğrenciler ve özel eğitim.* Ankara. KÖK Yayıncılık.
- > **BM, 2010.** *Toplumsal Bütünleştirmenin Küresel Bağlamda Analizi ve Değerlendirilmesi.* New York. BM.
- > **European Lifelong Guidance Policy Network (ELGPN) (2011) Lifelong Guidance Policies: Work in Progress. A report on the work of the European Lifelong Guidance Policy Network 2008–10.** EU. Brussels. (please note that the quoted date of publication is wrong: 2011, not 2009)
- > **Forness, S. ve J. Knitzer. (1992).** *A New Proposed Definition and Terminology to Replace "Serious Emotional Disturbance" in Individuals with Disabilities Education Act.* School Psychology Review, 21, 12-30.
- > **Gürsel, O. & Vuran, S. (2010).** *Değerlendirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarını Geliştirme. (Assesment and Developing Individualized Education Program).* İ. H. Diken (Ed.) *İlköğretimde Kaynaştırma (Inclusion at Elementary Level).* Ankara. Pegem Akademi.
- > **Isilda Shima, Eszter Zólyomi and Asghar Zaidi (2008) The Labour Market Situation of People with Disabilities in EU25 Policy Brief February (1).** Vienna. European Centre for Social Welfare Policy and Research http://unipd-centrodirittiumani.it/public/docs/The_Labour_Market_Situation_of_PwDs_in_EU_25_Member_State/s_-_Feb_2008.pdf Erişim tarihi: 17.06.13
- > **MEB, (2008) Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2008/60 numaralı Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları Genelgesi.**
- > **MEB, (2009).** *Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği.*
- > **MEB, (2012).** *Milli Eğitim Bakanlığı Yönetici ve Öğretmenlerin ders ve ek ders saatlerine ilişkin karar.*
- > **MEB, (2012).** *28360 sayılı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.*
- > **MYK, (2013).** *Ulusal Yeterlilikler Çerçevesi.* http://www.myk.gov.tr/index.php/ulusal-yeterlilikler/ulusal-yeterlilik-cercevesi/218-avrupa-yeterlilik-cercevesi-ayc-referans-sevyeleler#_ftnref1 adresinden 31.01.2013 tarihinde erişilmiştir.
- > **Neufeld, J. E. et al (2006) The Engagement Model of Person-Environment Interaction. The Counseling Psychologist, Volume 34, No. 2 (March 2006).**
- > **The Warnock Report (1978): Special Educational Needs.** London: HMSO (report by the Committee of Enquiry into the Education of Handicapped Children and Young People)
- > **Tomlinson J. Inclusive learning.** Further Education Funding Council/ London HMSO, 1996. (Mesleki ve teknik eğitimde "bütünleştirici öğrenim" kavramının kullanıldığı ilk uluslararası rapordur.)
- > **Vuran, S. (Ed) (Baskıda) Özel Eğitim.** Ankara. Maya Akademi Yayıncılık.

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK HİZMETLERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

MESLEKİ EĞİTİMDE BÜTÜNLEŞTİRME UYGULAMALARI

HAZİRAN 2013, ANKARA